Octav Dessila

Iubim

★ ★ ★

roman

Editura Eminescu

Octav Dessila

Iubim

★ ★ ★

Uităm prea repede

Coperta colecţiei: Val Munteanu
Ilustraţia copertei: Anton Perussi

Bucureşti, 1970

Octav
Dessila

Iubim

★★★

Uităm prea repede

roman

Editura Eminescu

Capitolul I

DUPĂ MULTE NĂDUFURI, SUFLEtele celor vii au nevoie de o scurtă hodină. E un somn leneş, în care adorm aidoma cum adorm ameţite sufletele morţilor, pînă ce iar au să se zbată în viaţa noului lor stăpîn.

Neculai Brateş şi Stejărel Racotă treceau şi ei acum prin această hodină, care se părea a fi şi fără de amintiri, şi fără de gînduri în viitor. Cîndva — şi de atunci e o vreme pe care nu o pot cuprinde cu nici o măsurătoare potrivită — se căutau pentru a-şi spune ceva, a face ceva. Acum, întîlnirile lor par a fi din întîmplare, pe care numai Dumnezeu ştie cum de o face să se repete zilnic şi aproape la aceleaşi ore, ca şi cum înfăţişările lor ar fi stăruitor privegheate de amîndoi. Ceasornicul care le potriveşte întîlnirile e însă un ceasornic ce nu se aseamănă cu toate celelalte. E un ceasornic ascuns în una

din marile taine ale lumii şi numai o mînă meşteră, neaflată încă, îl poate întoarce aşa după cum nevoile o cer.

Întîiile zile ce-au urmat după înmormîntarea Danei, au fost sub semnul voinţei lui Neculai Brateş. Durerii i-a găsit un reazim : salvarea lui Stejărel Racotă. L-a văzut la îngropăciune şi mai să nu-l recunoască. Prea i s-a arătat stors de viaţă, iar în obraz îi năpădise acea funingine care îmbracă faţa numai în preajmă de moarte. Ba îi mai tremura şi capul, vădind o bolnăviciune lăuntrică, neiertătoare. Acestea toate nu i-au plăcut. Dacă lui i-a fost dat să se prăbuşească, nu e un cuvînt să nu întindă o mînă de ajutor aceluia care e într-un asemenea drum. Şi i-a întins-o. Din prima zi a întoarcerii, la el s-a dus. S-a dus împins şi de singurătatea lui, dar, mai ales, de gîndul de a fi de folos, barem cît de cît, prietenului care i-a luminat cu sfaturile lui multe întunecimi. Şi mai mult din gîndul acesta din urmă s-a dus. Împăcarea cu viaţa — cu restul de viaţă, dacă şi aşa i se mai poate spune, — în ceea ce îl priveşte, a găsit-o. I-a adus-o cămaşa Danei, dezbrăcată de ea în seara zilei cînd a murit, cămaşă rămasă într-un cui, în baie. E destul numai s-o fluture vîntul, ca de-acolo înainte să fie ea, şi lîngă ea să trăiască viaţa din plin, cu toate izbucnirile sîngelui şi cu toată setea de dezmăţ a cărnii. Se putea însă opri numai la el ? Nu ! I-a fost cuconul Stejărel frate întrutotul şi, cine ştie, poate că într-o privinţă e şi el culpeş de cum l-a găsit. Părăsindu-l, i-a fost lesne să apuce căi necugetate. Din chiar seara banchetului a arătat semne ciudate. S-a împotrivit să ia parte, dar răpus fiind în împotrivirea sa, în loc să vină ca oamenii, pe drum şi în lumină, a luat cărarea năucă a cînelui înveninat în sînge de turbă. Iar la despărţire, ciorapii ceruţi, ca să poată răspunde făgăduinţii ce a făcut Tincuţii.

S-a dus şi, ca să poată birui, şi-a ieşit din fire. A fost cum nu s-a mai arătat vreodată. Hotărît şi cu vorba aspră. Atît de aspră că i-au tăiat dinţii în buze, tighel de arnici roşu şi viu. S-a şi spăriet cuconul Stejărel, văzîndu-l. L-a crezut prins de o furie a minţii şi cum ştia că în asemenea clipe nu e bine să te împotriveşti, a tăcut. Dar numai atît cît a trebuit clipei de groază să treacă. I-a fost însă zadarnică împotrivirea de apoi. Tincuţa a

fost silită să plece și, ca să nu lase urme primejdioase, i-a îndepărtat din casă pînă și cel mai mărunt lucru — un piepten căzut lîngă pat.

Zilele următoare, ca să fie sigur de el, îl lua de acasă. Poate că trebuie s-o mai dea o dată afară. Dar nevoia aceasta nu s-a mai arătat. Îl întîmpina însă cu alta :

— Culai dragă, pricepe, nu pot.

— Ai să poți. Trebuie să poți. Nu vezi în ce hal ai ajuns ?

Și a putut, pare-se.

Au mai trecut și alte zile și grija ce o avea Neculai Brateș de a nu veni la întîlnire cuconul Stejărel i s-a spulberat. Răspundea acum cu promptitudinea de altădată.

— La ce oră, Culai ?

— La cinci, cucoane Stejărel.

Unde, nu mai era nevoie de adăugat. Se întîlneau la Corso, și de acolo porneau încotro îi furau picioarele.

Și le erau întîlnirile de acum domoale și liniștite, ca ale tot omului ce înșală timpul cu vorba. Nimic despre ce a rămas în urma lor, și nimic despre ce va să fie înainte. Se fereau și de un capăt și de celălalt, ca și cum și unul și altul ar fi fost față de prietenul său deopotrivă de vinovat...

— Cucoane Stejărel, hai mîine la Cîrjoaia, la cucoana Raliță Vlădoianu. I-au încăput vinurile pe mîna samsarilor și barem de le-ar trece mai departe cum sînt, dar haitele aiestea le înmulțesc, stricîndu-le.

— Și crezi că va fi de un folos, Culai ? Au mai încercat ei și alții s-o apere de samsari și n-au putut.

— Mergi ?

— Merg. Numa că o să-mi fie tare greu să trec pe la poarta lui Jenică Melinte și să nu intru.

— Aha, meșterul Antioh și sticlele celea pe care le scoate el numai pentru obrazuri cinstite ! Lasă că și la cucoana Raliță ai să dai de unele, poate și mai năpraznice decît ale lui Antioh.

— Să crezi tu una ca asta ! Le ține ascunse Raliță.

— Pe unele, că altele s-au ascuns ele de cucoana Raliță.

— O fură, Culai ?

— Samsarii, cucoane Stejărel.

— Mișeii ! Mă întreb ce-a mai rămas de furat din biata Moldovă.

— Aurul Trei-Erarhilor, i-a răspuns Neculai Brateș, întinzînd priviri largi înspre biserica Trei-Erarhilor. Să nu te mire cînd i-oi vedea atacîndu-l și pe acesta.

Cuvintele lui Neculai Brateș au întors capul cuconului Stejărel, din sumețit cum fusese pînă atunci, în piept. Îl doborîse o durere care era a lui mai mult decît a tuturora.

— Și cînd te gîndești, Culai, că au fost doamne și domnițe care și-au vîndut podoabele ca să poată înveșnici mînăstirile cu strălucire !

— Da, cucoane Stejărel, istoria așa ne arată că a fost. Iar pentru că prea se repetă istoria, a luat-o de data asta mai în altfel. Acum le e dat samsarilor să fure strălucirile mînăstirilor, ca să facă din ele podoabe pentru urechile, gîtul și mîinile domnițelor lor.

Inima lui Stejărel Racotă a zvîcnit, pișcată de-o amărăciune.

— Destul, Culai ! Destul cu ce este ! Mi-ai face un mare bine dacă te-aș auzi și despre ce trebuie să fie. Despre ce a fost și ce mai este încă, îți pot eu spune cîte fire în cap. Destul însă ! Nu mai pot nici să le ascult, nici să le amintesc, și mai puțin să le văd. Poate și de aceasta îmi întunecă ochii Dumnezeu. Mîinile noastre, care stau încrucișate, sînt mai vinovate, Culai, decît acelea ale samsarilor, care fură. Despre ce trebuie să facă mîinile noastre vreau să te-aud.

Și zicînd acestea, mîinile lui Stejărel Racotă s-au întins dîrze, avînd degetele încovoiate ca niște gheare de vultur.

— Tu ești încă tînăr, Culai.

„Tînăr" ! repetă Neculai Brateș cuvîntul în gînd, fără a-l mai înverșuna ca altădată.

— ...Tu ai vorba de aur...

— De aur ? ! Și nu mi-au furat-o încă samsarii ? !

— Nu mă sfiesc să-ți spun că da. De ce taci ? De ce nu ieși în răspîntii să strigi ? De ce nu aduni în jurul tău apele în care trebuiesc înecate jivinele ? Sus, în Strada Carol ești așteptat, Culai.

— Ai trecut la instigare, cucoane Stejărel ? l-a întrebat Neculai Brateş, dînd cuvintelor zîmbetul glumelor.

— Nu ; la înfierat trădătorii.

„Trădător" ! au repetat coardele gîndului lui Neculai Brateş, cuvîntul acesta, nerăzvrătindu-l nici acum.

— Taci ?

— Nu tac ; te-am întrebat dacă mergi mîine la Cîrjoaia.

— Şi dacă nu e la Cîrjoaia Raliţa ? i-a răspuns Stejărel Racotă, intrat repede în tihna vorbelor dintru început.

— Nu avem decît să întrebăm la Aşezămîntul Balş.

— Că bine zici. E doar, în parte, si ctitoria ei. Să întrebăm.

— Atunci, hai înapoi, la vale, şi de e la Cîrjoaia, să nu ne ştirbim noaptea...

A doua zi au plecat cu acelaşi tren care i-a dus cu doi ani înainte la Cotnari. Căci sînt în hotar Cotnarii cu Cîrjoaia şi vechea lor duşmănie pentru o strălucire de vinuri nu s-a potolit. Cotnărenii stăruiesc în a socoti Dealul Năslăului ca făcînd parte din vatra Cotnarilor, în timp ce li se împotriveşte cu îndîrjire Cîrjoaia, precum că faima vinului ei este deosebită de aceea a Cotnarilor, şi că dacă la una a pus ştiinţa şi buza Ştefan-voievod, apoi la cealaltă a ajutat măiestria Bălşenilor, adusă de pe pămînturile cu soare şi vii ale Franţei.

Soarta Cîrjoaiei nu e departe de acea a tot ce a fost odată în Moldova. Căci iată, chiar acum, în tren, a luat drum spre Cîrjoaia, anunţat fiind — ce şi cum, şti-vom noi mai tîrziu, — un anume Cuţudi. Cum i-a zărit, s-a şi dus să-i întîmpine.

— Salut cu respect pe oaspeţii de astăzi ai cucoanei Raliţa. Cucoane Stejărel, mă închin. Am poruncă de la cucoana Raliţa să fiu de faţă şi de folos oaspeţilor.

— Poruncă ? ! s-a mirat Stejărel Racotă, cunoscînd oarecum obiceiurile casei. Poruncă de la cucoana Raliţa ? !

— Cred că de la ea, cucoane Stejărel, — a început a da înapoi Iotzi Cuţudi. A sunat de la postul de jandarmi... Da, cucoane Stejărel, fii matale bun şi prezintă-mă domnului profesor. Aşa onoare nu mi-i dat tot-

deauna, ceru Iotzi Cuțudi, cu gîndul mai mult să fugă de amănuntele cu porunca dată de cucoana Raliţa.

— Să te prezint, Iotzi. E un fel de administrator al Cîrjoaiei, Culai.

— Că chiar aşa-i cum ai spus matale ; un fel de administrator ! Sau, mai bine zis, o slujbă care nici nu există. Că acolo toate se mişcă numai la voinţa cucoanei Raliţa, şi vorbă peste a dumneaei nu cutează nimeni să puie.

Neculai Brateş îl privea cam dintr-o parte, simţindu-i vicleşugul cuvintelor. Se arăta a nu fi nimica, grecul, dar toată cheia şi lăcata el era la Cîrjoaia, cu toată păstrarea cheilor sub ochii tulburi ai cucoanei Raliţa. Căci nu lipsea una din odaia ei de lucru, în care numai Anica lui Constantin Pîtă avea învoire să intre. Un părete întreg abia ajungea pentru agăţatul cheilor. Şi deşi multe nu mai erau de nici o trebuinţă, ruginind de atîta neumblet, cucoana Raliţa le păstra totuşi, pentru că pe deasupra ele mai însemnau şi altceva. La văzul şi la pipăitul lor, se trezea tot trecutul Cîrjoaiei. Hrisov de aducere aminte, mai bun decît aceste chei, nu se putea afla pentru cucoana Raliţa. Era destul să o ia pe oricare din cui sau din şirag, şi după ce o aducea în lumina ochilor, aşa ca să o poată vedea bine, amintirile începeau să se ţese :

— Aiasta a fost la beciul din deal. Lăcata ei era la uşă cînd s-a furat într-o noapte trei din budanele cele ceruite la cepuri, cu vin din recolta anului 1895. Am făgăduit răsplătire mare aceluia care m-o pune pe drumul tîlharilor, şi, deşi a fost şi urmă de cotiugar, să-i prind, n-a fost cu putinţă. Urma s-a pierdut printre celelalte cînd a dat în drumul Cotnarilor, iar tîlharii, i-ai de unde nu-s. Sau mai bine zis : alege-i dacă poţi, cînd o apă îs toţi !...

— Aiasta, cu zimţi lîngă ureche, e de la zămnicul cu murături. Acum nu mai e de nici un preţ zămnicul acela, că a murit Tudora lui Coşmelegea, şi cu ea odată şi ştiinţa cea de toţi admirată a pusului la murat. Săraca Tudora ! Iaca, ar fi fost de vîrsta mea acum. A fost umblată la Iaşi de mică, venită dinspre partea Vasluiului fiind. De la ea am aflat eu toate cîte s-au întîmplat în casa unchiului meu Ioniţă Lupaşcu, că artă avea ea şi la povestit, nu numai la murat. A adus-o la Cîrjoaia taică-miu şi a măritat-o cu Ion Coşmelegea, dar n-a avut parte de el

decît vreo cinci, șase ani, că s-a prăpădit bietul Coșmelegea, răpus de o bîrnă cînd s-a ridicat grajdul cel nou...

Și așa cu oricare cheie. Dar cucoana Raliţa pesemne că a uitat că hoţiile cele mari nu au nevoie de chei, ci de șurubul vorbelor. De mirare că a trecut peste un asemenea lucru nu e, dat fiind anii ei cei mulţi. De Probajini rotunjește nouăzeci și cinci. Mai de mirare sînt planurile de viitor ce și le face și care nicidecum nu vor să-i ție în seamă vîrsta. Iotzi Cuţudi e însă la cotul cel mare al vieţii, cot la care ajungi cu mintea bine coaptă și șlefuită pentru hoţie. Pentru furturile lui, cucoana Raliţa îi pune singură în mînă cheia care-i trebuie ; și numai în clipa aceea e sigură cucoana Raliţa că nu-i jefuită. Cît despre șurubul vorbelor, nici vorbă să-i poată dovedi viclenia. Dimpotrivă, cu el îndepărtează Iotzi Cuţudi și pe toţi cîţi i-ar fi de folos și ar încerca să-i deschiză ochii. Cînd se simt oaspeţi, sau gînd de venire al celor cîteva rude care i-au mai rămas cucoanei Raliţa, și care trăiesc răzleţite de inima și averea ei, Iotzi Cuţudi face ce face și ajunge la timp la Cîrjoaia. Căci, vorba lui cuconu Stejărel, dumnealui e numai un fel de administrator. El e mai mult omul de afaceri al cucoanei Raliţa, și timpul și-l petrece împărţit între Iași și Cîrjoaia. Trei sferturi la Iași și unul la Cîrjoaia, ceea ce înseamnă că la Iași lucrează mai cu stăruinţă Iotzi Cuţudi, Cîrjoaia fiind în observaţia dumisale numai cînd se arată pericolul.

Un pericol s-a arătat și aseară, cînd i s-a telefonat să vină urgent la Cîrjoaia. Și, de bună seamă că nu șeful de post i-a telefonat urgenţa, ci omul dumisale, lăsat acolo să aibă în grijă poruncile cucoanei Raliţa. Numai că pe deasupra i-a mai dat și alte griji domnul Iotzi Cuţudi :

— Bagă de seamă, Iani. Ascultă cu patru urechi și privește cu paisprezece ochi. Cînd, fără de știrea mea se arată neamurile cucoanei Raliţa, sau chiar numai oaspeţi, dai fuga la post, la domnul plotonier, și telefonezi.

Iani Belos auzind aseară pe domnul plotonier de jandarmi, Grigore Dejica, șeful postului, că au telefonat doi boieri și că răspunsul cucoanei Raliţa a fost să vină, că e la ţară și că tare-i bucuroasă că n-au uitat-o cu toţii, s-a și grăbit să ducă faptul la cunoștinţa domnului Iotzi :

— Vino urgent, pericol de oaspeţi...

Pînă la Cotnari, cuconul Stejărel a schimbat cu Iotzi Cuţudi destule vorbe de întrebare, la care Neculai Brateş, ca unul ce nu avea altceva mai bun de făcut, asculta. Aşa a aflat, printre altele, că de vreo şase, şapte ani, viile au fost tare păguboase ; poama s-a făcut doar pe ici şi pe colo şi n-a avut nicidecum zahăr. Vinul, ia, un oţăt ! Bine că l-a ascultat cucoana Raliţa şi s-a hotărît să-l vîndă.

— Oţet, vinul Năslăului, Iotzi ?

— Oţăt, cucoane Stejărel ! Nu ştiu ce e cu Năslăul aista de cîţiva ani, că numai oţăt dă. Poate că şi beciurile sînt vinovate, adăugă Iotzi Cuţudi, cu grabă, aducîndu-şi aminte că nu-şi prea are loc minciuna cînd despre vinuri se vorbeşte cu cuconul Stejărel şi domnul profesor. A dat apa în ele şi de aerisală nici vorbă. Nu ţi-ar da o cheie pe mînă cucoana Raliţa, şi de ai pica-o cu ceară ! De altfel şi bine face. Numai aşa a ajuns să-şi înmulţească averea, de nu mai ştie nici dumneaei pe cîte este stăpînă. A fost el cuconul Manole Vlădoianu brav întru învîrtitul treburilor, da' mai bravă e cucoana Raliţa.

Ce e mai de mirare în toată scena aceasta e încordarea cu care asculta Neculai Brateş vorba vecină. Deşi nu lua parte la ea, era totuşi cu toată fiinţa strîns în jurul celor ce se grăia. La fel cuconul Stejărel. Părea că singura lui grijă, de om, e să-l asculte pe Iotzi Cuţudi. Nu arăta nici unul apăsarea vreunui gînd. Nici o aducere aminte nu le rătăcea mintea pe alte drumuri ale ei. Aveau frunţile senine, ca tot omul cu sufletul în cea mai deplină ordine. De altfel, constatarea aceasta a fost şi a lor, dar la fiecare numai în ceea ce îl privea pe tovarăşul lui. Pe sine, nu se vedeau. Căci li s-a ros frămîntarea pe încetul, ajungînd şi unul şi altul fără nici o surprindere în baia apelor liniştite. Se poate să le fi grăbit vindecarea şi bucuria ce o aveau, în parte, văzînd cum din ce în ce celălalt schimbă în bine ; lucru ce se adăuga peste binefacerea trecerii timpului, care, supără-se ei doctorii, dar tot el stăpîneşte cele mai bune leacuri de vindecat rănile din suflet !

Aşa, de pildă, cuconul Stejărel a luat iute în seamă că pe Neculai Brateş nu-l mai fură gîndurile şi nici nu-i mai

e gura cusută. De asemenea, i s-a limpezit îndîrjirea din frunte, dispărîndu-i sub netezimi noi cutele, iar iuțeala mișcărilor a dat și ea în lenea de altă dată.

„Bravo, băiete! și-a zis el, în sinea lui, cînd a ajuns în fața unor astfel de constatări. Veșnică e numai viața. Durerile, ca și bucuriile, trec. Mai ușor la unii, mai greu la alții, da trec!“

Cînd au trecut și la cuconul Stejărel, Neculai Brateș a prins începutul schimbării din întîiele semne ce s-au arătat. Mai întîi i s-a spălat o parte din funinginea feței, după care a urmat să i se rărească cercurile învinețite ale ochilor. Apoi, graba de a pleca, s-a mistuit și ea. În primele zile, după ce Neculai Brateș l-a rupt de lîngă Tincuța, simțea o aprigă nevoie să fie singur. Singur, avea timp să-și deapene tristețea și, depănînd-o, se îmbăta cu înșelarea că e mai aproape de Tincuța. Acum, e cu tot sufletul și cu toată inima la ce au de vorbit.

„Bine că ți s-a cumințit sîngele, cucoane Stejărel, i-a salutat el îndreptarea atunci în gînd numai. Vezi că poate să iasă și din sînge?!“

Cum trenul începuse să tivească poala dealurilor dinspre Cotnari, cuconul Stejărel aruncă o întrebare lui Iotzi Cuțudi.

— De la gară avem cu ce ne duce, Iotzi?

— A avut el grijă, Iotzi Cuțudi, să dea poruncă!

La auzul ultimului cuvînt, poruncă, Neculai Brateș înalță de-o sprînceană, semn al unei lăuntrice mirări. Iotzi Cuțudi a înțeles ce înseamnă ridicarea sprîncenii, fapt pentru care a trecut la cele de cuviință.

— A poruncit cucoana Ralița trăsură și Iotzi a avut grijă să se facă auzită porunca unde trebuie.

— De-aici, de la Iași, și așa repede, Iotzi?!... Și, fără de adausul tău, nu ajungea trăsura la gară?

— Cucoane Stejărel, la Cîrjoaia domnește strășnicia ca la armată. Comandantul dă ordinul și ceilalți execută. Cucoana Ralița cheamă la raport pe Iotzi Cuțudi și-i spune că vrea așa și așa. Iotzi Cuțudi stă drepți și ascultă, se-nclină, și mai departe poruncește el. Chiar de la Iași; și uneori se-ntîmplă să pornească porunca și de la București, cucoane Stejărel. Iaca, domnu profesor ne poate spune că așa e și-n lege. Nu pot fi răspunderi, dacă la

temelia lor nu s-au zidit drepturile. Ca să pot răspunde de marea sarcină cu care m-a cinstit cucoana Raliţa, a trebuit ca mai întîi să mi se orînduiască drepturile. Ca să nu pot ieşi din porunca prea măritei mele duduci, trebuie ca toţi ceilalţi să nu poată ieşi din porunca mea. Aşa e, domnu' profesor ? Dumneavoastră sînteţi om de lege. Le faceţi şi ne învăţaţi să le înţelegem şi să ne supunem lor. Şi mi-a spus băiatul că aşa profesor ca dumneavoastră n-a avut Universitatea din Iaşi de cînd e ! Vă plîng şi acuma studenţii că aţi plecat la Bucureşti. Eu l-am făcut însă atent la timp : e prea mare profesor, ca să mai rămînă la Iaşi.

— Taci, măi ! i-a tăiat Stejărel Racotă şirul vorbelor, auzind ocara adusă Iaşului. A ajuns să te aibă şi pe tine judecător Iaşul ?

Neculai Brateş s-a aşteptat la o mai năpraznică execuţie, ceea ce nu s-a întîmplat spre marea lui mirare. A mai gîndit însă ce a mai gîndit şi a căzut cu bănuiala pe oboseala cuconului Stejărel, care începuse a răzbi în mai toate arătările lui, ca om şi ca faptă. Pricina, de bună seamă, n-a încărcat-o în spetele anilor — cum poate drept ar fi fost să li se cuvină şi lor o parte — ci numa în contul zilelor cînd a avut lîngă el pe Tincuţa. Tinereţea Tincuţii şi-o fi cerut şi ea drepturile şi cuconul Stejărel, cinstit birnic cum a fost toată viaţa, o fi trecut la împlinitul lor, fără nici un gînd de înşelăciune. Bine că a sosit la timp şi că l-a smuls de lîngă ea.

Trenul începu a încetini mersul, ceea ce îl făcu pe Iotzi Cuţudi să privească pe fereastra vagonului. Lîngă gară, de latura Cotnarilor, e sălăşluită una din tîrlele cucoanei Raliţa şi aseară a mai dat el un telefon şi şefului de gară, ca să trimită pe cineva la Bobirci cu vorbă că soseşte. Bobirci era omul cu răspunderea de la tîrlă, care cunoştea că la asemenea vestiri trebuie să fie în gară, cu anumite socoteli ştiute pe de rost.

Ca să poată schimba un cuvînt cu Bobirci, Iotzi Cuţudi a cerut învoirea oaspeţilor.

— Numai un minut, mă rog dumneavoastră. Tîrla care o văzurăm e în seama omului acesta, Bobirci Constantin, şi trebuie să-i ascult nevoile.

— Poftim, poftim matale, fă-ți treaba, i-a răspuns cuconul Stejărel, ridicînd de data aceasta el de-o sprînceană, într-un anume înțeles, prins repede de Neculai Brateș.

Cînd Iotzi Cuțudi s-a îndepărtat întru cele rugate, cuconul Stejărel și-a făcut auzit semnul cel din sprînceană.

— Iată, Culai, aceștia sînt astăzi boierii Moldovei : Iotzi, Bobirci, Gheorghiță Mîrza și tot neamul lor cel afurisit ! Ei o stăpînesc, m-auzi ?

— Te-aud.

— Și iar taci ? !

— Mama lui de neam ! a răspuns Neculai Brateș, ca să nu fie găsit iar în culpă de cuconul Stejărel.

— Apoi cu atîta tot nimica nu am făcut ! spuse cuconul Stejărel, îndreptînd privirea spre cei doi oameni care sfătuiau retrași de gloata celor din gară. Ei sînt mai deștepți decît noi. Ei știu ce vor, Culai. La ce oare ți-s bune știința și talentul, dacă nu te slujești de ele să oprești dezastrul ?... Culai, a ni se spune trădători, e prea puțin. Sîntem criminali, Culai ! Mai criminali decît ei. Ucid Moldova și noi nu avem nimic de spus și nici de făcut ! Ia uită-te, mă rog, și la Bobirci aista. Îl vezi ?

— Îl văd.

— Bine c-ai început să vezi ! se mulțumi și cu atîta cuconul Stejărel. N-are un ochi. L-o fi însemnat în bătaie vreun alt tîlhar ca el, sau poate chiar Dumnezeu. E tăietură de cuțit acolo, Culai. Bagi seama că de la ochi scoboară pînă în bontul obrazului ?

— Și ?

— Îl mai vezi și ce fălci are ? Tari să strivească între ele și pietre.

— I le văd, cucoane Stejărel.

— Da grăsimea din ceafă ?

— I-am văzut-o. Dar de ce toate aestea, cucoane Stejărel ?

— Ca să știi cum arată stăpînii de-acum ai Moldovei ! Neculai Brateș zîmbi puțin.

— Nu e de zîmbit, Culai ! Adu-ți aminte acum de ceafa lui Gheorghiță Mîrza și zi că puse alături nu-s dintr-un tată.

Zîmbetul lui Neculai Brateș prinse a se lăți pe tot obrazul.

— E, știi acum cum arată stăpînii cei noi ai Moldovei ?

— Ca Iotzi Cuțudi, Gheorghiță Mîrza, Constantin Bobîrci și alții ca ei.

— Dar adevărații răspunzători de cum arată acum Moldova știi cum arată ?

— Nu !

— Ca mine și ca tine, Culai !...

Cînd i-a propus Neculai Brateș cuconului Stejărel să meargă la Cîrjoaia, socoteala a fost alta decît ceea ce pare a se rotunji acum. La Cîrjoaia mai stăpînea o boieroaică și mai strălucea un conac cu comori, care, nefiind de nici un preț pentru cei de teapa lui Bobîrci și a lui Iotzi Cuțudi, au rămas locului. Adus cuconul Stejărel Racotă într-un astfel de conac, bănuia Neculai Brateș, va fi pentru el ca un fel de primenire a sufletului și o înviorare a trupului. Căci suferințele unui om ca Stejărel Racotă, oricare ar fi ele, cu rădăcini în suflet sau numai în trup, nu pot trece decît ospitalizîndu-le sub un singur adăpost : trecutul.

De un asemenea gînd a fost străbătut Neculai Brateș cînd l-a îmbiat cu dusul la Cîrjoaia. Și ca să-i rămînă acoperit gîndul — căci nu era dintre cei cărora le place să strige cînd fac un bine, — a pomenit de vinurile Cîrjoaiei, așa ca și cum numai din dorul lor a țîșnit poftirea. S-a apucat însă să-i spuie că și aiestea au căzut pe mîna samsarilor și, în loc să-l dea unui abur care te moleșește și te adoarme în visări plăcute, l-a înverșunat din capul locului și mai rău. De-ar ajunge mai repede la Cîrjoaia, căci acolo, în castelul cucoanei Raliță, printre tablourile cu chipurile pîrcălabilor și ale spătarilor Balș, va avea el cu cine sta de vorbă, și despre ce...

— Iertați-mă, cucoane Stejărel și dumneavoastră domnule profesor, că în loc de-un minut, au trecut trei. Au fost niște pierderi de cîrlani și a trebuit să-l descos, să văd dacă adevăr e sau numai o minciună.

— Și cum e Iotzi : adevăr sau minciună ?

— Adevăr, cucoane Stejărel. L-am descusut numai așa, ca să nu mă creadă lăsător și ușor de dus cu vorba, da' Bobirci e un om tare de credință. Și priceput, boierii mei, la brînzit laptele, cum nu-i altul prin părțile aiestea.

Pînă la trăsură, s-a alăturat grupului și șeful gării. Liber, după ce a dat drumul trenului spre Hîrlău, domnul Hornoiu a chibzuit că e de datoria dumisale să-i întîmpine. A salutat milităreşte, șapca de cheferist fiind foarte potrivită unui asemenea salut, și a avut chiar o vorbă de bucuroasă primire.

Privindu-l, Neculai Brateș a înălțat iarăși o sprînceană. Semn că în țeasta lui a fost mai întîi o mirare și apoi o dezlegare.

„Prea cuviincios s-arată a fi domnul Hornoiu ! Mai cuviincios chiar decît un om bine crescut. Atît de cuviincios cum numai oamenii cei necistiți în slujbă sînt".

Că nu se înșeală și că așa trebuie să fie, s-a lămurit repede, Neculai Brateș. Nici nu a pornit bine trăsura și privirea care a schimbat-o șeful de gară cu Bobirci a fost lămuritoare.

— A lăsat vreo vorbă pentru mine, domnul Iotzi ?

Lui Bobirci i se lățiseră și mai mult fălcile a mulțumire.

— O lăsat ! și numa ce și-a netezit cu dosul pălmii mustața, înmulțită cu două smîrcuri de păr crescute din obraz. Trei cîrlani și un vițăl din buhaiul cel de soi. I-am spus cum ni sărvești matale cu vagoanele și s-a arătat tare mulțumit de treaba aiasta.

— Da' nu e așa, domnule Bobirci ? Nu las eu baltă și stat și cooperative și oricine ar fi, numai să vă dau întîietate la vagoane ? A cerut vreodată curtea vreunul și nu l-a avut de îndată ? Că doar dumneata stai ia colea, și le vezi pe toate ! Iată, mîni stau gata cu unul pentru vin.

— Asta așa-i ! Și i-o spusăi și amu.

— Apoi, dacă e așa, ia hai să bem noi o drojdioară, propuse șeful de gară. Ceva fain, adus de la București de cumnatul meu.

— Să mergem, domnule șef. Că între oamenii de ispravă, să cadă și aiasta...

Neculai Brateș le-a prins numai încrucișarea ochilor și s-a lămurit, dar să-i mai fi și ascultat ! Acum e numai cu Iotzi Cuțudi în față, și cum acesta răspunde la niște întrebări de-ale cuconului Stejărel, are timp să-l cerceteze mai deaproape. Vrea să-i descopere un tic, cît de cît, și nu poate. Sau dacă nu un tic, o vorbă cel puțin, pe care să o repete mai des. Și nici asta nu poate. Iotzi Cuțudi n-are nici ticuri și nici vorbe care să fie mai mult ale lui decît ale altora. Și totuși, Iotzi Cuțudi nu face o excepție de la această regulă despre care Neculai Brateș pretinde că e absolută și explicabilă oricui. Dacă Iotzi Cuțudi nu zice *pardon* de patru ori în zece cuvinte ; dacă nu zice *s-aude ?* sau *una la mînă ;* dacă nu are un clipici al ochiului sau cel puțin o netezire de mustață ca a lui Bobirci, e dotat în schimb cu o agerime în ochi și cu o ascuțime în urechi cum numai vulpile mame le au. Dar, ca să i le poți culege pe acestea, trebuie pîndit Iotzi Cuțudi cînd e între mai mulți și cînd discuțiile sînt diferite. Numai atunci și numai punînd toată atenția poți să i le descoperi. Așa cum se găsește acum, în vorbă doar cu cuconul Stejărel și cu nici o altă vorbă pe aproape, e greu. Pentru atît cît îi trebuie ca să-l ție din scurt din priviri pe Neculai Brateș nu are nevoie de nici o străduanie. Deși vorbește doar cu Stejărel Racotă, el îi privește însă deopotrivă pe amîndoi, și cu dulceață, ca unul ce socotește că unui om ca Neculai Brateș trebuie să i se arate toată atenția, chiar și cînd dumnealui stă liniștit deoparte. De fapt, toată această atenție îi servea lui Iotzi Cuțudi ca să vadă : prinde el ceva, vreo încercare de a-l pătrunde ? Îl privește cercetător sau nu ?

Începînd a urca coasta Cotnarilor, cuconul Stejărel întoarse capul să cuprindă valea Bahluiului și pantele ce ascund în dosul lor Ceplenița.

— Ți-e în gînd, oare, cucoane Stejărel, să treci Bahluiul ? Vreun *cep la Niță ?*

— Aha, îmi pare bine că nu ai uitat lecția, Culai ! Te-ai înșelat însă, că nu din domnească poftă mă uit. Mi-e drag puturosul ăsta de Bahlui și pace ! Și mi-e drag fiindcă, deși moldovean și el, tot își iese din sărite cîteodată. Nu ca noi, vietăți pentru totdeauna moarte. Cînd

îl prind supărările, vai și amar de ce face ! Este sau nu, domnule Iotzi ?

— Este, cucoane ! Mare scîrnăvie de apă cînd se revarsă ! Pas să te mai înțelegi cu dumnealui !

— Eu îi dau dreptate, Iotzi. S-o fi săturat și el de cîte ticăloșii vede.

Iotzi Cuțudi a prins tîlcul cuvintelor, dar nu s-a arătat a le și fi înțeles.

— Din cîte știu și-am cetit, înainte vreme n-avea năravul acesta. Stătea liniștit în patul lui, îngrășîndu-se sau slăbind, după cum vroiau ploile. Dar să-și iasă din ale lui, Doamne ferește ! Acum, an de an, ne face cîte o poznă. De ce oare, Iotzi ?

— Știu eu, cucoane !

— Eu știu, Iotzi ! Și mai știe și dumnealui de colea, care prea tace astăzi ! adăugă cuconul Stejărel, arătînd cu capul spre Neculai Brateș.

Iotzi Cuțudi, simțind primejdii în cuvîntul cuconului Stejărel, a încercat să le-abată. A întors capul așa, ca din întîmplare, de cealaltă latură a șoselii și, ca și cum s-ar fi inspirat din ce a văzut în clipa aceea, a încercat să schimbe vorba.

— Iaca, boierii mei, aista om de ispravă ! Vă place vie ce și-a întins ?

Cuconul Stejărel și Neculai Brateș au întors deodată capul spre piscul unde străjuia casa lui Jenică Melinte. Și în loc să urmeze un cuvînt din partea dumnealor, au tăcut amîndoi. Dar au tăcut, nu pentru că nu aveau ce răspunde lui Iotzi Cuțudi, ci pentru a face loc unei scuturături de amintiri, ce și-a cucerit întîietatea.

Văzîndu-i rămași pe gînduri, Iotzi Cuțudi a căzut în bănuială. Ce-a spus, de le-a închis gura amîndurora ? ! Nu cumva dînd să fugă de niște închipuite primejdii a deschis drumul altora ?

Neștiind ce să mai facă, dacă e bine sau nu să mai spună ceva, a tăcut și el.

Tîrziu — cît de tîrziu n-ar putea nici unul din ei să mărturisească — cuconul Stejărel a răspuns lui Iotzi Cuțudi.

— Da, și-a întins-o, muncind însă, Iotzi, nu furînd !

V-o fi înspăimîntînd pe mulți cum și-o întinde, dar de ce oare nu se înspăimîntă nimeni și de cum muncește ?

Neculai Brateș, deși alături, nu auzea cele ce se vorbește. De cum a privit piscul dealului și locul de unde, nu de mult, a pornit hotărîrea cea mare, a fost prins într-o încîlcire de gînduri din ițele căreia vroia să scape. Era la întîia încercare de dezăvorîre a sufletului său și voia să-i reziste. Liniștea care o dobîndise i-a fost binefăcătoare. După marea durere, au urmat neprihănitele chinuri ale singurătății și după ele liniștea, care i-a închis în tainițe adînci tot ce mai rămăsese pentru el dintr-o haină vînturare a vieții. Acum, locul unde a stat în ceasul cel greu, de cumpănă, încearcă să-l tulbure. E încălzit de fiori ca-n vremea de-atunci și, deși înaintea lui nu mai e ce a fost, înfrigurarea pentru ce va mai putea fi începe. Dar ce-ar mai putea fi ? Ce-ar mai putea să se întîmple cînd, de cîteva nopți, îl biruie somnul de nici freamătul cămeșii Danei nu-l mai aude ?

Stejărel Racotă i-a simțit întunecarea.

— Culai, ia privește, mă rog matale, ce frumos e verdele viilor, cînd începe a-l coace soarele. Îl vezi ?

Știind că a vorbi numai, nu e destul, și că e nevoie de o întrebare ca să poți scutura pe un om din visările lui, cuconul Stejărel i-a îndreptat acele cuvinte, așteptîndu-i răspunsul. Răspunsul însă întîrzie. În asemenea cazuri, gîndi mai departe cuconul Stejărel, este nevoie să adaugi un zdruncin. Îl apucă deci de mînă, scuturîndu-i-o :

— Îl vezi, Culai ? Privește coasta asta. A lui Calimah e via. Și nu lua în ochi numai verdele unui butuc. Ia-l pe al viei întregi. E nevoie să-l treci puțin prin sita genelor... Îl vezi ?

Neculai Brateș, adus dintr-o lume într-alta, se grăbi să se pună în pas cu cea înspre care îl trăgea cuconul Stejărel.

— Da, a lui Calimah, repetă, mai întîi, mașinal, răspunsul, după care, trezindu-se de-a binelea, a simțit că mai e nevoie de un pas ca să ajungă în lumea spre care îl trăgea cuconul Stejărel :

— Da, verdele... Și cum ai spus să-l privesc ?

— Prin sita genelor, Culai.

Neculai Brateș a închis pe jumătate ochii și a privit

coasta arătată de cuconul Stejărel. Într-adevăr, luat în ochi în toată întinderea lui și prins între cele două talgere — umbra de subt el, a tufelor, și sclipetul de deasupra, al razelor — verdele, pe care l-ai fi putut aduna de pe fiecare foaie bucată cu bucată, dacă l-ai fi privit ca oricare profan, a dispărut cînd a fost trecut prin sita genelor, ca în locul lui să se poată întinde un covor gros, imens, de o nuanță mai tare, mai coaptă cum bine a spus cuconul Stejărel.

— E, am avut dreptate, Culai ?

Întrebîndu-l, cuconul Stejărel l-a prins din nou într-o tresărire. Din vis sau spre un vis ?... Spre un vis, căci au sunat cuvintele întrebării lui ca în noaptea mărturisirilor de la Feiga Papiș, cînd s-a dat judecății cuconului Stejărel cu toate faptele sale și cu tot ce gîndea atunci...

Cînd i-a propus Neculai Brateș cuconului Stejărel să meargă la Cîrjoaia, a pornit gîndul din grija ce avea a-l păstra mereu în liniștea ce cu atîta greutate venise. Cunoștea ce înseamnă pentru cuconul Stejărel întîlnirea cu un conac din timpuri vechi ridicat. O umplere a plămînilor cu aerul care le trebuie. Așa și-a făcut socoteala Neculai Brateș, propunîndu-i vizita la Cîrjoaia...

Dar, petrecutu-s-a într-altfel cu dînsul ? Asemeni se străduia cuconul Stejărel să-l abată din drum ori de cîte ori se arăta a fi pe aproape pericolul. Tot ce ducea spre Dana, tot ce putea răscoli în durerea care mocnise, înlătura de îndată cuconul Stejărel, și nu cu mijloace slabe care să fie ușor întrezărite. Acum chiar, simțind că e tras înapoi de gînduri — căci privind spre casa lui Jenică Melinte desigur că și-a adus aminte de hotărîrea cea mare care de acolo a purces și numai după ce Cotnarul i-a fost de mare ajutor, — a căutat din nou să-l abată. Și cu ce mare meșteșug de a-i fi ferită intenția ! I-a pișcat coarda cea mai sensibilă : poezia naturii. A descoperit un verde, copt în căldura soarelui, și i l-a arătat cu bucuria pe care numai el o putea avea, deoarece mai rămăseseră în Moldova comori neîncăpute încă pe mîna samsarilor.

Scos din prinsoarea gîndurilor, și la îndemnul cuconului Stejărel, Neculai Brateș s-a dedat căutării acelui verde, aflîndu-l repede. L-a privit așa cum a fost povățuit, prin sita genelor, și l-a descoperit așa cum numai

anumiți ochi îl poate descoperi : un verde gras, ca al spinării de broască, aflată la soare să se usuce.

A reușit cuconul Stejărel să-l abată din cazna gîndurilor spre care îi adusese casa lui Jenică Melinte, dar, ce folos ! Căci a apucat să scape niște cuvinte care l-au zdruncinat, îmbrîncindu-l din nou gîndurilor. Erau cuvinte pe care le-a auzit de atîtea ori în noaptea mărturisirilor de la Feiga Papiș, încît i-au rămas din seara aceea ca un semnal de goarnă trezitor la înțelesurile de atunci : *E, am avut dreptate, Culai ?*

În seara aceea, și la masă vorbind, a avut dreptate. A avut rînd de rînd dreptate, cuconul Stejărel. Pe a lui, i-a risipit-o cu vraf de cuvinte. Pe a lui i-a luat-o în seamă numai atît cît putea fi cuprinsă de vorbe. A uitat însă în seara aceea cuconul Stejărel că viața își durează întîmplările după îndreptarul faptelor și că faptele n-au fost nicicînd subjugate vorbelor. O mai deplină dovadă că dreptatea cuvintelor e de multe ori o minciună, dacă n-a putut atunci să o probeze cu temei, o poate acum. Cu temeiul propriei lui dureri.

Așadar — întors gîndurilor de acel *e, am avut dreptate, Culai ?* — verdele copt în soare s-a topit pe dată. Ochii i s-au aburit, devenind pîcloși, iar sub frunte apăsau amintirile greu. Cuconul Stejărel și-a dat seama din cauza cărui fapt se întîmplă acestea, neiertîndu-și neîndemînarea :

„Vezi — gîndi el în sine, acel vezi fiindu-i lui adresat, — Culai e mult mai abil. M-a ferit de oricare cuvînt socotit de el că mi-ar strica sufletului. Pe cînd eu, fac ce fac și îi sun din cînd în cînd cîte o vorbă care îl trezește la cele ce vreau să le uite cu totul !“

Cînd a început a coborî trăsura spre Cîrjoaia, Iotzi Cuțudi, constatînd că prea tac boierii, lucru ce nu era tocmai pe placul lui, s-a învrednicit la vorbă.

— Am ajuns și pe domeniile cucoanei Ralița, boierii mei. Iaca, acolo-i hatul, însemnat de salcîmii aceia.

I-a arătat cu mîna, arcuind-o larg, în așa fel ca să dea o impresie de mare cuprindere a moșiei. A cam încercat el cuconul Stejărel să bată undeva cu cuvîntul, și rău nu e — a găsit de cuviință Iotzi Cuțudi — să le

arate că n-a fost ştirbită cu nimic din vechile haturi. moşia. Aşa că s-o lase mai moale dumnealor cu furatul! Parcă nu ştie el unde vrea să bată cuconul Stejărel? Numai că el a fost mai viclean decît ceilalţi administratori, ajunşi după nu prea mulţi ani cumpărătorii moşiilor. El nu s-a lăcomit la proprietatea pămîntului. El se mulţumeşte cu ce poate stoarce din rodul lui. Şi cum ştie dumnealui să încurce socotelile, e foarte greu să-l prindă careva cu mîţa în sac.

— Mie mi-o arăţi, Iotzi?! l-a întrebat cuconul Stejărel.

— Ştiu c-o cunoaşteţi, cucoane Stejărel. De aceea v-am şi arătat-o. A păzit-o Iotzi, să rămînă întreagă? A păzit-o, cucoane Stejărel! Şi, credeţi-mă, am şi eu oleacă de merit că a rămas aşa, mai ales după moartea cuconului Manole. E ea strînsă la mînă cucoana Raliţa, da' din pămînt, şi chiar din pădure, ar mai fi dat. De, ca tot omul care îi place să fie mereu cu ochiul pe ce stăpîneşte. Mult fiind, nu-l putea avea sub ochii dumneaei şi atunci, mai bine ducă-se decît să nu ştie ce se întîmplă. Eu am stat însă împotrivă şi nu am lăsat-o să vîndă. Păstraţi-o întreagă, Cucoană Mare, şi să nu vă mai fie teamă de risipire că n-a murit Iotzi Cuţudi. Şi i-a rămas întreagă, cucoane Stejărel!... Să străbatem acum cu gîndul la vecini şi să vedem tot aşa s-a întîmplat? Este Maxutul întreg? Nu e, cucoane Stejărel! Mai sînt Delenii ce-au fost? Nu mai sînt, cucoane Stejărel! Da' Cepleniţa? Ciopîrţită şi ea! Boierii la Bucureşti, şi moşia se mănîncă an de an!

Stejărel Racotă găsi cu cale să nu-l mai întrerupă. Să-l asculte, să vadă pînă unde merge cu aruncatul nisipului în ochi. Că de vorbit, ştie să vorbească Iotzi. Nici nu se mai miră cum de şi-a cîştigat încrederea cucoanei Raliţa. Dacă lui e în stare să-i spună ce-i spune, atunci, cucoanei Raliţa i le brodează şi mai abitir!

La fel nu l-a întrerupt Neculai Brateş. El îl asculta numai, atît cît trebuia ca să nu se simtă jignit Iotzi Cuţudi.

În clipele cînd mai mult pe cuconul Stejărel cade cu ploaia cuvintelor, el se îndeletniceşte cu cercetarea trăsurii. E o vieneză foarte frumoasă pe care, după cîte îşi

aduce aminte, o lua și la Iași cuconul Manole Vlădoianu. Ea să fie, sau alta ?... Ea e, numai că acuma a ajuns tare prost. Și ce frumos înhămată era !... Dar caii ? Unde sînt orlovii cuconului Manole ? Unde e vizitiul lui cu cizmulițe întoarse, cu pantaloni albi, strînși pe vînă și cu joben cu torsadă ?... S-au dus, s-au dus toate ! Acum e un țăran pe capră, neștiutor de ce i s-a dat pe mînă. O fi spălînd trăsura ca pe cotiugare, de a ajuns cu lacul crăpat și cu pernele pătate de zoaie. Caii de acum pesemne că trag și la boroană, iar hamurile, neceruite și nelustruite, sînt prinse cu tot felul de sucituri. Totuși, ceva tot i-a rămas trăsurii. Argintul stemelor, bătute în dreptul frînarelor, e și acum acolo.

Au sosit. Le-a fost deschisă poarta cea mare a parcului.

— Asta e semn că vă bucurați de cea mai mare cinste din partea cucoanei Ralița, i-a asigurat Cuțudi. Nici dumneaei nu intră pe-aici. Numai la oaspeți de seamă dă poruncă să se deschidă porțile aiestea.

Domnul plotonier Grigore Dejica, șeful postului de jandarmi, ca unul ce știa de sosirea musafirilor, i-a așteptat în fața cancelariei sale, care e față în față cu poarta parcului. A știut însă să-și măsluiască obrazul cu aerul ca și cum din întîmplare se găsește acolo. A salutat cu multă solemnitate profesională și numai după ce a trecut de el trăsura cîțiva pași, a ridicat capul într-un gest a cărui traducere nu putea fi alta decît : E, ești mulțumit ?

Cum pentru Iotzi Cuțudi a fost acea ridicare întrebătoare, Iotzi Cuțudi i-a răspuns *da,* prin felul bucuros cum a înălțat mîna, chipurile răspunzîndu-i la salut. Și cînd *iese bine,* știe el domnul plotonier Grigore Dejica ce urmează. Vinul pe care-l bea el datorită domnului Iotzi, nu-l beau nici boierii de la Ieși. Da' celelalte parcă sînt de colea ? Că dacă ar fi după coana Ralița, ar uita și cum e gustul vinului ! Așa o zgripțuroaică de muiere nici c-a mai văzut ! Ia urma pînă și fărîmiturilor de la masă : „Să nu le risipești, Anico. Dă-le la găini. Hai, să văd cum le dai". Auzi, să vadă ! Păi nu-i face bine domnul Iotzi ? Ba ce ar jumuli-o el de-ar fi în locul lui Iotzi ! Noroc însă că domnul Iotzi e om cu suflet și știe să-i onoreze serviciile.

Omul de pe capra trăsurii, în loc să ție ramura alei care ducea drept la ușa cea mare, de intrare, a făcut înconjurul castelului, după obiceiul cucoanei Raliță. A vrut el Iotzi Cuțudi să-l îndrepte, dar a fost prea tîrziu.

— Tăt acolo ajunge, cucoane, i-a răspuns vizitiul, necunoscînd socotelele lui Iotzi Cuțudi.

Ramura de înconjur dădea roată castelului, trecînd prin fața grajdurilor și a beciului de vinuri. Cucoana Raliță, ca să prindă din întîia clipă cele ce se petrec la acareturile de lîngă castel, făcea acest ocol cînd sosea. Îl face și acum, dar numai din puterea obiceiului, pentru că anii ei mulți i-au slăbit cu totul ochii, împîclindu-i de-a binelea. Urechile i-au rămas însă tefere și credincioase. Nu scapă nici o foială de slugă, neprinsă. O prinde și numa ce întreabă :

— Care robotește acolo ?

— Eu, Duducă Mare.

Acum se mulțumește și numai cu atît : eu, Duducă Mare. Și, *eu, Duducă Mare,* s-au învățat cu toții a spune, fie și cînd fac ce trebuie, și cînd fac ce nu trebuie. Căci de văzut, știu ei că a iertat-o Dumnezeu.

O foială neobișnuită se petrece și în ceasul acesta la acareturi. Latră un cîine la niște oameni străini de curte. Iar oamenii cei străini se obosesc a întoarce două cotiugare din cele de încărcat butoaiele.

O asemenea foială nu ar fi părut deloc neobișnuită cuconului Stejărel și lui Neculai Brateș, la o curte cum e Cîrjoaia. Și ar fi trecut fără de nici o atenție, dacă Elic Papiș, într-un moment de entuziasm nestăpînit, nu le-ar fi ieșit înainte.

— Să trăiți, cucoane Stejărel, cucoane Culai. Așa o bucurie nici n-a visat Elic !

— Ia oprește puțin trăsura, adresă cuconul Stejărel vizitiului, cuvintele.

Pe Iotzi Cuțudi l-au cuprins apele și căldurile. Să-i facă vreun semn oarecare, era prea tîrziu. Dar, și de i l-ar fi făcut, tot nu s-alegea nimica de el, pentru că prea era bucuros Elic Papiș, și cînd e omul bucuros, aproape e și zăpăceala.

— Ce cauți, Elic, aici ?

— Cum, ce caut ? !... Ce-a căutat Elic toată viața

pentru clienţii lui ?... Vin caut. Şi am găsit ceva ce nu s-a aflat în toată Moldova, de cînd e ea Moldovă !

— Vra să zică, vin oţeţit vrei să ne dai, mişălule ! ?

Neculai Brateş gusta pozna din plin.

Pe Iotzi Cuţudi, cuvintele cuconului Stejărel, trecute pe sub nasul dumisale, l-au ars ca şi cum de jăratec ar fi fost. Elic era însă prea cuprins de entuziasm ca să mai vadă şi pe Iotzi Cuţudi cum se pîrjoleşte.

— Oţăţit ?!... Oţăţit aţi spus, cucoane Stejărel ?... Aşa a spus, cucoane Culai ?

— Da, oţeţit. Tu crezi că noi n-am avut de unde afla că tot vinul cucoanei Raliţa Vlădoianu a oţeţit ?

— Oţăţit ?!... Care a fost banditul care v-a spus minciuna asta ? s-a năpustit din nou cu înverşunare jupînul Elic, nici prin gînd trecîndu-i că banditul e de faţă.

— Iotzi ne-a spus, Elic !

— Domnul Iotzi ? !

— Uite ce e, Elic ; ne cam grăbim. Am venit s-o vedem pe cucoana Raliţa şi constat că vizita ţie ţi-o facem... Trage la scară, măi omule, se adresă apoi vizitiului, cuconul Stejărel.

Pornind trăsura, jupîn Elic încă a mai avut ceva de spus :

— Nu ne uitaţi, cucoane Stejărel, cucoane Culai. Vă aşteptăm cu ce avem noi mai bun.

— Un prost ! intră şi Iotzi Cuţudi în vorbă, după ce a pornit trăsura. E un mare prost, Elic Papiş. Numai aşa am putut salva vinul cucoanei Raliţa. Căci alţii, nici pentru oţet nu l-ar fi cumpărat. Lui, a fost destul să-i spun că aşa sînt la gust, de par oţeţite, vinurile vechi, foarte vechi, care sînt şi foarte căutate de adevăraţii băutori, şi gata a fost să-l cumpere.

— Măi Iotzi, i-a răspuns cuconul Stejărel, avînd cuvintele lui tăişuri pe toate feţele, prost nu-i nici Elic, şi nici noi ! Din noi toţi numai tu eşti prostul !... Vezi ce-nseamnă să te-arăţi prea înţelept ?... Sfatul meu e să te opreşti cu înţelepciunea aici, dacă vrei să nu iasă unul din noi şi mai prost !

Noroc că au ajuns în faţa intrării şi că s-a arătat în uşile deschise Anica lui Constantin Pîtă.

— Poftiţi, conaşilor, poftiţi numai.

Stejărel Racotă își amintește de alte vizite, de pe vremea cînd trăia Manole Vlădoianu, cînd în pragul ușilor, în locul Anicăi lui Constantin Pîtă apărea un fecior dichisit după moda lacheilor de casă mare. După moartea lui Manole Vlădoianu, cucoana Raliţa a găsit însă de cuviinţă că trebuie să se restrîngă. Risipa care a stăpînit pînă atunci, trebuie să înceteze. Și a încetat, intrînd în măsurile luate și îndepărtarea feciorului. Măsurii acesteia au urmat altele și din vreo patruzeci de slugi cîte serveau la castel înainte, astăzi de mai poţi număra cinci, șase. Restul, l-a vînturat cucoana Raliţa în toate părţile.

— S-a isprăvit cu risipa ! V-am ţinut destul. Duceţi-vă în lumea toată, că mai sînt risipitori ca Manole.

A plătit simbriile la zi și le-a dat drumul. Așa că, după parastasul de nouă zile, castelul s-a golit de suflarea slugilor. Au plecat fetele de la odăi, de la odăile cele multe ale castelului unde trăgeau oaspeţii cu zilele și unde oaspeţii mai trăgeau cu ochiul și la coţofanele lui Manole ; a plecat muieretul de la bucătărie, negru la rochii și alb la șorţuri, spre deosebire de coţofane, care numai în albastru erau îmbrăcate ; a plecat bucătarul, adus de Manole Vlădoianu de la București ; a plecat vizitiul cel cu pantalonii pe vînă și cu cisme întoarse ; a plecat Frau Hilda, în sarcina căreia cădeau albiturile toate ; a plecat domnul Anton, secretarul cuconului Manole ; și au mai plecat încă o seamă de slugi mărunte, împrăștiate cu treaba în curte și în castel. S-a și speriat de atîta lume la gară, șeful staţiei de atunci :

— Da' ce, a dat faliment cucoana Raliţa ?

Din lucruri nu s-a mișcat însă nimic de la locul lor. Au rămas toate neclintite, așa cum pot rămîne cînd din paza a patruzeci de slugi vrednice și învăţate să umble cu ele au trecut în grija cîtorva *toante*. De aceasta și-au dat seama Stejărel Racotă și Neculai Brateș de cum au intrat. Anica lui Constantin Pîtă i-a poftit să se oprească în *sala cea mare*, că numai ce sosește și Duduca. Sala cea mare era holul, căruia Anica nu-i putea spune altfel decît sala cea mare, și care, totuși, într-o schimbare oarecare a apărut cuconului Stejărel deși din nici un loc nu se clintise nimic. A căutat cuconul Stejărel să culeagă de pe pereţi schimbarea, sau din mutatul vreunei mobile din-

tr-un loc într-altul, şi nu a putut. A căutat ce a mai căutat şi numai după repetate colinduri ale ochilor a oftat.

— Îi lipseşte viaţa, Culai. Aceasta e deosebirea între ce a fost şi ce este. I-a omorît-o Raliţa cu sgîrcenia ei.

Neculai Brateş a încuviinţat că aşa este.

— O văd, cucoane Stejărel.

— Viaţa ? ! şi-a arătat surprinderea cuconul Stejărel.

— Moartea ! Moartea unei încăperi — i-a răspuns Neculai Brateş, punînd tăcerii din cameră diagnosticul ce i se cuvenea. E atît de prezentă în holul acesta, şi atît de aproape de noi, că poţi s-o şi asculţi, s-o pipăi.

— S-o asculţi ? !

— Da. Ia taci o clipă... O auzi ?

Cuconul Stejărel a pus ochii în pămînt ca s-o asculte cu toată atenţia, din pămînt venindu-i pesemne glasul.

— Nu e aşa că numai tăcerea morţii poate fi atît de adîncă ?

— Şi numai ea poate fi atît de auzită, Culai.

Au mai tăcut un timp ca s-o poată asculta şi mai bine. Apoi, şi unul şi altul, împinşi de acelaşi îndemn, i-au trecut în revistă mărturiile morţii.

Colbul a învălit totul în pînza lui vînătă. Totul, cu un avertisment ce părea a fi scris oriunde ai fi privit : pe aici să nu se mai umble. Şi de la moartea lui Manole Vlădoianu, nu s-a mai umblat. Dovadă că de atîta neumblet, hermina sură a colbului s-a îngroşat înspăimîntător. Pe faţa unei oglinzi mari, cu rama veneţian dăltuită, a agăţat un voal de plumb, îndoliind-o şi interzicîndu-i lumina. A căutat şi Stejărel Racotă şi Neculai Brateş să se privească în ea şi nu s-au aflat. A răspuns înfăţişării lor numai o umbră, vag conturată şi din plin suflată cu abur. O umbră care şi pentru unu şi pentru celălalt era aceeaşi. Cum aceeaşi ar fi fost pentru oricare ar fi privit în oglindă.

De avertismentul cel scris pe oriunde ai fi privit, cuconul Stejărel n-a ascultat. Se încordase în el o curiozitate. I se părea că lucrurile din hol n-au o existenţă reală. Că sînt numai o arătare falsă, o închipuire mincinoasă. Mai bine zis, îl îndemna curiozitatea să pipăie ceea ce n-a pipăit niciodată : moartea.

A întins mîna spre o casetă de argint.

Neculai Brateș, înțelegînd că prietenul său e în căutarea dezlegării unei mari întrebări interioare, l-a urmărit, ascuțindu-și ochii asupra lui.

Mîna întinsă a ajuns caseta. S-a retras însă, ca și cum pocnită i-ar fi fost. Întîlnirea cu colbul de pe casetă i-a dat cuconului Stejărel o senzație cu totul neplăcută. Scrîșnirea prafului i-a furnicat carnea, iar alunecarea degetelor pe luciul prăfuit i s-a părut drept o împotrivire a casetei de a nu se lăsa prinsă.

Și-a șters degetele de praf cu batista și a privit urmele lor, rămase în colbul apăsat ca niște răni cicatrizate.

— Mușcă, cucoane Stejărel ? l-a întrebat Neculai Brateș.

— Ca oricare moarte cînd încerci să o tulburi. Culai, pînă acum nu m-am întîlnit cu dînsa. Și neîntîlnind-o, am uitat-o. Din ceasul acesta însă trebuie s-o am în seamă. Privește-o numai cum și-a bătut joc de tot ce e aici.

Neculai Brateș a privit mai întîi și apoi a răspuns :

— Și crezi că de această bătaie de joc pe noi o să ne scutească ?

— E tocmai lucrul de care mă tem, Culai. Cutremurat de ce am aflat în holul acesta, am căutat să mă uit în oglindă să văd a început și cu mine bătaia de joc ?

— Și ?

— N-am aflat nimic.

— Bucură-te atunci.

— N-am de ce să mă bucur. M-am căutat în oglindă și nu m-am găsit. Tu nu vezi c-a orbit-o ? Nu vezi ce cancer i-a dăruit ?

Într-adevăr, un cancer imens și hidos o rodea. Trecînd peste ea ierni geroase, atîtea ierni geroase, atîtea ierni în care nu s-a mai făcut focul în hol, o pecingine îi sfîrtecă an de an mercurul.

— Așa o să ne sluțească și pe noi, cucoane Stejărel.

— Da, așa o să ne sluțească, dacă vom fi, cu ce e al nostru, zgîrciți ca Ralița. Căci ea e vinovată, Culai. Ea a adus moartea în camera asta, în castelul acesta. Ea cu zgîrcenia ei ! Sînt doar trei sute de metri pînă la pădure

— și ce pădure! și ea nu mai face focul decît în două camere, *fiindcă trebuie să se restrîngă!*

— Cucoane Stejărel, zici că în oglindă nu te-ai găsit ; se poate. A ruinat-o zgîrcenia cucoanei Raliţa, rupîndu-i legăturile cu omul. Eu te întreb însă dacă nu te regăseşti printre toate lucrurile acestea, vechi, cu rădăcini într-o Moldovă şi mai veche. Iată, priveşte-i numai şi poţi sta de vorbă cu ei, zise Neculai Brateş, arătînd un şir de tablouri cu chipul Bălşenilor, pîrcălabi şi spătari.

— Mi-i arăţi tu, dar eu nu-i văd, Culai. Sînt morţi acum, dar cînd trăia Manole erau vii. Îi cunosc bine pe toţi. De atîtea ori am fost aici. I-a ucis o femeie vrăjită de diavol să strîngă şi să se restrîngă ; să se restrîngă mereu şi să strîngă cît mai mult pentru Iotzi Cuţudi. Iată pentru cine i-a omorît cucoana Raliţa !... Şi i-a ucis, chinuindu-i, Culai ! I-a lăsat vara în năduşală de cameră neaerisită şi iarna în geruri cumplite, neîmblînzite de foc. Priveşte, mă rog, şi la smalţurile acestea cum s-au mai ţăndărit cu toatele. Le-a tocat toporul zgîrceniei Raliţei. Şi pentru ce, ţi-am spus : ca să aibă cît mai mult de furat un Iotzi Cuţudi şi alţii ca el.

Neculai Brateş constată însă şi altele, pe lîngă cele arătate de cuconul Stejărel. Constata că planul său, cu aducerea lui la Cîrjoaia, n-a dat rezultatul dorit. Propunerea a pornit din credinţa că adus cuconul Stejărel la Cîrjoaia, într-un castel vechi, cu moaşte din moaştele trecutului de falş al Moldovei, îşi va unge sufletul cu aromele lor şi va uita să se mai revolte de toate ticăloşiile. Dar, în loc ca aşa să se întîmple, întîlnirea cu cuibul Bălşenilor i-a aprins din nou focurile răzmeriţelor. Dovedea aceasta că s-a cam terminat cu acea mocnire a sufletului, care urmează marilor dureri, şi că de acum înainte s-ar putea să se alăture de alte ticăloşii.

S-au auzit paşi, surzi, vătuiţi, păstoriţi de bătăile unui baston cu vîrful îngropat în cauciuc. Bătăile bastonului cucoanei Raliţa.

Anica lui Constantin Pîtă a deschis uşile. Înaltă şi puţin aplecată asupra bastonului, cucoana Raliţa Vlădoianu şi-a făcut apariţia, aducînd cu ea funinginile unui veac mistuit de flăcări. Cuconul Stejărel o lăsase ultima oară — sînt vreo treizeci de ani de atunci, — dreaptă şi

într-o rochie de tafta neagră, cu un ușor malacov, trebuincios trupului ei subțiratic. Acum în locul rochiei de tafta neagră purta o alta, de o materie mai săracă decît mătasea și de o culoare vînătă, monahal cenușie. În jurul gîtului, pe locul unde odată și odată se încolăcea de două ori șiragul de perle, avea prins în rochie un guler șal, de un argintiu mat, croit pesemne, după cum ne arată urmele unor vechi tighelui, din vreo căptușeală de haină, rămasă.

Adusese ea cucoana Raliță negurile și funinginile unui veac scrumit în flăcări dar, ori de cîte ori nevoile o făceau să vînture aceste funingini dintr-o cameră în alta, pe îmbulzirea lor nebuloasă și împîclită n-a uitat niciodată să nu aplice pecetea care le trebuie, pecetea vie a capului care le este stăpîn. Capul ei. Căci stăpînă pe veacul trecut al Moldovei ea a rămas. Să-l împartă, nu mai are cu cine. Ultimul cu care l-a împărțit odihnește și el acum în biserica Delenilor. Astăzi, moștenirea îi revine întreagă, și ea întreagă vrea s-o lase. Numai că lui Iotzi Cuțudi o lasă. Pentru el e avară cucoana Raliță, nu pentru cele cîteva neamuri răzlețe. Pentru el și nu pentru muzeul care ar putea fi în măsură să arate că pe aici a fost odată ținutul Moldovei. Să nu încerce însă careva să-i smintească credința din adevărurile ei spre altele, că și-o face dușmancă de moarte. Un singur om o păzește de rele : Iotzi Cuțudi. Într-un singur om mai are încredere : Iotzi Cuțudi. Unul singur a mai rămas care să n-o fure : Iotzi Cuțudi.

Capul de acvilă, capul pecete, și-a ridicat fruntea boltită, pămîntiu lucioasă. Atît de boltită încît ar mai putea sta de sprijin și veacului care vine. Boltă de care se răzemau și viața și moartea.

Sub arcurile sprîncenelor stufoase și adînc despărțite de coroiul nasului, ochii ei au căutat să vadă oaspeții. Erau pe undeva prin ceață.

— Cucoană Raliță, îți închinăm steagurile, a grăit Stejărel Racotă. Am venit împreună cu prietenul meu, profesorul Neculai Brateș, trimiși de cea mai crudă pornire a sufletului nostru : să te vedem sănătoasă, slujind și de aci înainte tot sănătoasă altarul altui veac.

— Ginerele lui Costăchel, Stejărel ?

— El, Culai Brateș.

De pe fruntea cucoanei Raliţa s-a şters o cută.

— Dacă e el, şi dacă mata eşti, Stejărel, cel pe care nu l-am mai văzut...

— Cam de multă vreme...

— Da, cam de multă vreme şi despre care totuşi au ajuns şi pînă la urechile mele unele şoapte, apoi atunci vă înţeleg de ce aţi luat drumurile. Nevoia aceasta am simţit-o şi eu după moartea lui Manole.

O pauză, în care Stejărel Racotă şi Neculai Brateş s-au privit cu multă uimire.

Anica lui Constantin Pîtă a dispărut şi a apărut iarăşi tîrînd după ea jeţul cucoanei Raliţa, un fel de tron pe fundul căruia sta legată în patru funde, de cele patru picioare, o pernă.

Grija cu care umbla Anica, tîrînd scaunul şi înfoind perna, ajutînd cucoanei Raliţa şi orînduind după ale ei cunoştinţi şi cele ce se mai cuvenea de trebăluit, l-a făcut pe Neculai Brateş să uite o fărîmă de timp cele spuse de cucoana Raliţa şi să gîndească la acele femei de prin unele biserici cu sarcina să privegheze arsul luminărilor sau să gătească de slujbă colacii parastaselor. O foială plină de încrederea ce au că numai lor le stă în putinţă să facă asemenea treabă.

Acvila Moldovei şi-a luat jeţul în primire, poftind şi oaspeţii să ia loc.

— Luaţi loc, mă rog. Şi aşa, Stejărel, nu mi-a fost de loc a mirare auzindu-te că voieşti să mă vezi. Drumurile au darul să liniştească. După cum ştii, nevoia lor o simt si acuma, la nouăzeci şi cinci de ani.

— Un veac, după care poate veni altul, doamnă, i-a urat Neculai Brateş.

— Domnule profesor, dacă ar fi să mă întrebi şi pe mine, cinstit ar fi să nu mă dau la o parte. Iubesc viaţa. Am respectat viaţa. Poate de aceea mă şi păzeşte de moarte. Căci nu o simt cîtuşi de puţin apropiindu-se. S-o fi spăriet pesemne de bastonul acesta, în care, nu bătrîneţele mi le sprijin, o, nu ! Grijile da, pentru că ele mă apasă. O avere întinsă se conduce greu. Matale cunoşti aceasta, Stejărel. Poate că şi domnul profesor o cunoaşte. Din ce a lăsat Rizanta Botnărăscu, nici pe jumătate nu mai stăpînesc Boianii.

— Boianii au pierdut totul, doamnă. Toată averea lor a ars într-o singură noapte, departe. Nu mai au nimic acum.

— Știu, știu și asta, domnule profesor. A ajuns și nenorocirea asta pînă la mine. Să le îndurăm însă, pentru că n-avem altcum. Cîte n-au trecut și peste capul meu! Mai am pe cineva pe aproape? Pe nimeni! Am rămas în castelul acesta ca o buhnă pe o casă pustie. Tușesc, și e atît de adîncă liniștea că-mi aud tusea răzbind prin toate încăperile. Isus a dus o cruce în spinare; eu duc treizeci și trei, domnule profesor, și nu m-au frînt. Să nu te lași nici matale frînt. Cînd te apasă, ia drumurile și te vei ușura.

Cuconului Stejărel nu i-a plăcut cum a alunecat convorbirea. Își voia prietenul ferit cît mai mult de amintirile Danei și cuvîntul tocmai într-acolo i-a tras. S-a arătat totuși și un lucru bun. A început Culai să stea cu mai multă tărie omenească în fața durerii lui. O gîndește rece acum. O străbate mai calm ca înainte. Cu mai puțin vifor în suflet și cu mai multă înțelegere pentru tot răul pe care ți-l pune în față viața.

După cele ce-a zis, cucoana Ralița a tăcut o clipă. Apoi, și-a tras bastonul în poală, ca să-și poată răzima mîinile pe cele două globuri de lemn ale jețului, care încheiau picioarele dinainte cu brațele scaunului.

Ochii celor doi oaspeți într-acolo au privit deodată. Mîinile cucoanei Ralița abia atunci s-au arătat întregi, și mai mult gheare de acvilă decît mîni. Total descărnate și cu degete lungi, uimitor de lungi, s-au încovoiat pe globurile de lemn întocmai unor gheare de șoim pe o pradă a munților. Podoabe n-aveau. Aveau doar sforile vinelor, încolăcite pe oase. Pielea, o scoarță de mușama, gata să dea în luciul grafitului.

Înfrățirea aceasta a cucoanei Ralița cu culoarea pămîntului, pentru cuconul Stejărel nu a fost o mirare. O știa suferindă de ficat și pesemne că pe unii boala nu-i iartă oricît s-ar îngriji. Și dacă nici regimul zgîrceniei n-a vindecat-o, mai puțin avea atunci să o vindece cura Slănicului din Moldova, an de an urmată. Nici un doctor n-a fost atît de sever cu dînsa, cum ea însăși a fost. La indicațiile medicale de a nu mînca decît anumite mîncăruri

nevătămătoare, ea a adăugat îndemnul zgîrceniei care i-a interzis aproape totul. Unele pentru că sînt prea grase; altele pentru că sînt prea scumpe. De un lucru e însă sigură cucoana Raliţa. Numai datorită regimului ei, zi de zi respectat, a putut să ajungă la vîrsta de-acum. Şi cum vrea să mai trăiască, şi-l înăspreşte mereu.

Lui Neculai Brateş, mînile cucoanei Raliţa, aşa cum au cuprins globurile, cu cazmă parcă să nu le scape, i-au amintit de un voievod bătrîn al Moldovei, care şi el le-avea şoimeşte prinse de-un glob. De-un glob şi de-o cruce; însemnele puterii lui: pămîntul şi credinţa. Ca acel voievod le-avea sprijinite cucoana Raliţa. Şi globurile de sub mîinile ei însemnau pămîntul şi aurul. Cîrjoaia şi tot aurul strîns din care nu vrea să picure nici un galben. Căci ea ştie că mai are mult de trăit şi trebuie să se restrîngă, ca să aibă cu ce duce viaţa...

Neculai Brateş a legat firul de-acolo de unde l-a rupt tăcerea de-o clipă a cucoanei Raliţa.

— Aveţi dreptate, doamnă. Drumurile au darul să uşureze poverile. Vă rugăm însă ca pe cel de astăzi să ni-l socotiţi într-altfel. Am venit, cum bine a spus cuconul Stejărel, să vă închinăm steagurile. Steagurile noastre învinse, în faţa vieţii dumneavoastră, biruitoare.

Un zîmbet a luminat faţa cucoanei Raliţa.

— Biruitoare poate că e prea mult zis. Dar mă mulţumeşte îndestul şi faptul că nu am fost biruită. E şi aceasta o victorie, domnule profesor, şi lupta, luptele mele, n-aş putea spune că au fost uşoare. Nu m-au cruţat de loc. M-au învîrtejit în tot felul. Mi-au cerut faptă, mi-au cerut cuvînt şi mai mi-au voit în luptă şi inima. În lupta cu fapta, cu cuvîntul, inima se poate sau nu alătura. În luptă cu inima ta însă eşti singur. Celelalte două ajutoare, fapta şi cuvîntul, îţi lipsesc. Inima nu ţi-o poţi nici izbi, nici ocărî. Numai cu zăvorîtul durerii în tine o poţi birui. Şi dacă nici aşa nu o birui, chinui-o atunci cu tot felul de alte gînduri şi într-o zi, mai apropiată sau mai îndepărtată, veţi fi iarăşi prieteni, gata de o joacă nouă, pentru o luptă nouă.

Privirile cuconului Stejărel şi ale lui Neculai Brateş s-au încrucişat din nou, surprinse parcă de cele auzite.

Le-au părut cuvintele mai mult ale unui oracol decît ale cucoanei Raliţa, femeie la nouăzeci şi cinci de ani, vîrstă la care trăieşti şi pipăi viaţa numai cu o rămăşiţă a simţurilor.

Încrucişarea privirilor a punctat o tăcere pe care cucoana Raliţa, nevăzînd cu ce o umple oaspeţii ei, a spart-o.

— Matale de ce părere eşti, Stejărel ? Am sau nu am dreptate ?

În Neculai Brateş s-a zbătut o bucurie de copil. „Aha ! mai răspunde şi matale acuma, că pe mine m-ai omorît cu : *am sau nu am dreptate ?* În noaptea de la Feiga Papiş nu m-ai slăbit deloc cu dreptatea care o aveai. Ia să te văd acum : o are sau nu cucoana Raliţa ?“

— Cucoană Raliţa, sînt în totul de acord cu vederile matale. Şi, mai ales, cu ultimele cuvinte care închid o înţelepciune adîncă, trecută prin ciurul multor experienţe : *gata de o joacă nouă, pentru o luptă nouă !* Destinul întîmplărilor grave începe totdeauna cu o joacă nouă. La capătul de început al marilor frămîntări sufleteşti, nu e decît o joacă. Cu ea se pleacă la drum. Cu ea am plecat fiecare din noi cînd mai tîrziu am putut să ne dăm seama că nu mai sîntem într-o joacă, ci într-o luptă din care mai mult biruiţi ieşim decît biruitori. Eu unul văd exact ca matale. Nu ştiu prietenul meu Culai ce părere are — se lepădă de dus mai departe cuvîntul cuconul Stejărel. Părerile noastre se cam înfruntă adesea. Ca să ne putem convinge, avem nevoie de nopţi întregi...

— Ca la capătul lor să rămînem tot neconvinşi, i-a furat vorba Neculai Brateş, simţind la ce nopţi întregi face aluzie cuconul Stejărel.

— Prietenia dumneavoastră abia astăzi mi se explică pe deplin. Ştiu acum sigur pe ce se reazimă. Tocmai pe împotrivirea aceasta. Pe înfruntarea voastră, care o tîriţi din zi în noapte şi din noapte în zi. Ea vă îndeamnă să vă căutaţi unul pe altul. Aruncaţi unul o vorbă şi vrea să i-o doboare celălalt. Nu din spiritul de contrazicere, căci atunci ar fi inferior viciată, ci din pornirea de căutare a minţilor voastre care, cuprinzînd larg şi adînc faptele, le surprind în aparenţe diferite. Credeţi că aţi mai fi aşa cum vă ştie lumea întreagă, nedespărţiţi, dacă la orice

ar spune unul, celălalt ar răspunde da ? ! O, vi s-ar fi ros prietenia din prima lună ! Și ce greșit privește majoritatea lucrul acesta ! Mi-am auzit adesea prietenele spunînd : vai ce bine se înțeleg cutare și cutare ! Ce spune unul e sfînt pentru celălalt... Îi plîng, dragii mei, pe toți cîți se înțeleg în felul acesta. Pe toți cei care nu au decît un răspuns : da. Ia, spuneți-mi, ce nevoie i-ar face pe oamenii aceștia să se caute, să se dorească ? Ce-a hrănit mai mult prietenia noastră, a mea și a lui Manole, dacă nu împotrivirile de toată ziua, care ne țineau strînși și îndîrjiți în fața aceluiași lucru ?... Să nu mă învinovățiți de confidențe conjugale. La vîrsta mea, tot ce închide viața prin care am trecut a pierit de sub titlul acesta, putînd să-mi trec faptele sub oricare altul : sfat, experiență, exemplu, sau mai știu eu cum... Dacă aș fi fost și eu o mînă spartă, ca Manole, prietenia noastră n-ar fi durat. La fel dacă el ar fi fost ca mine, strîns în cheltuieli. Ori am fi risipit totul, umilindu-ne bătrînețele într-o suferință asupra căreia am fi trecut, găsindu-ne alături în liniștea care nu așteaptă decît sfîrșitul ; ori am fi pîndit averea ca niște cîini și ca niște oameni care, înțeleși în această pîndă, nu ar mai fi avut nimic de zis și nici de făcut. Cele ce-am spus sînt valabile și pentru Roxana și Costăchel. Fericirea căminului lor se sprijină tot pe acest contrast. Roxana a moștenit fapta, frămîntarea Rizantei Botnărăscu, grija mereu arcuită spre cele ce se pot întîmpla, și Costăchel visările omului nechinuit de nimic. Unul cu creionul în mînă să însemne și să prevadă totul ; iar celălalt, un nemulțumit față de tot ce e făcut să servească mulțimea. Nu admite calendarul, nu admite ceasornicul, îi pare caraghios că zilele săptămînii sînt diferit botezate, și așa mai departe. Nu ar fi fost cu putință ca aceste firi atît de diferite să nu se lege într-o mare prietenie. O prietenie care i-a unit atît de trainic pentru totdeauna.

Ajunsă aci, s-a oprit un moment cucoana Raliță. Oaspeții, crezînd că a obosit, i-au respectat odihna, tăcînd. S-au înșelat însă. I-au înșelat încă o dată cei nouăzeci și cinci de ani ai cucoanei Raliță A tăcut, fiindcă între ce a avut de spus și ce avea să mai spună, trebuia găsită o punte.

Găsind-o, a întins-o sub arcul unui zîmbet.

— Adineaori v-am amintit să nu cumva să mă învinovăţiţi de confidenţe conjugale. Nu v-am spus cele ce se refereau la viaţa mea şi a soţului meu din obişnuinţa femeilor de a se mărturisi tuturor întîlniţilor. Nu, m-a ferit Dumnezeu de publicităţi de soiul acesta ! V-am considerat foarte apropiaţi de mine şi v-am rupt dintr-o viaţă, care nici a mea nu mai este acum, o fărîmă cu care am susţinut o părere. Vîrsta — cum vedeţi, mă leg mereu de vîrstă — îmi mai îngăduie şi altele. Şi libertatea pe care singură mi-o iau să mă amestec puţin şi în viaţa voastră.

„E, poftim ! au exclamat în sinea lor şi unul şi altul, încrucişîndu-şi încă o dată privirile. Cîrjoaia ne-a trebuit ? !“ Şi fiecare s-a gîndit numai la prietenul său şi nicidecum la el, fiecare socotindu-se, în ce îl privea, că nu mai e în pericol cînd întîmplările scurmă în cenuşa amintirilor.

— Cunosc întreaga dumitale durere, domnule profesor. Iaca, în privinţa aceasta semănăm şi noi, bătrînele, cu cele tinere. Ne împrumutăm şoaptele şi ni le schimbăm pe preţul suspinelor. Oftăm pentru alţii, dacă pentru noi nu mai putem. Pentru multă lume a fost o mare mirare căsătoria dumitale cu Dana.

Iar a tăcut o clipă.

— Îi pot pronunţa numele, nu ?

— În casa aceasta şi de dumneavoastră, doamnă, oricînd. Altora l-am interzis. Pentru că alţii i-l murdăresc.

— De altfel, ţi-am pus această întrebare fiindcă am fost sigură că îl pot pronunţa. Nu pentru că sînt eu şi nu pentru că ne găsim aici. Ci pentru că ştiu cît de frumos sună acum, în marea dumitale tăcere... Am simţit-o aceasta, domnule profesor. Dacă ochii m-ar fi ajutat, aş fi şi văzut-o. Căsătoria matale cu Dana a fost foarte greşit privită de foarte multă lume. Au măsurat-o cu anii în loc s-o măsoare cu sufletul. Spaima aceasta a avut-o chiar şi Roxana. O dau pe faţă fiindcă dintre toţi numai ea avea dreptul s-o înţeleagă greşit. Era mama Danei, şi mamele, orbite de dragostea care o au pentru copii, judecă, în cele mai multe cazuri, neadîncind faptele. Cînd e vorba de copilul lor într-atît se-nspăimîntă, într-atît se

frămîntă pentru viaţa lor viitoare, încît se lasă impresionate şi de cel mai neînsemnat amănunt care iese din tipicul obişnuitului. Pe ea a înspăimîntat-o nepotrivirea de vîrstă. Aceasta i-a fost teama cu care a venit la mine, la Iaşi, la Aşezămîntul Balş, care, după cum ştiţi, e şi locaşul meu cînd plec într-acolo. Auzind-o, am rîs. „Cum se poate, Roxana, să nu cuprinzi lucrurile în înţelesul lor cel adevărat ? !“ i-am zis. Şi ea, nedumerită de sensul mirării mele, m-a privit şi mai dezamăgită. Ţiu minte că i-am bătut umărul ca pe al unui copil căruia printre cuvinte de laudă îi strecori şi pe acelea ale dojanei. „Se poate, Roxana, să cugeţi cum cugetă bătrînele acestea din azil, în orele în care îşi petrec singura lor distracţie ? ! Eu văd tocmai în această nepotrivire de vîrstă temeinicia căsătoriei lor. Dana va avea mereu ceva de primit de la un om ca profesorul Brateş, şi profesorul Brateş va găsi în tinereţea Danei, splendid dăruită lui, vraja care te leagă pentru totdeauna de o fiinţă. Nu uita, Roxana, că de la vîrsta unuia la a celuilalt e tocmai drumul căutării lor. Cînd între doi oameni drumul acesta nu există, şi-l caută alături. Fiindcă în orişice ceas al vieţii noastre ne găsim pe un drum, Roxana...“ M-a privit cu ochi luminaţi şi mi-a mulţumit că i-am putut risipi întunericul. Şi dreptatea a fost cu mine. Mai există însă şi o altă lege, care de nimic nu se împiedică. Marile fericiri sînt scurte. Eu una, domnule profesor, a continuat cucoana Raliţa, frîngîndu-şi între timp degetele în pocnetele sclerozei, fac şi de la această lege opinie separată. Marile fericiri nu trebuie măsurate cu durata, ci cu adîncul. Şi adîncul fericirii voastre ştiu că l-aţi străbătut. Mai mult decît atît viaţa nu poate să-ţi dea, domnule Brateş. Deşi în aparenţă s-ar părea că ţi-a luat totul, în fond ea ţi-a dat totul. Un răzvrătit contra vieţii n-ai dreptul să fii. Eşti stăpînul celei mai mari mîndrii bărbăteşti, domnule profesor, pe care nu o mai poţi micşora cu un steag negru pus la porţile durerii dumitale. Ai dreptul la steagul sărbătorilor mari şi numai sub cîtele acestuia adăposteşte-te.

A apărut Anica lui Constantin Pîtă, să aducă o şoaptă urechii cucoanei Raliţa.

Cucoana Raliţa a ascultat-o şi i-a dat dezlegarea cerută.

— Să faci și niște papanași cu smîntînă — s-a fost auzit peste șoapta lor. Iar pentru vin, să s-arate domnul Iotzi, ca să-i dau cheile.

Cuvîntul l-a reluat tot cucoana Raliţa, deși la altele a sărit dumneaei acum.

— Cîtă vreme m-au ajutat ochii, ţi-am urmărit scrîsul, domnule profesor. Și pentru cît am cetit, te ţiu vinovat și pe mata de un lucru. De altfel, e păcatul tuturor scriitorilor moldoveni. Luaţi din viaţă numai ce e frumos și minţiţi lumea cu el. Îi faceţi să creadă pe cei tineri că așa este viața și cînd se izbesc de asprimile ei, iau acest fapt ca pe un nenoroc al lor numai. În loc să-i pregătiţi, să le puneţi în față vîltorile prin care vor avea de trecut, dumneavoastră îi ameţiţi cu tot felul de mirodenii falsificate, viciindu-i în loc să-i inoculaţi preventiv. Nu știu dacă vă daţi seama de răspunderea ce v-o luaţi. Și iar nu știu dacă răspundeţi în fața cuiva. În fața propriei voastre conștiințe, nu cred, pentru că moldoveanul e prea cinstit cu el și cu semenii lui, ca una să simtă și alta să scrie. În privința aceasta, colegii voștri munteni și ceilalţi sînt mai vicleni. Nu ocolesc relele. Dimpotrivă, întind din ele mai mult chiar decît trebuie. Dar, cel puţin, cu un rău previn altul. Pe cînd voi, fugind de oricare rău, deschideţi porţile tuturor. Am sau nu am dreptate, domnule profesor ?

Să tacă, nu mai putea. Întrebarea a căzut prea netă și numai lui îndreptată, ca s-o mai poată ocoli. Iar felul cum a fost formulată, aidoma cu cea de atîtea ori pusă de cuconul Stejărel, în noaptea cînd acest cucon i-a zmintit minţile și l-a făcut să creadă în cele ce-i spunea, l-a adus puţin în fierberea de atunci. O stăpînea însă fiindcă înaintea lui nu era decît o discuţie. Atunci, se trăgeau sorţii vieţii lui ; acum, se caută să se ungă cu untdelemn cicatricele unor răni.

— Aștept răspunsul dumitale, domnule profesor.

— Care nu poate fi decît o confirmare a tot ce aţi spus, doamnă. Observaţiile dumneavoastră sînt adevărate. E adevărată și dulcegăria scriitorilor moldoveni, precum adevărată este și asprimea vieţii. Și mai adevărat decît toate este ceea ce aţi spus la început : îţi chinui inima, pînă ce într-o zi, mai apropiată sau mai îndepărtată, e

gata de-o joacă nouă. Aşa a fost totdeauna. Zîmbetul a urmat lacrimei şi lacrima zîmbetului. Mai este însă ceva, doamnă. Viaţa aceasta nu e atît de perfectă pe cît îi place ştiinţei să o considere. Nu-i plac de loc preciziunile. S-a ferit mereu de hotărîri categorice. Nu şi-a fixat legi implacabile, în faţa cărora omul să se plece fără şovăire. A inventat o minciună, aşa-zisul bun simţ, abandonîndu-ne lui în toate acţiunile noastre, gîndite sau nu. Mai mult, ne-a construit atît de diferit unul de altul, şi pe fiecare din noi cu bunul lui simţ propriu, încît să vrei să găseşti doi oameni la fel în toată lumea aceasta şi n-ai să poţi. De aici tot haosul în care plutim. Limite, care să ne constrîngă deopotrivă, nu sînt. Ne-a lăsat în voia bunului nostru simţ, care e mereu prieten cu noi şi duşman cu ceilalţi. Dacă vrei să te bucuri de toate darurile pămîntului, lasă-te condus de bunul tău simţ ; iar dacă vrei să ajungi cel mai mizer om de pe scoarţa globului, leapădă-te de bunul tău simţ şi ascultă de cel al altora. Într-o asemenea stare haotică e imposibil să poţi statornici legea permisului şi a nepermisului. Acele care sînt, s-au născut numai din răutatea noastră. Şi le-am făcut numai atunci cînd n-am mai fost în stare să ne bucurăm de ceea ce alţii încă se mai pot bucura.

Pe obrazul cucoanei Raliţa, creţurile din jurul ochilor s-au strîns într-un zîmbet dulce. Îi plăceau cele ce auzea. Ca şi toate ale ei cuvinte, spusele lui Neculai Brateş păreau rupte dintr-un adevăr trăit, de nezdruncinat. Şi-a răzemat capul într-o mînă, în semn că e dornică să asculte înainte.

Cuconul Stejărel începenise de tot în scaun, ascultîndu-l. N-a mişcat cîtuşi de puţin. Prietenul său e pe un drum nou. Se războieşte acum cu legile bunului simţ.

— Aţi pomenit despre căsătoria mea, reluă după o scurtă pauză Neculai Brateş. E adevărat, pentru bunul simţ public a părut tare nepotrivită. Dar mi-a părut şi mie, doamnă. Şi bunului meu simţ. Aceasta e greşeala pe care nu mi-o iert. Am fost una cu toţi bicisnicii pămîntului... Şi aţi mai spus, mi se pare, că fericirile mari sînt scurte. Ce păcat că ne lăsăm convinşi de adevărul acesta prea tîrziu. Răul e că noi le voim nesfîrşite. Iar cînd încetează, căutăm vinovaţii să-i pedepsim,

uitînd mereu pe primul vinovat care noi sîntem... Fericirile mari sînt scurte !... Ce frumos, ce adevărat, şi cu toate acestea noi le vrem în robia noastră toată viaţa.

Cuconul Stejărel începu a-l privi încordat. Nu-l înţelegea. Îi scăpa tîlcul cuvintelor lui. Dacă pentru cucoana Raliţa avea un înţeles, lui îi scăpa acest înţeles. Şi îi scăpa pentru că el nu-l asculta ca pe un conferenţiar invitat să-şi spună părerile. Poziţia lui faţă de Neculai Brateş era mai complicată decît a cucoanei Raliţa, o simplă auditoare şi nimic altceva mai mult. El îi cunoştea toată truda sufletului. Au fost alături mereu, lipsind din viaţa lui numai timpul petrecut la Bucureşti, şi pînă în prezent, nelămurit în cele ce a avut de spus, nu i-a părut niciodată. I-au fost limpezi cuvintele totdeauna. Astăzi, ocoleşte pare-se ceva cu ele. Ceva ce nu vrea să se lumineze în înţelegerea lui cîtuşi de puţin. În orice caz, e pe un prag de revoltă. E într-o schimbare care numai acum şi-a arătat începutul. O atitudine nouă faţă de întîmplările prin care a trecut ? !... O atitudine nouă faţă de ce va mai urma ? !... Nimic precis. Nimic lămurit. A-l mai lăsa să continue, ar putea fi şi imprudent. Oamenii în revoltă nu sînt în totul stăpîni pe ei. În asemenea stări, raţiunea trece pasul instinctelor, şi instinctele acţionează independent de voinţa omului. I se impune o datorie de prieten : să-l împiedice. Lui, poate să-i tălmăcească oricum pornirile. El îl cunoaşte şi ştie ce să ia din ele pentru el, şi ce să lase celorlalţi.

S-a răsucit mai întîi în scaun, hîrşindu-l puţin. Zgomotul le-a întrerupt încordarea, atenţia fiindu-le acum la ce se întîmplă cu cuconul Stejărel. Şi cuconul Stejărel a ştiut ce trebuie de făcut mai departe.

— E şi cum zice Culai, dar eu tot cu viaţa cea de demult mă împac. Şi pentru ea am venit noi aici, cucoană Raliţa. I-ai rămas stăpînă. Ai îngrămădit-o în castelul acesta, ai încuiat-o cu lăcate şi zăvoare şi o păstrezi ostatecă pentru... pentru cine, cucoană Raliţa ?

— Pentru nimeni, Stejărel. Asemenea moşteniri nu mai ai cui le lăsa. Nu mai au nici un preţ pentru cine vine după noi. Hîrburi de dus la hală. De ars sau de îngrămădit în poduri. Unele sînt chiar de ocară. Mai acum cîţiva ani s-a rătăcit pe aci un nepot. Unul, din

puţinii cîţi mai am, care e şi cel mai mic. Crezusem în el mai mult decît în ceilalţi. Credeam că-l voi putea altoi cu ce-a fost odată. L-am adus, am deschis odăile toate, l-am plimbat prin ele, chipurile să-i prind tresărirea în faţa acestor rămasuri scumpe, şi tresărirea lui a fost că m-a întrebat cînd am ajuns chiar în încăperea în care ne aflăm, privind tablourile : cine sînt aceştia, cu bărbi şi mustăţi ? Haiduci, bunicuţo ? Avea zece ani, dar l-am bătut ca pentru şapte ! L-am suit apoi într-un cotiugar şi l-am trimes cu o slugă la Iaşi, cu poruncă auzită de toată lumea să nu-l mai prind la Cîrjoaia. Iată de ce le ţin încuiate, Stejărel. Ca să nu mai fie jignite. Şi soarta cea mai bună care le-o pot dori e să nu le las nimănui. Nici neamurilor, şi nici statului. Că am mai văzut eu unele case lăsate statului, ce-au ajuns ! Bănuiesc că ştiţi ce-a mai rămas din palatul beizadelei Sturza ? O ruşine ! Cazarmă de ucenici şi ziduri cu măscări ! Apoi soarta aceasta n-o vreau şi castelului meu. Îl încui şi nu-l las nimănui. Liniştei doar. Am trecut şi în testament aceasta. Nu se va apropia nimeni de castel. Nu dau voie să fie nici cercetat. E o proprietate a veacului din trecut, dăruit tăcerii. Lui i-l las şi blestemat să fie acela care va încerca să înfrîngă voinţa mea. Da, aşa am trecut în testament.

— Şi cînd se va simţi nevoia reparaţiunilor ? a întrebat Neculai Brateş.

— Nici o reparaţiune ! Să se prăbuşească aşa cum e. Căci am mai văzut eu şi ce înseamnă reparaţie, şi mai ales restauraţie. Rămîie în picioare cît o putea, şi cînd n-o mai putea, dărîmă-se. Cît va trăi însă, va fi ferit de sudalma restauraţiei şi a intrării în proprietatea statului.

— Dar nouă, nouă cel puţin, ne dai voie să-l mai vedem o dată, cucoană Raliţa ?

— Vă dau, fiindcă după voi, mîinile care trebuie să-l încuie, sînt încă vii. Tremură încă la datoria lor. Iar cît or mai putea întoarce o cheie în lăcată, datoria lor va fi împlinită. Căci atît le-a fost dat ; tinere, să strîngă : bătrîne, să încuie şi să păzească.

— Numai că eu le văd tot tinere, cucoană Raliţa. Strîng, strîng mereu ! le-a complementat Stejărel Racotă.

— O patimă care întîrzie ca toate patimile, Stejărel ! — i-a răspuns cucoana Raliţa, fluturînd parcă şi o uşoară

aluzie. Unele, se uită strîngînd ; altele s-au uitat risipind. Să nu crezi însă că pe acestea care s-au uitat risipind le condamn. Decît să strîngă pentru nepoți care descopăr în chipul spătarilor haiduci, mai bine să risipească.

Și-a adus mîinile sprijin, să se înalțe din scaun. Ajutorul l-a primit însă de la Neculai Brateș.

— Mulțumesc, domnule profesor, i-a spus, după ce l-a cercetat cu ochii ei aproape orbi și s-a convins că el e. E singurul lucru pe care nu mi-l mai îngăduie viața : să mă înalț din scaun. Da' și eu îi joc turul ! Nu vreau de loc să scobor unde mă poftește. Așa că sîntem chit !... Și acum, să vă descui castelul, continuă tot ea, nefiind de nimeni tulburată tăcerea. Dar mai întîi să chem femeia.

— Fără oboseală, cucoană Raliță. Fii bună și spune-mi numai unde e butonul, că am uitat de cînd n-am mai fost pe aici.

— Vezi dacă nu mai vii ? Altfel ai fi aflat că în locul vechii sonerii am introdus sistemul mînăstiresc : toaca.

A bătut cu bastonul în parchet de cîteva ori, chemare la care Anica lui Constantin Pîtă s-a arătat pe dată.

— Amu o fi gata și masa, Duducă Mare.

— Bine, dar vin a mai rămas din cel scos ?

— Scos ? ! repetă ultimul ei cuvînt, lung mirată, Anica lui Constantin Pîtă, nedumerindu-se despre ce vin scos poate fi vorba.

— De cînd scos, Duducă Mare ? ! Că am și uitat de cînd n-o mai dat nimeni pe la Cîrjoaia ? !

— Tu oi fi uitat, eu nu, zăpăuco ! N-a fost acum vreo douăzeci de zile domnul profesor Cuzin, să caute nu știu ce în cărțile din bibliotecă ?

— Cucoană Raliță, sigur că n-a mai rămas nimic în sticlă, s-a amestecat în vorbă cuconul Stejărel, întru ușurarea Anicăi. Anica are dreptate să nu-și aducă aminte, fiindcă n-are de ce să-și aducă aminte. E imposibil să mai fi rămas ceva în sticlă. Îl cunosc bine pe Ion Cuzin. Mi-e prieten doar. El e pentru rezolvarea integrală. E peste putință să mai fi rămas ceva. Și cum și eu și dumnealui de colo sîntem adepții aceleiași metode, mă înscriu de pe acum pentru viitoarea apărare a Anicăi. N-o să rămînă nici de data asta ceva în sticlă, cucoană Raliță. Așa că, deși n-am venit cu Ion Cuzin, să cotrobăim prin

cele cărți — și asta s-o creadă el ! — dă matale porunca pentru cele de cuviință. Căci vin c-al matale...

— A fost, Stejărel ! — i-a curmat elanul cucoana Ralița. E acru. S-a oțețit. Eu, cu ficatul meu, nu mi-am mai lipit buzele de el, dar după cele spuse de Cuțudi, s-a stricat. Noroc că l-am putut vinde la timp.

Apoi către Anica, rămasă să privească înainte, tot mirată :

— Cheamă-l pe domnul Cuțudi... Și acum, să luăm cheile.

Ușa a deschis-o cuconul Stejărel, dar pasul cel dintîi de intrare al cucoanei Ralița a fost, întîlnindu-se pe pragul ușii gestul mîinii cuconului Stejărel, de curtenitoare invitare la dreptul ei de stăpînă, cu voința fermă a cucoanei Raliţa, de a nu apuca nimeni, și niciodată, să intre fără de ea, în camera cheilor.

Intrată, și de la o distanță cînd pentru ochii ei încă era numai un abur peretele cheilor, obrazul cucoanei Raliţa a lepădat masca de pămînt pentru o lucire a bucuriei. O lucire care venea și dintr-o rază de soare, trecută prin sita unei perdele, și dintr-un adînc al ei, în care, cu o cheie neagățată în perete şi-a închis tainele firii.

Stejărel Racotă și Neculai Brateș au fost izbiți deopotrivă de această iluminare a cucoanei Raliţa. Și cum toată mișcarea ei era copleșită de-o apăsare religioasă, au tăcut, așa cum se tace în biserici.

Peretele cheilor părea și el a fi mai mult o catapeteazmă decît un perete. Căci nu mai mergea spre niște chei cucoana Raliţa. Sacerdotalii ei paşi erau îndreptați spre icoane. Spre icoanele ei, care, cu cît s-au înmulțit, cu atît i-au adîncit în ascuns bucuria cea mare : stăpînă ! Stăpînă pe tot ce ține încuiat sub cheile şi lăcatele acestea ! Stăpînă pe porți şi pe uşi, pe aurul din casele de bani și pe mătăsurile şi blănurile nepurtate de ea ca să nu se roadă ; stăpînă pe pivniți şi pe hambare, pe droşcărie şi magaziile cu uneltele agricole ; stăpînă pe bisericuța din parcul castelului unde şi acolo a închis sub lespezi pe toți Bălşenii Moldovei, prizonierii ei, căci peste lespezi ea a întors în ușa de fier a bisericii o cheie mare și grea, de temniță, de sub închiderea căreia nu mai poate fi nici o scăpare. Stăpînă pe crame şi pe gheţărie,

pe sera care s-a prăbuşit, bătrînetele ei neavînd nevoie de flori şi de plante, pe care ea nu le mai poate vedea decît împodobind catafalcurile ; stăpînă pe stafiile din casa a veche a administratorului, rămasă goală şi hîrbuită de vremuri, nemaitrebuindu-i de cînd cel de-al doilea administrator a fost prins furînd-o ; stăpînă pe cămări, pe sertăraşe şi pe cutiuţe, pe poduri cu vechituri de aruncat şi chiar pe unele amintiri asupra cărora a tras obloanele tăcerii, încuindu-le şi pe acestea. Şi totuşi, ea n-a putut să încuie tot. Trebuia să facă o cheltuială prea mare ca să încuie şi ogoarele şi cîmpurile, şi viile şi pădurea. Această închidere ar fi ruinat-o şi ruinată nu s-a lăsat. De unde marea durere că se poate intra pe pămîntul ei, fără de voia ei ; că se poate privi în viile ei, fără de încuviinţarea dînşii ; şi că se poate străbate pădurea de oricine ar vrea s-o străbată.

A ajuns. A ajuns în faţa icoanelor. Aproape de tot, punînd între ea şi perete distanţa sărutului de icoane. Distanţa de la care puteau să vadă ochii ei.

— Pe acest perete stă scrisă viaţa mea.

Cuvintele au părut sibilice şi n-au fost întrerupte.

— Pentru voi, or fi numai nişte chei şi lăcate ; pentru mine sînt literele pe care le mai pot ceti.

Şi-a rezemat bastonul de perete, ca să poată pipăi cu amîndouă mîinile rîndurile de chei. Degetele ei, numai oase şi piele, au prins viaţă. Le-a dat viaţă întîlnirea cu cheile şi lăcatele. Tremurul lor, nu mai era al slăbiciunii. Era tremurul degetelor care caută pe clapele unui pian, un cîntec. Un cîntec care ţi-e drag şi pe care ai vrea mereu să-l asculţi. Caută, pipăie chei după chei, şi cheile cîntă.

— Toată viaţa mea e răstignită pe acest perete. De la cheiţa cea mai măruntă pînă la cea mai mare, de la cea mai ruginită pînă la cea mai strălucitoare, toate, toate cîte le vedeţi, imi sînt deopotrivă de scumpe. Dacă pentru voi or fi părînd ele numai nişte chei agăţate, pentru mine au altă însemnătate. V-am spus că nu mai am pe nimeni. Un nepot, cel cu banditii, un altul, şi amîndoi rătăciţi de ţară prin cele străinătăţi care au darul să şteargă urmele. Atît, ceea ce laolaltă înseamnă nimic. Am numai morţi înapoia mea. La orice pas făcut înainte, nu dau de nimeni ;

cu fiecare pas dat înapoi, calc un mormînt. După cum vedeți, dreptul meu la pași înainte mi-a fost luat. Căci deși trăiesc încă — și voi trăi, fiindcă vreau să trăiesc, — trăiesc nu pentru ce va mai fi, ci numai pentru ce a fost... Și singură, tot nu sînt ! Ba, cînd vin aici, în camera asta, a cheilor, mă regăsesc cu toți, putînd sta de vorbă cu toți. S-or fi dus ei unul cîte unul, dar și-au lăsat sufletele aici, în cheile și lăcatele aiestea, ruginite unele și sticloase ca aurul altele... Unele au fost ale lor ; altele sînt numai legate de viața lor. Pe fiecare nu e numai un număr. Pe acesta îl puteți vedea și voi. Eu însă mai văd și altceva. Pe multe din ele văd și un anume nume. Numele celor care le-au avut înaintea mea. Acela care au avut dreptul să încuie cu ele, înaintea mea, sau care au împărțit dreptul acesta cu mine...

Mîinile ei pipăiau mereu cheile, atingînd clapele unui cîntec vechi, vechi cît și ea, mai vechi chiar decît ea.

Să-l întrerupă, nu s-a încumetat nici Neculai Brateș și nici Stejărel Racotă. Îl ascultau, unul ca pe un cîntec știut din copilărie, auzit cînd și cînd, fie aflîndu-se într-o casă din cele știute de dînsul, fie numai trecînd pe lîngă ele cînd le erau ferestrele deschise și cînd pe clavecinele tot atît de vechi sau chiar mai vechi decît ele alergau degetele bunițelor de pe atunci pe urmele visărilor lor mai de demult ; iar celălalt, mai tînăr și fără de copilărie sfințită în aiezmele Moldovei de altădată, îl asculta, înfruptîndu-se din el ca dintr-o anafură. Căci vorbea cucoana Ralița în altfel decum vorbesc toți cei pe care îi întîlnește dînsul.

Cînta, cînta mereu pe clavecinul cheilor, cucoana Ralița.

— Dacă aș mai avea ochi, aș putea scri toată istoria Bălșenilor, privind numai cheile acestea. Sînt multe, nu ?... Dar Bălșenii n-au fost mulți ?... Dar faptele lor n-au fost și ele multe ?... Dar nelegiuiri împotriva căminului credeți că n-au fost ?... Au fost, au fost, dragii mei ! Iată... stați, stați că o găsesc acum... da, da, aceasta e. O vedeți ?

A dibuit, și dintr-un anume cui, spre care mîna ei s-a dus fără să fie ajutată de ochi, a luat o cheie să le-o arate.

— O vedeți ? A fost cheia unei odăi dosnice, la casa pădurarului. Pe vremea aceea nu le adunasem. Am găsit-o

în buzunarul lui Manole. „El şi chei ! De unde o fi oare ?“ m-am întrebat, că nu aducea cu nici una din cîte le ştiam eu, şi de, nu a fost una să nu o ştiu ! Am încercat uşile toate şi nu se potrivea. Mă ispitise un gînd să-l întreb, dar mi-am dat seama că nu e bine. Mi-o trînti vreo minciună, că e de pe la Iaşi, de pe undeva, uitată în buzunări, şi m-oi lăsa convinsă, cînd poate că povestea ei e cu totul alta. Ia să tac ! Şi am tăcut, cercetînd mai departe. Nimic ! De unde să fie ? ! Pe unde n-am căutat ? ! Noroc de o slugă care m-a întrebat dacă să mai cheme pe pădurar la poruncă. Iată unde n-am căutat ! mi-am zis. Am trimis sluga la treburile ei, cu cuvînt să-l lase pe pădurar în pace, că nu mai e de trebuinţă. Dar în locul slugii m-am dus eu la casa pădurarului, s-o încerc şi în uşile de-acolo. Ajunsesem la ultima, fără de nici un rezultat, gata şi să renunţ la această ultimă încercare. Dar tot eu mi-am zis : de ce să-mi rămînă gîndul agăţat de o ultimă uşă ? S-o încerc şi aici şi pe urmă, ducă-se-n pustie de cheie, că nici s-o mai întorc lui Manole nu voiam ! Deschid şi ce să văd ! Odaie gătită cu tot dichisul pentru odihna dragostei. Şi de cine şi pentru cine, nu mai era nevoie să aflu. Mi-au spus cearceafurile ; erau de la castel. Am cercetat mai departe şi ce mai găsesc ? ! O fotografie ! Vedeam bine pe atunci. Mă uit şi de cine dau ? ! De o femeie care a răscolit multe curţi cu frumuseţea ei, pe acea vreme. Nevasta unui băcan.

— Ada, cucoană Raliţa, nu ?

— Se putea să n-o cunoşti, Stejărel !

— Au cunoscut-o cam mulţi din ai noştri, cucoană Raliţa ! Aveau mulţi cîte-o cheie de dosit, nu numai cuconul Manole.

— Ştiu, ştiu, ştiam de pe atunci, şi mai înainte chiar de pozna cu cheia. Cum vă spuneam, a pus în fierbere mare multe curţi. Nu că li se vor zdruncina temeliile, că mişelii de acestea nu s-au întîmplat în Moldova, dar se prăpădeau, mi se pare, mulţi bani pentru dulceaţa dumneaei. Este sau nu, Stejărel ? Că de asemenea mişelii n-ai prea fost nici matale străin, mi se pare.

— Poate că a fost şi aşa, cucoană Raliţa.

— Îl cunoşti şi în felul acesta pe prietenul matale, domnule profesor ?

— Nu, doamnă. E o noutate. Asupra trecutului său a tăcut totdeauna, a răspuns Neculai Brateș, înzestrînd cu un zîmbet minciuna.

— Dar asupra prezentului? Tace și asupra lui?

— Asupra prezentului, și mai puțin cunosc.

— Domnule profesor, cînd a apucat ea și la Așezămîntul Balș să intre șoapta, cred că nu mai poate fi pentru nimeni o taină, în Iași. Îi cunoaștem noi lui Stejărel și prezentul! Bubă boierească, domnule profesor! Bubă fără de leac.

Cheia păcatului boieresc a fost pusă la loc de cucoana Ralița. A dus-o în cuiul ei aceeași mînă, în același tremur de totdeauna...

— Fiecare din ele își are istorioara ei. Și toate la un loc, viața mea și a altor Bălșeni. Sînt toate, și totuși, lipsește una. Aceasta una e în ușa camerei în care sîntem: camera cheilor, camera mea de lucru. Aceasta o să scape Raliței Vlădoianu s-o pună în cui. Singura ușă pe care n-o s-o poată încuia. Și tocmai cheia care le încuie pe toate celelalte!... Să nu credeți că nu m-am gîndit și la o mînă străină care să facă treaba asta. M-am gîndit și n-am aflat-o însă. N-am văzut-o întorcînd cheia și respectînd dorința mea: totul și toate, moștenire tăcerii. Dimpotrivă, din clipa în care s-a simțit sigură că a încetat de-a mai fi Ralița Vlădoianu, am văzut-o repezindu-se la toate celelalte, luîndu-le fără de nici o rușine într-o vălmășală desfrînată, descuind totul, răvășind totul, furînd totul, viața mea însăși. Am căutat mîna unui om cumsecade, care nu fură, care știe să cinstească biserica pe care Ralița Vlădoianu a zidit-o în camera aceasta: Biserica Sfintei Păstrări, cu cea mai mică evanghelie din lume, compusă numai din trei cuvinte: strînge și păstrează; și mîna aceasta nu am găsit-o, dragii mei... O aștept însă. Mai cred în ea. De ieri, mi se zbate în lumina ochilor o flacără. Nu e o durere și nici o înșelare a visurilor. Am văzut-o și azi dimineață. Poate că e un semn anunțător al mîinii care îmi trebuie. Poate că se va arăta în curînd. Nu sînt chiar la capătul deznădejdii totale...

A dus aproape de ochi, în lumina văzătoare cheile pe care le-a cules, și după socoteli făcute în gînd și acoperite numai de-o șoaptă a ei, a trecut din nou la cuvînt:

— Cred că sînt toate. Toate cîte ne trebuie, că de toatele, numai castelul singur are optzeci și două. Să mergem acum.

— Culai, să-ți însemni ziua de astăzi, fiindcă aceasta e o mare cinstire ce ni se face, a grăit cuconul Stejărel, neîntors cu totul de pe drumul cuvintelor cucoanei Raliţa.

La atita descărcare a sufletului, nu s-a așteptat Stejărel. Din încuietorile ei nu a scos niciodată ceva pentru alții. Nici științei lui Manole Vlădoianu nu a trecut tot tezaurul ascuns în sufletul ei. Strîngea și păstra acolo cucoana Raliţa o avere din care nu risipea decît numai cînd socotea că ceea ce scoate poate fi o sămînță a înmulțirii. Astăzi însă, a bătut în anume porți închise și s-au deschis. Evenimentul părea a fi de necrezut. Care să fie legile după care strînge, încuie, păzește și scoate la iveală cucoana Raliţa ? De nepătruns au fost și nepătrunse i-au rămas.

Sfîrșind, ochii lui Stejărel Racotă și ai lui Neculai Brateș au rămas încă fixați de mîna care strîngea la piept cheile luate din cui. Si o priveau încă, fiindcă în strînsul acelei mîini se adunase toată puterea de-a strînge a cucoanei Raliţa. Sînt ale ei și nu vrea să le piardă. Poate și teama să nu i se fure i-au sporit puterile. Iar la un loc, sentimentul de proprietate și teama de a nu i se fura i-au amorțit durerea strîngerii. Pentru că nu se putea să nu fie și o durere în această strîngere. Un maldăr de fiare, avaric apăsate pe-o gratie de oase.

Ușa a deschis-o cuconul Stejărel.

— Întoarce cheia, Stejărel, și dă-mi-o.

A întors-o.

— Încă o dată, Stejărel. Ușile cu cheile numai o singură dată întoarse, rămîn descuiete. Să știi asta !

A mai întors-o o dată, ascultîndu-i cu o respingere a nervilor scrîșnetul în broască.

— Ar mai trebui unsă, cucoană Raliţa. Merge cam greu.

— Să nu le ungi niciodată, Stejărel. Cheile unse, cînd sînt întoarse, nu se aud. Și ele trebuie să aibă țipăt. Să strige ajutor cînd o mînă de hoț ar încerca să le-ntoarcă.

— Și cînd nu e mînă de hoț, de ce să țipe, cucoană Raliţa ?

— Să țipe și atunci ca s-o asculți că într-adevăr e întoarsă de două ori.

Ceturile din ochii cucoanei Ralița au dat din nou voie oaspeților să-și încrucișeze privirile. Și în a fiecăruia se lumina același gînd : „Cîtă pază și cît de ușor o fură“ !

Poate că în locul gîndului acesta ar fi fost altul, dacă în fața lor, la cîțiva pași departe de ușă, s-ar fi găsit altcineva în locul lui Iotzi Cuțudi. Dar cine altcineva să fie cînd singurul om în care mai crede e Iotzi Cuțudi ? ! Cînd singurul care n-a furat-o, el este ? !

— Sărut mîinile, Duducă Mare. Am sosit la porunca matale.

A însoțit cuvintele cu o aplecare slugarnică.

— Iotzi, să scoți mata un șip de vin. Da' vezi-l, să fie din cel mai puțin oțețit.

— Am să văd, Duducă Mare. Pe ici pe colo, o mai fi rămas vreuna ferită.

Cu ochii însă asigura oaspeții de un vin strașnic.

— Am strîns, am păzit și am strîns, și am ferit de furt și risipă tot ce mi-a lăsat Domnul în pază, a spus cucoana Ralița, după ce s-au întors din vizitatul castelului. Strîng și acuma. Nu mă simt deloc obosită. Planurile mele sînt mari. Pămînt nu mai pot să adaug, dar am să îndoiesc numărul vitelor. Porcinele și ovinele sînt o comoară la casa gospodarului. Am să ridic și două fabrici. Una de postav și alta de conserve de carne. A venit însă și ceasul să mă întreb, în paza cui vor rămîne ? Să zic că vreo zece, cincisprezece ani, se mai pot bizui pe mine, dar pe urmă, cine o să le mai străjuiască ? Nepotu-miu cel hoinar ? ! Cel cu banditii ? ! El să întoarcă cheia în ultima ușă ? ! Nu !... M-am gîndit și m-am tot gîndit și m-am oprit o clipă asupra statului. Să mă moștenească el. După cum ați văzut, sînt în casa aceasta lucruri asupra cărora își pot arăta drepturile Biserica și Istoria mai mult decît nepotu-miu. Nepotu-miu a jignit Istoria țării acestea, făcînd din făurarii ei niște banditi, și și-a închinat credința unei alte țări. Asemenea trădări nu puteau fi lăsate nepedepsite... M-am oprit deci la stat. Casa beizadelei Sturza m-a sfătuit însă să fiu prevăzătoare. Să nu

pățească și aceasta rușinea întîmplată ei. M-am gîndit la anumite sarcini din care să nu poată să iasă nici statul. Și cea la care am ținut mai mult a fost să păstreze ce este aici neatins. Să-i mai rămîie barem atîta din cîte a avut în Moldova și nu mai are. Cu gîndul acesta am plecat într-o bună zi de la Așezămînt, așa bătrînă cum mă vedeți, și m-am dus la Primărie. La Iași, vă rog să luați aminte, s-a întîmplat aceasta. Am cerut să mă primească primarul : — „E plecat la București, mi s-a spus de un slujbaș care nu a văzut în mine decît o bătrînă pesemne, venită după ajutoare. Dar e domnu' ajutor de primar aici, cuconu Gheorghiță Mîrza. Poate că vă primește dumnealui". —„Bine, atunci spune-i te rog matale, domnului... Gheorghiță Mîrza parcă îi zisești ?... că se găsește lîngă ușa dumnealui Ralița Vlădoianu și că vrea să-i vorbească". Mi-a trimes răspuns să mai aștept, că e ocupat. Am așteptat, dragii mei, deși pînă să intru eu, au fost unii care au venit după mine și mi-au luat-o înainte. Dar cum nu aveam de ce să mă grăbesc, am stat...

În Stejărel Racotă începuse să fiarbă din nou mînia. Neculai Brateș știa cam ce putea să însemne pentru el cele auzite și cum nu vroia să o tulbure din povestire, a ridicat din nou mîna, să se potolească. Taci, i-a dat acum să înțeleagă cuconului Stejărel, mîna ridicată. E interesant să aflăm ce s-a întîmplat cu ticălosul acesta. Și cuconul Stejărel a tăcut, rămînînd din revolta care era gata să izbucnească numai o hîială de scaun...

— În fine, a dat Dumnezeu și a venit și rîndul Raliței Vlădoianu, înnădi firul, după un nou oftat, cucoana Ralița. Am intrat, lăsînd femeia care mă însoțea, să aștepte. Parcă-l aud : — „Bine-ai venit la Primărie, Moș-Crăciunul Moldovei" ! — „Bine v-am găsit, domnule ajutor de primar, i-am răspuns, neluînd în seamă felul cum mi se adresa, un om pe care nu-l mai întîlnisem. Chiar că am venit ca un Moș Crăciun, cu daruri" — și m-am apropiat în atît de el, ca să-l pot prinde în lumina cea scurtă a ochilor mei. — „Șezi, cucoană Raliță". Să mă ajute însă, nici vorbă. Cu chiu, cu vai, am luat loc într-un fotoliu, în fața biroului de unde l-am văzut pe de-a-ntregul. Dragii mei, leit omul pe care mi l-am închipuit cînd am auzit

pe slujbașul primăriei pronunțîndu-i numele. Nu știu de ce, dar Gheorghiță acesta, și mai ales mîr-ul acela de la începutul numelui lui, bine au mai fost potrivite ființei care le purta... Dar să trec mai departe. Dau să încep și numa ce mă întrerupe : — „Cucoană Raliță, fă-mi onoarea, te rog, și ia astăzi dejunul la mine. Un rasol bun, bine fiert, cred că n-o să-ți displacă...“ La început, am crezut că n-am auzit bine. Și de, urechile, tot ce mi-a mai lăsat tinerețea ! De unde și pînă unde să mă invite aista la masă ?! Cum o să-și permită una ca asta cînd abia acum aflu că trăiește pe lume ? ! Nu, n-am auzit bine. Au început să mă înșele și urechile ?... Le-am bănuit degeaba. — „Zău, cucoană Raliță, vino. N-o să-ți pară rău. Vino și...“ — „Domnule Mîrza, să ne păstrăm seriozitatea. Eu am terminat de mult cu invitațiile și cu mesele — am adăugat eu apoi, mai îndulcind puțin palma trasă. Pentru altele am venit. M-am gîndit să las orașului Iași toată averea mea“. — „Aaa ! căscă el atunci gura mare. Foarte frumos ! Iașul, prin mine, vă mulțumește, și Iașul, tot prin mine, vă asigură că n-o să vă neglijeze și că o să rămîneți pentru vecii vecilor pe lista parastaselor oficiale...“ — „Îi mulțumesc Iașului pentru parastasele promise, dar mă interesează tot atît cît și invitațiile dumitale la masă.“ Ați observat însă că un efect tot a avut palma mea ? De la : fă-mi onoarea, te rog, a trecut la : vă asigură Iașul că n-o să vă neglijeze.

— Am observat, și acum mă gîndesc la alte pălmi, mai de simțit de tovalul lui Gheorghiță Mîrza decît cele date de matale.

— Le știu, le știu și pe acestea, Stejărel. A pătruns pînă la Așezămînt. V-am spus parcă mai adineaori că, în ceea ce privește șoapta, sîntem la fel, și cele bătrîne și cele tinere. E prea femeiesc obiceiul ca să-l pierdem numai din cauza vîrstei. A ajuns și pînă la noi pălmuirea cu care domnul profesor a binevoit să-și murdărească mîinile. Dar, pentru ce a fost pălmuit, aceasta n-o știu. Nevoia nici nu s-a arătat, dragii mei. Nu cer nici acuma să știu. Din moment ce Gheorghiță Mîrza e un om care la orice oră din zi sau din noapte, treaz sau în somn, merită palme, la ce-ar mai folosi motivele ?... Așa, i-am

tras-o cu parastasele oficiale și i-am spus mai departe că numai sub anumite condiții las Primăriei moștenirea. Și cea mai de căpetenie e să rămînă castelul așa neatins. — „Și eu care mă gîndeam tocmai la o școală de moașe, cucoană Raliță. Numai una e tare puțin pentru Iași. S-au înmulțit mamele, cucoană Raliță. Concură acum la această producție națională și fetele...“ Cum vedeți, altă mojicie, spusă fără de nici o rușine pentru obrazul meu. Am trecut însă și peste aceasta. Aveam un scop, și nu era să mă împiedec de-un ciot. — „Nu, țin să rămînă așa. Castelul poate fi socotit istoric, domnule Mîrza. Sînt în el lucruri și documente care pot sluji învățaților, artelor. Sînt urice domnești cu sigilii ale mai multor voievozi. Sînt obiecte rare, aduse de prin străinătăți. Vreau să rămînă intacte. Gospodăriile cele mari, ale Moldovei, s-au prăpădit. A mai rămas aceasta. De ce să nu fie nici una? Poate că se va simți nevoia unui cheag, pentru o redeșteptare a vechii Moldove, în care trebuie să nădăjduim cu toții, domnule Mîrza...“ Ce credeți că mi-a răspuns ?!

— Vreo nouă mojicie ! — a spus cuconul Stejărel.

— Nu, o tîmpenie, iertați-mi, vă rog cuvîntul. Că de astea mă țin eu acuma, la vîrsta mea? — „Stai liniștită cucoană Raliță, și lasă poeziile. Matale ești o femeie practică. Poeziile lasă-le pe seama altora, că avem destui în Iași, care își prăpădesc timpul cu ele. Cu ce vrei să se mai ocupe un Mihai Pădureanu, un Stejărel Racotă, un Costăchel Boian, un Neculai Brateș, un Mihail Sadoveanu, și încă atîți alții ca dînșii ? ! Lasă-le lor joaca aceasta. Visătorii cu ale visurilor și noi, ceștilalți, pămîntenii, să fim baremi noi cu picioarele pe pămînt. A ajuns o marotă vechea asta Moldovă, că parcă n-ar fi de nici o ispravă cea nouă ! Ce ne-a lăsat cea veche, cucoană Raliță ?! Să-ți spun eu, că e în mîinile mele patrimoniul orașului. Numai clopotnițe și mînăstiri ! O bojdeucă, a lui Creangă, de care visătorii spun să nu te atingi și pe care eu am să pun tîrnăcopul, pentru că a rămas ca un găinaț pe lîngă celelalte case care s-au ridicat, și un tei în Copou, al unui visător și acesta ! Apoi de jucărele de astea, pentru sticleții dumnealor, nu mai are Moldova și Iașul nevoie, cucoană Raliță. Ne trebuie fabrici, tăbăcării, școli de moașe. Pompieri cu cisterne și scări de metal, nu sacagiii pe care

ni i-a lăsat vechea Moldovă şi cu care nu poţi să stingi nici un chibrit aprins. Nu mai trebuie ochiul de gust care să îndrepte cotiturile străzilor, de parcă sînt *ăla* al boului şi nu nişte străzi pentru oameni. Ne trebuie o mînă care să nu asculte de nebuni şi să răzuie mucegaiul de pe clădiri şi statui şi care să spoiască oraşul cu galbenul vesel, cu care îl ferchezuiesc eu acum. Este sau nu este, cucoană Raliţo ?... Să-ţi răspund tot eu : este ! Am rămas oraşul cel mai înapoiat. Nu tu un W. C. public ; nu tu o cafenea mai de soi, unde să te poţi întîlni cu cineva ; nu tu un bloc să ţi se minuneze ochiul privindu-l ; nu tu un luna-park, cu toate drăcoveniile distracţiilor ; nu tu un club confortabil ca să scăpăm o dată de cuştile Jockey-Clubului, unde mai rontăie şi acum cîţiva şobolani rămaşi din vechea Moldova ; nu tu un palat al sporturilor, unde să ne lepădăm burţile şi unde să putem privi şi noi o fetişcană goluţă, că de, oameni sîntem ; nu tu un Atlantic-Bar, un Melody-Bar unde să mai poţi omorî un ceas două din noapte. Nimic şi nimic, cucoană Raliţo ! Asta am găsit la Primărie cînd am fost adus, contra voinţei, ajutor de primar, cu promisiunea solemnă că în curînd voi fi instalat şi primar. Nimic ! Vechituri şi numai vechituri de care îmi crapă obrazul de ruşine cînd se rătăceşte un străin pe la noi. Clopotniţe şi numai clopotniţe, de parcă ar fi bietul Iaşi cimitirul pămîntului întreg ! Acum vii mata cu marile obiecte de preţ, aduse de prin străinătăţi. Cu alte vechituri ! Ce obiecte de preţ, ce urice, cucoană Raliţo ? N-am auzit eu ce ai acolo ? Nişte hîrburi ! Nişte scaune hîite, descleiate, nişte canapele de pe vremea cînd era bunicămea fată, nişte şei şi harapnice, bune de dus la locul lor, în grajduri, şi altele ce, cucoană Raliţo ? Ai mata mobilă nouă ?! Ai mata lumini dosite în păreţi ?! Ai mata la Cîrjoaia garnituri să ţi le fi făcut după măsura camerilor Lenghyel sau Sekely şi Retti ?! Nu ai, cucoană Raliţo, aşa că la această pretenţie, de neatins a ce este acolo, în numele Iaşului, al Iaşului celui nou, eu te rog să renunţi..."
N-am mai putut răbda, dragii mei.

— Eu simt că înnebunesc ! răbufni într-o explozie Stejărel Racotă. Şi Culai acesta care nu mă lasă să izbucnesc !

— Nu, nu este nevoie, cucoane Stejărel. Te încarci cu dinamită, pentru ce ?! Ca să-l arunci în aer pe Gheor-

ghiță Mîrza ?! Merită el o asemenea moarte ? O moarte pe care matale să i-o dai ? Nu ! Potolește-te deci, îți mai spun încă o dată.

— Da, Stejărel, și eu sînt de părerea domnului profesor. Atunci, a fost altceva. N-am mai putut răbda, fiindcă îmi uluise mințile omul acesta sinistru. N-am mai răbdat și i-am spus-o : — „În numele Iașului, al Iașului celui vechi, îți resping și ocara adusă lui, jignindu-i ce i-a mai rămas scump și sfînt, și ocara adusă mie, vorbindu-mi ca unei bucătărese, fără de nici o rușine..." — „Cucoană Raliță, a mai apucat el să spună în timpul caznei mele de a mă ridica din fotoliu, m-ai cam insultat, și de, sînt în exercițiul funcțiunii ! Ar putea să aibă urmări..." — „Domnule Mîrza, mă mir că te mai poate răbda orașul acesta și nu te ucide cu pietre !... Am bătut cu bastonul în podele, am chemat femeia și am plecat. El, nu m-a urmat nici pînă la ușă. A rămas locului, într-o gălbejeală, mi-a spus apoi femeia, de a crezut că l-a pălit dropica...

A apărut Anica lui Constantin Pîtă, să-i poftească la masă.

La masă i-a servit tot Anica. Restrîngerile cucoanei Ralița nu îngăduiau femeie la bucătărie și femeie în casă. Mai avea ceva de pornit, dublarea ovinelor și porcinelor, precum și o dugheană la Iași, pentru desfacerea vinurilor, dar la aceasta din urmă a renunțat de cînd Iotzi Cuțudi a lămurit-o că vinul s-a oțețit și că nu mai face nici două parale. Așa că nevoia banilor o cam înghesuie și trebuie să se restrîngă și mai și. Azi și cea mai toantă fată din sat tot ridică nasul la vreo trei, patru sute de lei pe lună. Păi bani de aruncat pe gîrlă n-are !

O singură abatere de la obiceiul zilnic. Au luat masa în sufrageria cea mică, iar pe masă, sticla de vin găsită de Iotzi Cuțudi neatinsă încă de oțețire...

Pînă către sfîrșitul mesei, convorbirea a urmat după cum a abătut-o vîntul, cînd pornită de-o vorbă, cînd de-o aducere aminte. O convorbire ca toate cîte se înfiripă la masă, cu cele mai ușoare treceri de la una la alta. Spre sfîrșit, însă, cucoana Ralița începu a arăta frămîntare. Vorbea și mai puțin acum, absorbită fiind, pare-se, de un

gînd. De un gînd care îi ciopîrţea atenţia şi îi scotea cu întîrziere cuvîntul de răspuns.

Că mai are de spus ceva cucoana Raliţa, ceva mai de seamă, au înţeles repede cei doi prieteni. Au înţeles de la întîiele frămîntări ale degetelor ei, care s-au pornit să pipăie faţa de masă, să caute fărîmiturile de pîine, să le strivească şi să le lepede, ca aceeaşi soartă să le lovească pe toate. Pesemne, acea veşnică greutate de a găsi cuvîntul de început.

După ce Anica a pus pe masă şi tăiţeii cu nucă, a primit poruncă de la cucoana Raliţa să plece şi să vină numai cînd o auzi bastonul chemînd-o.

După bătaia de închidere a uşii, cucoana Raliţa, nu atît de sigură că numai ei trei sînt acolo, a căutat să se convingă.

— Şi acum, că numai noi am rămas... şi a tăcut. O clipă numai. E drept, Stejărel, că am rămas singuri ?

— Matale şi noi doi, cucoană Raliţa. Isus şi biblicii lui tîlhari.

— Tîlhari de care Raliţa se bucură că au venit s-o vadă, şi mai ales, că o dată cu ei s-a dezlegat din întuneric şi acel semn care de cîteva zile i s-a arătat mereu înaintea ochilor. Lucirea de flacără despre care v-am vorbit...

Cei doi prieteni s-au supus din noi mîinii ridicate de Neculai Brateş, care îi osîndea la tăcere.

— Să legăm acum firul de acolo de unde l-am rupt cînd ne-a poftit Anica la masă. Şi vă poftesc la o ascultare deplină.

— Robii matale, cucoană Raliţa, — s-a abătut de la porunca mîinii lui Neculai Brateş, Stejărel Racotă. Dar numai cu atît, pentru că mîna s-a ridicat din nou şi mai hotărîtă parcă.

— Cu Primăria, văzut-aţi rezultatul !... Cît priveşte despre nepotu-miu, hotărîrea mea o cunoaşteţi : rămîne lege ! O lege care nu e de călcat în picioare... Cine a mai rămas lîngă mine ? Lîngă mine şi lîngă trecutul acesta pe care l-am păzit ?... Nimeni ! Ne-au părăsit toţi, dragii mei. Am rămas singuri. Şi sîntem prea vechi şi prea înrăiţi în ale noastre, ca să ne mai putem îndrepta după nevoile spiritului practic, spiritului de nouă epocă, spirit

pe care atît de bine îl slujește de la locul cel mai din frunte al treburilor noastre orășenești, domnul acela despre care v-am vorbit... Și rămași singuri, ne-am întrebat adesea : cine se mai află pe-aproape de noi? Ne-am întrebat și ne-am întrebat și într-un miez de noapte ni s-a răspuns : tăcerea. Numai ea e cu voi și numai ea e pentru voi. Cît mai puteți, păziți-o, și cînd veți simți că n-o să mai fiți în stare de strajă, căutați-i din vreme un alt paznic, care la ceasul de trebuință să fie vrednic de ceea ce i se lasă în grijă... Am ascultat de glasul din noapte și am căutat paznicul. L-am căutat în lumina zilei, în întunericul nopții, și nu l-am găsit. La gîndul că nu pot da peste mîna care să întoarcă cheia sub care vor avea de stat încuiate pentru vecie toate celelalte, începuse să mi se clatine pînă și ultima nădejde : sosirea lui în ceasul cel mai de apoi... M-a chinuit gîndul acesta pînă mai acum o vreme, de cînd a început să mi se arate un semn. Acea lucire de flacără despre care v-am pomenit. În semne de acestea n-am crezut niciodată. Cînd auzeam femeile de pe-aici povestindu-mi de ele, venind cu ele la mine să le despic înțelesul, căutam să le alung erezia... Astăzi, cred și cu în ele. Și cred, fiindcă semnul cel care de la o vreme îmi mistuie ochii cu flacăra lui, flacăra care nu e a visărilor din somn, a adus chinului meu ușurarea. Mi-a adus mîna care să întoarcă ultima cheie in casa asta și care să păzească tăcerea de aici de zgomotul din afară... Stejărel, pe mata te cunosc de ani. Pe cînd trăia Manole veneai mai des. Făceai pe atunci parte din tineretul vesel al Iașilor. Un tineret care a rămas vinovat pentru totdeauna de o risipă de neiertat. Din mîinile voastre s-a prăpădit Moldova. Cu ajutorul mîinilor voastre ați risipit-o, deschizînd drum nou pămîntului acesta...

Stejărel Racotă l-a privit pe Neculai Brateș cu o rugare în ochi. „Culai, înțelege, trebuie să mă lași. Aud căzînd asupra mea cuvinte grele. Dă-mi voie, te rog".

Zadarnică încercare. Mîna lui Neculai Brateș i-a sugrumat încă o dată cuvîntul. „Nimic ! E pentru prima oară cînd femeia aceasta a descuiat ceva pentru alții, și să o întrerupem cînd acel ceva e însăși sufletul ei ?! Nu !..."

— ...La Răcoteni mi se pare că ai lichidat totul ?

„Nu, era să plesnească, trimisă ca din puşcă, protestarea lui Stejărel. Căsoaiele şi un mic petec de pămînt lîngă ele, au rămas".

I l-a îngheţat însă şi pe acesta Neculai Brateş, şi numai cu fulgerarea ochilor.

— ...Nu sînt străină nici de ultima ta poznă. A ta, ca a atîtora ! A fost pesemne un blestem al Moldovei, păcatul acesta. Deie Domnul să vă fie osînda cît mai uşoară. Dar mai ştiu, Stejărel, şi cum ai rămas legat de ceea ce a fost vechea noastră Moldovă. Ai risipit şi matale o parte din ea, Răcotenii, dar, pasă-mi-te că ai început să pătimeşti pentru tot ce-ai pierdut. În atît chiar încît să te creadă unii zănatec şi alţii visător. Despre aceasta m-am bucurat foarte, Stejărel. Amărăciunea ce te cuprinde, o înţeleg. Este şi a mea, şi un om ca Gheorghiţă Mîrza, născut din glod şi aruncat de vînturi acolo unde se află, e greu s-o priceapă... Voi, care aţi risipit-o, ştiţi ce-a însemnat şi vedeţi ce vine după ea. În ceasul acesta de schimburi, de ticăloase schimburi, nădejdea pe voi cade, Stejărel. Din cîte ştiu şi, mai ales, din cîte mi se spune, mata eşti la post. Să rămîi cît vei trăi, Stejărel. Şi de va fi nevoie, să mori la post ! De vei rămîne singur în luptă, să nu disperi. Du-o mai departe din toate puterile, din zid în zid, din surpătură în surpătură, şi apăr-o. Fii ultimul ei străjer... Şi acum, încă o datorie la care eşti obligat să răspunzi, Stejărel. Să nu crezi că ai venit la Cîrjoaia adus de-o hoinăreală de-a matale, obişnuită. Nu. Flacăra cea din ochii mei te-a adus. Prea des m-a necăjit în ultimele zile semnul acesta. Astăzi, i-a sosit dezlegarea. Mîna care o caut, e aici. E a matale, Stejărel...

Deşi într-altfel părea a fi fierberea de acum a cuconului Stejărel, Neculai Brateş i-a oprit-o totuşi şi pe aceasta.

„Cînd ţi-am luat dreptul la acea care te-ar fi putut dezvinovăţi, să ţi-o las liberă pe aceasta, a bucuriei ?! Stăpîneşteţi-o !"

— ...Matale îţi las dreptul să întorci ultima cheie. Paznicul tăcerii de aici, pe mata te las... Să îndepărtezi orice împotrivire, Stejărel. Nici sîngele meu, nici al so-

ţului meu, şi nici statul nu are ce căuta aici ! Punţile cu Cîrjoaia s-au rupt. La ele, paza matale !... Să rămîie ce-a fost, nu ce-ar mai putea fi : şcoală de moaşe sau maternitate pentru fetele mame de sub protecţia lui Gheorghiţă Mîrza. Ce-a fost : casa Bălşenilor. Atît, Stejărel !... Te învoieşti ? Sau poate că... tăcerea matale...

„Liber ! Spune ce vrei acuma, cucoane Stejărel“ — a fost răspunsul cetit în ochii prietenului său, Neculai Brateş.

— Cucoană Raliţa, lasă-mă o clipă. Dă-mi voie să-mi revin.

Şi-a apăsat tîmplele, să îndepărteze ameţeala.

— Să mă învoiesc ? Dar aş putea zice eu nu, cînd cu de la mine putere mi-am luat şi alte învoiri de soiul acesta ? ! Care e cucuveaua care stă pe clopotniţa Cetăţuei ? Nu Stejărel Racotă ?... Cine e buhna care din clopotniţa Goliei aruncă pe netrebnici fosforul încins din ochii ei ?! Nu Stejărel Racotă ? În cine plîng lăutele cînd trece pe lîngă palatul beizadelei Sturza ?! Nu în Stejărel Racotă ? Pentru cine mai bat clopotele bisericilor din Iaşi ? Nu numai pentru Stejărel Racotă ? Şi mă mai întrebi dacă mă învoiesc, cucoană Raliţa ? ! La o asemenea întrebare răspund cu jurăminte, nu cu învoieli. Zăvodul pe care l-ai legat de poarta castelului din Cîrjoaia, o să moară la postul său, cucoană Raliţa. Pe cîţi or căuta să intre, o să-i muşte ; şi pe toţi cîţi îi va auzi murmurînd, o să-i latre...

Neculai Brateş îi privea înflăcărarea. Semnele de revoltă, îngrămădite pînă mai adineaori fără de voie să izbucnească, s-au spulberat ca şi cum de un vînt ar fi fost împrăştiate, iar în locul lor, bucuria cea de acum auzită a aprins toate focurile mocnite şi primejduite din cuconul Stejărel. Păcat că nu-l putea vedea şi cucoana Raliţa. Căci mai mult decît se revărsa în cuvinte, se risipea în scîntei şi lumini cuconul Stejărel. Cucoana Raliţa a pus numai chibritul la fitilul unui joc de sticliri, fără să poată urmări şi jerbele de scăpărări luminoase arcuindu-se în fel şi fel de volute. Şi mai mult din ochi se avîntau săgeţile de foc. Din ochii lui, care, de la o vreme, au început să se afunde, să se micşoreze şi să se întunece sub un văl vînăt, brăzdat de fine firişoare roşii.

Dar, pesemne că a mai rămas în ei din cremenea de altădată și că mușcată de amnar, cremenea a început a împușca focul. Ce păcat că pînă la cucoana Ralița nu ajungeau decît pocnetele !...

— Și fiindcă a venit vorba de risipa mea, cucoană Raliță, să o judecăm și pre ea. A fost risipa unui aventurier căruia mai mult i-au plăcut căderile albe decît victoriile negre. Risipa unui liric, cucoană Raliță. Un liric care bea din cea brumă mai are, ca să uite ce-a avut. Ce-a avut el și ce-a avut mai cu seamă Moldova... Eu, nu m-am putut niciodată aduna, cucoană Raliță. Am fost pesemne din cioburi clădit. A fost deajuns să primesc o lovitură și cioburile să-și reia existența de cioburi. Să le pierd pe rînd din îngrămădirea care au fost, dar numai unul să-mi rămînă : inima. Iar cu ciobul acesta, ultimul, cucoană Raliță, jocul nu ți-e permis. Zgîrie unde vrea și de încerci să i te împotrivești, te zgîrie și pe tine. Să ia aminte la treaba aceasta și prietenul meu, Culai, spre care acum eu ridic mîna să-i tai cuvîntul. E rîndul meu, Culai. Am vrut, cucoană Raliță, la ale matale cuvinte să spun și eu cîteva, și dumnealui de colo nu m-a lăsat. Așa n-am să-l las eu acum.

. Neculai Brateș zîmbi. Un zîmbet, atît ! Un zîmbet, cu un înțeles nu prea greu de ghicit : „Scoate, scoate cucoane Stejărel, tot la iveală. Între noi nu mai e nimic de ascuns".

— ...E drept, ce-a mai rămas la Răcoteni, nu mai înseamnă nimic, reluă Stejărel. Am risipit însă Răcotenii ca să pot rămîne ce-am fost, cucoană Raliță. Cu ei, păstrați, aș fi putut face oricînd un alt Racotă. Un Racotă cu bani la bănci, cu drumuri la București, cu intervenții la prieteni, cu încălcări de legi în dauna altora, și cu cîte nu alte ticăloșii din care este plină mapa de avocat a lui Gheorghiță Mîrza. Risipindu-i, am rămas însă ce-am fost ; așa cum m-au dat din sîngele lor părinții și străbunii mei... Și așa, cu ei risipiți, a murit proprietarul, dar în ciuda multora, băștinașul de acolo tot mai trăiește. Tot se mai hrănește din hoitul proprietarului care a fost odată... Un visător, cucoană Raliță. Un visător, așa cum blînd m-a botezat Gheorghiță Mîrza față de mata. Dar

să şi vadă Gheorghiţă Mîrza, în ce stau înfipte rădăcinile visărilor mele, nu poate. Poate Raliţa Vlădoianu, poate Costăchel Boian, poate Neculai Brateş. Restul, cancerul care a ros Moldova !... Un romantic, cucoană Raliţa. Un liric uitat într-un vis din care nimeni nu-l mai poate deştepta ! Să fii însă convinsă, cucoană Raliţa, că numai visul acesta îl poate păstra pe băştinaşul care a mai rămas, şi care numai pe umbre mai e stăpîn. Numai visul acesta îl ascunde în clopotniţele Iaşului, de unde, din ochi de buhnă scuipă fosfor încins pe fruntea de spart cu toporul a lui Gheorghiţă Mîrza. Numai visul acesta, cucoană Raliţa, hrănit din belşug cu tot ce-au putut plăti pentru el Răcotenii, mă leagă de omul de-alături, visător şi el, şi ne goneşte afară, pe Răpedea, de unde numai Iaşul cel vechi se mai poate vedea... Un visător, un risipitor ! O umbră a nopţilor şi glasul de cocoş al zorilor ieşene. Căci în fiecare sfîrşit de noapte el le deschide porţile văzduhului. El şi Culai, cele două buhne ale Iaşului. Ei doi, uitaţi mereu dintr-un *ieri* care se repetă la infinit, faţă de atîţi care se deşteaptă pentru un *mîine* mai nou şi mai practic. Risipa mea însă, cucoană Raliţa, este zălogul cel mai bun ce ţi-l pot lăsa, că voi şti să-mi fac datoria. Fără de ea poate că nici de matale n-aş fi fost ales... Ţi-am mărturisit că nu mă mai pot aduna. M-am făcut de mult ţăndări, şi din toate am mai rămas cu ultima : inima. Ea, nu m-a trădat. Nu pot nici eu s-o trădez de dragul falşilor predicatori. Rămîn credincios ciobului care încă mai zgîrie...

A privit ceasornicul şi a dat alarma.

— Cucoană Raliţa, dă-ne voie să ne putem despărţi. Ne-am apropiat de ora plecării trenului.

Cucoana Raliţa a bătut cu bastonul, chemare la care Anica lui Constantin Pîtă a răspuns cu graba slugilor care ascultă la uşi.

— Să tragă trăsura, Anică.

Apoi, din nou către Stejărel Racotă, dar numai după ce uşa a vestit ieşirea Anicăi.

— Să mă cauţi la Aşezămînt, Stejărel... Şi acum, la urmă, ascultaţi de un sfat al Raliţei. Păstraţi-vă mai departe prietenia. Aţi clădit cu ea o lume a voastră. Aţi

clădit-o din cioburile unei alte lumi, şi răcătiţi cu ea într-o alta, practică, nouă, care nu are la ce privi înapoi, pentru că înapoia ei nu e nimic. Strîngeţi-vă lîngă cioburile voastre şi mergeţi pe drumul pe care vi-l zgîrie, chit şi dacă urma lor e de sînge. Rămîneţi voi, pentru că e tot ce-a mai rămas din noi... În ceea ce-am spus despre risipa matale, Stejărel, te rog să nu vezi în vorbele mele nici o imputare. Ţi-am amintit de ea, pentru ca să-ţi arăt că Raliţa trăieşte şi că e pe toate urmele a lor noştri. Şi eu, şi matale, am ţintit spre acelaşi scop, numai mijloacele fiindu-ne deosebite. Eu, ca să rămîn ce-am fost, am strîns ; matale, ca să rămîi ce-ai fost, ai risipit. Cînd scopul acelaşi ne-a fost, aş mai putea eu oare arunca umbre pe risipa ta ? Nu ! Nu, Stejărel !... Şi mi-ai mai spus, că din tot ce-ai fost numai cu un singur ciob ai rămas. Cu inima. Să-i mulţumeşti lui Dumnezeu că ţi l-a lăsat pe acesta drept ultimul. Ai grijă să nu-l pierzi. Să nu-l pierzi nici mata, domnule profesor. Daţi-le orice v-ar cere, numai să trăiască. De-ar fi să strîngi într-un singur cuvînt toată zbaterea omenească, eu n-aş boteza-o *viaţă*, cum greşit o numim cu toţii. Eu i-aş spune *inimă*. E cel mai cuprinzător cuvînt al omenirii. Puterea ei, n-o are nimeni. Ea ne aduce în viaţă şi ea ne ia din viaţă. Păstraţi-o deci şi jucaţi-i în strună.

S-a auzit huruitul trăsurii.

— Domnule profesor, te rog şi pe matale să mă cauţi la Aşezămînt. Cînd aveam ochi, mi-a fost mai uşor. Îţi puteam ceti sufletul. Acum nu mai pot. Acum vreau să ţi-l ascult. Îmi promiţi ?

Mîna cuconului Stejărel a schiţat nobil şi larg învoirea ei.

— Doamnă, voi veni. Şi-mi voi aduce fruntea, netedă şi deschisă, aşa cum o duc pentru mir, preoţilor.

— Aşa să vii... Şi pentru ce-ai auzit astăzi vorbind o femeie de nouăzeci şi cinci de ani, ai avea vreun cuvînt ? I-au rămas încă sub judecată vorbele, sau mai pleacă şi de la ele, răsturnate şi încurcate ? Te întreb, fiindcă ai tăcut mai mult decît trebuia.

— Nu am de spus decît atît : am fost de faţă, doamnă, la un act istoric. În asemenea împrejurare, cuvîntul meu nu se mai găsea la locul lui. Nu a fost o vizită la un cas-

tel, unde o prea venerată doamnă ne-a dăruit din ce-a avut sufletul ei ascuns pînă acum. Nu. A fost un act istoric, în care s-au schimbat gărzile la mormintele veacurilor. La mormintele Moldovei. Un act istoric, care n-a îngăduit decît un singur martor : eu. Plec, luînd asupră-mi o răspundere mare. Să apăr de lume taina celor trei oameni care au sfătuit astăzi sub bolta unei frunți de un veac. Pentru că nu e o taină de îngropat în oameni : ci de pus sub lespezi într-o mînăstire domnească... Deie Domnul frunții de-un veac veșnicia veacurilor...

Cucoana Raliţa a rămas în chenarul ușilor, pînă ce s-a spulberat totul din trăsura care se tot ducea. Și zgomotul, și colbul...

Rar a rămas ea atît în chenare de uși. Și niciodată n-a privit atît de lung după un dus al oaspeților, a gîndit, pentru ea numai, Anica lui Constantin Pîtă, aflată lîngă cucoana Raliţa, ca să închidă ușile...

Din dos, de după pomi, spre aceeași trăsură care se tot ducea spre gara Cotnarilor, priveau alți ochi. Ai lui Iotzi Cuțudi.

Capitolul II

O URMĂREȘTE PE ANIUTA O ÎNtrebare. O întrebare la care a încercat în cîteva rînduri să răspundă și nu a putut.

La început, a ocolit-o. De ce să mai gîndiseră la ce a fost în urmă? Femeile nu au pentru ce privi înapoi. Pentru ele, experiența nu există. Viața nu le învață nimic. Rămîn mereu prada momentului. Sînt mereu în fața întîmplărilor, cu ingenuitatea și naivitatea adolescenței. La ce să mai scurme atunci în trecut? În micul ei trecut?

O ocolea și se părea de fiecare dată că a înlăturat-o. O înlătura însă numai atît cît drogul neadevărului acesta își păstra efectul. Cînd ieșea de sub influența lui, întrebarea își relua locul. Și atunci, aceleași răspunsuri, cu alte cuvinte, cu mereu alte cuvinte.

La ce înapoi? Ce avem noi lăsat înapoi? O joacă numai. Păpușile copilăriei sparte, cu ochii scoși și cu

mîinile frînte, și visurile care ne-au mințit de-a-rîndul. Cînd numai atît este, ce-am putea lua noi din trecutul nostru, pentru viitorul nostru ?... Nimic ! Putem noi să ne sprijinim adevărul pe care îl căutăm, pe minciuna care a fost ? Nu !

Și o îmbăta iarăși drogul, ca după ce din nou va trece, din nou să rămînă în fața întrebării : „Cum am putut eu să lichidez așa de ușor Bucureștiul ? Să-l scutur, ca pe un praf din palme, și să mă întorc la Iași ?“

Întrebarea este aceeași dar cuvintele ei mereu altele.

Stă în fața ei și acum și încă nu-și poate răspunde. Prin ce i-a mai rămas din Bucureștiul lichidat — atît de ușor lichidat, ca pe un praf din palme pe care îl sufli și gata, și-a luat zborul ! — caută să găsească o urmă, un lucru sau orice altceva, din care să poată scoate un oricît de firav răspuns, și nu poate. Nu găsește nimic. Se miră că le mai și păstrează. Un vraf de fotografii și un alt vraf, alături, de scrisori. Le împrăștie, fără de nici o emoție pentru ce-au însemnat la timpul lor, și tot nu răsare nimic din nici una din ele. Nici din fotografii și nici din scrisori.

Le mai risipește o dată, cu aceeași cruditate a gestului, și nu se oprește asupra nici uneia. Egale sînt toate, oricare le-ar fi cuprinsul, imaginea. La fel de egale, scrisori și fotografii, cum la fel de egale i-au părut și pozele adunate de Dana din pachetele de ciocolată Suchard, în anii și mai de demult ai copilăriei ei, poze pe care i le-a arătat odată ca pe o comoară de care nu s-ar putea despărți. Și doar ar trebui să spună mai mult fotografiile și scrisorile ei decît pozele Danei, cu cămile în Sahara, cu Chinezi și pagode, cu lupta navală de la Port-Artur și cu pinguinii albi ca hulubii de la Pohoarna. Ar trebui și, totuși, nu spun nimic. Și cînd nimic nu mai spun, nu ar fi mai bine să le arunce ? Să le arunce sau să le ardă ?

Au însemnat ceva pînă într-o zi. Într-o zi în care Dana, sora sufletului ei, s-a mistuit în flăcări. Din scrumul de-atunci s-a ridicat o lumină. Lumina care i-a deschis ochii mari, ca să poată pătrunde întunericul. Apropierea ei de Dodo a fost numai o vrajă. A venit spre el alungată de-o dragoste și nicidecum chemată de alta. Cum de nu și-a dat seama că pe un asemenea început nu

se poate clădi nimic trainic ? ! Şi numai în ultimul ceas, în ceasul de sfîrşit al minciunii, să întîlnească adevărul ? !

Se scuturâ, ca şi cum ar mai fi pe ea din cenuşa trecutului. A dat cu un lat de palmă totul în lături, scrisori şi fotografii. Le-a lăsat aşa cum au rămas din cercetarea fără de nici un rezultat şi din palma care le-a lăţit şi mai mult grămada, şi ca şi cum nimic nu ar mai avea de ascuns în ele, le-a părăsit, ca să poată gîndi mai în tihnă, pe divan.

Spre Dodo a venit numai după ce i-a frînt inima Frère Culai. L-a iubit şi ea şi Dana, şi a crezut în iubirea ei mai mult decît în a Danei, fiindcă a ei se dăruia toată... Şi într-o zi i-a dus-o întreagă, toată, aşa cum au îndemnat-o inima şi sîngele ei. În drumul de atunci, de i-ar fi spus cineva că într-altfel se va întîmpla, şi nu după cum crede ea, i-ar fi rîs în nas şi l-ar fi socotit copil. A fost atît de sigură că nu mai are de ce să se lovească un bărbat ajuns în faţa a ceea ce i-a pregătit ea, încît a jucat, cu toată convingerea în victorie, pe cartea care trebuia să-i aducă biruinţa. A făcut dintr-o zi de şcoală ziua lor cea dintîi şi l-a aşteptat acolo, la el, în patul lui, pe care l-a crezut şi al lor, cu tot ce poate strînge în inimă şi în sînge o fată de optsprezece ani... Şi el, el i-a arătat şorţul şi i-a impus să se îmbrace... În prima clipă l-a bănuit cuprins de laşitate. De acea laşitate a oamenilor mari, prea cunoscuţi. Oamenii aceştia, ştiindu-se urmăriţi de toţi ochii, au mai puţin curaj decît ceilalţi, în faptele ce se cer tăinuite. Căci faptele lor care se cer tăinuite, au un curs foarte ridicat la bursa şoaptelor şi pe multe din ele le scoate în lumină, pentru lauda care şi-o pot bate, chiar făptuitoarele. Ca să-i scoată din cap bănuiala aceasta, a trebuit să i-o spună net : „Pentru că te iubesc, Frère Culai, de aceea sînt aici. Iar mîine n-am să mă deştept ruşinată de ce am făcut : vai, unde mi-au fost minţile ? ! Nu, Frère Culai ! Am venit pentru că m-a adus inima. Hai, Frère Culai, înţelege-mă şi nu mai fă poză de procuror !“... Nu a înţeles-o. — „Priveşte puţin aici, domnişoară Aniuta, i-a zis arătîndu-i grămada de haine şi cărţile aruncate pe un fotoliu. O servietă cu cărţi de şcoală, un şorţ de liceu, o bască, lepădate toate de o fată de optsprezece ani ! Lîngă cine ? Lîngă un om

aproape bătrîn ! Nu se poate, domnişoară Aniuta !“... Ce ştii tu, Frère Culai, ce se poate şi ce nu se poate petrece în inima unei fete de optsprezece ani ! N-ai vrut să ţii seama nici de sîngele meu. El m-a trimis la dumneata, nu şoapta şi nici spaima prefăcută de a doua zi : „vai, ce-ai făcut din mine ? !“ Nu, Frère Culai de atunci, şi încă o dată nu, pentru Frère Culai de acum. Am venit, pentru că l-am iubit pe Frère Culai de atunci... Şi ţin minte ziua aceea fiindcă îl iubesc şi pe Frère Culai de acum... Între voi doi e numai o rătăcire a mea Frère Culai. O rătăcire în care am crezut. Mi-a fost acoperită dragostea cu cuvinte mincinoase, şi eu, care nu pot să amestec dragostea cu minciuna, am crezut în ele. Astăzi, cînd nu mai stau între noi cuvintele mincinoase, caut în inimă şi găsesc numai ce am avut atunci, în ziua cînd m-am ascuns în patul tău, goală, ca să primesc mirul dragostei noastre... Dar te-a iubit şi Dana, şi Dana a învins. Cu ce arme, Frère Culai, că ea a adus mai puţin în luptă decît mine ? Sau poate mai mult ?... Taci ?... Poate că odată tot am să aflu... De un lucru să fii însă sigur : ura împotriva ei nu mi-a muşcat inima. Minute de înverşunare am avut. Am fost în aceeaşi luptă şi ea a învins. Aceasta rămîne. Rămîne în toate femeile... Zîmbeşti ?... Te înţeleg. Am vorbit în numele tuturor femeilor şi aceasta te-a făcut să zîmbeşti. Ce ştii tu, Frère Culai, despre cît poate strînge în înţelegerea şi în inima ei o fată de optsprezece ani ! ?... Rămîne în oricare femeie, Frère Culai, o repet. Fie el oricît de nesfîrşit lanţul victoriilor, e deajuns o singură cădere ca să le uite pe toate. Pe toate victoriile. Poate că odată şi odată ai să te convingi de aceasta... Hm, ce zici ? Tu crezi că Aniuta n-are să-ţi pomenească de ziua în care ai alungat-o ? O, fii sigur că o va face ! Şi o va face chiar şi de i-ai da toată inima. Dreptul să ridice un deget, să te ameninţe cu el agitîndu-l şi să te întrebe : de ce ai făcut aceasta, Frère Culai ? i-a rămas. Chit şi dacă numa dintr-un alint o să-l facă. Ce vrei, Frère Culai, aşa sîntem noi, femeile ! Ştiu că şi de data aceasta ai gata un zîmbet, nu mă împiedic însă de el. Aşa că să trecem mai departe, la cum sîntem noi, femeile. Nu uităm nimic, Frère Culai. Ţinem minte totul. Şi, cîteodată, dăm totul pe un nimic... În ce mă priveşte, tu

eşti vinovatul. Tu m-ai făcut să dau totul pe un nimic. Dar să nu crezi că îi fac o vină din asta. Nu. Aşa a fost el plămădit. Pe el nu-l putea hrăni numai o dragoste. I-au trebuit mai multe, ca din căutările lor, din pîndele lor, din arta de a le ocoli ciocnirile atunci cînd prevăzutul sau neprevăzutul le întîlneau să-şi tragă seva de care avea nevoie orgoliul lui de seducător. Vezi, numai după ce a dispărut mi-am dat seama de dînsul. Şi pentru că a ştiut atîta de bine să mintă, l-am iertat. Cît timp am fost lîngă el, nu am simţit de loc înşelarea. De frămîntarea aceasta a ştiut să mă ferească. După cum vezi, ticăloşia lui a avut şi un pic de noblețe. Şi acestui pic de nobleţe îi datorează iertarea mea. Mult mai vinovată decît el e acea doamnă care n-a ştiut să se păstreze femeie. Doamna Otilia Remus Dimitriuc. De ce i-a telefonat ? Aşa se răzbună o femeie ?... „Cum de te-ai putut murdări într-atît ? !... Iartă-mă că îţi vorbesc aşa, eu, o fiinţă mult mai tînără decît dumneata. Dacă vrei, poţi să şi zîmbeşti, cum a făcut-o şi Frère Culai, dar eu, nu te mai pot socoti femeie. Pentru că femeile, doamnă Otilia, mîndria nu şi-o risipesc, o conservă. În ea şi cu ea se rezolvă atunci cînd din ceea ce credem destinul ne clatină. O femeie lipsită de reazimul mîndriei, cu ce mai rămîne în faţa dureroaselor încercări ? Cu ce-ai rămas dumneata, doamnă Otilia ? Cu scîrnăvia unui gest de la care s-ar da la o parte şi o slujnică !... În fond, poartă-te cum îţi place. Mulţumesc Domnului că am terminat cu voi. Uşor, ca şi cum parcă nici n-ar fi fost ceva. Uşor, ca pe un praf din palme, pe care îl sufli şi gata, şi-a luat zborul !...“ E, spune şi matale acuma, Frère Culai, dacă nu-mi este întemeiată pe deplin indiferenţa mea pentru Bucureşti. Ce-am lăsat eu acolo ? Un an şi ceva de minciună. O minciună pe care Dodo, săracul, a plătit-o cu crucea lui ! Vezi, el a ştiut să-i dea un sfîrşit. Pe cînd doamna Otilia n-a avut o batistă curată în care să-şi strîngă lacrimile. Şi le-a vărsat într-o otreapă. Dar... ia s-o uităm noi pe doamna Otilia şi să trecem la altele, mai aproape de noi ! Poate te miri de ce am lichidat atît de uşor cu Bucureştiul ? Pentru că tot ce mi-a dat el a cîntărit uşor, Frère Culai. N-a putut apăsa pe ce-am avut ascuns în inima mea. Şi acolo, în inima mea tu ai fost pus. Cu mîna mea şi cu mîna destinului.

Mîna mea mi te-a pus, ca să te am la întîia joacă mai serioasă a inimii ; destinul, pentru ca să te aibă la îndemînă atunci cînd va fi să sune ceasul împăcării noastre. Zi că nu am fost şi eu şi destinul prevăzători ! Zi, Frére Culai, că nu e Aniuta o fată s-o poţi iubi şi mata. S-a speriat domnia ta puţin de sîngele ei, adus din cine ştie ce arşiţă de stepă, din cine ştie ce vifor de crivăţ, dar să ştii că i l-a fiert Dumnezeu numai la focul curăţeniei. O pot dovedi aceasta, Frère Culai, cu zilele mele de la Bucureşti. Au fost numai ale unui singur om. Pentru el am plecat şi din cauza lui m-am întors. Dana s-a speriat odată cînd m-a auzit spunîndu-i : of, de s-ar sfîrşi şi cu „Anca Doamna", ca să-mi pot face de cap la Bucureşti ! M-a cunoscut şi nu m-a cunoscut Dana. Pe ea au speriat-o cuvintele descărcării mele de cîndva. M-a privit cu groază şi m-a compătimit. Ea n-a înţeles însă că spre acele cuvinte m-a împins scîrba de unii oameni şi de făţărnicia lor. Toţi, cu chipul doamnei Mihaela Ionescu-Zastavna. Pe mine, acele cuvinte nu m-au îngrozit. Pentru că eu am evadat în ele cu un sentiment de sinceritate, pe care Dana nu l-a sesizat. A crezut că a-mi face de cap înseamnă a mă pierde în toate netrebniciile vieţii. Pe cînd eu, prin a-mi face de cap, am înţeles că trebuie să ascult de sufletul meu, de inima mea, fără a ţine în ascuns dorinţele Zastavnelor. Ce-a însemnat pentru mine Bucureştiul, o ştiţi cu toţii. Un om. Atît ! Şi, poate că nici Dodo nu e într-atît de vinovat. Poate că în felul lui a iubit şi el sincer. Poate că iubirea lui a fost întreagă numai cînd a putut-o risipi. Numai împrăştiind-o i-o fi simţit tăriile. La ce atunci blestemul să cadă numai pe el ? Pentru partea de vină a lui Dumnezeu să nu-l mai încriminăm. Ba, dacă am putea să-l privim fără de răutate, ar merita şi un cuvînt bun, Dodo. Un cuvînt care să-l cureţe de tot noroiul pe care i l-am aruncat cu toţii... Frère Culai, Dodo a ştiut să moară. Dodo n-a aparţinut armatei numai prin uniformă. În ceasul de cumpănă grea, nu a dezertat din faţa onoarei. S-a supus judecăţii şi sentinţei ei, fără de şovăire. Şi mai presus de toate, cavalereşte, Frère Culai. Peste ce-a mai putut trage un văl, l-a tras. Ce-a făcut, în schimb, doamna Otilia Remus Dimitriuc ? O mîrşăvie de care nu va trebui să

fie niciodată iertată. Cît a putut să facă din acest tragic fapt un scandal, l-a făcut. Și cît a putut să picure în inima ta și a mea otravă, a picurat. Pentru ce, Frère Culai? Ce-a avut ea de apărat mai mult decît mine? Îți dai acum seama cît de mult s-a înșelat Dana cînd a cuprins-o spaima de cuvintele mele? Ea n-a știut să pătrundă oamenii. Ea n-a întîlnit decît doi oameni. Pe mine și pe mata, Frère Culai. Iar pe toți ceilalți, i-a crezut după chipul și asemănarea noastră. Ea a judecat oamenii numai după cuvintele lor. S-a înspăimîntat de mine cînd i-am spus că abia aștept ziua să plec la București, ca să-mi pot face de cap, și a luat de bune toate cuvintele de prietenie ale doamnei Otilia Remus Dimitriuc. Și ca dînsa greșesc mulți, Frère Culai. Ne cîntărește cuvintele, în loc să citească în faptele noastre... Cînd simt că iubesc, eu nu mă ascund, Frère Culai. Ies la drumul mare, ca haiducii, și-l arăt tuturor pe omul care îl iubesc.“ Îl vedeți? El e! Nu-l ascund. Vi-l arăt, ca să știți cui aparține. Ca să nu-mi puteți spune că nu l-ați știut...“ Și, știi tu, Frère Culai, care a fost omul pe care l-am arătat întîi?... Nu vrei să-i pronunți numele?... Taci?... Să fi uitat oare?... Să ți-l amintesc eu atunci: omul la care m-am dus într-o zi de școală, mințind pe mama mea că mă duc să învăț cu Dana, unde o să și rămîn... Omul acela ești tu, Frère Culai. Și tu, tu de atunci, m-ai luat de mînă și m-ai dat afară... Afară?!... Nu! Nu, am mințit. M-ai luat de mînă și m-ai aruncat în brațele lui Dodo... Apoi, a trecut un foc sub cenușă și s-a aprins altul. Un altul, aprins de minciuna, dar poate și de adevărul lui Dodo. Zic și de adevăr, fiindcă o fi crezut Dodo în minciunile lui ca într-un adevăr... Vezi, de aceea l-am iertat atunci și îl mai iert și astăzi... Am avut și ceasuri cînd l-am urît. Cînd numai pe el l-am făcut vinovat de toată prăbușirea mea sufletească. Neomenie, Frère Culai! La fel de vinovată am fost și eu. La fel de vinovat ai fost și tu. Da, da, și tu! Te rog chiar să nu te mai miri atîta. Mă și surprinde că faci ochii aceștia! Ai uitat oare de fata care într-o zi de școală... Zîmbești? Vezi că n-ai uitat-o? Vezi că nu e numai Dodo vinovat? Nu mai departe acum cîteva minute i-am azvîrlit fotografiile și scrisorile cu o brutalitate de neier-

tat. Or fi ele cum or fi, Frère Culai, dar sînt martorele unui an din viaţa mea. Li se cuvine deci o soartă mai bună. Nu uita că în ultima lui clipă, Dodo a ştiut cum să se poarte cu fotografia mea. Nu a lăsat-o pradă privirilor acelora care urmau să vină la locul tragicei întîmplări. M-a ascuns într-un scrum. Aşa de bine încît şi de m-ar fi căutat în scrumul acela şi tot nu m-ar fi găsit. Se cuvine deci a repara gestul meu, Frère Culai. Nu merită să i le azvîrl ca pe nişte otrepe. O, nu !...

S-a sculat, şi-a risipit cu dosul palmei o apăsare a frunţii, şi cu o blîndeţe pe care o au mîinile numai cînd le întinzi spre un suferind, în ajutor, a strîns fotografiile la loc, în maldărul din care le resfirase.

Asupra uneia s-a oprit un moment. Răsărise din maldăr deasupra, cu un rîs al lor, al amîndurora. O fotografie făcută de unul din acei fotografi care pîndesc la Şosea minutele de fericire ale acelora care se plimbă. E cu Dodo, în ziua cînd pentru prima oară a dat ochii cu Fîntîna Mioriţiei. E într-o rochie de creton, cu învolburări de primăvară, într-o toamnă care s-a uitat caldă şi prietenoasă, aşa cum trebuie amintirilor. Sînt alături, cu inimile unite de acelaşi rîs. Ea are o mînă întinsă în pulberea de apă, iar a lui, petrecută pe după mijlocul ei. În cealaltă, o cravaşă. I-a dat punct de întîlnire Fîntîna Mioriţii. Ea a venit cu maşina, şi el, călare. Cu maşina lui. Rochia e una dintre acelea cu care a venit de la Iaşi. Uşoară, pe trupul ei uşor, cu împlinirile la care au dăltuit într-o operă de curînd terminată şi dragostea şi natura. În ziua aceea a auzit şi întîile şoapte ale Bucureştiului : *marfă străină ; studenta lui Dodo ; reuşit exemplar ; bravo, Dodo, admirabilă achiziţie !* Ea a luat numai ce a fost bun din ele : încrederea în ea. Venise cu spaima că în Bucureşti o să se piardă. Că e plin Bucureştiul de femei şi fete frumoase, printre care, ea, cu rochiţele ei sărăcuţe, nici n-o să fie măcar băgată în seamă. Ziua aceea i-a dăruit liniştea. A luat din şoaptă numai ce e bun şi a pornit în călătoria nouă numai cu bunul adunat atunci. I s-a învîrtejit apoi viaţa năpraznic. Dodo a fost un dirijor măiestru. I-a dat să guste din toate cupele Bucureştiului şi ea lui, din tot ce poate da o femeie. Totul, fără de nici un semnal de alarmă, ridicat de nici

un semnal de alarmă, ridicat pe lungimile de nemăsurat ale noului drum, cu nopți care au durat doar o clipă, și cu clipe de așteptare mai lungi decît nopțile singurătății. Și în afară de tot ce poate da o femeie, ea i-a mai dat și sclavia sîngelui ei care n-a cunoscut decît un singur stăpîn... Totul, toate, pînă într-o noapte cînd doamna Otilia Remus Dimitriuc a sculat-o din somn pentru cea mai cumplită veste ce se poate aduce unei femei... Apoi, o scuturătură de cîine ce vrea să-și lepede nisipul din păr, luat de pe drumuri și întoarcerea la Iași, cu ruperea a tot ce a legat-o de București. Totul !...

A strîns scrisorile, fotografiile, le-a apăsat cu o mînă fierbinte ca să nu mai stea înfoiate, după care s-a întors la divan, gesticulînd și vorbind pentru ea numai : „Și din totul ce a fost, nu mai e nimic ! S-a spulberat totul, ca un praf din palme, pe care îl sufli și gata, și-a luat zborul ?“

Praful din palme și-a mai luat o dată zborul. S-a lungit pentru un nou tors al gîndului. Și iarăși trage firul dintr-un fuior încîlcit.

„Încep să cred și în vinovăția mea. La înșelarea lui Dodo am răspuns și eu cu o înșelare. O înșelare de care mi-am dat seama numai cînd s-a sfîrșit. N-am fost întreagă lîngă el. Căci de-aș fi fost întreagă, aș fi rămas cu ura care o merită. Sau, poate că nu-l urăsc, fiindcă a știut să dea sfîrșitului gestul cu care a plătit joaca inimii lui vagabonde !... Nu știu ! Nu știu bine nici ce s-a întîmplat și nici ce-a fost înainte de a se fi întîmplat ceva. De un lucru sînt sigură însă : prea mult n-a fost. Căci de prea multul care ar fi fost, nu m-aș fi desprins atît de ușor, ca un praf din palme, pe care îl scuturi și gata, își ia zborul. Nu, a fost mai puțin decît cred și decît m-a mințit inima. Așa că la o minciună a lui Dodo am răspuns și eu tot cu o minciună. Inconștient poate, dar, numai cu atît poți scuza o minciună ca asta ?... Vinovați sîntem deopotrivă. Și am dat minciunii, deopotrivă, ce-am avut noi mai bun. Și eu și el, un lucru pe care nu-l mai putem da încă o dată. Eu, dragostea mea ; și el, viața lui... Și cînd cu plata vieții a răspuns darului meu, mai pot să-l urăsc, Frère Culai, ca pe un om care a nimicit o femeie, fără de nici o remușcare ? Nu ! De aceea

l-am iertat... Nu uita, Frère Culai, că am plecat spre el, cu un foc sub cenușă. Un foc aprins de tine, fără să știi, și... fără să fi avut dreptul să-l jignești atunci cînd a venit cu flăcările lui toate la mata... A fost însă și dragostea prietenei mele, și prietena mea m-a învins. Dar să-mi răzuie tot ce-a fost pe inimă n-a putut... Cu acel puțin rămas am plecat. Am plecat lîngă un alt om, pe care, știindu-l pierdut în același naufragiu ca și mine, credeam că ne vom putea uni tristețile într-o bucurie a noastră, a amîndurora. O vreme, așa mi s-a părut. Și în vremea aceea, Frère Culai, ai trăit foarte puțin în mine. Atît cît trăiesc amintirile rătăcite cînd ele dau peste tine și nu tu peste ele. Începuseră minciunile, lupta și, în înșelarea lor, te uitasem. După cum vezi, plecasem curată de lîngă tine și m-am alăturat curată lîngă un altul. Și din atît, de ce mi s-a făcut o vină, Frère Culai? De ce a fost lumea atît de rea încît să spună că între o dragoste și alta a fost numai atît cît a trebuit Aniutei să fugă de la un pat la altul?!... Nu e așa că te miri și mata, Frère Culai?... Troaca lui Gheorghiță Mîrza nu s-a mirat. Numai o sigură femeie și-a arătat îndoiala: Elza Rieber. Atît! Restul, jignindu-mă, au uitat că se jignesc pe ele... Pe ele, de ce nu le ocărește nimeni, Frère Culai? E mai nevinovată Domnica Talpeș decît Aniuta Golub?... Dar, ia, hai să le lăsăm în pace, că n-o să-mi neliniștesc nervii din cauza unor viespi mucegăite!... După cum ți-am spus, te uitasem. Dodo a făcut totul ca să te uit. Ai venit în București și nu ți-am ieșit în drum. Apropierea ta mi-a tulburat numai o noapte... Apoi, o altă noapte, de groază și adevăr... Știu ce te-a costat noaptea aceea, Frère Culai. Ți-a furat sufletul de tot ce avea. Ți-a luat-o pe Dana. Dar ne-a și lăsat-o, pentru că nu ne-a trădat pe nici unul. Mi-a mărturisit-o ea, Frère Culai. Și cînd două femei se întîlnesc într-un ceas ca acela, nu au a-și spune decît adevărul... L-a spus, cu trupul jumătate cărbune și jumătate rană, Frère Culai. Și totuși, a găsit puteri să-și stăpînească durerile și să-l spună. Pentru o minciună, n-ar fi putut avea tăria aceasta... Vezi, de aceea ne-a rămas amîndurora!... Nu te uitasem, Frère Culai. Sau te-am uitat atît cît uită un bolnav injectat durerile. Cînd drogul și-a terminat efectele, ai ieșit la iveală de

acolo de unde erai strîns în inima mea, foc sub cenușă. Și rămasă numai în fața ta, Frère Culai, am pornit din nou după omul pierdut. Iată de ce mă găsesc întoarsă la Iași. Desigur, Biroul 2 va mai avea de spus un cuvînt. Dacă nu unul nou, va repeta pe cele vechi. Între o dragoste și alta, Aniuta pune numai atît cît îi trebuie ca să ajungă de la un pat la altul... Că tu gîndești într-altfel acum, știu, Frère Culai. Ai dovedit-o în ziua cînd ne-am întîlnit după înmormîntarea Danei. Știi ce mi-ai spus atunci ? „Duduie Aniuta, cu fiece clipă învăț să te cunosc. Nu numai că te admir, dar să-mi dai voie să te și zgudui atunci cînd voi găsi cu cale că trebuie să o fac...“ Numai atît să fi spus, Frère Culai, și mi-ar fi fost deajuns ca să mă spele de toate lăturile Biroului 2. Tu însă mi-ai dat mai mult decît atît. Mi-ai dat și voia să-ți spun Frère Culai. Nu știu de ce, dar din clipa aceea am simțit drum nou sub picioare. Și am simțit, Frère Culai, că pe undeva, pe aproape, e alături de mine o umbră... Năluca aceasta ai avut-o și matale, Frère Culai. Sînt sigură. Nu ? Căci prea deodată ai încercat s-o alungi. — „Duduie Aniuta, mi se pare că a venit clipa să-ți dau un răspuns la toate cîte mi le-ai spus astăzi. Dana este tot lîngă mine. A rămas într-o cămașă a ei, întreagă, vie. Trăiește într-o cămașă. Seara o pun într-un cui, deschid fereastra și-o las în bătaia vîntului. De-acolo înainte e ea. Mă vei socoti nebun sau bolnav, dar așa este, și așa nimeni nu mă mai poate despărți de ea...“ Cu cuvintele acestea ai căutat să alungi năluca, Frère Culai. Și totuși, înapoia sau înaintea mea, alături sau poate chiar în mine, umbra era la locul ei. Nu dispăruse... Merg după ea acum, Frère Culai... Mi se păruse odată Iașul un oraș mic, scîrnav. Un oraș în care tinerețele sînt condamnate la moarte. Trăiau în el oameni pe care îi puteai bănui rămași din alte veacuri. Oameni fără de nici un curaj. Timizi și în fapte și în vorbe. Uitați într-un ritm de gavotă ca niște păpuși de porțelan de Sèvres, într-o vitrină. În mijlocul lor începuse să mă amenințe desperarea. Vlaga sîngelui meu cerea vifor. Vroia luptă pe față. Cu iureșuri ca în stepă și cu încingeri de focuri. Căci așa mi-a dat sîngele mama. Mi l-a dat zvăpăiat și Iașul mi l-a vrut strunit și rob melancoliei lui apatice, bolnav. L-a voit supus doamnei Mihaela Ionescu-

Zastavna. Îmi rămăsese o nădejde : Bucureştiul. Şi cînd s-a ivit, am crezut în el ca într-o salvare. Oraş în care poţi să respiri şi să guşti viaţa. Din bucuriile lui mi-a dat din plin. Pînă într-o zi. Într-o zi în care mi-a luat totul. Tot ce mi-a dat şi tot ce am adus cu mine. Căci aşa m-am întors, Frère Culai. Fără de nimic ! Numai cu spuza unui foc uitat sub cenuşă. Aşa ne-am întîlnit, şi tu şi eu, furaţi de tot ce-am avut mai bun... Apoi, zilele au început să treacă iar. A trecut şi ziua în care te-ai dat la o parte din faţa unei năluci. Şi au mai trecut şi altele, în care, întovărăşită de umbra năluci tale, ţi-am luat urma. Tu nu m-ai văzut. Mi-era destul să te ştiu în Iaşi. Să mi se spună că ai fost văzut cu cuconul Stejărel la Corso sau plimbîndu-vă. Te-am căutat şi nopţile şi te-am găsit şi pe întuneric. Atunci mă apropiam şi mai mult, putînd să pun distanţe mai mici între noi. Şi în ziua în care am putut constata că nu mai eşti toropit de durere şi că numai tristeţea amintirilor o mai ai, am ieşit din nou înaintea ta, cu toată aparenţa că a fost numai din întîmplare... Îţi aduci aminte de ziua aceasta, Frère Culai ? Te-am prins la întretăierea dintre strada Cosma şi Carol. Am deschis ochi mari, plini de surprindere, de parcă nu te-aş fi văzut de ani şi ani. Şi întrebarea mea a pornit atunci firească : „Ce mai faci, Frère Culai ? Pe unde umbli de nu te mai vede nimeni ?...“ Tu, pesemne luat repede dintr-un gînd al tău, mi-ai răspuns ca şi cum întrebarea mea ar fi arătat şi timpul cît nu te-am văzut : „Am fost la o vie cu cuconul Stejărel. Am mai evadat şi noi o zi din Iaşi...“ Atît numai. Dar ai spus-o, Frère Culai, cu liniştea omului care şi-a putut astîmpăra durerile într-un somn. Dar în faţa nălucii tale, n-ai mai stat cu groază. Cum de am putut afla şi aceasta, să nu mă întrebi. Adu-ţi aminte că de la tine au pornit cuvintele : „Dacă nu ai altceva mai bun de făcut, duduie Aniuta, îţi propun o plimbare, pînă dincolo de Copou“... Ce-aş fi avut altceva mai bun de făcut ? ! Dacă m-ai fi întrebat, ce anume să vreau, fiindcă eşti dispus să-mi satisfaci orice dorinţă, nu m-aş fi gîndit la alta. Mi-ai spus-o însă cu toată liniştea omului care şi-a regăsit echilibrul şi din momentul acela am ştiut că de acum înainte ne putem vorbi şi în altfel.

Dovada e chiar răspunsul ce ți l-am dat : „Și lumea n-o să aibă nimic de zis, Frère Culai“ ? „Lumea !? te-ai mirat tu. Lumea nu mai are nimic *nou* de zis. Cîndva, a spus totul. Dacă lumea vrea să se repete, poftească...“

Ce-a mai urmat, știi, Frère Culai ? M-ai întrebat dacă mă reînscriu la Iași. Și ți-am spus da, la toamnă. Vrei să-ți mărturisesc acum ce-am înțeles din întrebarea ta ?... Că vrei să afli dacă rămîn sau nu în Iași. Dacă aceasta a fost intenția ta, nu știu, dar mie așa mi-a plăcut să gîndesc asupra întrebării tale... Și acum, să-ți mai spun ceva, Frère Culai. Alături de tine m-am simțit foarte mîndră. Dacă ai ști tu cît am invidiat-o noi, colegele de la „Anca Doamna“, pe Dana, cînd o vedeam întîlnindu-te și plecînd împreună cu tine ! Însoțirea pe stradă nu ne era îngăduită decît pentru rude. Și Onorata Direcțiune știa să ne păzească. Ne urmărea cu ochii doamnei Mihaela Ionescu-Zastavna. Pe Dana însă n-a observat-o niciodată pentru aceasta. Erai și pentru Onorata Direcțiune o excepție, fapt care ne înrăia și mai mult sufletele... Te-a întîlnit și beat, Frère Culai, și mata, nu știu prin ce minune, te trezeai în fața ei... Frère Culai, dacă aș ști că pe lîngă dreptul ce mi l-ai dat, de a-ți putea spune așa cum numai ea ți-a spus, aș avea și o parte din puterea ei de atunci, m-aș crede cea mai norocoasă ființă de pe pămînt. O ființă dotată cu o putere dumnezeiască... Dar, să trecem și peste aceasta și, ce-o să se mai întîmple, om vedea !... Să ne întoarcem la întîlnirea noastră, Frère Culai. Cred că știi ce-a fost mai departe. Mai întîi, o tăcere. A ta, parcă neîncărcată de nici un gînd ; a mea, îmbulzită de toate bucuriile ce mi le voiam ascunse. Știi, în asemenea împrejurări nu e bine să te dezvălui... Dar nu observi nimic, Frère Culai ? Nu bagi de seamă că nu mai sînt o ființă sinceră ? *În asemenea împrejurări nu e bine să te dezvălui !* Am mai avut eu vreodată părerea asta ? Nu ! Nu mi-a plăcut să-mi dosesc nici bucuriile și nici necazurile. De ce atunci să mă arăt mai puțin bucuroasă decît am fost ? Probabil că m-am întors viciată de București. A ținut să-și pună ștampila și pe sufletul meu... Și

tu, tu, Frère Culai, de ce nu m-ai zguduit, după cum mi-ai promis că ai s-o faci ori de cîte ori va trebui ? Așa de puțin trăiesc promisiunile tale ?... Vezi, am început să te judec pentru o vină a mea. De la ea am pornit și se termină cu judecata matale. N-o fi oare și aceasta o abilitate feminină cu care a ținut să mă înzestreze Bucureștiul ? Eu cred că da, Frère Culai. Dar pentru această abilitate eu te rog să mă zgudui. Asemenea abilități nu-mi trebuie. Recunosc că pentru ochii lumii e mai bine să le ai. Căci multe sînt femeile care și-au căpătat de la ele certificatul de bună purtare. Eu însă, Frère Culai, mă lepăd de ele. Mi le-a dat el Bucureștiul, dar i le restitui cu prima poștă. Să și le păstreze. Nu am nevoie. Or fi și la București destule Mihaele Zastavne, din fața cărora femeile trebuie să dispară ca femei și să rămînă numai sfintele din ele. N-am simțit nevoia unui asemenea certificat nici cînd am fost în liceu, darmite acum ! De acte false n-am nevoie. Cui îi trebuie, n-are de cît să facă apel la abilități și să și le plăzmuiască. Întoarsă la Iași, vreau să fiu cum am fost, Frère Culai. Sinceră, pînă la tot răul pe care mi-l poate da acest sentiment. Vor începe ei iară să spună cîte în lună și în stele, dar cum nu mi-a păsat atunci, n-o să-mi pese nici acum. Deci, ia aminte. Cînd ai să mă mai prinzi în flagrant delict de abilități, să poftești, mă rog, să mă iei de umeri și să mă zgudui. Ai înțeles ?... E, să te văd acum și în rolul acesta de polițai al abilităților mele. Urmărește-le, Frère Culai, și cînd ai să le prinzi, să nu pregeți. Să le arestezi pe loc, să le judeci și să le dai muncă silnică pe viață. Să fii un polițai abil... A, nu, nu-nu ! Am oroare de cuvîntul acesta, abil. Să-l înlocuim cu vrednic, Frère Culai. Un polițai vrednic... Sau poate e prea puțin polițai ! Atunci, la mai mare, Frère Culai. Te ridic la rangul de chestor. Chestorul Municipiului Aniuta Golub. Dacă vrei, îți dau și uniformă. Așa cum poartă Gheorghiță Mîrza la unele festivități. Uniformă albastră, cu șapcă, cu nasturi de metal și cu galoane de amiral. Tu l-ai văzut vreodată, Frère Culai ?... Nu ?... Păcat ! Cred că și Napoleon l-ar invidia, dacă prin

absurd ar părăsi Palatul Invalizilor și ar lua parte, bunăoară, la deschiderea Lunii Iașilor. Dar cu sufletul lui bun, Gheorghiță l-ar împăca repede : „Napoleoane tată, fă-mi, te rog, plăcerea, și ia astăzi dejunul la mine. Am niște sărmăluțe de toată bunătatea. Vine și Domnica Talpeș, Olga Țațomir, Sanda Crăsnaru... Tot una și una, tată Napoleoane. Mai ceva decît Maria Valevsca !...“ Dar ce este asta ? ! Ce caută în gîndurile mele de acum Gheorghiță Mîrza ? !... Afară cu el, Frère Culai ! Mă vreau singură în fața ta și în fața gîndurilor mele... Să mergem așadar mai departe. Ai lăsat lumii voia să spună orice ar vrea, fiindcă tot ce a avut de zis, a făcut-o cîndva. Nou, nu mai are nimic de adăugat. Apoi, ai tăcut. Am tăcut și eu, nu însă fără să te observ și să gîndesc asupra cuvintelor tale. O vreme, ai fost absent. Nu absorbit în ceva, ci pur și simplu absent. Te saluta lumea și tu nici nu răspundeai. Probabil că și aceasta a mai făcut-o odată și că acum era inutil s-o mai facă. Eu însă am și gîndit, Frère Culai. Am gîndit asupra cuvintelor tale. Și simt că lor le-a rămas datoare atît bucuria mea, cît și faptul că a început să mi se lumineze nedumerirea, cum de am lichidat așa de repede cu Bucureștiul... Vrei acum să știi ce-am gîndit ? Iată ! Aluzia la ce a mai spus lumea nu mi-e străină. Știu cît s-a vorbit atunci de căsătoria ta cu Dana. Li s-a părut tuturor că e o monstruozitate fizică și morală. Că alinierea ta alături de Dana, în patul nupțial, înseamnă sinuciderea tinereții Danei. Proști au mai fost, și au să mai fie încă, Frère Culai ! Trece vremea peste ei, începe a li se mucegăi viața, și ei tot cu socotelele vechi ale dragostei au rămas ! Pe ei de ce nu îi zgudui, Frère Culai ? De ce îi lași să fie etern fiii neroziei ? ! Dacă i-ai scutura puțin într-o carte de-a matale, n-ai face rău. Au trecut de ceasul din urmă și ei tot nu s-au trezit la ceea ce este în adevăr viața și dragostea. Leagă totul pe potriveli de ani, ca și cum ar împerechia caii la o trăsură, pe păr și agerime la mers. Subjugă viața patului, în loc să o socotească roaba inimii...

Seara începuse să îmbroboade ziua. Era cald, iulie, fără de nici o adiere și fără de nici un avînt spre noapte. Ferestrele de la camera Aniutei erau deschise și cum sînt și cele mai apropiate de grădină, au lăsat să intre în

cameră cîntecul unei mierle. Da, al unei mierle, căci şi prin aceasta Iaşul îşi păstrează o notă a lui. În plin oraş are privighetori şi mierle. Păsări de crînguri şi de pădure, în pomii Iaşului, cucernic liniştiţi într-o priveghe melancolică.

La auzul cîntecului, Aniuta şi-a oprit un moment convorbirea ei din gînd cu Frère Culai. A privit afară, în gol, fără să se desprindă din moalele divanului, după care a dăruit înserării zîmbetul ei, sol al unei nădejdi în care crede.

Dar iată că se mai aude ceva. Mai ciocăne cineva în liniştea înserării. E Musia, mama Aniutei, care pune la locul lor, sau ia de la locul lor, în camera vecină, scaune sau Dumnezeu ştie ce alte lucruri. Numai cu atît o supără Musia. Cu zgomotul frămîntării ei casnice. S-o întrebe vreodată de unde vine sau unde se duce, n-a îndrăznit. Şi nu de teama împotrivirii Aniutei, ci dintr-un alt sentiment mai adînc uman decît o teamă. Aniuta e copilul ei şi ce e în ea, e din ea luat. Şi mai ştie Musia că sîngele n-are decît un drum, al lui. Un altul nu ia. Face numai ce ştie el, şi el ştie numai ce a învăţat de la mai marele lui. De la al ei şi din al ei a moştenit Aniuta căutarea pribeagă a dragostei. Iar cînd iubeşte sîngele ei, nu mai are nimeni dreptul să-l întrebe : unde te duci sau de unde vii. Fie şi dacă te-ai duce în toată lumea ; fie şi de-ai veni întoarsă din toată lumea. Aşa că n-a întrebat-o nici cînd s-a întors. Şi a venit cu tristeţe pe frunte şi cu inima frîntă. Aşa precum nici acum n-o întreabă, fie de pleacă sau se întoarce la ore cînd numai lunatecii Iaşului mai vîntură ulicele...

Scaunele Musiei nu s-au mai auzit. A încetat şi cîntecul mierlei, fiindcă are acum de hărnicit pentru masa de seară a puilor. Numai nişte umbre de pomi au intrat tîlhăreşte în cameră, pe fereastră. Cum însă tîlharii aceştia îi intră zilnic în casă, s-a învăţat cu ei Aniuta, fără să se mai abată din ale sale. Aşa că e din nou pe gînduri...

...Frère Culai, Aniuta încă mai are chef de stat la taclale. Şi tocmai cînd trebuia să-ţi spună ce anume a gîndit despre cuvintele tale... Dar de ce te miri atîta ? ! Nu ştii despre ce cuvinte e vorba ?... Frère Culai, scutură-ţi fruntea de visuri şi ascultă-mă. M-am luat cu altele

și am pierdut șirul. S-o iau deci de unde s-a rupt. De la : *lumea nu mai are nimic nou de spus...* Îți recunoști cuvintele sau fugi acum de ele ?... Da ?... Bun ! Bine că le recunoști ! E, află atunci, Frère Culai, că numai cu atît spus ai angajat viitorul nostru... Cum ? Iar te miri ?... Văd că trebuie să te lămuresc pe de-a-ntregul. Iată ce-am înțeles din ele : că la căsătoria ta cu Dana, a spus totul lumea, și că la o nouă dragoste, de o vîrstă tot ca a Danei, n-o să mai aibă nimic nou de spus. Cu alte cuvinte, mătăluță ai anticipat inconștient asupra unei situații care nu-și începuse încă existența. Trăia deci, în matale, inconștient, Aniuta. Și aflînd Aniuta aceasta, a știut și de unde trebuie să considere începută fericirea ei.

Să te mai întreb dacă este așa sau nu, nu te mai întreb. Poate că nici Frère Culai nu știe bine ce se petrece cu el. Așa că de întrebarea aceasta ai scăpat...

Pe urmă, am tot suit dealul Copoului, printre oameni care, dacă nu mai aveau nimic nou de spus, aveau totuși ceva de reptat. Am simțit aceasta din cum întorceau capul să ne privească. Tu nu i-ai văzut însă. Erau prea mici, Frère Culai, ca să-i poți vedea, pe cînd eu i-am văzut și i-am auzit, pentru că în cuvintele lor plămădeau bucuria mea, Frère Culai. Eram eu acuma dragostea lui Neculai Brateș... Dar de floarea pe care am rupt-o, îți amintești, Frère Culai ?... Să nu zici nu, fiindcă mi-ar fi imposibil să cred... Bravo ! Văd că memoria te servește conștiincios. Se strecurase printre zăbrelele unui zaplaz și eu am rupt-o. Tu mi-ai privit gestul, tăcînd înainte. Eu, n-am știut ce să înțeleg din tăcerea ta. Am fost ca un copil care nu știe dacă a făcut bine sau rău, ceea ce a făcut. Nedumerită, te-am întrebat. Și tu mi-ai răspuns : „O floare în mîna unei femei, nu poate fi un lucru rău. Dacă n-o rupeai matale, o rupeam eu.“ „Și o floare în mîna unui bărbat, cam cum ar putea fi privită, Frère Culai ?“ m-am grăbit eu atunci să te întreb. „Prost, dacă ar păstra-o pentru el ; și foarte bine, dacă ar trece-o imediat în mîna unei femei... sau unei fete.“ „Vra să zică, dacă n-aș fi rupt-o, aș fi avut-o de la mata ?... O, da proastă am mai fost !... Să vrea Frère Culai să-mi dea o floare și eu să-l opresc !... N-am să mi-o iert niciodată, Frère Culai. Nici nu vreau s-o mai păstrez. S-o arunc,

nici asta nu pot... Atunci ce să fac cu ea, Frère Culai ?..."

Nu mi-ai răspuns. Nu mai erai prezent în convorbirea noastră. Am căutat să văd ce se întîmplă cu tine şi ţi-am descoperit faţa chinuită. Nu-mi dădusem seama. Grilajul casei Boian începuse, şi eu, cu floarea în mînă, cu floarea care ar fi trebuit să fie cea dintîi floare primită de la mata, nu mi-am dat seama că ar fi trebuit s-o azvîrl peste grilaj. Dintr-atîta, să nu-mi faci o vină, Frère Culai. Să nu crezi că sînt o nesimţită. Mi-ai dat prea mult în minutul acela şi n-am mai fost stăpînă pe mine... O, cît m-a apăsat apoi pustiul parcului ! Şi cît de grozav m-a înfiorat tăcerea lui !... Iar în fund, liniştea unei case părăsită... Abia ajunsă în faţa porţilor m-am luminat de ce trebuie să fac cu floarea, care nici a mea nu era şi nici s-o arunc nu puteam. Am prins-o în mînerul de-atîtea ori apăsat de mîna Danei, cu durerea ca şi cum pe mormîntul ei aş fi pus-o... Am tăcut apoi amîndoi. Cît, să nu mă întrebi că nu ştiu. Ştiu numai că trecusem de marginea oraşului, că începuseră viile, cînd tu, cu faţa tot chinuită, mi-ai pus o întrebare, pe care, bănuind-o din chiar întîia clipă cînd am dat peste dezastrul de la Dodo că ai să mi-o pui odată, am prevenit-o, dîndu-ţi răspunsul în două rînduri. O dată, în noaptea, aceea, şi a doua oară, aci la Iaşi, cînd ne-am întîlnit la vreo două, trei săptămîni după înmormîntarea Danei. Drept să-ţi spun, Frère Culai, la oricare alta m-aş fi aşteptat, dar numai la acea întrebare, nu... Ce-a mai urmat de la ea înainte, e viu înaintea ochilor. Mi-a încordat într-atît atenţia întrebarea aceea, încît nimic nu mi-a mai scăpat din tot ce-am discutat apoi. Nimic ! Nici un cuvînt, nici o mişcare, nici un gest ! Le am în faţă ca şi cum le-aş citi dintr-un roman. Vrei să le-auzi, Frère Culai ?... Ascultă-le atunci. E un mic capitol, în care se vorbeşte despre noi.

Tăcerea a spart-o Neculai Brateş. S-a adunat de pe unde îl fugăreau gîndurile într-o singură întrebare :

— Duduie Aniuta, o dată... ba nu, de două ori chiar, ai simţit nevoia dezvinovăţirii Danei.

— Dezvinovăţirii ? ! s-a adunat şi Aniuta într-o mirare, nelăsîndu-l să termine. Poate vrei să spui nevoia *apărării,* Frère Culai, nu a dezvinovăţirii ?

A răspuns, fără să se pripească. Şi a răspuns numai după ce şi-a verificat cuvintele.

— Duduie Aniuta, am spus cuvîntul care trebuia. Nu am greşit. Atunci cînd ne-am întîlnit, întîi în noaptea cînd ni s-au sfărîmat viețile şi apoi după înmormîntarea Danei, nu ne-am fi putut vorbi în altfel, nici eu şi nici mata. Ne trebuia o împăcare care să ne liniştească. În acest sentiment am fost alături. Şi după cîte prea bine ştii, am dat împreună şi o lecție unui om.

— Unui om ? !... Unui ticălos, Frère Culai !

— Sînt de acord. Să nu crezi că astăzi îl absolv de ticăloșia de atunci. Dar astăzi, duduie Aniuta, ne putem vorbi şi într-altfel. Atunci am fost foarte generoşi. Nu atît cu ei, dispăruții, cît cu noi, rămaşii... Să nu crezi că întrebarea de astăzi n-am avut-o şi atunci.

— Ştiu c-ai avut-o, i-a răspuns Aniuta, învăluind cuvintele într-o părere de rău. Şi de ea, de atunci, nu m-am mirat. Mă mir că o poți repeta astăzi !

Nu a dat brînci cuvintelor nici de data aceasta. A rămas şi acum o clipă tăcut. Şi numai după ce le-a cernut printr-o sită a minții, le-a slobozit uşor, fără de nici o înverşunare şi fără de nici o condamnare.

— O repet astăzi, duduie Aniuta, pentru că vreau să înțeleg un ceas din viața unei femei... Al unei femei, duduie Aniuta, nu al Danei. Ia bine aminte. Dana, întîmplător i-a împrumutat numele. Şi pentru atîta, pentru un împrumut de nume, nu sînt eu omul să condamn.

— Aşa ți-o primesc, Frère Culai. Adică m-ai silit să ți-o primesc, dacă vrei să fiu sinceră. Ai trecut-o sub un enunț scuzabil. Spre deosebire de alții care nu pot să-şi țină ascuns viermele care îi roade.

I-a zîmbit cu surîsul omului prins asupra faptului.

— Numai un zîmbet îmi întorci drept răspuns, Frère Culai ?

— Numai un zîmbet, duduie Aniuta. Un zîmbet omagial femeii căreia întîmplător i-a împrumutat numele o fată pe care o cheamă Aniuta.

— A, nu ! Pe mine te rog să nu mă acoperi cu astfel de vorbe. Aniuta n-are nume de împrumut. Aniuta nu şi-a apărat niciodată faptele, punîndu-le sub ocrotirea cuvîntului *femeie*. Slăbiciuni de soiul acesta Aniuta n-are.

Pe tot ce face, Aniuta pune ştampila ei : Aniuta. Uz de cealaltă ştampilă, *femeie,* nu face.

— Şi totuşi, dreptatea este tot cu mine, duduie Aniuta. Numele este ceva întîmplător. Este eticheta care se schimbă mereu pe şirul nesfîrşit al femeilor. Mata crezi că aşa cum vorbeşti, vorbeşte Aniuta, fata de douăzeci de ani ? Mare greşeală, duduie Aniuta ! În fiecare din voi vorbesc femeile dinaintea voastră. Mamele, bunicele, străbunicele cu tot neamul lor femeiesc din care purced... Crede-mă că nu vreau să fiu nicidecum subiectiv. N-o fac din intenţia unei răscoliri a trecutului. În ce-a fost, nu mai răscolesc. Pentru ce-a fost, am numai amintirea. Întrebarea mea ţinteşte un alt scop. Vreau să ajung prin ea într-o zonă necunoscută. Vreau să răspundă la ea femeile toate cu ultima pecetie a şirului lor, Aniuta. Şi să răspundă pentru toate femeile cu ultima pecetie a şirului lor, Dana.

Oamenii oraşului s-au rărit cu totul. Plimbarea lor a întrecut pe a altora, şi chiar pe a îndrăgostiţilor, mai doritori de singurătate decît toţi. Cei care se mai iveau, erau ţărani din apropierea Iaşului, sau slugi de la viile înşiruite de-a dreapta şi stînga şoselii. Femei şi bărbaţi cu traiste şi bidoane de lapte, spre oraş sau de la oraş.

Singuri, şi în plină natură, îşi vorbeau cu toată sinceritatea. Natura e lipsită de ipocrizie şi cînd eşti numai cu ea în faţă, o lepezi şi tu, om care între alţi oameni nu poţi trăi fără ea.

— Aşa ţi-o mai primesc, Frère Culai. Nu mă împac însă cu delegaţia care mi-ai dat-o să răspund în numele tuturor femeilor dinaintea mea. O să-ţi răspund numai în numele meu. Nu vreau să am nici un amestec cu femeile dinaintea mea. Pentru că, dacă ar fi să cred pe un frate al tatălui meu, oricare din noi femeile e strănepoata unei ucigaşe. Şi în numele ucigaşelor, nu vreau să vorbesc.

Neculai Brateş, surprins de cele auzite, s-a oprit din mers.

— Nu te-nţeleg ! Ce vrei să spui, duduie Aniuta ?

— Dar de ce te-ai oprit ?

— Ca să iau toate măsurile de siguranţă. De, sînt lîngă strănepoata unei ucigaşe şi sîngele...

— Şi sîngele ?

— Apă nu se face.

— Ai dreptate. E ceea ce cred și eu... Idioată mai e lumea, Frère Culai !

— E, alta acum ! Dar cu lumea ce ai ?

— Am și cu ea ce am, că tare proastă mai e ! Crede în primenirea ei. Noile generații ! Speranțe în noile generații ! Toți speră în noile generații ! Cum de sînt atît de proști, Frère Culai ? Cum de nu au dat pînă acum în copiii care se nasc, tot de oamenii care au murit ? ! Lumea nu se primenește, Frère Culai. Ai avut dreptate să-mi ceri să-ți răspund în numele femeilor dinaintea mea. Ducem fiecare în spate un străbunic și zicem că sîntem noi. Fals. Sînt ei. Mereu ei și niciodată noi.

— Bravo, Aniuta !... A, pardon, iartă-mă, rectifică repede Neculai Brateș, strigătul său sincer.

— Ba, te rog, dacă ții să fii puțin mai răsărit decît lumea asta toată...

— Care e proastă...

— Proastă, da, să-mi spui mereu așa, Aniuta. Fără de sloiul de gheață, duduie !... Dar hai într-o parte, Frère Culai. Ori înapoi, ori înainte. Nici prea multele măsuri de siguranță nu sînt bune.

Neculai Brateș, neavînd încă rezolvat ceea ce își propusese în gînd, s-a mișcat, dar nu spre oraș, ci tot înainte.

— Cu matale, pînă la capătul pămîntului.

I-a luat brațul, și Neculai Brateș i l-a lăsat.

În Aniuta, sîngele străbunicelor a fost aprins de-o scînteie.

— Dar cu străbunica aceea, ucigașă, nu vrei să mă lămurești ?

— N-ai uitat ?

— Nu ! Cum era să uit ! După teoria matale poate că ei i-a venit pofta să trăiască în Aniuta.

— Și în cazul acesta ?

— Măsurile de siguranță !

— Și care pot fi măsurile de siguranță, care le-ai lua contra Aniutei ?

— Mai întîi să o țin îndeaproape supraveghere, i-a răspuns el, în ochi cu înțelesul celălalt al supravegherii îndeaproape.

— Destul ! De rest nu mai am nevoie, Frère Culai ea e !

— Care ea ?

— Străbunica ucigaşă. Aşa că de acum înainte supraveghează-mă îndeaproape.

— Da, dar mai trebuie să ştiu şi ce crimă a făcut străbunica aceea.

— Crima tuturor străbunicelor.

— Mai pe larg, te rog.

— Mai pe larg, trebuie să-ţi aduc la cunoştinţă teoria unchiului meu, fratele tatii.

— Poftim. E tocmai ce vreau să ascult. O începuseşi bine : oricare din noi, femeile, e strănepoata unei ucigaşe.

— Exact ! Pretinde că a şi verificat-o. Orice urmă de femeie ar lua, nu-i trebuie mai mult ca două sute de ani şi dă sigur peste o ucigaşă. O ucigaşă din dragoste.

— Confuz. Două sute de ani de căutare ? ! Cine poate trăi două sute de ani şi să nu facă altceva decît să caute ? !

— Frère Culai, ţii cu tot dinadinsul să faci parte din lumea asta ?

— ...idioată ! Lămureşte-mă, duduie Aniuta.

— Duduie ? ! Iar ai adus sloiul acesta între noi ? Afară cu el !

— Afară !

— Zi atunci cum trebuie.

— Aniuta.

— Aşa ! Acum îţi spun. Fiindcă aşa, eşti singurul care merită să trăiască.

— Singurul ? !... La ce bun să meriţi să trăieşti, singur fiind ?

— Uf, iar trebuie să sar cu o precizare ! Singurul om lîngă Aniuta.

— E, într-o singurătate ca asta admit să fiu şi singurul...

— Da, singurul în doi. Numai că Dumnezeu a făcut o mare greşeală.

— Care, Frère Culai ?

— A aşezat pe doi lîngă trei.

— A, aşa ? ! Ei bine, din clipa în care am să am dreptul să mă joc cu urechile matale, întîiul joc pentru acest *doi lîngă trei* o să fie !

— Eu te rog însă să nu mai întîrzii şi să soseşti cu cealaltă precizare.

— E gata, Frère Culai. Şi cu ea poţi înspăimînta toate femeile. Pentru că tuturor le poţi spune : nepoată de ucigaşă.

— Să văd mai întîi dacă le pot spune aşa.

— Fratele tatii pretinde că oricărei femei i-ar lua urma din mamă în bunică şi aşa mai departe, dă de o ucigaşă din dragoste, în cel mult două sute de ani parcurşi. Cînd l-am auzit, m-am mirat şi eu foarte mult, şi la fel ca matale mi-am arătat surprinderea. „Nu se poate ! Nu poate fi aceasta o regulă generală !“ „Nu se poate ? mi-a răspuns. Dar tu crezi că a omorî din dragoste înseamnă numai cuţitul în inima iubitului ? Nu, fetiţo ! Omor din dragoste este şi pruncul pe care nu vrei să-l primeşti. Un prunc adus, căruia nu vreţi să-i fiţi mamă. Şi acesta e un omor, fetiţo, aşa că spusele mele rămîn în picioare“... E, ce zici, Frère Culai ? Are sau nu are dreptate unchiul meu ?

— Are. Nu mă împac însă cu timpul. Prea mult două sute de ani. E prea generos cu acest soi de femei ucigaşe.

— Mata la cît te-ai limita ?

— La o singură noapte, Aniuta, a răspuns Neculai Brateş, adunînd ceţuri în ochi, din cine ştie ce sfîrşit de toamnă pîcloasă.

Aniuta constata această schimbare de întunecare a feţei pentru a doua oară. Şi pentru că prea uşor a trecut de la o stare la alta, nu ştia de loc cum să i le ia. Scurte răbufniri dintr-o durere veche, sau pocnete de vreascuri în ceasul cînd se fac cenuşă ?

Nu i-a răspuns nimic. De altfel, nici nu a părut Neculai Brateş a fi la sfîrşit de spus, după acele prime cuvinte. Le-a urmat, e drept, o tăcere, dar numai atît cît îţi trebuie ca să poţi strivi o piatră a gîndului.

— E destul o noapte... un bal... sau chiar numai un pahar de şampanie, ca să poţi ucide. Şi nu un copil care ar dori să vină pe lume şi tu nu vrei ; un om. Un om zdravăn, tare să ducă în spate pînă şi sicriul pămîntului.

Cunoscînd unde vrea să lovească, Aniuta nu l-a mai lăsat.

— Te opresc aici, Frère Culai. Şi te opresc în numele

sfintei dreptăți. Nu-i întuneca amintirea cu astfel de gînduri.

— Să mă repet, fiindcă n-am fost înțeles. Nu mă refer la Dana. Nu sînt în căutarea unei lămuriri referitoare la ea. Cu ea am terminat așa cum știi. Așa cum a meritat pînă în noaptea aceea.

— Pînă, Frère Culai ? !

— Pînă, Aniuta ! De-acolo înainte, nu mai e ea. E o femeie. O femeie și o oră din viața ei, pe care nu pot să mi-o explic. Și pe mata tot ca femeie te întreb. Noi, în ceea ce am fost față de Dana, am terminat ce am avut de spus, în noaptea aceea, și apoi în întîlnirea noastră de aci, la Iași. Ce mai avem să ne spunem, vreau să fie între dumneata, femeia și nu prietena Danei, și mine, un bărbat în fața unei femei ce pare a nu se sprijini pe nici o justificare. Noaptea aceea, Aniuta, mi-a rămas neînțeleasă. Sau poate fug eu de un înțeles de care mi-e frică. Se prea poate și asta. De aceea stau cu mata de vorbă, ca să lămuresc și această frică din mine. Mata ești de vîrsta Danei și de la o femeie de vîrsta ei vreau să am răspunsul.

— Încep să-ți descopăr frica aceea, Frère Culai. Și ar trebui să nu te mai las să vorbești mai departe. Nu te opresc însă, pentru că doresc s-o pipăi toată. Și după o mică pauză : — Ce-ar fi dacă ne-am întoarce ?

Neculai Brateș a primit sugestia. socotind că, pentru cît mai au de vorbit, drumul înapoi le e deajuns.

— Să ne întoarcem, dar numai din drum, nu și din vorbă.

— Cred că ai băgat de seamă asta ! Mai ales de cînd ți-ai dat pe față frica din mata.

— Zici că nu trebuie învinovățită, ci numai apărată, reluă Neculai Brateș cuvîntul, trecînd ușor peste sublinierea Aniutei, deoarece scopul în care și-a arătat el acea frică, l-a simțit prins de Aniuta. Apărată o femeie care cere voie bărbatului ei s-o lase să petreacă o noapte, la un bal dat în cinstea ei, și despre care, în ceasurile lungi ale așteptării, bărbatul ei află că se găsește într-altă parte, între zidurile unui om singur, cu un om singur numai. Să nu mă întrerupi, duduie Aniuta

— Duduie ? !

— Duduie am spus ? Puterea obiceiului ! Iart-o. Mi s-a părut că ai vrut să spui ceva. Lasă-mă mai întîi să termin.

— E drept, era să te întrerup. Prea ai apăsat pe *un om singur numai.* Dar fiindcă mă rogi să te las să termini, te las. Voi rupe în mine toate arcurile izbucnirilor revoltate, stăpînindu-mă şi ascultîndu-te.

Drept răspuns, i-a pus o mînă pe umăr, prietenoasă, cu dar şi solie să fie simţită şi ca o strîngere.

— Mi-ar fi părut foarte explicabil lucrul acesta, dacă aş fi ştiut, bunăoară, că între mine şi femeia mea a încetat dragostea. Că am rămas numai prieteni şi că dragostea noastră nu mai are în ce să se primenească. Omul absurdităţilor n-am fost niciodată. Şi nici omul care crede în veşnicia jurămintelor de la începutul oricărei dragoste. Eu n-am privit niciodată contractual femeia de lîngă mine. Cu drepturi absolute de proprietate, nerevizuibile, date printr-o sentinţă definitivă. Fiindcă nu sînt omul care să creadă că se pot pune în stare de infirmitate celulele biologicului, numai pentru a rămînea intactă o prostie omenească. Nu, departe de mine asemenea credinţe, bune să se împodobească proştii cu ele... Că nu am ajuns aici, la hotarul de unde încetează dragostea şi rămîne numai prietenia, sînt sigur. Sau, cel puţin, aşa mi-a părut. N-a avut, de asemenea, nici cea mai ştearsă bănuială asupra vreunei presupuse aventuri a mele, în Sodoma aceea care e Bucureştiul, oraş în care legea cererii şi a ofertei şi-a zdruncinat pentru totdeauna echilibrul, oferta copleşind cererea. Să-i judec actul sub unghiul acesta, nu poate fi vorba. Ea n-a plecat la un alt bărbat pentru a-l pedepsi pe al său din cauza unei alte femei. Cred şi în această manieră de a-şi pedepsi unele femei bărbaţii trădători. Cred şi în goana repedei căutări a aceluia care să-i dea cît mai degrabă satisfacţia pedepsirii. Cred şi în întîiul care îi iese în drum. Sînt prea complicate sufletul şi structura femeii ca să nu cred şi în aceasta. Dar să cred în posibilitatea ajungerii la un alt bărbat cînd încă mai eşti legată de al tău tocmai prin ce căutaţi voi, femeile, afară din cămin, nu pot ! Ce poate s-o îndemne la aceasta ? ! Care e explicaţia actului ? ! Ce-a mai rămas în voi atît de neînţeles de noi ceştilalţi, bărbaţii ? !... Eşti o

fată deșteaptă, Aniuta. Poate prea tînără ca să-mi poți răspunde. Dar nici anii nu au prea mult de adăugat cînd treci prin ei cu mintea țintuită de cuiele prostiei. Așa că tot mai mult mă bizui pe deșteptăciunea matale care îți însoțește o tinerețe căreia nu-i ascunzi nimic, decît pe o experiență de femeie care stă cu cartea vieții în față, fără a cunoaște alfabetul cu care trebuie citită... Îți dau cuvîntul, Aniuta. Și spune-mi, te rog, cum vezi mata aceasta ?

— Ai terminat ?

— Începutul.

— Așa da ! Credeam că la frica din mata ai renunțat.

— Nu, de loc. Îi vine rîndul. Putem vorbi acum și întretăiat. Întrebarea cea mare, la care am ținut să nu fie fracționată, ți-am pus-o. Ești pe drumul ei, îmi închipui. Restul îl putem toca așa după cum ne vom simți gata să ne întrerupem reciproc.

— Numai că eu te rog să-mi lași și mie un început neîntrerupt. Da ?

— Fără îndoială că da.

A privit larg și de jur împrejur locul, chemînd parcă să-i vină cuvintele de pe acolo de pe unde privea. Din pomii străjeri ai drumului, din viile cu vînătul cuprului pe frunze și din turnul vilei lui Mihail Sadoveanu, turn al unor singurătăți numai de el păzite. Și după ce și-a adunat cuvintele, le-a trecut mai întîi prin inima ei și numai după aceea le-a rostogolit, cînd învălmășit, cînd rar.

— Te-am crezut om să stăpînești toate tainele firii și te constat, Frère Culai, auzindu-te astăzi, om fără de nici o pricepere a femeilor ! Și mie tot nu-mi vine să cred că pe mata te-am ascultat pînă acum ! Ți-am citit toate cărțile și nu te recunosc în autorul lor. În ele, ai chei să pătrunzi peste tot. Cu ele, ne înveți pe noi, femeile, să ne cunoaștem, și astăzi, mata te ridici cu o mare, o foarte mare mirare, în fața unui fapt cu o explicație atît de ușoară, încît mă întreb : Cu Frère Culai stau de vorbă, sau cu un băiat de șaisprezece ani, care, avînd răspunsul la întîia lui scrisoare de dragoste scris cu creionul, se îndoiește de el : dacă într-adevăr mă iubește, nu ar fi trebuit oare să-l fi scris cu cerneală ?... Zîmbești, dar așa îmi apari, Frère Culai ! Cu șapcă de liceu, în clasa șasea,

după un citit al *Plopilor făr' de soţ*, de Mihail Eminescu... Da, de înaintaşul matale întru scris !... Te miră ?... Păi ce să mai zic eu atunci ? !... Ştii ce impresie am acum, Frère Culai ? Că sînt o bonă, că stăpîna mi-a încredinţat copilul să-l plimb şi că eu, nedîndu-mi seama că am ieşit din oraş, trebuie să-l păzesc acum să nu-l mănînce muma-pădurii, ascunsă între pomii aceştia, sau să nu-l fure zmeul cu şapte capete care locuieşte în turnul lui Sadoveanu. Apăi, în loc să fiu eu copilul scos la plimbare, matale să fii, Frère Culai ? ! La acest rol inversat, drept să-ţi spun, nu m-am aşteptat ! Iată, nici nu-mi vine să cred în cele ce mi-ai spus ! Sau poate că le-ai spus într-un alt scop, neînţeles de mine. Se poate şi asta, dar mai mult nu se poate. Şi pentru că mai mult nu se poate, am să te judec aspru, Frère Culai. Cum s-o învinuieşti de nedragoste pe Dana ? ! Te-ai gîndit mult cînd i-ai pus-o la îndoială ?... Eu ştiu cum te-a iubit, Frère Culai. Am fost lîngă ea.

— Poate că atunci...

— Te-am rugat să nu mă întrerupi. Ce vrei să spui cu poate că atunci ?

— Să răspund ?

— Nu ! Răspund eu pentru mata. Poate că atunci era prea tînără şi nu-şi dădea seama de omul pe care îl iubeşte ? !... E, Frère Culai, ce ştiţi voi ce zace în noi ! Ne-oi fi crezut poate ameţite de voga matale de scriitor şi că datorită acestui fapt te iubeam.

— Vorbeşti şi pentru mata ?

— Nu m-ai rugat să vorbesc în numele tuturor femeilor ? Sînt şi eu una din ele, Frère Culai. La început vroiam chiar să-ţi răspund numai în numele meu, dar văd că după cum a alunecat discuţia, trebuie să vorbesc în numele tuturor.

— Vra să zică, pecetea Aniuta, pe tot şirul femeilor pe care îl vreau cu pecetea Danei pe el !

— Fie şi aşa.

— Te ascult cu toată atenţia, Aniuta.

— Dana te-a iubit. Te-a iubit pînă în ultima ei clipă. Şi te-am iubit şi eu, Frère Culai, mereu, mereu, pe faţă şi în ascuns, conştient şi inconştient, uitîndu-te uneori chiar cu totul, crezîndu-te pierdut chiar, cînd, de fapt,

matale erai numai trecător ascuns undeva în mine, fără să știu prea mult despre aceasta. Să nu te mire, Frère Culai, că, în răspunsul ce ți-l dau, îți ies în față mai mult decît Dana. O fac pentru că e și mai neexplicabil cazul meu față de al Danei. Dacă ai să ți-l explici pe al meu, ai să găsești dezlegare și pentru al Danei. De altfel, o să ne trecem pasul pe rînd. Am fost mereu alături și sîntem și acum. Așa că ai să te izbești cînd de ea, cînd de mine.

A mai rotit o dată privirea spre larguri aducătoare de cuvinte și de pe drumul culegerii și-a întors ochii, mai mari parcă, drept în ai lui.

— Frère Culai, ai rămas în fața nopții aceleia mereu, întrebîndu-te : ce-a căutat Dana acolo ? Știu cît te pot răni asemenea întrebări, dar mai știu și cît de nelalocul lor sînt puse în cazul Danei. Spulberă-le, Frère Culai, pentru că Dana te-a iubit pînă în clipa morții, așa cum te-a iubit și la începutul dragostei ei. Aceasta a încercat ea să mi-o spună, dar, nu din ceea ce mi-a spus ea am aflat adevărul cuvintelor ei, ci din ceea ce am văzut în ochii ei atunci. Era în ei trezirea dintr-o stare despre care nu cunoștea nimic... Pe Dodo, Dana nu l-a iubit. Nu te mai mira și ascultă-mă. Știu cît de ușor confundați sentimentele femeilor. A fost de-ajuns să dai de o întîmplare, tragică prin sfîrșitul ei, e drept, dar lipsită de importanță în ceea ce înseamnă dragostea Danei, și gata ai fost să faci din atît numai o înșelare, o iubire uitată pentru alta. Cum e posibil, Frère Culai ? Iată, te întreb și eu cu aceleași cuvinte. Spăimoase poate, dar mai adevărate decît spaima din ele. Cum de nu puteți alege stăruința spirituală a iubirii, de accidentele ei trecătoare și inferioare ? Și te întreb în felul acesta, punîndu-mă pe mine în discuție acum. Pe mine, fata care te-a iubit mereu și care, totuși, a fost lîngă un altul un an și mai bine. Dar să mai pui o astfel de întrebare în cazul Danei ? ! S-o legi de faptul care a durat un ceas numai din viața unei femei ? ! Dar și așa spus și tot nu sîntem în fața adevărului. Pentru că de am da la o parte mărturisirea Danei din noaptea aceea, ce ar rămîne, Frère Culai ? Misterul ! Atunci de ce să faci din acest mister o vină ? Zi, Frère Culai, pentru că ne e sufletul hidos și pentru că se găsește ceva josnic în noi ? Stă în noi toți ascunsă o Mihaela

Ionescu-Zastavna... Găsirea Danei la Dodo rămîne o întîmplare numai, pusă, dacă vrei, şi sub un semn de întrebare. Dar numai atît, Frère Culai ! Un semn de întrebare, de valoarea aceluia care ni-l punem cînd ne întrebăm ce-am mîncat ieri şi nu ne aducem aminte. Am fost faţă în faţă, Frère Culai cu ea. Ea ştiind că dragostea mea e Dodo, cînd de fapt, Dodo nu a fost decît un colac de salvare al dragostei mele. Dar despre aceasta, după cum ţi-am mai spus, şi eu am fost străină. Abia astăzi sînt în faţa întregului adevăr. Dacă nu ar fi fost Dodo, să-mi servească de reazim, cine ştie dacă dragostea mea cea adevărată nu lua sfîrşit atunci. Un sfîrşit aşa cum ni-l vrem noi, femeile. Moarte, pentru o dragoste furată... N-o apăr fiindcă e moartă, Frère Culai ! O apăr pentru că a murit nevinovată. Dacă vrei să cunoşti tot adevărul din noi şi din clipa aceea, apăi află atunci că dintre noi două vinovata sînt eu. La sosirea mea ea a mai găsit puteri să se zmulgă din durerile morţii şi să-mi spună că nu s-a întîmplat nimic. Şi cui o spunea aceasta ? Aceleia care avea în fundul inimii ascuns pe însuşi bărbatul ei. Peste adevărul acesta să nu mai vii cu o învinovăţire, Frère Culai !... Acum să răspund la acel semn de întrebare, de valoare celuia pe care ni-l punem cînd nu ne aducem aminte ce-am mîncat ieri. Pentru ce altceva să fi fost acolo ? S-a putut ea sustrage unei intenţii a lui Dodo ? Cine ştie cît de nevinovat o fi fost în aparenţă motivul arătat de Dodo, pentru ca să urce o clipă la el, şi cine ştie cît de uşor putea fi cîştigată sinceritatea Danei în minutul acela, cînd era şi obosită şi fericită de triumful ei, şi ameţită poate de vreun pahar repetat de şampanie ? Nu ne-a rămas nici un martor, Frère Culai, să-l întrebăm. Să luăm de bună deci mărturia ei. A spus-o înaintea morţii şi pentru o vină ar fi găsit cuvinte de cerut iertarea. Neavînd însă de ce să o ceară, nu a făcut-o. În faţa morţii fiind, numai de noi doi a avut grijă. Să ne liniştească inimile. E prea frumos, Frère Culai ; trebuie crezut !... Să mă trec acum iarăşi pe mine, în focul puştii. Dacă ar fi să mă judeci după cum vă îndeamnă confuzia în care cădeţi foarte uşor cîteodată, aş merita cea mai cruntă condamnare. Sper însă că ţi s-a risipit, Frère Culai. Nu cred să ai o minte atît de isteaţă

pentru alții și pentru scris, și atît de îndărătnică în a se păstra măruntă pentru mata. Desigur, voi toți veți numi statul meu lîngă Dodo dragoste. S-a dus cu omul pe care îl iubește. În cazuri și mai nefericite, ca acela al doamnei Mihaela Ionescu-Zastavna, statul meu lîngă Dodo va fi și mai aspru calificat. O destrăbălată, gata pentru toate brațele cîte se deschid. Pe deasupra, îți mai aduc și însăși părerea mea, cînd, alungată de mața, m-am lipit de Dodo. De atunci încolo am crezut și eu că-l iubesc. Mi l-am apărat chiar ca atare. La Biroul 2, era în atracția multor femei și nu li l-am lăsat. Iar la București, la unele încercări galante, cu mari tentații pentru femei, am răspuns cu o cruzime de țărancă, în primejdie să-și piardă flăcăul iubit. După cum vezi, s-ar părea dragoste a fi fost statul meu lîngă Dodo. Să-l privim însă și de subt un alt unghi, Frère Culai. Am fost cu fața la mata, cu tot ce-am avut eu în inimă și, respinsă, m-am întors cu fața la Dodo, cu darul zestrei mele întregi de fată. Oare dragoste să fie aceasta, Frère Culai ? Așa se începe o dragoste ? Nu, Frère Culai ! A fost ceea ce ți-am mai spus : o salvare. O salvare căreia i-a urmat o amăgire. O amăgire a mea, că-l iubesc... Și te mai întreb ceva acum, Frère Culai. Crezi oare că întoarsă cu fața spre Dodo, ai fi putut să dispari într-o singură clipă ?... N-ai dispărut, Frère Culai ! Ai rămas ascuns în mine, ca mai tîrziu, odată și odată, să pot da peste mata și peste dragostea noastră... Acum, cînd îți dai seama de ea, că a fost, că a stat ascunsă și că a ieșit din ascunzișul ei, ai putea oare să mă condamni pentru statul meu lîngă Dodo ? ! Ai putea să-mi spui : nu te mai pot iubi, pentru că vii de lîngă altul ?... Nu, Frère Culai, aceasta n-ai s-o poți spune ! Ar putea-o spune numai aceia care și-au dat inima în robia prostiei omenești. Mata trebuie să vezi în altfel. Mata trebuie să judeci dragostea unei femei după omul pe care îl caută ea. Omul căruia se socoate a fi, și nu după omul la care întîmplarea o poate duce. Căci nu la omul acesta e dragostea ei, ci la celălalt...

Aci s-a oprit. L-a privit și, în loc să-i găsească o față muncită, de om care caută să adîncească spusele ei, a dat peste o seninătate totală, într-un joc discret cu un zîmbet. Descoperirea aceasta a descumpănit-o pe Aniuta. Nu

știa ce să creadă. Au discutat serios sau ce ? A mai gîndit însă că ar mai putea fi datorată seninătatea lui efectului celor aflate și atunci cuvintele ei și-au ajuns scopul. Să nu i-o ia deci în sensul cel rău.

— Frère Culai, mai ai vreo îndoială ?

Neculai Brateș și-a mai arătat una.

— Aniuta, ai vorbit și te-am ascultat. Ai vorbit ca o fată deșteaptă, sprijinindu-te mai mult pe creier decît pe inimă.

— Nu, nu ! i-a retezat Aniuta firul, nu mai continua. N-ai luat-o bine. Atît cît este viața mea de mică, în toate acțiunile mele inima m-a cîrmuit, nu creierul. Pe o femeie numai inima o realizează complet. Creierul ciopîrțește femeia. Ca și prea multa intelectualitate. Sau invers ? Intelectualitatea se cuibărește numai acolo unde nu găsește femeia ! Poate că e și așa, judecînd după doamna Mihaela Ionescu-Zastavna, sfîrși ea, întorcînd într-o glumă vorbele lui Neculai Brateș.

— Mult ți-a mai rămas în minte doamna Mihaela Ionescu-Zastavna ! i-a răspuns Neculai Brateș, cu semnul întrebării pus numai în ochi, nu si la cuvinte.

— Piatră de hotar, Frère Culai ! Rămîne ! Ca, de altfel, toate ființele al căror destin e să servească celorlalti de... indicatoare umane. Știi cu ce o asemăn eu pe doamna Mihaela Ionescu-Zastavna ?... Hai, ghicește.

— Cu vreo femeie din istorie ?

— Poftim ! căzu dezolant cuvîntul. Intrată și în istorie acum, Mihaela Zastavna ! Mai degrabă în fizică, Frère Culai. Din zoologie a făcut odată parte. Acum s-o integrăm în fizică. Știi cu ce o asemăn ?

— Sînt slab în fizică, Aniuta.

Întîmplarea a făcut să se găsească în momentul acela lîngă un stîlp de fier, susținător de fire electrice. Ridicînd ochii, Aniuta a dat peste o tăbliță, pusă deasupra unei cutii închise, așezată pe stîlpul cu fire la o înălțime să n-o poți ajunge cu mîna.

— O vezi ?

— Da.

— Ia citește.

Neculai Brateș s-a executat la comandă, ca un elev la porunca profesorului său.

— „Nu atingeţi. Pericol de moarte !“

— Asta e Mihaela Zastavna ! Pericol de moarte ! Dar să revenim la problema noastră.

— La creier şi inimă.

— La inimă numai, Frère Culai ! Cu creierul am terminat.

— Bun ; la inimă atunci. Dar, dacă i-oi greşi locul şi o voi căuta prin altă parte, să nu te opui. Sînt cel mai profan anatomist al inimii despre care e vorba.

— Matale ? !... Cu toate cărţile care le-ai scris ? !

— Pe acelea le-a scris un altul. Unul care locuieşte în mine şi care nu-şi plăteşte chiria nici cel puţin cu cîteva ore de linişte. Să stea în mine, dar să tacă. Nu vrea. O, de-aş putea, l-aş omorî, Aniuta ! Prea mult mă chinuie chiriaşul acesta.

— L-ai omorî matale, dar noi ce păzim ? Noi îl hrănim ca să te chinuie. Acum e rîndul meu, Frère Culai. Am să-i dau viaţă pentru încă o sută de ani... Şi acum, hai şi trece-i cuvîntul. Al lui a fost parcă, nu ?

— Al lui !... a aprobat-o Neculai Brateş, coborînd fals, numai de ochii Aniutei, într-un adînc de suflet. Ai spus lucruri inteligente...

— Iar cu inteligenţa şi cu creierul ? !

— Nu !... Dar văd că nu mă laşi să vorbesc !

— Numai cu procura chiriaşului din mata, îţi dau voie.

— Atunci să vorbesc pentru el.

— Aşa !

— De vîrsta chiriaşului acesta te-ai întrebat vreodată, Aniuta ?

— Poate că e singurul lucru ce nu mă interesează să ştiu despre el... Eu nu cunosc iubire cu vîrstă. Iubirii îi trebuie doi oameni. Atît ! Şi cînd sînt de aceeaşi vîrstă, e tare prost. Atît de prost, că şi dragostea lor se prosteşte. Adică, la ce să mai ocolim adevărul ? De la început e proastă.

— Greşeşti, Aniuta. Tu crezi că nu e nici o comunicare de la tînăr la tînăr ?

— Cum nu ! Este una, Frère Culai. Şi ca să vezi cum este, uită-te puţin la tramvaiul acesta. Îl vezi ?

— Îl văd !... Şi mai văd că ne-am apropiat de oraş.

— Îl vezi că e gol ?

— Îl văd.

— Așa e și comunicarea matale, de la tînăr la tînăr. Goală, Frère Culai ! Seacă și dezolantă, ca un tramvai gol, la ora aceasta, și în locul acesta.

— Drept să-ți spun, Aniuta, nu vă mai înțeleg !

— Nu *vă* mai înțeleg ? ! Am vorbit numai în numele meu, Frère Culai. De ce atunci, nu *vă* mai înțeleg ? !

— Pentru că vorbești și în numele Danei. Mi-a vorbit la fel și ea, odată.

— Și s-a isprăvit numărul celor ce ți-au vorbit astfel ? l-a întrebat Aniuta, punînd în cuvinte o caldă amenințare pentru o a treia, dacă ar mai fi și o a treia.

— Nu s-a isprăvit ! a fost răspunsul lui Neculai Brateș, care a scos din locuri uitate spaimele din sufletul Aniutei.

— Vra să zică, am o rivală, Frère Culai ? l-a mai întrebat o dată Aniuta Golub, ajunsă în obraji de o slabă paliditate.

— Da !... Pe Raliția Vlădoianu ! Pe cea mai tînără femeie din Moldova. Și ea mi-a vorbit cam în felul vostru.

— Care Raliția Vlădoianu, Frère Culai ? ! Moaștele Sfintei Raliția ?... Cucoana Raliția de la Așezămîntul Balș ?

— Ea, Moaștele Sfintei Raliția, cum o numește trivial Iașul. Iașul acesta al lui Gheorghiță Mîrza și al Biroului 2 !... La fel mi-a vorbit : „De la vîrsta unuia la a celuilalt, trebuie să fie un drum. Drumul căutării lor. Cînd între doi oameni drumul acesta nu există, și-l caută alături... Un răzvrătit contra vieții, n-ai dreptul să fii, domnule profesor. Ești stăpînul celei mai mari mîndrii bărbătești, pe care nu o mai poți micșora cu un steag negru pus la porțile dumitale !“...

— Așa ți-a vorbit ?

— Așa !

— Să moară înaintea ei, cine i-o mai spune Moaștele Sfintei Raliția ! hotărî Aniuta blestem pentru toți cîți au să mai ia în batjocură viața Raliței Vlădoianu.

— Ce vă unește pe toate în această credință ?

— Inima, Frère Culai ! Jucăria asta dată pentru toată viața.

— Dar inimă nu au și celelalte, Aniuta ?

— Care celelalte ?

— Acelea care văd o monstruozitate în întîlnirea dintre doi oameni cu vîrste nepotrivite.

— Acelea, sau aceia, au inimă de cretă, Frère Culai. Ca inimile de pe tablă și din liceu, în orele de anatomie. Inimi cu sînge din cretă roșie. Inimile unui sistem circulator... didactic, Frère Culai. Află că am terminat liceul și că acum, în locul inimii de pe tablă, de cretă, învăț viața și circulația inimii mele, care are un altfel de sînge, nu de cretă roșie.

Răspunsul lui Neculai Brateș a sosit cu puțină întîrziere, timp în care Aniuta l-a privit încordată, cu stăruință, în ochi, să mai înțeleagă ceva. Îi pierise zîmbetul care îi mascase pînă atunci seriozitatea. De ce ?

— Totuși, s-a făcut din nou auzit Neculai Brateș, dau dreptate și acestora. Am teama aceasta, Aniuta. Dana a plecat de lîngă mine, pentru că o fi găsit obosită inima mea. Rămasă în urmă de a ei.

— Of ! de ce nu ai vîrsta mea, ca să-ți pot spune că tare gogoman mai ești, Frère Culai ! făcu a mare disperare Aniuta Golub.

— Noroc de vîrsta mea, căci altfel mi-o spuneai !

— Da, să știi că ai avut norocul acesta. Păi crezi că numai cu atît te alegeai ? !... Cum poți să vorbești așa, Frère Culai ? Iar legi dragostea de oboseală și de vîrstă ? ! Iar te întorci la inima de cretă ? ! Iar confunzi dragostea cu o întîmplare de nimic ? ! Care de nimic ar rămîne chiar și în cazul cînd cu voința ei s-ar fi dus acolo ! ?... Cred că știi că Dana nu l-a iubit pe Dodo.

— Știu, și tocmai lucrul acesta nu-l pot pricepe, Aniuta. Ce-a căutat la el ?

— Păi atunci ce-ți mai pasă, Frère Culai, dacă știi că nu l-a iubit ? !... Ce pot să-și spună și să facă doi oameni care nu se iubesc ? !... Și cînd nu se iubesc, cu ce pot ei jigni dragostea lor ? !... Cu nimic, Frère Culai !

— Aniuta, uiți că totul s-a petrecut într-o noapte și că la el acasă s-a întîmplat ? Pentru ca să poți face aceasta, îți trebuie și curaj și minte clară. Curaj, să poți îndepărta teama din tine ; și minte clară, ca să-i poți da o justificare valabilă, cînd chiar tu însuți te-ai întreba dacă e bine ori nu ceea ce faci. Așa că, întîmplarea de-atunci,

nu e o rătăcire a ei, Aniuta. E un act la care a contribuit şi voinţa ei. Ori atunci, dă-mi voie să cred că o femeie care a dorit să fie lîngă un altul la ora cînd trebuia să fie lîngă bărbatul ei, nu mai e o femeie care iubeşte. Sentimentele acestea nu trăiesc separat, Aniuta. Sentimentul dragostei e stăpîn pe un întreg cortegiu de alte sentimente. Iubirea are şi ea dreptul la un respect. Cînd treci peste acest respect ce i-l datorezi, iubirea nu mai e la locul ei de pînă atunci. S-a clătinat sau a fugit în altă parte.

— Păi, Frère Culai — şi să mai zici că nu eşti bun de tras de urechi ! — susţii tocmai spusele mele. Zici că atunci iubirea s-a clătinat sau a fugit în altă parte. Fugise oare iubirea Danei de la mata la Dodo ? Singur ai afirmat că nu l-a iubit... Ptii, Frère Culai, dar multă dezordine mai e în căpuşorul acesta al matale ! Aniuta însă nu se sperie. Va şti ea să-l pună în regulă. Mai întîi va trece la o scuturătură generală. Ştii, ca acea din ajun de Paşti. Scoţi totul afară, arunci ce nu mai e bun, cîrpeşti ce ar mai putea fi de folos, ştergi totul bine de praf, dai la spălat rufele murdare, se instruiesc din nou servitorii să ştie pentru cine sînt stăpînii acasă şi pentru cine nu, şi cînd totul va fi gata, pus în completă ordine, să pofteşti numai să ai astfel de gînduri şi pentru Aniuta !... Frère Culai, numai eu ştiu cît de neiubit a fost Dodo. Au fost doar prieteni. De ce să nu crezi că şi în noaptea aceea au fost tot numai nişte prieteni ? De ce să nu crezi că poate chiar din respectul pentru mata i-a dăruit ceasul acela de prietenie, în noapte şi nu în zi ? Ziua, poate că alţii l-ar fi trecut sub cele mai răutăcioase bănuieli şi de aceasta a voit să te apere. Noaptea, a ştiut numai ea de el, şi a împăcat cu el şi un om al copilăriei ei, şi omul inimii ei.

— Dacă ar fi fost numai atîta, Aniuta, poate că Dumnezeu îi respecta curăţenia, salvînd-o.

— Dacă a fost mai mult, a fost fără de voinţa ei, iar Dumnezeu a ajutat-o în ceea ce a fost, apărînd-o cu focul care a nimicit-o. Dragostele mari, Frère Culai, se apără cu sacrificii mari. Noaptea de atunci ne face dovada. Şi a mai făcut-o şi ea. Mie şi matale. În ceasul acela, nu numai Dana, dar nici o femeie n-ar mai fi putut minţi,

Frère Culai. A mai fi bănuită de necredință, e o crimă. Și inima mea te oprește s-o faci... Iată, am intrat în oraș. Întîlnim din nou oameni. Oameni cu capetele întoarse după noi. Știi ce mi-aduce aminte aceasta ?

În felul cum a întors capul Neculai Brateș s-o privească avea și răspunsul : nu.

— Capetele care se întorceau după voi, odată. Printre capetele acelea, în cîteva rînduri a fost și al meu. Dacă nu știu despre toate ce au gîndit, știu despre unele, Frère Culai. Rîvneau la trecerea voastră. Rîvneau cum am rîvnit și eu... Îi vezi ?... Îi vezi și pe aceștia ? Le-ai auzit șoapta ?

În Neculai Brateș s-au trezit întrebările Danei, cînd se plimbau pe jos, în București, și cînd alte capete se întorceau și șopteau.

— Îi văd. Și îi aud, Aniuta.

— Ce spun, Frère Culai ?

— Spun de Neculai Brateș că e un mare ticălos. Că n-au trecut decît cîteva luni și că... Dar...

— Dar ?

— Ce știu ei ! ? Ce știu ei despre ticăloșii din noi ! ?

— Nu ar fi bine să ne despărțim, Frère Culai ? Să ținem întrucîtva seama și de aceste capete proaste ?

— Nu ! a căzut cu greutate de bulgăr cuvîntul rostit. Nu, pentru că numai cu tine pot trece prin fața ei. Numai tu ai știut s-o aperi...

Erau acum în dreptul cazărmii Ștefan cel Mare, clădită în chip de cetate de margine. În fața cazărmii, un tînăr sublocotenent, încins cu eșarfa de serviciu, în așteptarea comandantului căruia trebuia să-i dea raportul, privea la lumea care trecea.

A privit și la ei.

Aniuta l-a zărit.

— Îl vezi, Frère Culai ?

— Pe cine ?

— Pe străjerul lui Ștefan cel Mare.

După întoarcerea capului într-acolo, Neculai Brateș a răspuns :

— Îl văd... Îl și aud, Aniuta. Îi aud buzele șoptind.

— Ce, Frère Culai ?

— Mă face hoț, Aniuta.

Capitolul III

CASA BOIANILOR N-A MAI FOST locuită după moartea Danei. Cuconul Costăchel şi cucoana Roxana au rămas la Pohoarna, să vegheze mormîntul şi să-şi plîngă lacrimile în singurătate. Au pus-o însă la voia lui Neculai Brateş.

— Culai, i-a spus a doua zi după înmormîntarea Danei cuconul Costăchel, noi nu ne mai întoarcem. Ce să facă ea singură aici ? ! Ce să facem noi singuri la Iaşi ? ! Aşa că, am hotărît să rămîi tu stăpîn, la Iași. Eu şi Roxana...

Dar să mai poată termina, n-a putut cuconul Costăchel. Neculai Brateş l-a oprit.

— Nu se poate, cucoane Costăchel ! Pentru voi, Dana este aici. Pentru mine însă, Dana este acolo. Şi, să o strig şi să nu vină, nu pot. Iartă-mă, dar n-o pot locui.

Cuconul Costăchel şi-a aplecat fruntea, să poată privi în jos. Şi-a ridicat-o apoi mai îndurerată.

— Și tu ne părăsești ?

Cuvintele au lovit cu putere în sufletul lui Neculai Brateș.

— De ce imputarea asta, cucoane Costăchel ?

— Pentru că pleci, Culai ! Pentru că ne lași și tu !

— Dar nici nu plec și nici nu vă las, pentru numele lui Dumnezeu ! Mă cheamă și pe mine o izolare, credeți-mă ! Nu mă înstrăinez de nimeni. Mă adun însă unde mă mai pot aduna. În casa noastră, a tuturor, e greu să trăiesc fără Dana.

— Bine, nu mai am nimic împotrivă ! a răspuns cuconul Costăchel, apucînd un nasture de la haină și răsucindu-l, numai ca să dea mîinii sale o îndeletnicire. Pe Roxana însă s-o fereşti de hotărîrea aceasta, acum, la despărțire.

— La despărțire ? !

— E tot ca și o despărțire, Culai ! Și bine ai făcut că te-ai decis acum și nu mai tîrziu. Acum, legată de cealaltă, o putem îndura mai ușor. Mai tîrziu... ar fi să mai moară o dată Dana.

Neculai Brateș n-a știut ce să-i răpundă. Prin imitație, sau prin aceeași lipsă de îndeletnicire, a început și el a-și răsuci un nasture de la haină.

— Pentru cît a fost... puținul cît a fost, eu îți mulțumesc, Culai. Ai fost un om ! Ar fi chiar și egoist din partea noastră să te oprim... Tu ești încă tînăr. Viața te mai vrea. Și, probabil, o mai vrei și tu... Un tată care își îngroapă un copil, singurul copil, a sfîrșit cu viața. Așa că, și rămas, nu ne-am mai potrivit... Am fi mereu unul în fața altuia, dar niciodată pe același drum...

— Cucoane Costăchel, mă strădui să găsesc o explicație cuvintelor matale și nu pot. Sau poate durerea mă oprește să le înțeleg cum trebuie.

— Dar de ce să te chinui, căutîndu-le o explicație, Culai ?... Au numai față, n-au și dos... Mă mir că m-ai mai întrebat !... Nu mă cunoști ?

— Ba da, dar...

— Ce dar ?... Odată, e drept, ți-am vorbit cum trebuia... Cred că știi cînd ? Neculai Brateș a tăcut. Cred că știi, Culai, cînd ? a mai repetat întrebarea cuconul Costăchel.

— La fel aș fi vorbit și eu, în cazul matale, i-a răspuns, constrîns la aceasta, Neculai Brateș.

— Ai fost mai mult decît un om. Ai fost un cavaler din cei turnați pentru...

— Și e oare necesar să ne amintim aceasta, cucoane Costăchel ? l-a întrerupt Neculai Brateș, înțelegînd cît îl dor cuvintele spuse.

— Este, Culai ! Pentru că a venit ceasul să-ți mulțumesc pentru ce-ai făcut.

I s-au poleit ochii de lacrimi.

— N-am făcut nimic, cucoane Costăchel ! Sau, ceea ce am făcut, n-a fost ca să acopăr pe... cineva, ci...

— Nu mai continua că știu ce urmează. Să ne aperi pe noi.

— Nici asta.

— Atunci, pentru ce ?

— Cucoane Costăchel, sînt fapte care au trecut. Să le lăsăm așa cum au trecut.

— Să dăm atunci la o parte cuvintele, Culai, și în locul lor dă-mi voie să-ți sărut fruntea.

S-au îmbrățișat, simțind unul altuia cum le tremură carnea.

— Și... încă un lucru, Culai.

— Iar ? !

— Nu iar ! Un lucru de care trebuie să ții seama. Îl repet, de altfel : Roxana. Las-o în bănuiala că ai să rămîi la Iași, în casa noastră... Atît numai, bănuiala !... O minciună de început, și apoi, va înțelege poate și ea că viața stă în loc numai cînd moartea o răpune...

În minciuna aceasta a plecat Neculai Brateș. Ajuns însă, a fost așa cum a spus : Casa plină de Dana, si Dana nicăieri ! A căutat-o, a strigat-o, și pentru că nimeni nu i-a răspuns, a plecat. A plecat mințind și aici slugile, afară de una, Ion Măsălaru. Cu el a urzit fuga.

— Nu spui nimic, auzi ? Către miezul nopții iei geamantanele și pleci. Iei numai ce-am adunat în biroul meu. M-ai înțeles ?

Ion Măsălaru a aprobat, aplecînd capul, într-un vîrtej de sentimente confuze. Suna in el o bucurie, dar care este, nu-și dădea seama. Se bucură fiindcă se întoarce în Patruzeci de sfinți, sau se bucură pentru că nu a mai

pomenit nimic stăpînul său de Bucureşti ? Oricum, el priveşte geamantanele, cu ochi buni, împăcaţi de noul destin. La fel unui pribeag cu inima încinsă după ţara din care a plecat, şi care, privind bagajele cutreieratului, i se pare că are ceva din pămîntul lui, cu el.

Dar, a mai avut un gînd Ion Măsălaru.

„O fi luat cuconul Culai, tot ce e al lui ?"

Din tot ce a fost al lui, cînd s-au mutat, de papuci şi-a adus aminte. Ia să vadă, dacă nu i-a uitat.

— Ptii ! bată-te-ar norocul, cucoane Culai, da' cu dumnealor ce ai de gînd, să-i laşi aici ? !

A umblat după o gazetă, să-i facă pachet. Negăsind-o în locul presupus, a grăbit pasul înspre altul, ferindu-se parcă să nu-l vadă nimeni. Părea a fi mai mult un borfaş, zorit să termine cu cotrobăitul şi să plece, decît sluga care din porunca stăpînului făcea ce făcea.

A dat şi peste gazeta dorită, înfăşurînd papucii la întîmplare, fără de nici o împotrivire din partea acestora. Erau prea bătrîni, prea stilciţi pentru a nu se lăsa strînşi, oricum ar fi vrut Ion Măsălaru.

În odaia, numai a boierilor, s-a uitat doar din uşă. Şi nu ca să caute, ci ca să se uite la ceva. Vroia s-o mai vadă o dată pe duduiţa Dana, cu părul răscolit de soare şi cu o crenguţă de zîmbet aninată-n obraji. Duduiţa Dana nu mai era însă acolo, la locul ştiut. Nu mai era nici în altă parte. Căci a rotit ochii Ion Măsălaru şi din toate cîte au fost, numai poza aceea lipsea. S-o fi furat careva, nu i-a venit a crede. Zîna nu fură. Şi de-ar fura, s-ar fi lipit ea de altceva, nu de o poză ! Sau, Dumnezeul cel Sfînt ştie ce le mai poate trăzni prin cap, că li se strică minţile la toate cîte vin la oraş ! O fi luat-o să bolbojască, ia pe vreun sergenţoiu din aiştia, de la roşiori, că aşa a arătat ea mai anţărţ şi că numai dintr-o răceală i s-a smintit frumuşaţa ! Dar, s-o învinuie mai mult, n-a învinuit-o, pentru că un alt hoţ i-a trecut pe dinaintea ochilor : „N-oi fi matale, cucoane Culai, hoţul ?... Las, că o să vază el Ion, dacă i-aşă !"

Cheile, i le-a dat decuseară. Le-a adus Neculai Brateş de la coana Zinca, proprietăreasa, care stă mult mai în dealul oraşului, pe Sărărie, şi care, la nunta lui Neculai Brateş nici că a vrut să ştie de aşa ceva. Ia, să facă bine

şi să nu-i lese casa ! Stă în ea de şaisprezece ani şi acum s-o lese ? !... Cît a fost tînăr şi holtei s-a fudulit cu casa în care a stat şi acum i s-o supărat nasu' pe ea ? !... Ia s-o păstreze, i-a spus ea atunci lui Ion Măsălaru, că cine ştie cum se-ntoarce roata şi pe urmă, ia-o de unde nu-i ! Că mai sînt ei poeţi în Iaşul aista să umble după aşa rai de casă. Linişte, linişte ; verdeaţă, verdeaţă ; vara răcoare şi iarna cald ; iar pe deasupra, unde mai pui că e şi singur în curte, de poate să-i vină toate studenţoaiele şi nici să se simtă ceva !

Acestea toate le-a spus coana Zinca, o parte în gînd şi o parte lui Ion Măsălaru, căci lui Neculai Brateş i-a vorbit în altfel.

— Nici nu vreau să ştiu, domnule Brateş ! Ai uitat că în casa mea ţi-ai petrecut belferia cea tînără ?... Zău, păstreaz-o, că din atîtea neveste şi fete cîte au venit, n-au să se sperie toate de însurătoarea matale. Au să mai vrea unele să mai vină, şi atunci, ce te faci, domnule profesor ? !... Nu, zău, ţine-o ! Te-nvaţă de bine coana Zinca. Plăteşte-mi chiria şi iaca, ţi-o încui şi numai la scuturat vin să-i deschid uşile şi ferestrele.

— Bine, coană Zinca, fie şi cum zici dumneata. Şi ca să fii sigură, iaca, îţi las zălog toată mobila. Eşti mulţumită ?

— Da' să vezi ce mulţumit ai să fii matale ! Parcă văd că nu trece luna şi-mi trimeţi bileţelul : coană Zinca, cheile, mă rog... Lupu-şi schimbă părul, dar năravu' ba !...

S-o fi lăudat ea coana Zinca, dar de deschis uşile şi ferestrele nu le-a prea deschis, a băgat de seamă Ion Măsălaru, intrînd în casă. Mirosea totul a vechi şi a îmbîcseală şi colbul stătea ca la el acasă, nici cînd să fi fost vreodată zmintit din locu-i. Dar pentru atîta, nu i-a găsit el vină mare. Ba, i-a trimis şi felicitare pe căile gîndului, că bine a mai vorbit atunci şi pe ale ei s-o arătat.

A aşteptat să se facă ziuă, ca să dea casei rostul cel vechi. A desfăcut geamantanele, a început a pune fiecare lucru la locul lui, şi cînd, în fine, a dat peste fotografia Danei, cea cu părul răscolit de soare şi cu o crenguţă de zîmbet aninată-n obraji, a rămas o vreme încurcat. Unde s-o puie ? La căpătîiul cuconului Culai, sau, ia

colea, pe berou, să o aibă-n ochi la tot ce-o gîndi şi o scri ?

A dus-o în camera vecină, hotărînd-o pentru birou Ion Măsălaru.

Golind mai departe geamantanele, a mai dat de ceva Ion Măsălaru, lucru în faţa căruia a rămas cam încurcat. „Ehehe, cucoane Culai, da' hoţ de cămeşi femeieşti, nu te-am ştiut !"

Cînd să-i caute cămeşei locul, nu a fost chip să-i găsească unul. În dulap cu ale cuconului Culai, nu a găsit de cuviinţă. Să-l întrebe, nu-i vine. Cum să se amestece el, bărbat, şi încă unul din cei bătrîni, în nişte lucruri de femeie ?! Ar putea chiar să-l şi suduie cuconul Culai ! Treaba e că nici în „geamaidan" n-o poate lăsa. Ia să o puie el binişor pe pat, şi de-o fi luat-o cu ştiinţă, i-o ştie el şi locul ; iar dacă fără ştiinţă a luat-o, apoi tot el o şti şi ce mai are de făcut.

Mai tîrziu s-a lămurit Ion Măsălaru cam ce e şi cu cămeşa aiasta. Adică, s-a lămurit într-un fel, că nu din întîmplare a luat-o. Dar pentru ce şi cum îi tot schimbă locul cuconul Culai, tot încurcat a rămas. Şi ce încurcat încă ! Seara, după ce îi stă de ajutor la dezbrăcat, cămeşa e în dulap. Dimineaţa însă, cînd e nevoie să-l tragă de cele picioare ca să se scoale, găseşte cămeşa prinsă-ntr-un cui, la fereastră, şi fereastra aceea mereu crăpată ! Cînd apucă să-l găsească sculat, cămeşa e la locul ei, în dulap. Ce-o mai fi şi cu treaba aiasta, Doamne ? ! Nu cumva s-or fi cuibărit stafiile cît a fost casa nelocuită ! ? Numai că stafii sînt ! Că de-aşa treabă, pe cine să bănuie altul ? ! Pe cuconul Culai ? ! Da' ce, a zăluzit cuconul Culai ? ! A rămas întreg, stăpîn pe durerea lui !... Da', o să le vină el de hac stafiilor. Iaca, amu îi şi pare rău că nu prea a fost cinstit cu ţaţa Cînda, cînd a adus-o Marin Hurdubelea pentru ridicarea blăstămului, pe vremea cînd prea era al drumurilor cuconul Culai şi nu sta acasă mai de loc. La plată, i-a cam tras din pitacii la care ar fi avut dreptul. Şi s-a jăluit că mai mult n-are în portofel ; şi la fel şi Marin Hurdubelea, că nu mai e nimic pe fundul beşicii, cînd adevărul era că, şi la el şi la Hurdubelea se mai aflau pitaci. „Vezi că nu e bună necinstea, domnule Ion ? !" s-a mustrat singur Ion Măsălaru. „Să vedem amu

cu ce minciună am putea-o aduce. Că, iată cum intră omul în rele ! Din înşelăciune dă în minciună, şi din minciună Dumnezeu ştie spre ce păcate oi mai cădea !..."

Mult mai tirziu, aşa cam după un treacăt de vreo trei luni, a mai constatat Ion ceva, dar aceasta în bine. Bine că o mai dat Domnul şi în felul acesta ! Să mai dea şi el barem cît de cît de-o îndreptare. Au fost dimineţi cînd, deşi nesculat, cămeşa nu atîrna la fereastră. Era la locul ei, în dulap, dacă şi acolo se poate spune că e la locul ei ! Da' numai cîteva zile ! Că după aceea, a apărut din nou cămeşa în cui ! Ce-o mai fi şi aiasta ? !...

Acum, către sfirşitul celei de a patra lună, iar a uitat s-o mai ia razna cămeşa, prin odaie. Stă frumuşel la locul ei, dacă locul ei poate fi printre albiturile cuconului Culai !...

Şi încă a mai aflat ceva Ion Măsălaru, către sfirşitul acestei luni, a patra. S-a aşezat viaţa în el mai omeneşte. Nu ştiu cum, da' de cînd s-o întors de la Cîrjoaia, parcă e altul. O fi băut, pesemne, pe acolo, apă vie şi nu vin, fie el şi Cotnar. Că au mai băut ei Cotnar şi altă dată la via lu' cuconu Jenică Melinte, da' s-au întors şi mai turbaţi de strechie. Şi el şi cuconul Stejărel. Amu, se văd mai rar. Iaca, de la întorsul acesta, ultim, de la vie, o dată de s-au mai văzut...

Cînd a intrat cuconul Stejărel, Neculai Brateş era ocupat cu întinsul ciolanelor. I s-au închircit pesemne în somn şi le destindea acum, schimbînd mereu centrul de greutate al canapelei, dintr-o parte în alta. Şi tot schimbîndu-l, famfara droturilor scăpate din chingi şi din legături începu a cînta un marş din zdrînguri. Marş în sunetele căruia şi-a făcut apariţia cuconul Stejărel.

— Sculaţi, sculaţi, boieri mari, îi zise el, văzîndu-l întinzîndu-se şi frecîndu-se la ochi.

— C-au venit colindătorii, i-a răspuns Neculai Brateş, crîmpoţind cuvintele, ca tot omul care cuvîntă cu somnul încă în el. Dar de aşa colindători, continuă Neculai Brateş, *merçi* !... Sau ai apucat din nou calea dezmăţului,

cucoane Stejărel, de nu mai ai timp să vii ? mai zise el, ajungînd, în fine, să se ridice în şezut pe marginea canapelei.

Pe Stejărel Racotă, cuvintele cu calea dezmăţului l-au pus pe gînduri. „Să ştii că m-a mirosit, copoiul !“

Copoiul o zisese numai într-o doară. Şi pentru că tot tăcea, a luat din nou cuvîntul copoiul.

— Sau poate că te ţii mîndru ? N-om mai fi de nasul matale de cînd te-a uns cucoana Raliţa chelar peste veacurile Moldovei !...

— O fi şi aşa ! a răspuns în cele din urmă Stejărel Racotă, lepădîndu-şi pălăria pe un scaun cu nişte reviste aruncate la întîmplare.

De altfel, locuinţa lui Neculai Brateş şi-a reluat în întregime înfăţişarea din vremea burlăciei lui. Era destul ca numai o oră să stea acasă, ca să intre zavera în deretecatul lui Ion Măsălaru, şi totul să pară aruncat de cînd lumea. Totul amestecat, hîit, atins de scrum şi de mîna care nu duce niciodată un lucru de unde îl ia. Nici chiar fotografia Danei. De o aduce în lumina ferestrei, să o vadă mai bine, la loc n-o mai pune. O lasă pe pervaz. De vrea să ia o haină şi de-l abate apoi gîndul alta să ia, pe cea dintîi o zvîrle spre cel mai apropiat scaun. Şi oricum ar cădea, aşa rămîne.

— Apoi, dacă e aşa, să ne închinăm cu aleasă smerenie, în faţa măriei voastre, domnule Chelar.

— Domnule chelar ? ! întrebă tare mirat şi scîrbit parcă, Stejărel Racotă. Domnule ? !... Ce caută mîrşăvenia asta de cuvînt în şirul celorlalte ?

— Ai dreptate ! Am cam scrîntit-o, *bi vel vornice chelare.*

— *Bi vel vornice chelare ! !* l-a repetat în batjocură cuconul Stejărel. Şi ai ajuns profesor universitar !... Şi mai eşti şi mare romancier al ţării !... Şi vă mai daţi uneori şi prin cea limbă a cronicarilor, pe care, necunoscînd-o după cum trebuie, o schimonosiţi de nu mai seamănă a nimic !... Iar pentru o astfel de nelegiuire mai sînteţi cinstiţi şi cu premii naţionale !... Ehe, dacă ar scri, bunăoară, Neculai Brateş, cu limba din bătrîni cea de Stejărel Racotă ştiută, şi dacă ar avea Neculai Brateş de-spus

și altceva, nu numai despre femei, ar putea tinde puțin la ceea ce înseamnă a fi un scriitor cu adevărat ! Dar de scriitori de aiești, cu *bi vel vornice chelare*, îi plin Tîrgul Iașului, Culai ! Atît de plin, de n-au mai încăput și au dat atunci unii fuga-fuguța la București, chipurile luînd cu ei și graiul din străvechi al Moldovei. Numai că l-au pierdut cînd au ajuns prin dreptul Focșanilor, Culai. E acolo, la apa Milcovului, un vameș tare hîtru, și numai ce-i întreabă : da' aiasta ce-i, mă rog ? Grai moldovenesc pentru export ? Da' bine, călătorule, de ce nu cunoști legile ? De ce nu știi că e oprit la export graiul moldovenesc, și mai ales cel cronicăresc ? !... Aiasta-i marfă de geamantan, călătorule ? ! Ia fă matale bine, mă rog, și las-o aici !... Și, deși au lăsat-o, rînd pe rînd, ei tot cred că mai duc o fărîmă cu dînșii !

— E o prelegere, cucoane Stejărel !... Pentru o prelegere ai venit mata astăzi ?... sau...

Nici pentru ea, și nici pentru un *sau* oarecare. Pentru o răfuială am venit, domnule *bi vel scriitor !*

— Răfuială ?

— Da, răfuială !

— Atunci ia treci mata colea, în jețul acesta și răfuiește-mă, îl pofti, în sfîrșit, să ia loc.

— Bine c-ai catadixit !

— Păi da ! Că la mine numai cu invitație te poți așeza mata ! Așa cum și eu la mata numai cu invitație iau loc.

Cuconul Stejărel se lăsă în jețul arătat, salutat de aceeași muzică de zdrînguri, ieșită din fundul fotoliului acum.

— Măi Culai, da' la tine toate au muzicuță ? Cîntă canapeaua, cîntă fotoliul, cîntă ușile deschizîndu-le...

— Și cucuvelele Iașului nu cîntă, cucoane Stejărel ?... Cîntă și ele, *bi vel vornice chelare*. Să răspund eu pentru una din ele. Ba, pentru două din ele. Viață de greier, cucoane Stejărel. Dar să lăsăm asta. Ce răfuială ? Și mai întîi, hotărăște : rămînem aici sau plecăm la datorie ?

— Sînt de părere să-i facem și lui Ion pe plac. Să rămînem.

— Atunci să ne facă domnul Ion niște cafele.

S-a ridicat să apese butonul, scuturînd pe drum ultimele rămăşiţe ale somnului : un căscat imens şi o întindere de braţe cu o rafală de trozniturі.

— Se putea să nu cînţi şi tu din încheieturi ?... La Tekirghiol, june, să-ţi repari mădularele. Ia poftim ale mele ! se arătă fără de muzicuţa artriticilor şi reumaticilor Stejărel Racotă, întinzîndu-şi mîinile şi readucîndu-le locului. Dar puţin tot au cîntat imnul bătrîneţii.

— Da, da, am auzit ! se grăbi Neculai Brateş, să-i aclame prezenţa reumatismului.

— În orice caz, are bemoli la cheie. Un cîntec discret, ca şoapta îndrăgostiţilor din grădinile publice.

Lui Neculai Brateş i-a părut bine că încă se mai înşeală cu tinereţea cuconul Stejărel. Semn că nu s-a prea uitat în oglinzi. Numai că el l-a regăsit cu totul schimbat. Cu faţa prea ostenită şi cu o oprire a inimii din cînd în cînd, sau poate numai o înţepătură a ei, de care, ori de e una ori de e alta, cuconul Stejărel scapă, apăsînd-o cu mîna. I-a mai scăzut, de asemenea, şi eleganţa. Acea eleganţă, redusă de altfel numai la îmbrăcatul hainelor vechi şi de mult demodate, dar din bună stofă şi curat şi aristocratic purtate. Dunga pantalonilor dispăruse. Dacă nu în întregime, dar în dreptul genunchilor nici vorbă să i se mai vadă urma. Gulerele lui, tari şi întoarse, cu strălucirea călcatului chiar şi atunci cînd de prea multă purtare au început a se scămoşa, aveau acum un tiv galben şi neregulat pe marginea lor de sus. Un tiv tras la întîmplare de umezeala gîtului. Ghetele, toate în acelaşi croiu, cu lac jos şi cu postav negru sus, şi-au adăugat un ochi, născut din rosul postavului acolo unde e oul piciorului şi unde uşor se poate freca una de alta. I-a mai apărut şi un galbăn în ochi, nu ca al celor suferinzi, adică în întregime cuprinşi, ci numai în coade vîrît, printre nişte firişoare de vine care se tot întinde şi îngroaşe. Cauza care l-a grăbit spre acestea toate o cunoaşte Neculai Brateş. Tincuţa. Fata care n-a voit să ştie de legile celei de a doua tinereţi. Noroc că a intervenit la timp. Şi noroc că nici cuconul Stejărel nu s-a prea lămurit de toate acestea. Poate că unde s-a uitat zilnic în oglindă, nu le-a văzut venind şi nemaiplecînd. El şi acum de se uită se vede tot cum a fost.

A apărut Ion Măsălaru.

— Cafele, Ioane.

— Cafele ? !... Și eu care mă grăbeam la pălării ! spuse în nedumerirea lui, Ion Măsălaru.

— Nu-ți pare bine ? l-a întrebat Neculai Brateș. Atunci plecăm.

— Ba, ferească Dumnezeu ! Da' eu, cucoane, de, sînt dat după obiceiu ! V-ați căutat toată viața unul pe altul, ca să plecați. N-ați venit niciodată unul la altul, ca să stați. Cum să nu mă mir de schimbarea aiasta ?

Ar părea cuvintele lui Ion Măsălaru numai un fel de vorbe cu care și-a lămurit el nedumerirea. Neculai Brateș le-a înțeles însă și rostul lor cel ascuns. Pusese în ele Ion Măsălaru și dojana lui pentru toate acele zile și nopți cîte și le-au vînturat pe drumuri, și de care, în loc să le uite, și-au adus iar aminte. O dojană pe cît o putea el să o facă, de față fiind și alții. Că pentru el singur, mai avea și altfel de dojeni Măsălaru. Mai de-a-dreptul trase și mai cu supărare spuse. Iar cînd socotea că ar trebui auzite vorbe aspre, apoi nu se da la o parte nici de la acestea. Dar le îndrepta numai hainelor lui, că prea s-au întors boțite și pătate, și că aiasta nu le șade bine, că sînt mîndre și scumpe, costă parale, și haine cu pete numai samsarii poartă, nu un boier cum e cuconul Culai, de îi bat în geam toate mierlele Iașului !

Mulțumit că a putut să-și facă și datoria de prieten, nu numai de slugă, Ion Măsălaru a plecat bucuros la făcutul cafelelor. Dar, nu fără de un gînd al șireteniei lui.

„Ia să le fabric eu niște cafele, de să tot steie și să nu mai plece ! Să mai poftească dumnealor și Tîrgul acasă, că au tot dus în șir casa în Tîrg !"

Neculai Brateș a luat și el loc într-un fotoliu, care, spre a nu se lăsa mai prejos decît tovarășul lui, și-a făcut și acesta auzită dărăpănătura măruntaielor.

— Și acum săpuneala, cucoane Stejărel. O și doresc, ca să fiu sincer. După somn, săpuneala e cel mai nimerit lucru. Te curață și te înviorează.

— Numai că săpuneala mea o să te cam încălzească, băiete !

— Da, „băiete" ! făcu în înțelesul cel de mult, Neculai Brateș. Și cu mai multă dreptate acum ca atunci.

Numai că băietul acesta îți cere voia ca înainte de săpuneala pe care ai să i-o tragi, să-l lași să-ți explice de ce nu mai are dreptul la acest apelativ : băiete !

— Iar începi, Culai ? N-ai mai scăpat de marota asta ?

— Nu, iar încep ! Îți voi trece observația mea de astăzi. Dovada de astăzi. Dovada pe care mi-a dat-o baia de astăzi. Săpuneala cea adevărată, de azi dimineață, cu săpun veritabil, nu cu săpun din inimă, ca al săpunelii matale.

Cuconul Stejărel se foi puțin în fotoliu, încercîndu-i parcă rezistența.

— Să-ți aud și dovada din baie... Și mîine, Dumnezeu știe de unde ai să-mi mai aduci dovada ! Azi, ți-a dat-o baia...

— Și mîine... dar, să-l lăsăm pe mîine și să trecem la azi.

— La dovada de azi, atunci ! îl pofti din nou cuconul Stejărel.

— Să nu te mai aud cu băiete, băiețaș, tinerele, și așa mai departe, căci s-a isprăvit cu tinerețea mea. Am început descompunerea, cucoane Stejărel.

— Putrefacția ? se miră glumeț Stejărel Racotă. Nu se simte. Sau a dat-o afară Ion, cu bradolină.

— Poate că și putrefacția. Se poate ! Științificește este chiar așa. Ne-am obișnuit să credem că procesul de putrefacție începe în clipa încetării vieții. Nu-i adevărat ! De vii începem să putrezim. Asistăm la descompunerea noastră, și în disprețul ei ne mai place să ne considerăm tineri ! Băiete ! Băiețaș ! Tinerelule ! A se termina cu acestea, cucoane Stejărel ! Să trecem la seriozitate. La drama în care am intrat.

— Iar bîigui, măi, ca în seara aceea, la Elic Papiș ?

— Bîiguială ? ! întrebă, mai mult camera, Neculai Brateș, țintuind cu ochii un colț al ei.

— Da, bîiguială ! Ai început să-mi vorbești de-o dovadă pe care ți-a dat-o baia de astăzi și văd că-mi faci teoria putreziciunii.

— Află că este una și aceeași chestie.

— Să mă resemnez atunci și să caut să aflu ! zise Stejărel Racotă, trîndăvind cuvintele într-un aer de zeflemeală.

Neculai Brateș zvîcni mîna la o masă apropiată, să scoată dintr-o îngrămădire de chei și batiste, pormoneu și brichetă, un nasture cu o rămășiță de postav ruptă din betelia pantalonilor și un stilou, pachetul cu țigări Virginia. L-a luat, dar o dată cu el a urnit și lanțul cu chei, care, dintr-o încolăcire de șarpe, a început a se destinde, a zurui pe marginea mesei și a cădea cu chei cu tot pe podele. Faptul s-a încadrat atît de normal în trenul obișnuit al convorbirilor lor, încît nu le-a izbit nici cel puțin timpanele. A rămas lanțul jos, cu chei cu tot, pe seama ridicării viitoare a lui Ion Măsălaru, carele nici el nu o să se mire de ajungerea lor acolo. Căci mai tot rostul lui în casa cuconului Culai aista e : să ia într-una lucrurile de pe unde nu trebuie și să le pună la locul lor.

— Poftim, afumă-te ! îi oferi Neculai Brateș cuconului Stejărel pachetul, cu un rînd de țigări trimise pe jumătate afară de-o pleznitură de deget.

Invitația la afumat a căzut ca o completare a discuției de pînă atunci, cu descompunerea și putreziciunea.

— Să ne afumăm hoiturile, nu ? i-a răspuns Stejărel Racotă, prinzînd sensul acestui *afumă-te*.

— Da ! Ca să nu puțim nasurilor delicate !

A urmat focul, pentru care Neculai Brateș a mai zvîcnit o dată mîna spre masă, să ia bricheta, și după întîile pufăiri, turbanele de fum au început a se învîrti împrejurul frunților lor.

În neorînduiala din casă peste care cădea patina vînătă a fumului, îmbătrînind odaia, și în lăbărțarea lor din fotolii, oarecum necesară omului cînd are a-și dezvălui trudelnicele gînduri, se refăcea treptat atmosfera discuțiilor lor dinaintea însurătorii lui Neculai Brateș. Lipsea numai vinul. Va veni însă cafeaua, și cu ea odată, completarea ce le lipsea ca să poată sta în tihnă de vorbă.

În scurtul răstimp cît a durat căsnicia lui, Neculai Brateș a trebuit să se supună unei discipline cu totul nepotrivită firii sale. Aspectul de neorînduială al odăilor, încetase. Ajutată de Zîna și de Ion Măsălaru, Dana o alunga de cum începea să se arate. Iar într-o cameră unde totul domnește în ordine, nu ai alta a face decît să te supui ordinei, chit că ești de partea dezordinii. Așa a trebuit să facă și Neculai Brateș. Să se supună ordinii

introdusă de Dana și să se strîngă din destrăbălarea mișcărilor lui, potrivite unei vieți de singurătate și de nălucă, dar neacceptate atunci cînd te apropii cu dragostea ta de o femeie.

Strîmtorarea în care a fost din acest punct de vedere s-a arătat a nu fi lăsat urme. Reintrat în casa lui, a revenit repede la obișnuința de altă dată. Și a fost ajutat la această repede revenire de chiar lucrurile din casă, la care se adăugau acum acelea legate de intima lui existență, ca descărcarea buzunărilor de balastul cheilor, al țigărilor, batistelor, brichetei și al încă altor sarcini purtătoare care variau de la zi la zi, după capriciul întîmplărilor. Obișnuințe care, prin însăși înfățișarea lor, se orînduiau mai bine într-o dezordine, decît într-o ordine. În neorînduială aveau o personalitate a lor. Se simțeau la ele acasă. Pe cînd chinuite de Ion Măsălaru într-o disciplină ajustată la posibilitățile lui de ceea ce înseamnă un lucru pus la locul său, păreau a fi și infirme și străine de casa în care se află...

Cuvîntul a fost dus mai departe tot de Neculai Brateș.

— Ai uitat, pesemne, nasul lui Gheorghiță Mîrza! Nasurile Biroului 2! Delicatele nasuri ale Iașului de acum!

— E, poftim! făcu a disperare Stejărel Racotă. Lasă-l focului de Birou, că te iai cu el și uiți iarăși de dovada pe care ți-a dat-o baia de azi!

Dar Neculai Brateș nu l-a auzit. Era prea tare ancorat de gîndul lui, ca pe deasupra să-l mai poată auzi. Așa că, drept răspuns, și-a dus mai departe gîndul.

— A pus Aniuta avizarea: *Nu atingeți, pericol de moarte!* numai pe capul Mihaelei Ionescu-Zastavna! Cum de nu a pus-o și pe sediul Biroului 2?! Pe această Vale a Plîngerii, plină de toate gunoaiele Iașului?!

— Ce, ce, ce?! se grăbi să-l întrerupă Stejărel Racotă, neînțelegînd nimic din această sărire la Aniuta. Aniuta?!

După care, profitînd de tăcerea prietenului său, se lăsă într-o lungă mirare, prefăcută și plină de o îndoială.

— Vra să zică din nou Aniuta!

— Din nou? l-a întrebat Neculai Brateș, fără a fi ținut în seamă trecutul, ca Stejărel Racotă.

— Da, din nou!

Și-a dat seama Neculai Brateș cam ce s-a putut întîmpla și i-a luat-o înainte :

— I-ascultă, cucoane Stejărel, de ce nu-ți pui serviciile la dispoziția Siguranței Generale ? ! Constat că ai mari calități de detectiv.

— Numai că această constatare a ta vine după alta, a mea ! Ai cam dat bir cu fugiții ultimile zile. Acum știu de ce . Am știut chiar mai de mult. Dar să nu crezi, domnule *globtrotter*, că la o asemenea trădare am stat cu mîinile încrucișate ! Nu, Culai ! Află că mi le-am dezlegat din nodul făcut de tine. L-am desfăcut și mi-am luat vechiul drum. Viața mea trebuie să aibă o etică. Una singură. Nu se poate să fiu 62 de ani ceea ce am fost, și la al 63-lea să cad în genunchi și să mă rog : Iartă, Doamne, greșelile robului tău Stejărel Racotă. Nu, Culai ! Mi-am reluat libertatea... Dar, și asupra chestiunii acesteia vom reveni, iubitul meu amic. Așa că, fii matale drăguț și treci la baia cu dovada.

— Voi trece, cucoane Stejărel. Văd că pericolul este și mai mare decît mi l-am închipuit.

— Lasă pericolele, te rog ! l-a împiedicat din nou Stejărel Racotă, simțindu-l alunecînd într-o altă digresiune. Dă la o parte ciupercile astea și treci la baia cu dovada.

— Voi trece.

— Iar : voi trece ? !... Iar angajezi viitorul ? De ce tot fugi de dovadă, Culai ?

— Nu fug de loc !

— Atunci trîntește-o o dată omule și nu te mai învîrti în jurul ei ca un năuc !

S-a deschis ușa încet, lăsîndu-l pe Ion Măsălaru să intre grijuliu cu cafelele.

Pauza a căzut de la sine. În timp ce Ion Măsălaru apropia de fiecare cîte-o măsuță, ca să le poată da cafeaua la îndemînă, atît Stejărel Racotă, cît și Neculai Brateș și-au reajustat statul lor în fotolii. Foiau în același clinchet de zdrînguri care l-a făcut pe Ion Măsălaru să treacă pe loc la o propunere.

— Ar cam trebui să le reparăm, cucoane Culai. S-au bețejit cu totul. N-o să mai aveți nici pe ce sta.

Propunere la care Neculai Brateş i-a răspuns fără întîrziere, dar şi fără să poată înţelege ceva Ion Măsălaru.

— Iubitul meu sclav, între fotoliile acestea şi mine este un sincronism perfect. Să nu încercăm să corectăm ceea ce conduce atît de măiestru Dumnezeul nostru şi al părinţilor noştri. Ai înţeles ? l-a întrebat apoi în derîdere.

Noroc că l-a găsit sincronismul cu cafelele puse pe măsuţe, căci altfel, desigur că le-ar fi sincronizat Dumnezeu şi pe ele într-o răsturnare, poate şi opăreală, ceea ce ar fi fost şi mai grav.

Ce-a avut de răspuns, a răspuns Ion Măsălaru privindu-l pe Stejărel Racotă, cu un înţeles de : semne rele !

Lui, şi-a dat însă un altul, mai categoric :

„Iar îmi vorbeşte-ntr-aiurea ! Vai de zilişoarele ce te-aşteaptă, Ioane !“ se văicări apoi, în sinea lui, aducîndu-şi aminte de nopţile de dinaintea însurătorii, cînd venea „boţit“ şi cînd apuca să-i spună cîte ceva. Tot aşa îi vorbea şi atunci. Păsăreşte. Pentru că la tot ce-i spunea atunci, Neculai Brateş îi răspundea fie cu o catilinară, fie cu lungile tirade ale lui Cyrano de Bergerac.

S-a dus, luîndu-se după el pînze de fum.

— Ai văzut, cucoane Stejărel, cum a dat buzna după el fumul ?

— Ce vrei să spui cu asta ?

— Vreau să spun că s-a luat fumul după un scrum. Dumnezeul nostru şi-al părinţilor noştri, carele toate le asociază după chipul şi asemănarea lor ! Asta vreau să spun, cucoane Stejărel ! Şi noi, noi nu ne lăsăm convinşi de loc. O ţinem înainte cu tinereţea !

— Iar fugi, Culai, de dovadă ? Iar ai înnebunit ca în noaptea aceea, cu tinereţea ?

— Nu fug !... Am îmbătrînit, cucoane Stejărel ! Ne-a lăsat în urmă tinereţea. Am început să putrezim. Auzi ?

— Aud ! Dar nu ce trebuie.

— Am început să lepădăm din ce sîntem. Martoră mi-e baia de astăzi.

— Aha ! făcu Stejărel Racotă, bucuros că trece la baie, să vadă şi el o dată, ce dovadă vrea să aducă Neculai Brateş.

Neculai Brateș nu s-a opintit însă în aha-ul lui Stejărel Racotă. L-a luat apa din baie mai departe.

— Pînă astăzi, nu m-am văzut descompunîndu-mă.

A așteptat un moment, voind a-i da lui Stejărel Racotă răgazul unei noi întreruperi. Stejărel Racotă l-a lăsat însă să se descompună mai departe, căci altfel, e destul numai o vorbă să zică și să fugă iar printre degete, cine știe spre ce altă abatere.

— Astăzi am plătit întîia rată putreziciunii.

Și iar a tăcut o vreme și iar n-a mai zis nimic nici Stejărel Racotă. Îi știa el leacul. Să tacă, și n-are încotro. O să spună tot.

— Pe fundul băii au rămas resturi din mine.

— Se-ntîmplă, Culai ! l-a întrerupt de data asta Stejărel Racotă, rămînîndu-i tare serioasă figura. Cine știe ce-ai mîncat, și, pînă să te decizi să treci unde trebuie, ai rezolvat în baie inoportunitatea primei rate.

A vrut el Neculai Brateș să-i știrbească întrucîtva spiritul, răspunzîndu-i repede, dar nu a putut. Rîsul care l-a podidit, i-a furat cuvintele, lăsîndu-l numai rîsului.

— Apoi cu matale nu se poate vorbi serios ! Te minte pentru a nu știu cîtea oară tinerețea, și mata gata ești să o crezi și s-o urmezi ! De ce nu te lași examinat, ca mine, *bi vel vornice chelare ?*

— Pardon ! Prin examenele matale din baie trec și eu. Numai că eu mă supun lor într-un alt laborator. Mai adecvat la cauză, domnule analist.

O nouă destindere într-un rîs, o sorbitură zdravănă de cafea și o pufăire de țigară au restabilit seriozitatea discuției.

— În cele cîteva fire de păr rămase pe fundul băii, eu văd începutul putreziciunii noastre. Acea fază a putreziciunii pe care noi, împotriva științei, n-o luăm în seamă. Acele cîteva fire de păr pe care dacă vei binevoi să le studiezi, domnule *bi vel vornice chelare*...

— E, poftim ! Crezi că asta mi-a mai rămas de făcut ! Să iau microscopul și să-ți studiez firele de păr din baie !

— Nu pe ale mele, domnule străjer al ultimei cetăți moldovene. Pe ale mele le studiez eu. Despre ale matale e vorba. Dacă vei binevoi a le studia, vei constata că aparțin întregului corp. Aceasta înseamnă că începutul

putreziciunii e un proces general, care ne atacă întreaga ființă. Din moment ce un fir de păr s-a desprins de corp, dovedește că rădăcina lui a fost înfiptă într-o celulă moartă. O celulă cu funcțiile vitalității curmate. Apoi, domnule *bi vel vornice chelare,* dacă ai avea mata puțintică răbdare și ai număra, zi cu zi, și fir cu fir, de la cîte din ele ți-ai luat adio, ai putea să constați și cîte celule din ființa dumitale au murit. Cu alte cuvinte, cît din dumneata aprține mortului și cît viului. În cîte milioane de celule ești mort și în cîte viu... Și cînd tîrîm după noi începutul hoitului din noi, mai înseamnă aceasta, cucoane Stejărel, că sîntem tineri ? !... Aleluia tinerețe !... Am îngropat-o de la întîiul fir de păr rămas în baie...

A lăsat din nou un moment de tăcere, ca să concure și cuconul Stejărel la dusul mai departe al celor ce discutau. Cuconul Stejărel i-a aplicat însă din nou tactica sa A tăcut.

— Ei, de ce taci ? și-a ieșit din răbdări Neculai Brateș.

— Mă conform teoriei tale. Mi-am numărat celulele, și cele moarte sînt în majoritate. Deci, sînt mort. Și ca un mort ce sînt, tac.

— Ia fă bine și învie și stai la taifas cu mine, că de nu, îmi iau pălăria și plec.

— Tot dincolo de Copou ?

Întrebarea ce a urmat, a căzut fără de ocol :

— De unde ai aflat, cucoane Stejărel ? O întîmplare... Am întîlnit-o, și...

— Și, de cîteva zile de ce nu mă mai întîlnești și pe mine ? !... Poftim ?

— Apoi că n-am să-ți ies în drum cu toate ticăloșiile ! Pentru cea dintîi mi-ai rămas vinovat de-a pururi. La ce să te mai încarc și cu alta ?

— Culai, am o propunere. Hai să dăm afară din noi fariseii și să rămînem unul în fața altuia, sinceri, așa cum am mai fost și altă dată !... Convii ?

Tăcea el acum. Și tăcea pentru că nu știa ce să-i răspundă. Nu-i întinde oare o cursă ?

— Nu ești de-acord ?... Te sfătuiesc să cazi la învoială, pentru că nu ești numai tu în cauză. Sînt și eu, Culai. De zilele astea, în care nu ne-am întîlnit, am avut și eu nevoie. Ți-am mai spus, mi se pare, că mi-am liberat mii-

nile din strînsoarea în care le-ai legat... E, ești sau nu ești ? Sau mă duc să stau de vorbă cu statuile ?

— Sînt... Dar mai sîntem și niște ticăloși, cucoane Stejărel !

— Părerea ta ! Pentru aceasta nu subscriu. Eu, de la Cîrjoaia ți-am băgat de seamă schimbarea. Atunci ai trecut dintr-o stare, în alta. Și tot de atunci ai băgat și tu de seamă că nu mai e de nici un folos să mă păzești. Cîtă vreme au fost vii durerile în noi, ni le-am respectat și ni le-am ocolit reciproc. Este așa, Culai ?... Am îndepărtat tot ce putea să scurme în a ta ; și la fel ai făcut și tu cu mine... Cîteva luni n-am fost decît oamenii durerilor. Că e mult sau puțin, nu știu. Ceea ce știu, e că s-a sfîrșit ceva... Datoria noastră față de trecut s-a terminat. La Cîrjoaia am aflat aceasta. Și la Cîrjoaia ai mai aflat mata și altceva. De la un om mai bătrîn decît mine. N-ai fost pe drum greșit nici atunci, și nici acum nu greșești apucînd pe un altul, la fel ca întîiul... Nu uita cuvintele Raliței. *De la vîrsta unuia, la a altuia, trebuie să fie drumul căutării lor. Cînd între doi oameni drumul acesta nu există, și-l caută fiecare alături.*

— Bine, cucoane Stejărel, admit, dar... pînă cînd e valabilă legea asta ? ! Să ne bizuim pe ea toată viața ? !

— Toată viața, Culai !

Neculai Brateș a ridicat umerii, în însemnul că a rămas tare nedumerit în fața acestei legi.

— Da, da ! și-a repetat afirmarea Stejărel Racotă. Toată viața ! Dovadă că te afli din nou în fața aceluiași drum... Și mai e o dovadă. Am plecat și eu, din nou, pe drumul ce mi l-ai interzis.

— În ceea ce mă privește, cred într-o altă cauză, cucoane Stejărel, a zis Neculai Brateș, aruncînd mucul și aprinzînd altă țigară. Mata îmi cunoști perfect viața mea. Pînă să mă însor, am hrănit-o numai cu frimituri. Cu ce îi putea da în treacăt întîmplarea. Nici o statornicie. O viață ambulatorie, de mercenar în slujba stomacului și a desfătului... Pe la mine, plăcerile au trecut numai. Au avut numai profunzimea clipelor. S-au alungat una pe alta într-un vîrtej de care nu știu pe cine să fac răspunzător. Pe ele, toate, sau pe mine. Și nu știu cine e răspunzătorul nici în cea mai murdară din aceste trecă-

toare clipe. Căci mă urmărește una, cucoane Stejărel, fără chip s-o pot uita. Și fiindcă a venit vorba de ea, să sar la ea, fără de nici o teamă, rogu-te, că am să pierd firul începutului.

Stejărel Racotă l-a lăsat să sară și la această abatere, nemaifiindu-i frică de ocoluri anume voite. S-a așezat la drum și acum spune totul. Îi cunoaște el obiceiul. Nu tot așa a fost și în noaptea de pomină, de la Elic Papiș ? ! Pînă să ajungă la Dana, l-a fiert în toate prepusurile. Pe urmă, ține-te de el, dacă mai poți !

— Pe vremea aceea, nu mă cunoșteai. Întîmplarea nici nu s-a petrecut la Iași. Începusem cariera de belfer la un liceu dintr-un oraș oarecare. Aud într-o noapte țipete. Hoții ! Ajutor, hoții ! Deschid fereastra, să văd de unde străbat. Era iarnă. Iarnă geroasă. Și am văzut. Veniseră hoții la vecinii mei. I-au auzit cotrobăind prin casă, au sărit pe fereastră, așa cum erau, în cămășile de noapte... E mult de-atunci, cucoane Stejărel. Moda pijamalelor nu pătrunsese încă în orașele de provincie.

— Lasă pijamalele că o iei razna. Treci la strigătul vecinilor, îl ținu din scurt Stejărel Racotă, teamă fiindu-i să nu-l scape pe alte cărări ale povestitului

— Fără de nici o grijă, cucoane Stejărel. Așa ! Un trecător întîrziat le-a venit în ajutor. Eu, văzînd femeia în halul în care era, doar în cămașă, i-am trimes servitoarea, cu un palton de-al meu și cu invitația să vină să se adăpostească la mine, cîtă vreme durează vînătoarea hoților. Bărbatul ei a admis.

— Cred ! Iarnă și ea goală ! Asta ar mai fi trebuit, să nu admită !... Dar, mă rog, vă cunoșteați ? Știa barem cine le-a oferit adăpostul ?

— Nu. Erau de curînd mutați. Închipuiești acum, să fii trezit în miezul nopții din căldura patului și din dospeala nălucilor de tot felul, și după un minut, două să ai lîngă tine o femeie tînără, frumoasă, adusă de-o întîmplare neprevăzută. Și să mai fie femeia aceasta și goală, în paltonul tău !... Poate că chiar de aci a pornit nebunia mea, cucoane Stejărel. A mea sau a ei, pentru că nici pînă astăzi nu știu care a fost mai vinovat... Dar să-ți povestesc mai departe. Faptul că era aproape goală în paltonul meu, mi-a răsturnat complet mințile. Aveam

senzația că în însăși brațele mele se găsește goală. Că paltonul nu mai e o haină a mea, ci chiar o parte din ființa mea, în atingere cu ea. Mă rog, o nebunie întreagă, cucoane Stejărel! Din cavalerul rece, de la o fereastră deschisă în frig la un strigăt de deznădejde, prezența ei a stîrnit atît de păcătos în mine mișelnicul, încît n-a mai rămas din omul gata să dea ajutor decît fiara. O fiară pe care nu știu cu ce am putut-o stăpîni, să n-o devoreze din întîia secundă a intrării ei la mine. Am stăpînit-o totuși și am găsit un cuvînt de om cumsecade. „Doamnă, nu vă mai încurcați în nici o stînjenire. Neprevăzutul acestei situații ne scutește de orice altă explicație. Vă găsiți în casa unui om de treabă. E profesorul Neculai Brateș..." „Neculai Brateș?! a întrebat ea, neîncrezătoare. Scriitorul?!..." Eram să zic nu?... „Da, am spus, el..." „Cum, sînteți profesor?! Mai puteți fi și altceva, și încă un altceva atît de mic pe lîngă marele dumneavoastră talent?!..." „O, doamnă..." și nu știu ce i-am mai spus, dar, la răsucirea din ea, am răspuns cu o netrebnică răsucire în mine. O răsucire care m-a luat din omul de treabă care mă hotărîsem a fi, și m-a întors bestiei. S-a mai întîmplat ca în momentul acela să-și petreacă un picior peste altul. Dar, sigur, fără de nici o intenție, cucoane Stejărel. Reflexul lor de a sta picior peste picior. Atît. Paltonul s-a desfăcut și piciorul care venise din frig, cu o presupusă a mea zgribulire în el, a apărut cald, chemător, înroșit de o năvală a sîngelui. Omul cumsecade din mine mă părăsise... A băgat de seamă din ce mi-au înnebunit ochii și a avut un gest de acoperire. A strîns picioarele la loc, a tras paltonul și a găsit și cîteva cuvinte de spus: „Am fost atît de surprinsă că mă găsesc în fața dumitale, domnule Brateș, încît am și uitat de halul în care sînt..." Bestia din mine nu s-a lăsat însă îmblînzită. S-a apropiat de ea, i-a trecut o mînă prin păr, și la adulmecarea femeii cu caldul nopții și al patului încă în ea, i-am sărutat fruntea. Apoi am privit-o în ochi, de-aproape, miopic, șuierîndu-i un șir de cuvinte nebune: „Dumnezeu pune uneori în întîlnirea dintre oameni o grabă de care trebuie să ținem seama. Nouă ne-a luat tot preliminarul, doamnă. Gîndiți-vă acum puțin la omul care în toiul nopții deschide ochii asupra unei femei frumoase, ajunsă

în casa lui, goală, și spuneți dacă mai poate fi ceva pe lume care să-i oprească..." Drept răspuns, și-a încolăcit mîinile de gîtul meu și a strîns. Am luat-o în brațe, trecînd-o ca pe un copil dintr-o cameră într-alta... Iar afară, în ger și în altă noapte, în altfel plină de surprizele neprevăzutului, soțul ei striga înainte, ajutor, ca să poată prinde hoțul din casă. Spune acum și mata, cucoane Stejărel, care din noi doi e mai vinovat? Eu, sau ea?... Amîndoi, sau nici unul?... Sînt ani, ani mulți de cînd vreau să dau un răspuns întrebării și nu pot. Cine e responsabil, cucoane Stejărel, de fapta aceasta?

— Nici unul! a rostit, privind anxios într-un colț al odăii, Stejărel Racotă. Și între voi nu s-a întîmplat nimic! Nimic s-o jignească, nimic să te jignească, și nimic să-l jignească pe cel de-afară, din noaptea cu hoți. Hoții au venit la voi toți, deopotrivă. La cel de-afară, din frig; ca și la acei din lăuntru, din cald. V-au prădat pe toți, hoții, Culai! Cum o să fiți atunci responsabili de ce v-au prădat!? Responsabilii, numai ei sînt, hoții! Hoții, care celuia de-afară i-au furat somnul și soția, ție mințile, și ei auzul! Tu n-ai mai știut ce faci, și te înțeleg! Ea n-a mai auzit strigătul de-afară, s-o trezească, și-o înțeleg! Să vreau să găsesc o vină și nu pot. Pentru că Dumnezeu, Culai, a lăsat și ceasuri prin care treci fără de nici o judecată, fără de nici o stăpînire. Și mai mult ca oricare altele, acestea sînt cu adevărat ceasurile noastre. Celelalte le împărțim cu alții. Dăm din ele și nouă și altora. Cere din ele și bunacuviința, și prejudecata, și prostia, și legile făcute de oameni deștepți pentru oameni tîmpiți, cît și cele făcute de oameni tîmpiți pentru semenii lor deștepți! Sînt ceasuri numai ale noastre, Culai, de care nu avem a da socoteală nimănui. Nici cel puțin conștiinței noastre. Așa că, dacă tot stăruie în tine întrebarea, dă-o afară. Și-a primit răspunsul.

Neculai Brateș nu s-a mulțumit cu atît. A spus și ce mai avea de spus.

— Poate că aș fi făcut și așa, dar mai este ceva, cucoane Stejărel.

— Mai este ceva?... Ce-ar mai putea fi încă pe lîngă ce-a fost?

— A mai fost o scrisoare.

— A ! zise Stejărel Racotă, cu un aer că aprobă şi acest lucru, la care, în primul moment, nu s-a gîndit. Vra să zică, aţi continuat ?

— Nici o continuare !

— Păi scrisoarea ?

— A fost a lui.

— Aoleu ! şi-a arătat, cu anticipaţie, Stejărel Racotă, spaima sa, despre ce ar mai putea fi, cînd un bărbat află de necredinţa soţiei lui.

— A ţinut să-mi mulţumească pentru ajutorul ce i l-am dat, adăpostindu-i soţia : *Aţi fost acela pe care mi l-am închipuit din cititul cărţilor dumneavoastră. Un cavalerism care are dreptul la toată recunoştinţa mea...* Scrisoarea aceasta mă persecută şi astăzi, cucoane Stejărel ! Am uneori teama că n-o să mă pot elibera de urmărirea ei decît în clipa cînd am să mă duc la el să-i întind *browning*-ul şi să-i spun : „Domnule, poftim, trage ! Eşti în drepturile dumitale.“

— Ar fi să judeci ca un năuc !

— Ca un năuc ? !... Acesta îţi este răspunsul ? !

— Acesta ! Nu meriţi un altul. Te văd mai mult ca oricînd încîlcit în frămîntările mărunte ale oamenilor cu regulament de cum să trăiască... De prieteni de aceştia nu mai am nevoie !... Credeam că Bucureştiul ascute oamenii. Aşa cel puţin au dumnealor de-acolo pretenţia ! Dar văd că te-ai întors făţuit după chipul celor mulţi, cu regulament de ce e frumos şi ce nu este, de cum să te porţi în lume şi cum să-ţi ispăşeşti păcatele. Dragă Culai, cu astfel de oameni, cu n-am ce vorbi ! De gîtul care caută jug, mă feresc. E gîtul unui om simplu, şi de oamenii simpli, fug. Fug, Culai, pentru că aceştia au totdeauna cu ei servieta doldora de regulamentele vieţii. Fac un pas şi deschid regulamentul respectiv, la capitolul respectiv, să vadă dacă e făcut bine sau nu pasul acela... Am şi eu un regulament...

— Aha ! se arătă bucuros Neculai Brateş.

— Nici un aha ! Nu te grăbi. Regulamentul meu e inima, la care şi-a adăugat adnotările sîngele. Atît e în mine pragmatic, Culai. Numai de regulamentul acesta ascult... Şi, dacă am fost lîngă tine atîta vreme, e pentru că am găsit regulamentul meu şi în biblioteca ta. Astăzi

însă îmi faci impresia că l-ai pierdut şi că, în lipsă, ai recurs la cel al tuturora. Pentru o asemenea înlocuire n-am decît să te compătimesc... Ai mai fost odată în pericol să-l pierzi, şi... m-ai ascultat. Nu l-ai pierdut. L-ai căutat printre boarfele unde rămăsese ascuns şi l-ai găsit... Acum vii să-mi razi rugina de pe tiparele vechi şi să scoţi la lumină mustrarea de conştiinţă, cavalerismul, înfrînarea, şi încă alte asemeni zaţuri, care, după tine, trebuiau să fie prezente în noaptea aceea. Cu aceasta, iubitul meu Culai, lasă să-şi organizeze viaţa oamenii cei mărunţi, cu nopţi liniştite, tihnite, dormite în somn de înger şi numai cînd şi cînd străbătute de visuri. Cînd în locul visurilor îţi intră în noaptea ta o femeie, goală, crezi tu că mai e vreme să-ţi cauţi regulamentul ca să vezi ce ai de făcut ? !... Ai, om pierdut ce eşti ?

Neculai Brateş s-a mai simţit o dată ticălos. Şi-a falsificat şi acum sinceritatea, ca să apară altceva de ce e. Şi ca şi în noaptea aceea, de la Elic Papiş, tot pentru o verificare a făcut-o. Că e din acelaşi aluat cu cuconul Stejărel, ştia el. Şi mai ştia şi cuconul Stejărel aceasta, căci altfel nu şi-ar fi pierdut el vremea lîngă un om mărunţel, aşa cum îi numea el pe cei proşti. Cum aveau însă nevoie de discuţii, ca să aibă cu ce să-şi hrănească inteligenţele şi cu ce să şi le consume, se lăsau înşelaţi de aparenţe şi vorbeau ca şi cum cu tot adevărul făceau parte din faptele care şi le treceau unul altuia...

La acel : *ai, om pierdut ce eşti ?* Neculai Brateş a răspuns cu întîrzierea oamenilor care mai întîi gîndesc şi apoi vorbesc.

— Atunci, omul, fiinţa superioară, la ce o reduci mata, cucoane Stejărel, dacă o laşi pradă instinctelor ?... Cum vrei să nu mă simt vinovat faţă de femeia aceasta ?

— Ai întrebat-o şi pe ea, dacă te consideră vinovat ? i-a răspuns cu o altă întrebare cuconul Stejărel.

— Nu ne-am mai vorbit. Cînd întîmplarea ne-a mai scos în cale, ne-am salutat numai. Dar atît cît pot să urmăresc de departe cinstea unei femei, am făcut-o.

— Şi ?

— Nimic s-o murdărească.

— Atunci ? ! De ce te mai persecută remuşcarea, omule ? Iată că femeia aceasta s-a arătat mai deşteaptă decît

mătăluță ! Ea a înțeles că întîmplarea din noaptea aceea nu poate fi adusă la nici un fel de judecată și a lăsat-o în plata Domnului. Pe cînd mătăluță ai concentrat toți procurorii, să te acuze. Mi se pare mie că îți cam place teatrul, domnule profesor ! Și, ce să-ți spun, îți joci bine rolurile ! Le dramatizezi perfect. Numai că, să le joci mai puțin în fața mea ! Dacă vrei să-ți fie luate în serios, treci cu ele în fața mărunțeilor. Pentru mine, te rog să te întorci la ce începuseși. Și-o începuseși bine. Vorbeai parcă de o viață, fără de nici o statornicie. O viață ambulatorie, de mercenar în slujba stomacului și a desfătului. Parcă ai mai spus ceva și de niște plăceri, cu profunzimi numai de-o clipă... Hm, nu-ți mai amintești ?

— Ba da, cucoane Stejărel, dar, la ce să-mi mai amintesc, dacă trecem peste ele fără să ne oprim ?

— M-am oprit cît au meritat. Mai mult chiar. M-am lăsat prins în capcana matale mai mult decît trebuia.

— Capcană ? !

— Da, capcană ! Aduci mereu altceva în discuție, ca să te ții cît mai departe de adevărul care, cu toate împotrivirile tale, tot va trebui spus. Am hotărît parcă să dăm afară din noi fariseii, și acum nu mai vrei să te ții de cuvînt ? Poftește, mă rog, și spune-mi ce e cu plimbarea ceea de dincolo de Copou ?... Cît despre moaștele îngropate în orașul în care ți-ai început belferia, lasă-le, rogu-te, somnul în pace. Ia-o de la Copou, băiete !

— Băiete ! a răsunat ca un ecou ultimul cuvînt al lui Stejărel Racotă, repetat de Neculai Brateș.

— Capitol dezbătut și acesta ! Copoul, domnule profesor ! Despre el și despre tovarășa plimbării dumitale să-mi vorbești, nu despre ce s-a petrecut pe vremea potopului !... Și, mă rog, țigările de colo sînt numai pentru mătăluță ?

I le-a întins, întrebîndu-l :

— Dar o cafea mai bei ?

— Dacă nu are nimic împotrivă Ion.

A sunat și a dat poruncă să mai aducă un rînd de cafele.

— Vin avem la gheață ? l-a întrebat Neculai Brateș, pe Ion Măsălaru, nu prea satisfăcut de cum îi găsește.

„S-arată a noapte scurtă !“ gîndi el înainte de a da răspunsul.

— Avem, cum să n-avem ! Că atît mi-a mai rămas în grijă : apă caldă pentru bărbierit şi vin la gheaţă pentru răcorit ale pojaruri !

— Atunci, veghează să fie şi ce mai trebuie pe lîngă el.

— Tot e bine că sfătuiţi aici ! şi-a arătat Ion Măsălaru o umbră de bucurie, ascunsă subt un văl de dojană.

În pauza datorată prezenţei lui, timp în care s-a mai împuţinat şi fumul de ţigară, dînd buzna pe uşa anume lăsată deschisă, cei doi prieteni s-au cuibărit şi mai temeinic în fotoliile lor, cu stridente acorduri de zdrîng. S-ar fi părut că îşi rostuiesc locurile în tren, pentru o călătorie lungă, aşa cum mai toţi călătorii cu trenul se dedau acestei îndeletniciri. Trag perdelele, îşi agaţă pardesiurile în aşa fel să poată să-şi acopere capul cu ele, întind pleduri peste picioare dacă e iarnă, scobor la un lat de palmă fereastra dacă e vară, şi după ce au mai gîlgîit o limonadă rece sau un ceai cald dintr-un termos, întreabă dacă poate să stingă lumina. Încă vreo două, trei hiîeli şi apoi totul încetează ca să se poată face auzit sforăitul. Aşa şi cu ei. Şi-au adus la îndemînă ţigările, au supt rămăşiţa de apă din pahare, au aşteptat să se închidă uşa, după care s-au vîrît şi mai în fundul fotoliilor, să poată trece cît mai uşor prîn pustiul călătoriei lor.

— Să vorbim şi despre Copoul matale ! a încheiat pregătirile toate Neculai Brateş, depănînd mai departe firul convorbirii.

— Ba al matale ! Cîmpul meu de experienţă sentimentală e altul. Tîrgul Cucului.

Capul lui Neculai Brateş zvîcni scurt din gît, ca şi cum ar fi fost lovit în ceafă, pe nepregătite.

— Nimic ! hotărî Stejărel Racotă, întinzînd o mînă stavilă spre un alt nimic, de care nu mai avea frică acum. Să mă laşi în pace ! Nu mai sînt robul nimănui ! Ai înţeles ? Am stat destul ostatec în mîinile tale, cîteva luni. Din ziua în care am fost la Raliţa Vlădoianu sînt liber. Ce-ai să mai auzi despre mine, e numai ca să ştii ce se-ntîmplă cu mine. Atît ! Dar despre aceasta, nu acum. Altă dată. Acum e rîndul meu să ştiu ce se întîmplă cu tine... Ia-o de la Copou, şi iartă-le, întru somnul

cel veşnic, moaştele de pe vremea belferiei tale... Să te-aud, domnule profesor !

— Fie şi cum vrei i-a răspuns Neculai Brateş, nemaiavînd dîrzenia de altădată a împotrivirii. S-o luăm de la Copou.

— Aşa, mă rog.

— Mi-aduc aminte că la întoarcerea mea de la Bucureşti nu m-ai prea găsit schimbat. Afară de o caraghioasă de cravată pe care mi-ai smuls-o de la gît, şi de o pălărie de *dandy,* cum mi-ai numit-o, altă schimbare n-ai aflat. Am aruncat cu şi pălăria şi cravata, ca să mă-ntorc la ce-am fost, şi totuşi, nu m-am putut regăsi. Lavaliera şi calabreza sînt purtate de altul acum, cucoane Stejărel !... Ţi-am spus că viaţa mea n-a avut nici o statornicie. De altfel, ca şi a matale. Vieţi de trubaduri, de visători, cum ne-a botezat Biroul 2, cu al lui preşedinte, Gheorghiţă Mîrza. Şi ţi-am spus că şi plăcerile au trecut numai pe la mine. Au avut doar profunzimea clipelor. Clipe, după care urmau tăcerile lungi, singurătăţile şi mai lungi ale scrisului, în care, deşi om ca toţi ceilalţi, mă făţuiau într-un altul, care putea rămîne de sine stătător, în orice împrejurare s-ar fi aflat. După cum vezi, gustam din două vieţi deodată. Şi din cea a tuturor, şi din cea numai a unora... Acestea, pînă în ceasul întîlnirii mele cu Dana. De atunci şi pînă cînd ne-am despărţit, prezenţa ei a fost atît de tare, cucoane Stejărel, încît m-a robit numai felului de timp trăit împreună, reuşind să-l alunge pentru totdeauna pe cel al tăcerilor şi al singurătăţilor mele... Tăcerile de acum mă înfioară. Mă apasă cumplit, cucoane Stejărel... Să nu cauţi vreo vină Bucureştiului, că n-are. Am stat în el, şi ca şi cum n-aş fi stat ! Nu zgomotul lui m-a pregătit pentru zgomot. Căci nu de zgomotul oraşelor e vorba. Ci de un altfel de zgomot. De zgomotul tinereţii unui trup şi suflet, ca trupul şi sufletul Danei... Plăcerile despre care ţi-am vorbit, cu profunzimi de-o clipă, ale tinereţii au fost şi ele, cucoane Stejărel, dar, pentru că numai au trecut pe lîngă mine, nu am luat din ele decît ce-au avut la suprafaţă. Adîncurile lor, nu le-am cunoscut. Le-am cunoscut numai cînd mi le-a deschis Dana, cînd m-a ascuns în ele şi m-a dat în grija lor... O, cît de grele au fost zilele

rămasului meu singur, fără de ea !... O vreme, m-am înşelat cu o cămaşă a ei. În bătăile vîntului tremura ea, vie şi goală, caldă şi lipită de mine, ca o icoană pe pieptul morţilor. Nu mai vroiam să ştiu de nici una alta. Îmi ieşise în drum Aniuta, şi, la o reîncălzire a inimii ei, i-am pus pe înfierbînţeli prişniţe de gheaţă... Dar, minciunile trăiesc şi mai puţin decît adevărurile. Cămaşa, de la o vreme a început să fie numai o cămaşă într-un cui. O tremura vîntul, dar nu mai tremura în ea Dana. Netrebnicul din mine se săturase de înşelarea din cui. Tinereţea, aşa cum i-a dat-o Dana, nu mai putea fi simulată de o cămaşă... Vei zice, poate, prea repede ! Că am uitat-o prea repede !

— Nu ! l-a întrerupt Stejărel Racotă, neputînd să îndure această ofensă. Sînt destui mărunţei care au să poată spune aceasta. Eu n-am să ţi-o spun. Pentru că eu ştiu deosebi prostiile omului de marile adevăruri ale vieţii. Că vor fi mulţi cei care vor zice că ai uitat-o prea repede, ştiu ! Dar, mai ştiu şi ce înţeleg aceştia prin a uita prea repede o femeie. Vor încrimina mai mult tocmai dovada cea mai puternică a neuitării ei : goana de a găsi-o cît mai degrabă în alta. Cu aceasta te vor acuza mai mult, în loc să vadă în această neuitarea femeii plecate !... Ce să faci, Culai ! Ne e dat a trăi cu toţii, laolaltă. Sîntem oamenii aceleiaşi lumi. O lume plină de mărunţei. O lume care se conduce după regulamente. A fixat un an de doliu lumea aceasta, numai prin negrul doliului înţelegînd tristeţea. Ai iubit-o, dacă ai ştiut să lăcrămezi fătarnic un an de zile, şi n-ai iubit-o dacă o cauţi în alta mai înainte de a se sfîrşi anul !... Că tu treci tocmai prin criza aceasta, am înţeles de cum ai pronunţat numele Aniutei. Din prea marea ta dragoste pentru Dana te-ai apropiat aşa de repede de Aniuta. Căci cine vrei să fie mai aproape de Dana decît Aniuta ?... Au fost şi prietene şi de-o vîrstă. Mereu în una din ele a fost şi ceva din cealaltă. Crede-mă că şi eu am senzaţia aceasta, de a găsi ceva din Dana în Aniuta. Cînd o zăresc pe stradă, tremură în mine umbra Danei. Le-am ştiut alături şi nu le mai pot despărţi. Aşa că, nu mă mai bănui, mă rog, printre cei mărunţei.

— Nu uita însă că mărunţeii matale formează majoritatea.

— Ei şi ?! Ce procopseală dacă formează majoritatea ?

— Ce procopseală ?! Majoritatea dă faţa lumii ! Şi lumea o să mă condamne. Pentru că lumea aceasta, a majorităţii, a mărunţeilor, măsoară viaţa numai cu regulamentele făcute de ea. De unde vrei să înţeleagă nepricepuţii aceştia că sînt anume adîncimi ale vieţii pe care numai cu instinctele le poţi măsura ?

— Dar de ce te împiedici tu, om deştept, de prostia lor ?

Neculai Brateş nu a putut răspunde repede. A întins mîna după o altă ţigară, ridicînd umerii în loc de oricare răspuns.

— Atunci nu te mai împiedica, băiete, şi vezi-ţi de drum ! Aşa cum îmi văd şi eu de-al meu, orice-ar mai putea şopti gugumanii. Eu te invit, deci, să treci mai departe. A existat parcă un contract între noi. Să vedem lumea, unul prin altul. Tu prin mine şi eu prin tine. Întorcîndu-te la Iaşi, să ne întoarcem şi la contractul nostru... Continuă, Culai.

Neculai Brateş şi-a regăsit cuvîntul. A tras adînc din ţigară, a stupit un fir de tutun rămas pe buze şi odată cu fumul a pornit şi cuvîntul.

— Te-ai arătat încă o dată, cucoane Stejărel, a fi un om care ştie să descopere adevărul. Ai pronunţat numele Aniutei atunci cînd ai aflat că încetase a mai tremura în cămaşa din cui umbra Danei. Este ea, cucoane Stejărel. Şi după cum şi mata ai spus, numai ea putea veni atît de repede. Fiindcă numai ea este moştenitoarea Danei. Problema poate că e şi mai grea decît o putem explica noi. Poate că e mai mult decît căutarea Danei, în Aniuta. Poate ! Dar să merg şi mai departe, nu vreau. Mă opresc aci, fiindcă aci unde m-am oprit, am găsit popasul care îi trebuie sufletului meu...

Rîndul al doilea de cafele, a sosit.

— Bravo, Ioane ! i-a mulţămit Stejărel Racotă.

Pe Ion Măsălaru nu l-a prea mişcat însă lauda cuconului Stejărel. Şi-a văzut în linişte de împărţirea lor, dînd,

după cum se cuvenea, cea fără de nici o picătură vărsată musafirului, și după ce a ridicat cești̦le și paharele cele băute, a plecat.

— E cam îmbufnat Ion astăzi, Culai. L-ai certat cumva ?

— De unde ! Tot n-ai învățat să-l cunoști ? E-n apele lui cele mai bune.

— Așa îmbufnat ?

— Fals îmbufnat. El e acum în bucuria cea mai mare, fiindcă am rămas acasă. Îmbufnarea e numai o prevestire adresată mie, să nu cumva să ne vie dorul plecării, că apoi, vai și vai de ce o să-mi facă ! Luptă și el cu mijloacele lui, cucoane Stejărel.

— Frumos că nu și le-a pierdut la București.

— N-ar fi fost posibil, să fi stat și zece ani ! Ion face parte dintre acei oameni care își devotează întreaga viață unui sentiment

— Om din Moldova, Culai !

Au sorbit din cafeaua nouă și sorbitura le-a închis aci paranteza.

— Și acum mai departe.

— Mai departe, cucoane Stejărel... Față de Aniuta am greșit mult. Poate că unde eram și prea orbit de dragostea pentru Dana. Lupta ce a dat-o alături de Dana, la început, nu a fost privită de mine cum trebuia. Am coborît-o la o mișelie de prietenă, cînd, de fapt, era în tot dreptul să o dea. Era începutul, fără de nici o desenare a viitorului, și fata lupta pentru o alegere a ei. „Dana vine cu ce poate veni Dana, și eu vin cu ce am în traista sufletului meu“, și-a zis ea atunci... Pornire curată, sinceră, zic eu acum. Și pentru această pornire curată, sinceră, am învinovățit-o, cucoane Stejărel. Vezi, prins atunci în mrejele dragostei mele, am judecat ca mărunțeii matale. Am văzut numai în rău pornirea ei. Am văzut în ea numai o fată care vrea să fure dragostea prietenei. N-a fost așa, cucoane Stejărel. Din clipa în care și-a dat seama că nu mai are dreptul să se amestece între mine și Dana, nu s-a mai amestecat. S-a învins, și o fată la optsprezece, nouăsprezece ani, se învinge greu, cucoane Stejărel. La vîrsta aceasta, o fată pleacă la luptă cu toată puterea ființei sale. Ea nu are

calcule cu rezerve, ca femeile trăite, cu experienţa vieţii. La optsprezece, nouăsprezece ani, fetele mizează totul pe o carte. A avut însă puteri şi să primească lovitura. Şi a primit-o nobil. A rămas mai departe lîngă Dana, tot prietena Danei. Şi nici pe mine nu m-a urît, aşa cum urăsc femeile bărbaţii care le-au respins... I-am judecat rău şi felul ei de a fi, deschis, sincer şi în ce are bun, şi în ce are rău. Zic şi eu rău, la ceea ce zice lumea că e rău. Iată, mă mai scobor o dată la mărunţeii matale. Mi-aduc aminte de ziua în care am găsit-o dezbrăcată, în patul meu, atunci cînd a înşelat naivitatea lui Ion. I-am luat pornirea drept fapta unei femei stricate, în loc să mă opresc mai mult asupra ei şi să o judec cum trebuie. Astăzi, îi preţuiesc după cum merită cuvintele de atunci. Pentru că n-a acoperit cu ele o putreziciune a sîngelui, cucoane Stejărel, ci a rupt un văl, de pe un adevăr ascuns. Să le mai auzim o dată, cucoane Stejărel, pentru că astăzi, mai mult ca oricînd le găsesc valoarea lor integrală.

Şi-a lăsat puţin capul pe spate, dus într-o visare, şi a repetat cuvintele de atunci ale Aniutei, ca şi cum le-ar fi citit dintr-o carte. Căci sînt cuvinte care, în orice situaţie sufletească ar fi un bărbat, nu le poate uita. Rămîn dăltuite în el pentru mereu aducerea lor aminte.

Tot dus, cu capul pe spate, dar şi cu o mînă la inimă, să-i mai potolească bătăile, le-a ascultat cuconul Stejărel...

— „Frère Culai, nu da atît de barbar cu piciorul într-o fată care te iubeşte. În loc să vezi ceea ce trebuie să vezi în abandonul meu, mata mă tratezi ca pe o femeie de stradă. Te iubesc, Frère Culai. De aceea sînt aici, aşa cum mă vezi. Din iubirea mea eu nu fac farmacie. Nu iubesc cu gramul, Frère Culai. Şi nici n-am să mă deştept mîine ruşinată : vai, ce-am făcut ! Ce-am făcut astăzi, n-am mai făcut niciodată. Să ştii. Şi o fac, nu pentru că vreau să o fac, ci pentru că simt că trebuie să o fac ! Obişnuiţi-vă să credeţi şi un suflet sincer. Vorbeai astăzi de lecţiile care ni le poate da natura. Nu ai urmat cursul complet al naturii, Frère Culai ! Nu ţi s-a întîmplat ca în locul primăverii să vie vara de-a dreptul ? Şi asta fără să-ţi bată în geam şi să te prevină :

mă primeşti, sau plec mai departe ? Intră şi te dezbracă, fără să vrei. Îţi aruncă şuba, şoşonii, căciula, şi te lasă numai în sandale şi în cămaşă cu mîneci scurte. Ca o vară din astea sînt eu acum, Frère Culai. Şi am bătut numai la un singur geam, nu la mai multe. Sînt numai vara matale. Vară primară cu vara de-afară, de care ne-ai vorbit atît de frumos la Universitate !... Ne-ai trimes să ne dea lecţii de viaţă. Am fost, scumpe maestre. Ea m-a învăţat să fac ce fac acum. Şi înaintea ei, chiar mătăluţă. Şi acum, tot mătăluţă vrei să mă dai afară ?"... Şi, mai tîrziu : „M-ai judecat cu prea multă asprime, domnule Brateş. Nu ai ţinut de loc seama că iubirea m-a trimis în seara asta la dumneata. Morala aspră ei trebuia să o faci, nu mie. Am şi eu dreptul să iubesc, nu ? Cu ce sînt atunci mai vinovată decît altele, că te iubesc şi eu ? Am, cel puţin, meritul să mă deosebesc de multe. Nu te iubesc nici pentru şoapta publicului şi nici pentru vînatul unei verighete. Şi nici nu m-am strecurat în patul dumitale, ca apoi să plîng viclean şi să te întreb : vai, ce-ai făcut din mine ? ! Dacă nu de mai mult, de-atîta să fii convins şi mi-ar fi deajuns. Sînt femei care ştiu să vină în casa unui bărbat, şi nu ştiu să plece. Eu n-am ştiut să viu, dar ştiu să plec !..."

— Dar despre toate acestea nu mi-ai spus nimic atunci, Culai ?

— La ce era bun să ţi le înşiruì, cînd atunci era numai fapta unei fete stricate ?

— Ai dreptate !... Dar ştii că e deşteaptă, diavoliţa !

— Cred că e chiar mai mult decît s-a arătat a fi. Dar, a fi numai deşteaptă, oricît de deşteaptă, încă nu e mult. Aniuta are şi-un suflet pe care noi nu i l-am cunoscut pînă acum. Sau l-am cunoscut numai într-un fel de a fi. Are ce n-au aproape mai toate femeile. Are noblețea inimii... Ca să mă conving de aceasta, i-am întins o cursă. O cursă în capcana căreia cad mai toate femeile, uşor. Am lăsat-o să creadă că asupra Danei apasă bănuiala mea că a jignit căminul. O femeie care vrea să-şi deschidă un drum, nu are nimic sfînt. Murdăreşte orice, pentru a se putea strecura. Auzindu-mi temerea aceasta, credeam că o să se grăbească să m-aprobe. În locul ei, o alta aşa ar fi făcut. Mai ales o alta care ar fi pierdut un bărbat, aşa

cum l-a pierdut ea. Ei bine, aș putea spune că în cursa întinsă, cel care a căzut, am fost eu ! A fost atît de usturătoare mirarea Aniutei la auzul falselor mele bănuieli, încît am simțit cît am scoborît în ochii ei. Să-mi dea răgaz să-mi întăresc bănuiala, nu mi-a dat. Mi-a tăiat vorba, și-apoi m-a tăiat cu cuvintele ei. M-am gîndit la un moment dat să fac imprudența și să-i spun că am încercat-o numai. Mi s-a părut o clipă că prin aceasta m-aș spăla de rușinea bănuielii avute. Mi-am dat însă seama că mă afund și mai mult, și am tăcut... Dacă ai fi auzit-o, cucoane Stejărel, i-ai fi căutat inima, să i-o săruți !... Să-și insulte o prietenă, femeile sînt tare meștere. Sînt ne-ntrecute. Să vorbească însă de bine despre o alta, nici chiar cînd vor, nu pot. Nu au cuvinte, nu știu ce să spună, iar de încearcă, tot sentimentul acesta li se reduce la o bunăvoință săracă de tot, și în formă și în fond. Cînd pornesc însă bîrfa, rămîi uimit de resursele lor. Sînt nesfîrșite și sar din muche în muche și din venin în venin, în îmbrăcări imposibile de a fi întrecute.

— Eu nu știu de ce te-oi fi mirînd, Culai ! Acesta le este destinul. Să se ucidă între ele prin răutate. Cele ce-mi spui de Aniuta mă surprind chiar !

— Nu e așa, cucoane Stejărel ? Dar s-o mai fi și auzit ! Căci pe deasupra artei de-a fi respins bănuiala mea, plutea căldura sufletului ei. Simțeam cum îi ard cuvintele, cucoane Stejărel. Cum țîșnesc dintr-un foc al inimii... Și pe o fată ca ea, cît a mai batjocorit-o lumea !

— Eu te mai întreb o dată : de ce te-oi fi mirînd și acum, Culai ? Nu ai trăit în lume, să vezi pe cine și ce laudă ea ?! Sinceritatea numai e de mult o valoare a sufletului. În schimb, pun preț pe tot ce este fals și găunos. Dar, să ne ierte Dumnezeu că, în ce privește Aniuta, să nu ne dăm la o parte și să recunoaștem că am greșit și noi ! spuse cuconul Stejărel. Nu de alta, dar fiindcă veni vorba de sinceritate.

— Eu, cel puțin, am scuza de a fi fost un orbit, dar mata ?

— Eu... poate că am și eu o scuză, Culai ! Cred nezdruncinat în vorbele tale. Mi-ai vorbit în altfel atunci de Aniuta, și... m-ai redus la numitorul comun ! Nu uita însă de o părere a mea, la cele ce mi le-ai spus atunci.

— Care ? se arătă curios Neculai Brateș.

— O părere despre Aniuta. A fost, după ce mi-ai povestit de venirea ei la tine. Atunci cînd te-ai mirat de unde am știut că a fost la tine. Întîmplarea mă adusese în spatele ei și mi-am dat seama după stinghereala cu care a intrat, că e la întîia ispravă de soiul acesta. Deci, nu o obișnuință care o aducea la tine, ci o pornire asupra căreia e zadarnic să mai stăruim. Sîntem de-acord acum ?

— Da, admit corectura ! spuse Neculai Brateș, subliniind înțelesul contrastului între ce au gîndit și ce gîndesc.

— Dar vezi, am trecut atunci prea ușor asupra cazului ei și am rămas impresionați mai mult de superficialul lui. Oricum, îmi procură o deosebită plăcere redresarea adevărului în tine. Poate că unde mi-a fost și simpatică, diavolița ! Eu o cunosc numai din ce am trecut pe lîngă dînsa. Am întîlnit-o în cîteva rînduri la Costăchel, și în alte cîteva rînduri pe stradă. Un drăcușor de față, după care poți să-ți întorci ochii și vinovat și nevinovat. Dar după cele ce mi-ai spus, văd că e mai mult decît un drăcușor de fată. E un suflet ! Și cînd dai de o femeie cu suflet, e bine să o păstrezi !... Căci pentru sfîșierile sufletului tău găsește oricînd într-al ei petice să ți le cîrpească.

Deși începuse a se lăsa mai greu înțeles, Neculai Brateș nu l-a întrerupt. O să iasă el din ceață și fără de a lui poftire.

Intrată pe ferestre, seara punea umbre, stingînd viul luminilor. Să întunece însă fumul de țigară, nu răzbea. Ba se contura și mai bine acesta din urmă, argintiul lui mat luînd o consistență materială. Se spărgeau un șir nesfîrșit de Saturni, și-și căutau drumul prielnic, al unei oceanografii neștiută de oameni, golfștromii ieșiți proaspăt din gurile fumătorilor.

Iar dincolo de ferestre, pe un petec de cer, întîiele virgule aurii ale marelui grămătic, au început a chema ochii pămîntului să le citească.

Spre ele priveau ochii cuconului Stejărel.

— Pe vremea aceea, zise el mai departe, cu ochii tot în țintele cerului, am fost și noi niște proști, Culai, fiindcă

am crezut în tîmpenia altora. A aruncat unul un cuvînt de ocară și a fost deajuns ca să-l repete toți mărunțeii... Noroc că mai putem repara greșelile noastre !...

O nouă zvîcnire de trup în fotoliu a lui Neculai Brateș și un nou zdrîng cîntat de telurile scăpate din sfori.

— Să ne mai întoarcem o dată la noaptea de la Feiga Papiș, cucoane Stejărel.

— Să ne întoarcem, Culai. Faci ce faci și te întorci la Feiga Papiș !

— Daca așa ne-a fost soarta, să ni se tragă toate de la Feiga Papiș !

— Mă rog, asupra chestiunii acesteia sînt lămurit. Mai departe.

— Mai departe ! repetă Neculai Brateș, ca să mai piardă puțin timp întru căutarea începutului. Ți-am spus și mai adineori, mi se pare, că adîncurile tinereții de la Dana le-am primit. Tot ce a fost pînă la ea, a fost numai un cules de floare. Cu spini unele, și fără, altele. Mai mult însă nimic ! Din ce sevă s-au hrănit florile culese, nu m-am întrebat niciodată. Lîngă Dana însă, tainele tinereții nu s-au mai ascuns de mine. Și tainele tinereții, cucoane Stejărel, sînt ca focurile de pe crestele munților, cînd le aprind vedeniile noastre. Pîrjolesc ! Te cheamă la ele și nu te mai întorci decît jăratec ori scrum !

— Mie-mi spui ?! încropi o glumă cuconul Stejărel.

Dar Neculai Brateș nu s-a împiedicat de ea.

— În focul acela mata m-ai aruncat !

— Știu ! Am mai auzit-o ! Știu acum și de ce sînt vinovatul. Nu e nimic însă ! Mai departe.

— Cît de departe, cucoane Stejărel, fiindcă nu mă mai înspăimîntă depărtările ! Mă duc spre ele, ca fluturul spre lumina lămpilor. Orb și cu moartea în el.

— O, o ! făcu a prea mult, cuconul Stejărel.

— Da, la aceasta mi-ai dat brînci ! Și de acolo nu mă mai poate scoate nici o mînă ! Iar de oriunde mi s-ar întinde, o resping cu tărie, cucoane Stejărel.

— De a mea să nu-ți fie frică ! N-am să ți-o întind niciodată. Dar și tu să ți-o ții pe a ta și să mă lași în pace.

— Te liberez de spaima aceasta. Știu c-am greșit.

— Mulţam frumos ! Vine el cam tîrziu gestul tău, dar tot îl preţuiesc. Te previn însă că la efectele lui m-am supus mai de mult. Adică de cîteva zile.

— Cucoane Stejărel, semaforul marilor drumuri ale vieţii arată liber. Şi-ţi mai dă voie să treci prin ea chiar în cea mai mare viteză.

— Sînt de părere să nu ne oprim asupra vitezei ! îşi făcu o rezervă cuconul Stejărel.

— Pînă la Dana, m-am jucat numai cu tinereţea. I-am mîngîiat părul, am apropiat-o de mine, i-am cuprins mijlocul şi i-am pus pe buze sărutul nelegiuirii. Atît, cucoane Stejărel ! Mărunţeii matale m-ar putea întreba : mai mult, ce-ai mai pofti ? Să le răspund însă, nu mă încumet. Căci dacă ei numai într-atîta au văzut totul, n-au să mă creadă de loc cînd am să le spun că totul lor e un nimic, pe lîngă nimicul pe care îl cred ei a mai fi, şi care, de fapt, acesta e totul.

— Sînt convins de asta ! se raliă la părerea lui, Stejărel Racotă.

— Pînă cînd însă, cucoane Stejărel ?!... Pînă cînd avem dreptul acesta ?

— Simţi şi tu nevoia regulamentului ? îl întrebă cuconul Stejărel, adunînd toate cutele dintre sprîncene. Nici tu nu poţi trăi fără regulamente ?... Raliţa Vlădoianu a avut o vorbă mare. Una din multe ei vorbe mari. Ţi-o aminteşti ?

— Au fost prea multe şi nu ştiu la care te referi.

— La care se potriveşte mai bine discuţiei noastre. La acel cuvînt, *căutarea* de la unul la altul, Culai. Cheia de boltă a dragostei e aşa cum a spus ea : *căutarea*. Căutarea de la unul la altul. Ce aduc în pat unul şi altul, aceasta e trecut în regulamentul mărunţeilor. În regulamentul lor n-ai să găseşti însă miracolul căutării, care e linia cea mai tare din tot desenul iubirii. Pe ea a tras-o mai negru, cu creionul lui, Dumnezeu, şi pe urma ei trebuie să mergem, Culai... Ai spus singur, că numai de la Dana ai primit adîncurile tinereţii. Ce v-a apropiat, Culai ? Adîncurile sau marea voastră întîlnire ?... Adîncurile tinereţii sau spiritul vostru, cu vîrfuri ascuţite, de floretă ?... Din încrucişarea spiritului vostru a ţîşnit scînteia care v-a aprins pe urmă şi v-a dus cu capetele pe

aceeaşi pernă. Dar înainte de a fi fost scînteia, a fost căutarea şi apropierea a ce aţi avut amîndoi sub frunte. Întîi această înţelegere, şi apoi celelalte ! Iar celelalte, cînd stau sub semnul celei dintîi, îşi găsesc deîndată prietenia, fără de nevoia cercetării regulamentelor.

Din fundul fotoliului, glasul lui Neculai Brateş s-a făcut auzit mai potolit.

— Da, aşa este, cum spui mata, numai că ai uitat un lucru. Are şi spiritul un duşman. E supus şi el tocirii. Curiozitatea de nou îl poate clătina şi pe dinsul.

Stejărel Racotă, auzindu-l astfel vorbind, a întors capul spre el, să-l vadă, cu ce faţă a spus aceasta. E sub apăsarea vreunui gînd din urmă, sau numai o teamă ridicată înaintea viitorului. S-a lăsat însă prea tare întunerecul şi cum stăteau şi în colţurile cele mai întunecoase ale odăii, nu l-a putut zări. Numai focul ţigării puncta prezenţa lor în locul unde erau ; precum şi din ele, tot numai un foc de ţigară rămăsese. Focuri care îşi înviorau şi-şi amorţeau luminile, asemenea vapoarelor prinse de noapte pe mare. Sclipiri de faruri, cu un prieteneso schimb de aprinderi, în bezna nemărginită.

— Genial mai eşti în găsirea obstacolelor, Culai ! i-a răspuns Stejărel Racotă apoi, văzînd că n-a rezolvat nimic cu privirea îndreptată spre dînsul.

— Te înşeli, cucoane Stejărel. Nu fac altceva decît să stărui puţin asupra omenescului. Matale nu dai nici un fel de luptă cu actele vieţii. Treci prin ele fără de întrebări şi fără de pregătiri să le birui. Ce-o ieşi ! Poate că e bună şi filozofia aceasta, dar, ce vrei să fac dacă nu e şi a mea ?!... Sînt acum ajuns în faţa Aniutei. Cum vrei să nu-mi pun fel şi fel de întrebări ? Nu uita, cucoane Stejărel, că fata aceasta şi-a sfîrşit întîia ei dragoste mare, într-un mormînt. Un mormînt în care nu ştie ce-a îngropat : un om care a iubit-o, sau care numai şi-a bătut joc de ea ? A o mai tîrî şi în alte dezamăgiri, socoteso că e o crimă.

— Iată-te ajuns şi criminal ! zise Stejărel Racotă, bătînd cu palmele în braţele fotoliului, a şugubeaţă disperare.

— Nu e un fel de a discuta, primindu-mi toate în glumă. Opune-mi judecata matale, nu glumă. Sau poate că iar m-am poticnit într-o nimica ? îl întrebă el, scu-

lindu-se și făcînd prin întunericul numai de dînsul știut, pași de om prins în strîmtorile vieții.

— Ești neschimbat, Culai ! Același din noaptea de la Feiga Papiș. Cînd nici experiența prin care ai trecut n-a putut să te schimbe, mai puțin au să reușească vorbele mele ! Toate acțiunile tale sînt chinuite de frămîntări.

— Ba am să le las în voia întîmplării, ca mata !

— Nu sînt în voia întîmplării, Culai. Sînt în voia Celui de sus. Și împotriva Celui de sus n-ai să m-auzi niciodată. Ne-a turnat într-un tipar și oricît ne-am zbate, oricît ne-am înșela semenii, din el nu putem sări, Culai ! La ce să mă mai zbat atunci ? M-am hotărît unei vieți de risipire ; ce vrei să fac ? Mi-a pus pe frunte pecetea păsării fără cuib, cum prea bine ai spus o dată, ce vrei să fac ? Să-mi caut o statornicie cînd nu e nici una pentru mine ?... Tu nu simți, Culai, că ființa mea a fost țesută numai din firele destrămării ? Numai din tot ce te pornește pe drumuri, într-o nesfîrșită călătorie ?... Sînt un visător ! Iată că o dată îi dau și eu dreptate lui Gheorghiță Mîrza ! Visul e făcut să te țină pe loc, sau să te ia în carul lui pe toate meleagurile reale și ireale ale lumii, Culai ? E vinul un nectar să te îngroape locului, sau să te vînture în crucea care unește apusul cu răsăritul, și miazănoaptea cu miazăziua ?... Și cînd pornim dintr-un loc într-altul, plecăm după un prieten dinainte cunoscut, sau după o dragoste despre care nu știm încă nimic ?... Și eu și tu, Culai, sîntem sortiți plecărilor fără de întoarceri. Cu puteri să înfrunt acest necunoscut nu mă simt. Atunci de ce nu m-aș lăsa vîntului și visărilor, vinului și dragostei ?... Facă din mine după pofta lor. Așa că, a mă fi socotit în voia întîmplării, înseamnă că ai judecat prea ușor.

— Da, toate bune, i le-a admis Neculai Brateș, făcînd mai departe pași prin întunerec, fără să se izbească de nimic, luminați fiind de intuiția locului, dar, ai uitat să-ți mai pui o întrebare : ce s-ar alege de lumea asta, dacă fiecare din noi am urma traiectoria unor astfel de visuri ? Nu ar fi o lume de nebuni, în continuă ciocnire, cucoane Stejărel ?

— Cu ce o crezi mai fericită, pe asta, de cuminți ?

— Se rezumă, cel puțin, într-un mai puțin, echilibrat la rîvnele lor, și aceasta îi face fericiți.

— E, iartă-mă, dar să mă număr printre fericiții care și-au asigurat pentru toată viața banul zilelor negre, al tocăniței și al sărmăluțelor și al *Universului* cu ultimele știri din lumea întreagă și cu pomelnicul morților, nu vreau !... Oricît ai dori să lupți, să știi Culai, că nici tu nu ai să fii omul cu dragostea asigurată pentru toată viața de o singură femeie ! Te cunosc. Te citesc ca pe-o carte. Și pe deasupra, mai e și ceea ce mi-ai spus mai înainte : ai rămas contaminat de Dana, să nu te mai desparți de tincrețe. Tu nu simți c-ai și început să-i sacrifici totul ?!... Nu simți că ți-ai aruncat la gunoi cariera, ca să poți avea largurile deschise ?! Crezi că te poate opri ceva din drumul către Aniuta ?!

— Da, trebuie să mă oprească ! Trebuie un ceva care să mă oprească... baremi acum, dacă altădată nu a putut ! Și acel ceva sînt anii la care am ajuns, cucoane Stejărel. Mai pot eu lega de ei o fată de douăzeci de ani ?

— Dar de ce nu te pui și în locul celei de douăzeci de ani, ca să poți afla ce o împinge spre tine ?

La acestea auzite, Neculai Brateș s-a oprit din mers, rămînînd puțin încurcat. Știa el că nimic n-o să-l oprească din drumul spre Aniuta, dar, amețirii din el îi căuta un sprijin din afară. Și din afară, cine altul era să i-l dea decît cuconul Stejărel ?

Un răspuns de întins mai departe jocul, a găsit totuși Neculai Brateș.

— O magie, cucoane Stejărel ! O magie care are și ea, ca tot ce e pe lume, un ceas al morții. De ceasul acela mă tem. De ce mai poate fi dincolo de el...

— Să-ți spună Stejărel ce mai e dincolo de el.

Neculai Brateș a rămas stană, cu ochii flăcări spre focul unei alte țigări aprinse de cuconul Stejărel.

— O altă magie, Culai !... Vinul, visele, dragostea, care ne mută mereu cortul, dintr-un loc într-altul.

— Da ?! Dintr-un loc într-altul ?! Atunci să-mi răspunzi și la întrebarea de care m-am ferit pînă acum : de ce înapoi spre Tincuța, și nu spre altă magie ?... Iartă-mă, dar aici am înțeles eu că te-ai întors, cînd mi-ai vorbit despre libertatea matale.

Pauza, de data aceasta, a fost de folos cuconului Stejărel. Nu a lungit-o însă prea mult.

— Fiindcă mi-ai întrerupt această magie înainte de ceasul morții ei, Culai. Iată dezlegarea ! Ai crezut atunci că rezolvi ceva. Ai alungat-o și ia-i aruncat și ultima rămășiță de lucru, înșelîndu-te că poți aerisi un sînge, așa cum ai aerisi o odaie... Tăria sîngelui e de neînvins, Culai. Iată dar încă o dovadă că oamenii nu o pot lovi, cu oricîte regulmente ar întocmi. Lasă să creadă în ele mărunțeii pămîntului. Sînt destui pe lumea asta a căror minte să se minuneze și să se înfricoșeze chiar de marea lor tălmăcire. Căci mulți din noi, Culai, gîndesc cu creierul vitelor din țarcuri. Cred că le-ai urmărit și tu în marea lor dobitocie. Respectă țarcul chiar și cînd e numai o nuielușă la înălțimea genunchilor. Au puteri să-l sară de-ar fi și de cinci ori mai mare, și, deși la o liberare dincolo de țarcuri sînt îndemnate de un instinct al nesupunerii, nu se hotărăsc să-l sară și fiindcă nu au nici o știință de puterile lor salvatoare, dar și fiindcă li s-a fixat în puțina lor minte înțărcuirea cu un regulament de la care nu se pot abate. La fel cu regulamentele întocmite de unii oameni, pentru alți oameni. Spuie lumea cît o vrea că ai mai făcut o prostie, că ai mai sucit capul unei fete, că te-ai uitat într-un joc pe care de mult ar fi trebuit să-l lași altora mai tineri, tu însă să nu te împotrivești lumii. Așa cum nici eu nu mă împotrivesc la spusele lor, în contul meu : un om ca Stejărel, cu sînge domnesc în vinele lui, înhăitat cu o fată de la țară ! ; un detracat care și-a risipit și viața și averea pe o boemă ridicolă, fructul unei zmintiri ! ; un nepot de scaun domnesc, cu zilele hărtănite de-o chelneriță ! Eu îi las să spună ce vor, căci n-am să-mi pierd vremea cu măsuratul prostiilor. Ce știu ei în a nu-ți pune viața la juguri ?! Ce știu ei ce înseamnă a te lăți pe tot cuprinsul unei patimi ?! Ce știu ei că a hoinări din visare în visare, pe drumuri fără de somn, e mai mult decît tihna lîngă aceeași femeie, cu ceasurile vieții ei știute pe dinafară de tine ?! Zică lumea orice, Culai, și din ce sînt, nu mă clintesc ! Viața mea am hărăzit-o cu cîmpurile, cu zările care se frîngeau în parapetul Ceahlăului, cu mirosul pămîntului reavăn, întors mereu în miile lui de brazde, cu verdele umed al

pădurilor și cu înfrigurarea ghețoasă a șipotelor de munte, și ei, gugumanii, cred că o asemenea viață o poți încredința dragostelor cu fățuieli mincinoase și cu dichisuri artificiale ! Nu, Culai ! Spune-le să o știe, cînd îi vei mai auzi ocupîndu-se de zilele lui Stejărel Racotă. Spune-le că în mine numai o fată ca Tincuța mai poate să scurme. Cînd are în ea sănătatea naturii în care am crescut, puțin îmi pasă de ce e în mintea ei ! Socotelile dînșii, de fată cu gîndul căpătuielii, sînt o nimica pe lîngă marile ei puteri de a ține un om ca mine treaz și dornic ca la întîiul început de dragoste .Și ei cer ca să schimb adevărul acesta pe o prostie : că m-am înhăitat cu o femeie care nu e din lumea mea ! Haida de !... La fel trebuie să faci și tu, Culai. Să nu le sacrifici adevărurile vieții tale pentru un alt capitol al prostiei lor. Ți-a însămînțat Dana tinerețea ? Fii rodul acestei însămînțări toată viața ! Ești obligat la aceasta de două ori, Culai. O dată pentru că e o poruncă lăsată de Dana ; și a doua oară pentru că numai tinerețea aceasta îți va putea primeni puternile de creație literară. Numai din arderea ei ai să poți scoate cuvinte de foc și de lumină.

Din încremenirea de pînă acum, Neculai Brateș s-a rupt, ca să însăileze cîțiva pași amețiți. Nu știa ce să mai răspundă. Ar mai fi putut el ridica unele proteste, dar prea i-au părut luate din zestrea gugumanilor, ca să poată face față cu ele apărării lui Stejărel Racotă. Și totuși, teama ce o avea stăruia încă. Că o bucată de vreme o va simți pe Aniuta lîngă el, crede. Dar, nu are înaintea Aniutei experiența Danei ? Nu începuseră să se arate semnele învechirii ? Lavaliera pe care i-a înnodat-o în atîtea rînduri, nu a trebuit să o schimbe pe o zgardă la cererea Danei ? Nu a fost silit de ea să îndepărteze roata de car a calabrezei ? Și nu tot ea i-a arătat oameni mai îngrijiți în ținută decît el ? Mai slabi decît dînsul, și... și nu tot ea l-a rugat s-o mai lase cîțiva ani, fără copil ?... Că ea n-a știut spre ce schimbare o pot duce semnele acestea, e-adevărat, dar... dar să nu mai judecăm pașii în viitor ai unei femei care nu mai e printre noi ! și-a zis, spărgînd mai departe în țăndări, cu pașii lui amețiți, întunerecul odăii.

— Iar taci ? l-a întrebat Stejărel Racotă, simțindu-l prins în chingiile gîndului.

— Nu tac : caut numai deosebirea dintre...

— Dintre ?

— Dintre cazul matale și cazul meu. Căci nu sînt din aceeași familie, cucoane Stejărel.

— Nu te pricep, Culai. Mă ții departe de gîndurile care te frămîntă. Răstoarne-le, ca să știu despre ce este vorba.

— Iată-le și răsturnate ! se opri iar din mers Neculai Brateș. După cum singur ai spus-o, prezența Tincuței lîngă mata, în ceea ce o privește, e subjugată unui scop al ei : căpătuiala. Așa parcă i-ai botezat dragostea.

— Și nu-mi retrag cuvîntul.

— Iar matale, puțin îți pasă de toate aceste ale ei socoteli, cînd în schimbul lor ți-aduce, o dată cu ea, sănătatea naturii în care ai crescut și care te ține treaz și dornic ca la întîiul început de dragoste.

— Și aceasta este exact.

— Mă rog, nu le enumăr pentru a le combate, ci le repet pentru a sublinia ceva. Prezența Tincuței are un scop. Se găsește lîngă mata, fiindcă are un scop bine definit.

— Ți-am spus că puțin îmi pasă.

— Știu, știu că puțin îți pasă ! Lasă-mă să termin. A fost vorba de a privi cazurile noastre prin comparație.

— Poftim, compară-le mai departe.

— Dacă pe Tincuța a adus-o și apoi a întors-o lîngă mata un scop, — același în amîndouă rîndurile — află, cucoane Stejărel, că nici pe Dana și nici pe Aniuta nu le-au adus lîngă mine „scopurile". Le-a adus rătăcirea... Dana a avut noroc să piară înainte de sfîrșitul rătăcirii, dar Aniuta ? De ce să nu o scutur de umeri din vreme și să-i spun : fată, trezește-te ! Te amețește un vis. Visul e scurt, fată, și mai e și mincinos. Dacă te-ai amorezat de Neculai Brateș dormi cu cărțile lui sub pernă — căci cu ele te-ai otrăvit — și lasă-l pe el, că dacă l-oi lua lîngă tine, pe pernă, ai să te sperii cînd ai să afli că e și el un om ca toți ceilalți, și pe deasupra și vîrstnic. Anii tăi își cer locul lor în viață. Vor altoiul altor douăzeci de ani, nu cu un om intrat în putrefacție...

— Mucegăit, cu resturi din el în cadă, şi aşa mai departe, săracul de tine! Căci ştiu de-acum ce mai poate urma! se arătă mulţumit de cele auzite, precum şi sigur de cele ce vor urma, Stejărel Racotă.

— Tot nu este aşa, cucoane Stejărel?... Aş putea să-ţi spun şi mai mult ca să te conving, dar nu vreau. Mă opreşte ceva... E şi zadarnic, de altfel. Matale dai tinereţii vîrsta poftelor; eu o opresc acolo de unde începe să o jignească o stăruinţă întîrziată.

— Nu! Nici Dana nu a fost o rătăcită, şi nici Aniuta nu e. Rătăcitul eşti tu. Tu, cu mucegăirile tale şi cu mereu nesfîrşitele întrebări pentru o treabă de nimica. Eşti atît de mic, Culai, în faţa cuvîntului „iubim", încît mi-e şi lehamite să mai discut!

— Lehamite?... Vorbeşti cinstit, cucoane Stejărel?... Sînt o nimica toată întrebările mele?...

— O nimica! Ţi-am mai spus-o şi o repet!

S-a ridicat din fotoliu să se îndrepte spre fereastra deschisă. Mai puţin obişnuit decît Neculai Brateş, cu mersul prin întunerec, a bîjbîit, lovindu-se de unele lucruri.

— Încet, că se supără Ion.

Nu i-a răspuns. Poate că nici nu l-a auzit. Ajuns, a ridicat ochii către luceafăr, rămînînd o clipă în faţa luminii de pe cer, ca într-o prosternare. Apoi, cu o mînă întinsă în întunerecul odăii şi-a chemat prietenul, să vină lîngă el.

În chenarul ferestrei, chipul lui Stejărel Racotă s-a poleit cu lumină din strălucirea luceafărului. O dungă albă, argintiu-lucie, desena pe întunerecul nopţii profilul lui. O linie numai a frunţii, a nasului şi a bărbiei, restul rămînind umbră, în şi mai adînca umbră de-afară.

„O icoană!" şi-a spus sieşi Neculai Brateş.

Aşa era! O icoană a nopţii, pentru cei care mai cred în visuri. O icoană deasupra căreia sta aprinsă candela luceafărului.

Mîna care l-a chemat i-a prins umărul.

Cu cealaltă, cuconul Stejărel îşi însoţea cuvintele.

— Priveşte, Culai.

Mîna lui s-a îndreptat spre un fund al orașului, unde un șir de cupole răzleţite, cu crucile ridicate spre Dumnezeu, puteau fi întrezărite.

— Le vezi ?

— Le văd, cucoane Stejărel.

— Sînt opera iubirii, Culai. Din dragoste pentru Dumnezeu au fost ridicate. Privește acum și la toate gheburile astea, de parcă par o turmă de oi negre. Le vezi, Culai ?

— Le văd, cucoane Stejărel.

— Sînt opera aceluiași sentiment, Culai : dragostea. Dragostea pentru ai noștri. Să aibă copiii noștri o casă în care să crească la rîndul lor alţi copii... Dar norii aceștia, tot negri și ei, rămași în popas la Iași, pe Dealul Copoului, îi vezi ?

— Îi văd. Sînt teii Copoului.

— Nu, Culai, sînt copiii din flori ai omului, cu natura. Sînt și ei rodul unei dragoste. I-a iubit un visător, ca mine și tine, și i-a păzit cu dragostea lui pînă s-au făcut mari, umbroși și prietenoși. Și născuți din dragoste, au rămas credincioși dragostei. Cînd vrem să nu ne-o mai știe alţii, sub ei venim. Nu este ieșan, Culai, să nu fi iubit sub un tei al Copoului. Fiecare din noi avem un tei al iubirii noastre, în Copou. Lumea îl cunoaște numai pe al lui Eminescu. Pe-al meu, pe-al tău, și pe-al fiecăruia din noi, nu-i știe. Și totuși, sînt acolo, paznicii de veacuri ai dragostei ieșene. S-au născut din iubire și au rămas credincioși ei, slujind-o... Dar pasările aiestea, cu cîntec neastîmpărat nici în noapte, le-auzi ?

Neculai Brateș le auzea.

— Nu e frumos cîntecul lor, Culai ?

— Frumos, cucoane Stejărel.

— E și el birnicul dragostei, Culai. Ni l-a înveșnicit, din pasăre în pasăre, tot dragostea... Și așa, oriunde am privi și orice ne-ar ieși în cale și am asculta. Sînt veșnice toate, Culai, pentru că toate s-au născut din iubire. Adevărata creatoare a lumii întregi este iubirea. Și ori prin cîte nevoi a trecut lumea aceasta, n-a pierit, fiindcă era în ea sămînța eternității : iubirea. Iar tu, tu vrei să te oprești din iubire, fiindcă ar putea fi unii care să spună că ai uitat prea repede prima întîlnire cu ea... Cum poți

fi atît de mic în fața iubirii, Culai ?... Răspunde, sau poate ți-a înghețat cuvîntul ? !

— Ce să mai răspund, cucoane Stejărel ! Incep să cred în Satana.

— În iubire să crezi, Culai.

Spre revărsatul zorilor, Ion Măsălaru a mai deschis o fereastră, să dea duhoarea de fum stătut afară. Că prin cea singură, rămasă de cu seară deschisă, n-a prididit să iasă.

— Hogeaguri să fiți și n-ați scoate atîta fum !

— Că bine zici ! s-a alăturat Neculai Brateș, la părerea lui. Se impune chiar să ne spălăm plămînii cu puțin aer proaspăt. Ești de părere, cucoane Stejărel ?

— Cum ? ! a întrebat Ion Măsălaru, scăpînd cuvîntul din marea lui desperare.

Să se mai mire însă mai mult, nu l-a lăsat Stejărel Racotă.

— În loc să te bucuri, ne stai împotrivă ?

— Să mă bucur ? ! dădu din cap de cîteva ori Ion Măsălaru.

— Ești de la țară, Ioane. Dezmorțirea dimineții are frumusețea ei. Să prinzi întîile bătăi din aripi ale cucoșului salutînd soarele, nu-i puțin lucru !

— Numai de-o mai fi rămas vreunul neprins încă de matale și de cuconul Culai ! i-a răspuns Ion Măsălaru, știind el despre ce cocoși și despre ce bătăi poate fi vorba.

Capitolul IV

SEMNELE RĂSUCIRII DIN NECULAI

Brateș, pe timpul convorbirii lor cu Ralița Vlădoianu, au fost prinse de Stejărel Racotă de cum au început să se arate. Și ceea ce l-a bucurat mai mult pe Stejărel Racotă a fost neînșelătoarea simțire că și în el se petrece o tulburare a sufletului. Parcă nu s-ar mai vrea în mocna de pînă acum, și cată a face față într-altă parte.

De la cucoana Ralița, adevăr e, că au plecat și unul și altul cu oarecare limpezimi. Stînd de vorbă cu femeia aceasta, unele umbre din gînduri li s-au luminat. Și au fost luate și în mai mare preț cuvintele ei, fiindcă veneau de la o femeie bătrînă, ce gîndea cu totul în altfel de cum gîndeau fițele și garofițele Iașului, pe care nu numai o dată le-a luat în răspăr cucoana Rizanta, cînd a fost vorba de căsătoria fiicei sale, Roxana. Fițele și garofițele, deși altele pe vremea cucoanei Rizanta, și altele acum,

îşi măcinau, totuşi, toate, cu aceleaşi îndemnuri şi cu aceleaşi măsurători, bătrîneţele. Socoteala pămînturilor şi cercetarea terfeloagelor spre a se putea vedea dacă a suferit vreo corcire sîngele, şi mai ales potrivirea pe ani a căsniciilor erau şi acum în deosebita lor grijă.

La căsătoria Danei, n-a rămas barem una să nu veninеze. Căci nu ştiu cum, dar din socotelile lor de înrudire, cînd încep a le înşirui, pe oricine ar fi şi îl voiesc de un neam cu ele, poate să se întîmple orice şi pînă la urmă tot îl scot rudă.

La căsătoria Danei nu a rămas una din fiţe să nu-i fie bunică sau străbunică. Aşa că atît de mult venin ca atunci, nici că s-a vărsat vreodată în Iaşi. Cucoana Raliţa însă, deşi cu mult mai în vîrstă decît toate fiţele şi garofiţele trăinde, avea alte păreri, şi la întrebările care i se puneau, sfaturile ei erau smulse din viaţă şi nu dintr-o orbită tradiţie care, dacă avea tot dreptul să se fălească la amintirea unor anume fapte şi oameni, n-avea nicidecum dreptate să se împotrivească la ceea ce hotărăşte viaţa peste vrerile oamenilor. Ea a înţeles şi dragostea Danei, şi l-a înţeles şi pe Stejărel Racotă. Chiar şi pe Stejărel Racotă, care, spre deosebire de ea, şi-a risipit şi viaţa şi averea. Şi i-a fost destul lui Stejărel Racotă să găsească un om care să-l înţeleagă, ca de la acel singur om drumul să-l ducă înapoi la Tinţuţa.

Şi drumul înapoi i-a fost uşor. Semnele răsucirii din Neculai Brateş, prinse de el în timpul cît au stat de vorbă cu cucoana Raliţa, n-au fost numai o părere. Le-a urmat fapta. Prietenul său dispăruse. Unde? Pe drumul lui vechi. Aşa cum şi l-a regăsit şi el pe al lui.

Dar, sub o tortură de întrebări a stat şi dînsul, aidoma ca prietenul său. Înapoi spre Tinţuţa, sau înapoi spre o altă Tinţuţă ? Răspunsul nu s-a lăsat mult aşteptat. Înapoi la Tinţuţa...

Pe la Feiga Papiş nu mai călcase. Iar despre Tinţuţa, de la alungatul ei, n-a mai ştiut nimic. „S-o fi întors la Feiga, sau a plecat ruşinată la Tîrgul-Neamţului ?“

A crezut mai puţin în întoarcerea ei la Tîrgu-Neamţ. A schimbat o lume pe alta, şi fugarii din sate nu se înapoiază învinşi.

„Poate că și-a reluat serviciul la Feiga !“

Poate !

„Dar întoarcerea la Feiga Papiș nu e și ea o înfrîngere ?“...

„Dar mai e la Feiga Papiș și o lume care a dorit-o și care, poate (iar poate !) o mai dorește. Cum Iașul mai are cîțiva boieri, poate (din nou poate !) s-o fi întors la aceștia !...“

Poate ! Un șir nesfîrșit de *poate,* cu tot atîtea nădejdi. Un șir nesfîrșit de *poate,* și nici un *nu*...

A plecat într-o doară de-acasă. Și numai cînd s-a văzut ajuns în răscrucea străzilor de unde începe urcînd Sărăria, și-a dat seama Stejărel Racotă că spre Feiga Papiș a luat-o.

La început l-a surprins o nedumerire. Ce caută el singur la Feiga Papiș, și mai ales la o oră nepotrivită ? Nu a stat însă prea mult în fața întrebării, deoarece, dacă a ajuns pînă aici, ia să o ia el și mai departe, spre Feiga, să sondeze puțin cîrciuma.

La ora aceasta încep pregătirile. Chelnerii sînt în forfota dichisitului meselor, a stropitului, se dă foc mangalului de la grătar, se schimbă hainele slinoase pe cele de sară și, poate (e la al patrulea poate !) de s-o fi întors, o să-i apară în ochi.

Zis și făcut. L-a luat lenea pașilor mai departe. Și, deși cobora, i se părea că urcă.

Cînd s-a apropiat cam la o sută de metri de cîrciumă a trecut de partea cealaltă a străzii, ca să o aibă bine în ochi.

Ideea nu a fost rea. Și peste ea s-a mai adăugat și norocul. Sami ieșise să stropească trotoarul. Un Sami mai vlăjgan acum, pregătit îndestul să treacă și la surtucul negru al chelnerilor, dar pe care jupînul Elic îl ținea tot pentru treburi mărunte și alergătură, nefiind încă destul de „lux“, zicea dumnealui.

— Tot la Feiga ești, Sami ? l-a întrebat el, așa ca din treacăt, fără a se opri.

Sami a ridicat capul din trotuar să vadă cine îl strigă.

— Matale, cucoane Stejărel ? ! și mai să-i cadă stropitoarea din mînă.

A lăsat-o frumușel jos și a dat fuga pînă la cuconul Stejărel.

— Să trăiți, cucoane, da' de ce n-ați mai dat pe la noi ?

Pesemne că era Stejărel Racotă și în lenea vorbelor, nu numai a pașilor, căci nu s-a grăbit să-i răspundă.

— Ne părăsesc boierii rînd pe rînd ! a luat-o din loc mai departe picolul cu dreptul la galoane mai mari. Numai cuconul Gheorghiță nu ne uită. Vine mereu cu cucoanele.

Stejărel Racotă îl privea a mirare, neștiind nici acuma ce să-i răspundă.

— Alea de le zice Biroul 2, cucoane Stejărel ! merse mai departe cu lămurirea Sami, bănuind că rău n-o să cadă cu asemenea amănunte.

— Dar Tincuța ? sări, dintr-o dată și ca din întîmplare, Stejărel Racotă, cu întrebarea. Tot pe la voi ?

De data aceasta a întîrziat Sami cu răspunsul. Căci nu știa de unde s-o-nceapă. Nu a scos-o de la jupînul cuconul Stejărel ?... Adică să-i fi pierdut urma ?... Să fi plecat de la cuconul Stejărel, fără să știe, și acum, copoi după ea ? !...

— Nu mai e la noi de cînd... știți dumneavoastră, cucoane, de cînd... Adică vreo două, trei săptămîni a mai fost după aceea, și acum iar nu mai e în serviciu. S-o-nvățat rău... Stă la o mătușă a ei, în Tătărași. Am întîlnit-o, să tot fie vreo zece zile, în piață.

— Și ?

— Întreba ce mai fac boierii. Că nici boierii n-au uitat-o ! Barem cuconul Gheorghiță m-a iscodit mereu de ea.

— Și i-ai spus ?

— Sîmbăta trecută.

— Și ?

— Știu eu ? Cred c-a găsit-o. Joia ce trecu, nu m-a mai întrebat nimic de ea. Că a fost și joi seara, cuconul Gheorghiță, cu cucoanele de le zice Biroul 2... Să vă rezervez masă, diseară, cucoane ?

— Nu, să nu-mi „rezervi" nimic, Sami, dar o treabă tot o să-mi faci. Să te duci pînă la Tincuța și să-i spui să dea pe la mine, mîine sau poimîine.

Sami s-a arătat foarte fericit de însărcinarea ce i s-a dat.

— S-a făcut, cucoane Stejărel! Chiar mîni, de la peață, trec pe la ea.

Și după ce a întors capul, spre crîșmă, să vadă dacă nu cumva a ieșit la control jupînul:

— Că și jupînul m-a trimes s-o-ntreb dacă nu vrea să intre iarăși in serviciu. Că întreabă mereu boierii de dînsa.

— Și?

— A spus că boierii n-au decît să vină s-o vadă, dacă li-e dor de ea, dar de serviciu să nu-i mai pomenească nimeni, că ea nu mai e ce a fost! Că n-o văd că e și într-altfel îmbrăcată?

Cum s-a îndepărtat prea mult de crîșmă, tot urmîndu-l pe cuconul Stejărel, Sami și-a cerut iertare:

— Mă scuzați, vă rog, cucoane Stejărel, da' trebuie să mă întorc la serviciu. Iese jupînul la inspecție și-atîta-i trebuie, să nu găsească trotuarul stropit, ca să mă amîne iar la avansare.

— Bine, Sami, și pentru treaba de mîine, pune și tu în pușculiță hîrtiuța aceasta.

Sami n-a avut răbdarea să n-o privească. Iar privind-o, i s-au umezit ochii.

— Să trăiți, cucoane Stejărel!

Nu s-a putut opri să nu-și frece bărbia cu hîrtia de o sută de lei.

— Așa saftea mai zic și eu! Cucoane, în regulă! Mîni, s-a făcut. Și cînd o să mai aveți nevoie de serviciile lui Sami, Sami răspunde prezent... Vă rezerv masa?

— Asta, cînd ți-oi spune eu, nu-l lăsă în deznădejde cuconul Stejărel.

— Mă rog, eu sînt gata oricînd, cucoane, că nu degeaba am fost și cercetaș și străjer.

— Răbdare, Sami, că ai s-ajungi tu și moșier, nu numai străjer. Să vrei numai, că Moldova vrea!

— Să v-audă Dumnezeu, cucoane! Să trăiți și la mai mare... S-o vedeți acum pe Tincuța, e și mai și! mai spuse el începînd fuga spre stropitoare, numa' și numa' să nu mai găsească motiv jupînul să-l amîne cu avansarea...

A doua zi, cuconul Stejărel Racotă n-a ieşit din casă. O aştepta pe Tincuţa. Ca niciodată, i-a fost teamă de venirea lui Neculai Brateş. L-a aşteptat în fiecare zi, ani de-a rîndul, şi astăzi, pentru prima oară a dorit să-l lase în pace. E el într-o schimbare după întoarcerea de la Raliţa Vlădoianu, dar de, Dumnezeu ştie cît l-o ţine şi din ce nimic ar putea să i se năzărească iarăşi ceva de Tincuţa. Cum însă de patru zile nu s-a arătat, nădăjduieşte cuconul Stejărel că n-o să se arate nici astăzi.

Mai multă teamă de Tincuţa îi e. Şi, după cîte a priceput el de la Sami, o cam caută boierii, şi boierii moldoveni cam ce caută, găsesc !

A trecut dimineaţa petrecînd mai tot timpul la fereastră. O aşteptare care îi bătea cuie în inimă. Ca să nu înlemnească locului, străbătea din cînd în cînd camera, dar era destul să audă cel mai mic zgomot, ca să ajungă din nou la fereastră, cu bătaia cea mare din inimă, în pumn.

Pe la amiază i-a răcit fruntea un gînd : „Dacă nu a venit pîn-acum, slabă nădejde !...“ Şi-a dus o mînă la frunte şi pe lîngă că era rece, mai era şi umedă fruntea.

Constatarea aceasta a fost mai puţin cuprinzătoare decît cea următoare. „Cîndva, eram eu aşteptatul ! Şi nu numai de o femeie !... Acum e numai una în viaţa mea şi nici aceasta nu vine !...“

Totuşi, nădăjduia. Mai era înaintea lui o jumătate de zi. Să aştepte, şi de nu...

„A întrebat de ea şi Gheorghiţă Mîrza ! Se putea să nu-şi vîre porcul rîtul şi-aici ? ! Pesemne că nu s-a săturat cu palmele lui Culai !...“

Şi aşa, pînă către orele cinci, cînd a auzit un ciocănit în uşă.

Cum de n-a văzut-o intrînd în curte ? !

Cu mîna la inimă, chemată de-o nouă înţepătură, s-a dus să deschidă.

— Tincuţa !

Tincuţa şovăia însă: În faţa uşii deschisă cîndva pentru a fi dată afară, s-a simţit tare prost. Şi nu pentrū că intra acum pe o uşă pe unde altă dată a fost dată afară, ci pentru simplul motiv că i s-a trezit în piept spaima de-atunci. Strînsoarea mîinii şi aproape îmbrîncirea ei de

către Neculai Brateș, nu le-a uitat. I se pare și acum că-i strînge cineva mina și c-o împinge de spate.

— Bravo, Tincuța! Ai făcut foarte bine c-ai venit! și-a făcut auzită bucuria, cuconul Stejărel.

— Cucoane Stejărel, eu tot nu știu dac-am făcut bine!

— Cucoane Stejărel?! s-a mirat fals, și mai mult pentru a o face să înțeleagă despre ce este vorba, Stejărel Racotă. Să nu te mai aud cu cucoane... Că ai dreptate să fii puțin supărată, e drept, dar trebuie să pricepi și tu că n-am avut nici o vină. În fața furiei lui mi-am pierdut capul.

Drept răspuns, Tincuța l-a întrebat simplu:

— Nu mai sînteți prieteni?

— Ba da, i-a dat aproape cîntînd replica, Stejărel Racotă, dar cum i-a zărit ochii căscîndu-se a mare mirare, a mai adăugat la *badaul* cîntat și lămurirea necesară: însă fără de nici un drept asupra mea. Cu condiția aceasta am rămas prieteni, așa că, vezi tu...

— Știu eu ce să mai văd, cucoane Stejărel?!

— Iar cucoane Stejărel?! Trebuiești puțin urecheată?

A ridicat mîna, cea cu care își apăsa inima, și în loc de urecheala promisă, i-a bătut tandru obrajii.

— Hai, vino și nu mai sta pe gînduri.

— De, un îndemn zice da, și altul nu! i-a răspuns Tincuța, muncindu-și sufletul pe pragul unei îndoieli.

— Ascultă numai de acela care zice da, — și-a tras-o de-o mînă, lăsîndu-se cu plăcere dusă Tincuța, dar nu și fără de o falsă împotrivire, precum că n-ar prea voi. În gînd a fost însă și mai Tincuța de altă dată. „Acum e ceasul cel bun de lămurit cu pămîntul și cu căsoaiele. Dacă nici tu nu mai poți de dorul meu, apoi nici eu nu mai pot fără pămînt!“

Deși dezrădăcinată întrucîtva, totuși, nu uitase pămîntul. Zilele trăite la oraș nu i-au putut lua acest of. Și mai mult ca oricînd vroia să aibă bucata ei de pămînt. A învățat că la oraș lumea este înșelătoare. Te ametește cu vorbe și te năucește de cap. Cuconul Gheorghiță Mîrza cîte nu i-a făgăduit! Și la urmă, ce s-a ales din toată făgăduiala? Ba, cînd a ridicat puțin glasul și i-a spus că a mințit-o și că nu e frumos să se poarte așa un boier ca dumnealui, a amenințat-o cu Poliția și cu trimiterea la

urmă „Mai şi cutezi să ridici glasul, putoare? În loc să-mi spui *merçi* c-ai avut cinstea să treci pe la mine, te mai şi-obrăzniceşti?! Ia vezi că te trimet cu Poliţia, legată fedeleş, la urmă!" Şi pînă să am „cinstea" să trec pe la el — „Tincuţo aşa şi aşa, că m-am săturat de boieroaice d-astea sulemenite şi fără de vlagă, şi că de-acum înainte vreau numai sănătatea sînului tău..." I-a trebuit numai o dată sănătatea sînului meu, ca apoi să fiu o putoare de trimis la urmă!... Nu, nu mai crede în boieri. Cu ce s-a ales de cînd s-a amestecat printre ei? Cu îmbrînciţul dintr-o casă, cu vorbe goale şi cu ameninţarea trimisului la urmă! Da', pesemne că i-a venit şi ei ceasul că, după cîte simte, s-a perpelit tare de dorul ei cuconul Stejărel! Apoi, dac-aşa e, cucoane Stejărel, să rotunjim atunci treaba negustoreşte. Că, dacă la altele nu i-au fost bune cele întîmplate, la oleacă de învăţătură tot au dus-o...

Pînă în casă s-a lăsat trasă de mînă; ajunsă însă înnăuntru, s-a arătat fără de voinţa rămînerii. Ba, a dat pe faţă chiar semne că ar vrea să plece.

— Hai, Tincuţa, ia-ţi locul vechi şi stai. Nu ţi-am spus că nu mai am nici un stăpîn?

— Parcă nu mi-ai spus matale destule şi atunci? Şi din toate, ce s-a ales? Un brînci afară şi o nălucă a pămîntului, care îmi înveninează inima şi acum. Că matale ştii, cucoane Stejărel, că sînt o fată săracă şi că, dacă am venit la oraş, a fost ca să cîştig ceva parale, să pot cumpăra o seamă de fălci. Că din tot Tîrgul Neamţului, numai eu n-am avut pămînt! Oricît or avea ele fetele, de puţin, şi chit că e numai coastă şi piatră, da' se cheamă că au şi că pot vorbi de-un pămînt al lor. Să ieşi tu, fată, în vatra tîrgului, şi să nu-ţi poţi arunca ochii pe un petec de pămînt care să fie al tău, e ruşine, cucoane Stejărel, şi eu am vrut să scap de ruşinea asta. Chiar dînd-o pe alta, da'... am rămas cu-amîndouă şi încă şi mai săracă!... Dacă n-ar fi fost inima care să mă ţină legată de mata ieşea ea, Tincuţa, şi cu pămînt. Să-l fi ales din atîţia numai pe cuconul Gheorghiţă Mîrza şi tot m-aş fi ales cu pămînt. Am rămas însă fată cinstită, cu lacrimi în ochi pentru un dor frînt şi-o licărire de viaţă mai bună.

Aci s-a oprit din șirul vorbelor Tincuța, să vadă, spune el ceva cuconul Stejărel ?

Cuconul Stejărel n-a spus însă nimic. Aștepta să se descarce de tot năduful și pe urmă o să audă ca Tincuța ce mai are de spus.

Tincuța, speriată întrucîtva de tăcerea lui, semn că n-o să ajungă la un capăt cu pămîntul nici acum — că de ce tace atunci ? — s-a lăsat dusă de jale mai departe, doar i-o răsuci sufletul spre gîndurile ei.

— Mi-am fărîmat viața cu totul și semn s-o mai salt de unde a căzut, nu s-arată. Mai bine rămîneam acolo, la țară, cu sîlnicul fetei fără de pămînt, decît s-ajung unde am ajuns, strivită și rușinată de-o vorbă în care am crezut și m-am lăsat ei !

Tincuța s-a oprit iarăși, ascuțindu-și urechile. Le-a ascuțit însă degeaba ; cuconul Stejărel a tăcut și acum.

A încercat atunci Tincuța un cuvînt și mai greu :

— Am să mă omor, cucoane Stejărel. Am să m-arunc înaintea trenului, să mă sfîrtece și să se termine. Că din așa rușine, văd eu că nu pot să ies în altfel !

Și iar s-a oprit.

— Ai isprăvit ?

Ce să mai spuie ? Mai bine să-și închidă cuvîntul și să dea un înțeles de spaimă tăcerii. Poate că așa va străbate mai bine greul prin care trece.

Dar, în loc să-i spună de ce o durea, ce-a întrebat-o cuconul Stejărel ?

— Zici că Gheorghiță Mîrza s-a oferit să... te-ajute ?

„Aha ! plesni în ea cuvîntul satisfacției. Mi se pare că am brodit-o cu cuconul Gheorghiță !... De-ar ști cum a fost ! !...“

— Pot să și mă jur, dacă vrei, cucoane Stejărel !

— Iar cucoane Stejărel ?

Acest *iar cucoane Stejărel* a fost semnul cel mai de dovadă, că nu-i sînt de loc în primejdie nădejdile.

— Numai fiind ce-am mai fost aș putea să-ți spun ca atunci. Așa, o îmbrîncită și rușinată, nu mă încumet.

— Ești ce-ai mai fost, Tincuța, m-ai înțeles ? Mai mult decît ce-ai fost. Ai să ai și pămîntul și ai să ai și casele.

Lumini dintr-un soare al ei numai, îi vălureau obrajii. Să-şi poată înghemui bucuria, nu a putut.

— Şi pămîntul ?! Şi casele, Stejărel ?!

— Şi pămîntul şi casele, Tincuţa.

Şi parcă de pe inimă le-ar fi luat să i le dea, şi casele şi pămîntul, căci acolo a dus mîna cuconul Stejărel, împuns de-o durere.

Bucuria Tincuţii n-a durat însă mult. Umbra veche i-a pălit lumina.

— Mai mi le-ai dat o dată şi pînă la urmă tot fără de ele am rămas. Nu mai cred în vorbe. Pe vorbe am ajuns de rîsul lumii, de nu mai am curaj nici să mă întorc acasă ! Dacă mi le dai cu acte, mă-ntorc, şi să vezi matale atunci cum ştie să iubească Tincuţa.

— Cu acte, Tincuţa ! Chiar mîine, de vrei. Un ceas, două la Tribunal şi le trec pe numele tău, vînzătoare. E, mai te înşeală vorbele ?

Răspunsul l-a dat cu fapta Tincuţa.

— Stejărel, să nu mai iubeşti pe nici una alta. Căci şi să vrei să cauţi printre boieroaicele voastre o fată care să te iubească atît de mult, n-ai să poţi.

Cît de mult şi cum numai ea ştie să iubească, i-a arătat pe dată Tincuţa.

Să mai simtă şi care este mirul pus pe dragostea ei, n-a simţit cuconul Stejărel. Căci numai în gîndul Tincuţii şi-a despicat mirul înţelesul :

„Şi dacă nu te-oi vîrî eu mai degrabă în groapă, cu dragostea mea, să nu-mi zici mie Tincuţa !“

Capitolul V

CĂTRE MIEZUL TOAMNEI A SOSIT om de la Aşezămîntul Balş, cu veste la cuconul Stejărel să vină, că-l cheamă în pripă cucoana Raliţa.

Omul avea fruntea întunecată, ceea ce l-a făcut pe Stejărel Racotă să-l întrebe :

— Şi cucoana Raliţa, ce face ?

Omul şi-a topit în vorbe întunecimea frunţii.

— Apoi, ce face Duduca Mare, nu prea e-a bine ! S-o lichit de crivat şi spun doftorii că a ajuns-o şi pe dumneaei rîndul.

— E bolnavă ? se prefăcu a da o surprindere vestei aflată cuconul Stejărel, dar asta numai pentru omul cu ştirea, căci despre cele ce se întîmplă a bănuit el de cum l-a văzut.

— Iaca îi săptămîna. S-o întors cu domnu Iotzi, cam şubredă, de la Cîrjoaia, şi din acea zi, nici că s-o mai

sculat ! Doftori și iar doftori și amu a trimăs după dumneavoastră și după încă un boier.

A scos din cingătoarea de piele, cusută cu tiv lat, tot de piele, colorată în verde și galben, hîrtiuța cu adresa celuilalt boier.

— Iacătă-o, cucoane ! Mă rog — 'neavoastră, citiți-o tare s-o mai aud o dată. Pe vremea mea nu erau îmbulziți copchiii la carte ca amu, și am rămas fără de știrea ei.

Cuconul Stejărel s-a supus.

— Domnul profesor Neculai Brateș, în Strada Patruzeci de Sfinți. A adăugat : De altfel, ai s-ajungi ușor la el, că mergem împreună. Îl luăm, și apoi, la cucoana Ralița...

— Să nu mă învinovățiți de încălcarea acestei ore. Mai ales matale să mă ierți, Aniuta.

— Papa Stejărel, Aniuta nu te iartă, fiindcă n-are de ce să te ierte. Dimpotrivă, îți mulțumește. Îți mulțumește pentru lumina care îți arde pe frunte. E candela mea. Frère Culai mi-a spus totul.

— Astăzi, dacă mai e și astăzi o lumină acolo, e a unei alte candele, Aniuta, Culai. S-a aprins pentru Ralița. Ne cheamă, iată pentru ce am venit. Omul trimis de ea e la poartă. Ne așteaptă. După cîte am înțeles, se apropie de ceasul cel mare.

— Bolnavă ? a întrebat Neculai Brateș, sărind dintr-o lume într-alta.

— Da.

— Să mergem atunci. Tu ?

— Ies cu voi... Sau poate aveți ceva împotrivă ?

Cuconul Stejărel a privit-o cu dojană în ochi.

— Împotrivă ? !... Ai auzit-o, Culai ?

— Am auzit-o. Răspunde-i și fără ajutorul meu.

— Ai auzit-o prost, dacă crezi că la ultimele ei cuvinte mă refer.

— La altele ? !... Care ?

— La acele care au mai dovedit o dată că fata aceasta e un mare suflet. N-ai auzit-o cum mi s-a adresat ?... Papa Stejărel !

Ochii Aniutei, care știau mai mult decît ai lui Neculai Brateș, au privit în jos.

— Ridică-i, Aniuta. Cînd o femeie calcă atît de frumos pe urma alteia, amintirea acelei alteia nu mai doare. Grija matale de a pune și lîngă mine umbra Danei, așa cum ai pus-o lîngă Culai, îți dă dreptul la *papa Stejărel*. Te oblig chiar la aceasta. Așa cum te obligăm să ne însoțești pînă unde vei vrea.

Au plecat. Și ca totdeauna, singurul care a rămas a fost Ion Măsălaru. I-a petrecut pînă în poartă și de acolo i-a lăsat drumului, el rămînînd în ea ca-n fața unui hotar.

— Iar s-au făcut di trei !...

Începînd a îndrepta lucrurile și a le pune la locul lor, Ion Măsălaru se întreba pentru a nu știu cîtea oară, ce fel de viață o mai fi și aiasta, cu ferestrele în toate vînturile. Ce diavol nu-i lasă să-și ducă zilele în tihnă și ce prăbușire de minți îi amestecă atît de neînțeles pe acești doi oameni, adunați atît de nepotrivit lîngă o fată ieri și lîngă alta astăzi ?

În drumul de la poartă pînă în fundul curții, la el, Ion Măsălaru a căutat să culeagă din vînt și din anume pete de pe cer semnele izbăvirii pămîntului.

La Așezămîntul Balș au găsit zbatere mare. Frămîntări au fost ele multe aici, dar ca acum, niciodată. Vecinii s-au obișnuit cu ele. Cum încep a se strînge în grupuri de trei, patru sau cinci pensionarele Așezămîntului, a stîrni vorba și lacrimile, crucile, milostivirea cerească și oftările, semn e că într-o odaie se desparte de viață una din ele. Că e așa, clopotele de la Patruzeci de Sfinți nu întîrzie să pună pecețile bătăilor lor pe nevăzutele zboruri ale sufletelor.

— Ce fiță o mai fi murit ? se întreabă atunci vecinii.

În casa și în curtea Așezămîntului Balș, ctitorie la care a adăugat și cucoana Ralița Vlădoianu, ca una ce era din neamul Bălșenilor, o bună parte din averea și străduințele ei, nu se vorbește decît de grijile din urmă ale oamenilor, de testamente, de ceea ce a fost lăsat cu limbă de moarte, de ce s-a mai găsit peste bănuielile lor de pe urma duselor, și, din cînd în cînd, la împrejurările

ce se arătau, cîte o acră împotrivire contra nelegiuirilor de dincolo de curtea şi casele Aşezămîntului. Aşa cum acră a fost şi atunci cînd s-a măritat fata Roxanei, nepoata Rizantei, strănepoata Săftiţei Culcer, şi de două ori strănepoata jupînesei Fetica Bolhuz, adică aşa după cum şi-o aduceau aminte fiţele Aşezămîntului, din socotelile şi înrudirile lor. Dar, să păzească fiţele şi garofiţele rînduiala anilor şi în cele ce le privea ferit-a Sfîntul ! Căsătoria fetelor o doreau ele în cel mai păzit respect al anilor, dar moartea, moartea lor, a fiţelor, să nu mai ţie seamă de ani ! Aşa după cum nu ţin nici bătrîneţele. Nu are optzeci şi şapte Caşula Graur şi e mai tînără decît Mirița Zadig, care numai de şaptezeci şi doi e ? ! Atunci de ce să le ia moartea la rînd, după ani ? Trăiască fiecare cît poate, ceea ce nu era tot una cu mărită-se fiecare cu cine poftește și cînd dorește.

Atît cuconului Stejărel, cît şi lui Neculai Brateş, această zbatere a Aşezămîntului Balş nu le era străină. Nu de puţine ori i-au dat ei ocolul în întîrziatele lor plimbări prin partea cea cu iz din vechime a Iaşilor, căutînd să pătrundă înţelesul liniştii de acolo, pe care nu o mai măsura ceasornicul, ci număratul mătăniilor. Îl şi botezase într-altfel cuconul Stejărel. Pe numele lui de Aşezămînt, nu i-a mai zis de mult. Îi dase altul. Şi cu acest altul îl îmbia pe Neculai Brateş, cînd o porneau într-acolo :

— Ia hai, să mai dăm un tîrcol cimitirului viu, îi propunea el atunci.

Printre grupurile care sfătuiau în şoaptă, în curte, au trecut cu grijă, să le atingă cît mai puţin frămîntarea sufletului. Căci nu era o moarte în Aşezămînt care să nu aibă ceva şi din viitoarea moarte a vreunei pensionare. Stejărel Racotă a fost totuşi văzut şi strigat. Şi-l aduceau aminte unele, şi la oarecare treziri şi scuturături ale acelor mai de mult întîmplate şi-l mai aduceau aminte şi altele.

— A, şolticul lui Pănuţ Racotă. S-a însurat, Amalio ?

— Aş, de unde ! Stejărel şi om să se însoare ! Risipeşte înainte strînsoarea lui Pănuţ...

În uşa de la intrare au dat de Iotzi Cuţudi. Galben şi şters de lumină în obraz, fiindcă domnul Iotzi a văzut

mai înaintea lor venind procurorul, şi asta înseamnă că se pot schimba multe din prevederile dumisale.

„De ce, procurorul ? a gîndit el cînd a dat cu ochii de omul legilor. Cucoana Raliţa şi-a făcut testamentul de acum zece ani !“

— Vă salut respectuos, cucoane Stejărel ; cu deosebită închinare, domnule profesor. Eu am trimis după dumneavoastră. Este porunca Duducii Mari, Dumnezeu s-o ţie ! A sosit şi procurorul, se grăbi să adauge Iotzi, căutînd să vadă ce se întipăreşte pe obrazul lor la auzul unei astfel de veşti.

Cele cîteva umbre trecătoare prin sălile Aşezămîntului aveau paşii vătuiţi, iar în hainele lor miros de flori uscate.

Au intrat.

Cucoana Raliţa zăcea în pat, întinsă şi dreaptă ca o scîndură.

— Aţi venit ?

De sub cuvertura albă a scos o mînă îngălbenită de moarte. Simţise pesemne că o să aibă nevoie de ea. Glasul, stins dar întreg. Din cînd în cînd i-l ciupea o tuse cu zdrenţe rupte dintr-o răceală.

— Stejărel, mi se pare că se încheie veacul Moldovei.

— Cucoană Raliţa, te dai matale bătută de o răceală ?

— Eu nu, Stejărel, dar... dar a venit şi domnul profesor Brateş ? a sărit de la ce vroia să spună cucoana Raliţa.

— E aici, lîngă mine, a asigurat-o Stejărel Racotă, numai pe el văzîndu-l cucoana Raliţa.

— Multă sănătate, doamnă, i-a dorit Neculai Brateş, auzind-o întrebînd de el.

Mîna scoasă de sub cuvertură a dat să alunge o parte din ceaţa ochilor.

— Îmi pare bine c-ai venit şi matale, domnule profesor. Îmi pare rău însă că nu vă pot ospeţi ca la Cirjoaia. Pauză. Frumoasă zi a fost aceea, domnule procuror, a zis mai departe cucoana Raliţa.

Procurorul arătă puţină nedumerire. L-a lămurit însă de îndată Stejărel Racotă.

— Aţi fost vreodată la Cirjoaia, domnule procuror?

— Nu, n-am avut fericirea aceasta.

— Poate că o s-o aveţi curînd, zise cucoana Raliţa, închizînd într-un zîmbet uscat cochetăria ei cu moartea. Va trebui să duceţi şi acolo cuvîntul meu.

Tăcere. Ştiută în ce înseamnă de unii, şi neştiută de alţii. Printre aceştia din urmă era şi Iotzi Cuţudi.

— Doresc să rămînă în cameră numai persoanele de care am nevoie.

Iotzi Cuţudi, ca unul ce i-a stat cu ajutorul la toate nevoile, nu a ieşit odată cu femeia în halat şi pestelcă albă.

— Iotzi rămîne, cucoană Raliţa?

— Nu! Iotzi mi-a fost de nevoie în viaţă. Dincolo de viaţă numai de dumneavoastră, ceştilalţi, am trebuinţă.

La o privire a lui Stejărel Racotă, precum să se supună dorinţei cucoanei Raliţa, Iotzi Cuţudi a ieşit tare abătut.

Şi iar un timp de odihnă.

— Domnule procuror, să nu mai zăbovim. Pentru întărirea legală a ultimului meu cuvînt v-am chemat. Deşi nădejdile de viaţă nu-mi sînt pierdute, trec totuşi şi la acest act de pe urmă al omului: ultimele lui dispuneri.

— Testamentul! pronunţă cu o oarecare stîngăcie cuvîntul, procurorul. Adică ultimul testament, prea venerată domană, deoarece mai aveţi unul depus la Tribunal.

— Acela încetează astăzi de a mai fi. Pentru anularea şi înlocuirea lui mi-am permis să fac uz de dreptul meu, şi să vă chem... Domnule doctor, sînt în deplină lumină a minţii?

— Cred că nici nu era nevoie de prezenţa mea. Domnul procuror se găseşte în faţa tuturor dovezilor, fără a mai avea nevoia să fie atestate de mine.

— A, nu, nu! se împotrivi cucoana Raliţa, luptînd cu lepădarea în batistă a unei alte zdrenţe ruptă din ea. Vreau tărie legală în toată regula. Încercările de împotrivire vreau să n-aibă nicidecum întrezăriri de izbîndă. Să fie actul constatărilor dumitale, adăugat la testament... Auzi, Stejărel?... Că pe mata te las cu rînduiala pe care o vreau.

— Domnule procuror, doamna, după cum bine puteți constata, se bucură de cea mai limpede claritate a minții. Nu i-o întunecă nici baremi oboseala prin care trece...

— De ce oboseală, domnule doctor? l-a întrerupt cucoana Raliță, spărgînd în cioburi cuvintele. Spune vorba care trebuie: boala. Oboseală îi poate zice domnul profesor Brateș, mata, însă, nu. Mata faci știință, nu literatură.

Procurorul, văzînd că se stăruie asupra unui fapt, care, după cum și doctorul a spus, e de prisos să se mai constate și în altfel, limpezimea minții cucoanei Raliță arătîndu-se din cele ce s-au petrecut pînă acum întreagă și încă dîrză, a asigurat pe cei de față că se va adăuga la testamentul pentru care a fost chemat să-l întocmească și certificatul medical, contrasemnat de el.

— Așa că, să nu mai aveți nici o grijă asupra valorii judiciare a actelor ce se vor face, stimată doamnă, încheie el micul incident datorat prevederii cucoanei Raliță.

Liniștită fiind în teama ce o avusese, cucoana Raliță a trecut mai departe.

— Multe, nu prea am eu de spus. Vorba multă nu lămurește, încurcă. O știți asta prea bine și dumneavoastră... Sînteți gata de scris, domnule procuror?

— Gata, prea respectată doamnă.

— Scriți atunci așa...

— Da, aștept.

— *Simțind că se apropie ceasul sfîrșirii mele și pentru ca chemarea Celui în a cărui putere îi stau să mă găsească gata, cu omenești le griji împlinite, am chemat astăzi...*

— 24 octomvrie, anul 1937... da, zise mai departe procurorul, marcînd terminarea datei.

— Nu, pune matale și ziua, pe numele ei, joi.

— Bine, să adăugăm și aceasta: joi, și repetă data întreagă spre a se încredința cucoana Raliță că n-a scăpat numele zilei: joi, 24 octombrie, 1937.

— Da, aprobă ea, luînd cuvîntul exact de unde trebuia dus mai departe: *am chemat astăzi organele cu drept să încheie în respectul și cu tăria legilor, actul meu cel mai de apoi, privitor la soarta averii ce va*

rămîne după închiderea de veci a ochilor mei. Martori la întocmirea acestui act sînt bunii mei prieteni și singurii oameni pe care i-am întîlnit cu adevărat respect pentru ceea ce este sufletul, inima, viața lor și a noastră. Sînt Stejărel Racotă și profesorul Neculai Brateș. Alt om și alt martor, n-a fost de față. Spre a nu se ridica din neamurile mele vreunul cu gînd să răstoarne hotărîrile din cuprinsul acestui act, las tuturor cu drept să se socotească din spița de sînge a Bălșenilor cîte un leu de fiecare. Și să mai știe aceștia că blestemul lor n-are să mă ajungă.

Cei de față, au început a privi unul la altul, spunîndu-și parcă : mai luminată și mai în minți decît noi toți laolaltă.

— Ați scris, domnule procuror ?

— Da, doamnă.

— Un asemenea legat ar putea fi lovit ? Rămîne el puternic în fața împotrivirilor ?

— Rămîne, doamnă.

S-a mai rupt o zdreanță din pieptul cucoanei Ralița. Mîna scoasă de sub cuvertură a adunat-o și pe aceasta într-o batistă.

— Cînd se fărîmițează omul în petece de aiestea, cu cheaguri de sînge și cu rupturi din plămîni, se spune că nu mai e scăpare. Eu însă tot mai cred în a mea. Azi m-am simțit chiar bine. Oleacă de puteri să fi avut mai mult și plecam la Cîrjoaia, să văd armanele. N-am apucat să bag păpușoiul. M-o ajuta însă Dumnezeu !

Cei de față au început a se privi iar. Dar li s-au arcuit atît de diferit sprîncenele încît vădit era că nu și-au mai trecut unul altuia același înțeles al necuvintatelor vorbe.

— Mai departe, domnule procuror.

— Aștept, doamnă.

— *Averea lichidă, cîtă s-o aduna de prin bănci și case de fier, o lăs întreagă Așezămîntului Balș, ca unul ce a fost ctitorit de Bălșeni și m-a adăpostit spre sfîrșitul vieții mele. Așezămîntul rămîne însă obligat să-și întindă cuprinderea și să-și ridice ziduri nalte, împrejmuitoare, în așa fel ca din el nici un ochi să nu poată străbate la ticăloșia dinafară. Și mai e constrîns Așezămîntul să nu*

aducă așezărilor sale nici o schimbare, să nu se fățuiască după moda cea nouă a orașului, să nu doboare din pomii parcului nici unul și să nu îngăduie amestecul oamenilor care nu au nici o evlavie pentru trecut. Numesc efori pe viață ai Așezămîntului pe Stejărel Racotă și Neculai Brateș, cu legămînt să vegheze la rămînerea ctitoriei în întocmirea ei veche.

— Alegerea care ați făcut-o e minunată, doamnă!

— La aproape o sută de ani, e greu să te mai înșeli asupra oamenilor, domnule procuror. Și-o fi risipind el Stejărel viața și averea, dar ce înseamnă o viață și o avere de om cînd pe-amîndouă le spulberi ca să poți aduna și păstra trecutul Moldovei?!... Iar domnul profesor, cu darul lui de a pătrunde omul și faptele sale, e dintre puținii care nu uită că viața învață pe om, și nu omul viața. Or, cu acești oameni, deși unul risipește și eu am strîns, iar celălalt își vîntură sufletul și eu mi l-am închis, mă identific perfect. Sînt neamurile mele cele mai apropiate.

— Sînt cu totul de părerea d-voastră, doamnă. Nu sînt cîtuși de puțin de părere că legile noastre de astăzi s-au născut din cele mai adevărate temeiuri de viață.

— Eu, totuși, vă rog să opriți aici alunecarea dumneoavoastră de la îndatorirea pentru care ați fost chemat, interveni medicul. Dacă doamna va voi să suporte, agreabil după cum văd, o oboseală în plus, peste acea a bolii, e bine să se întîmple aceasta după ce își va fi spus toate dorințele. Îmi închipui că sînteți cu toții de acord.

— Numai cu mine nu, domnule doctor! și-a mărturisit părerea deschis cucoana Raliță.

— Ca om trezit la ale legilor, dau dreptate domnului doctor. Ați rămas, doamnă, la numirea eforilor, în persoana domnilor Racotă și Brateș.

— Știu, domnule procuror. Scriți, vă rog: *Ceilalți trei efori, pînă la împlinirea numărului de cinci, vor fi aleși de primii doi, mai sus numiți.*

De la capăt acum, domnule procuror.

— Da, doamnă.

— *Restul averii, așa cum se găsește ea împărțită, în vietăți și lucruri moarte, vite, păsări, case, pămînt și inventar agricol, cu excepția castelului și a parcului de*

la Cîrjoaia, lăsate sînt toate Epitropiei Sfîntului Spiridon din Iași, asupra căreia trece grija înfăptuirii unui spital de copii de trei sute paturi, care, în răstimp de patru ani de la sfîrșirea vieții mele, va trebui să ia ființă. De nu se va îndeplini această dorință întocmai, întreaga această avere va trebui să treacă în administrarea eforilor Așezămîntului Bals, cu obligația să ducă ei la îndeplinire dorința mea. De la capăt, domnule procuror. *Castelul de la Cîrjoaia, împreună cu parcul îngrădit, îl las danie tăcerii. I se vor încuia porțile și ușile și va fi lăsat în uitarea oamenilor.*

Au început a schimba din nou priviri cei de față, la care Stejărel Racotă a adus o lămurire.

— Eu și cu prietenul meu, Neculai Brateș, cunoaștem mai de mult legatul acesta. Ni l-a împărtășit cucoana Raliță acum cîteva luni.

— Dar, ce, s-a ivit vreo îndoială la vreunul din cei doi procurori de față ? a întrebat cucoana Raliță, încercînd zadarnic a deschide ochii mai mult, deși și așa deschiși tot atîta vedea.

— Îndoială nu, dar poate o nepricepere a noastră.

— Pardon, a mea nu, domnule doctor ! și-a fixat poziția procurorul. Aștept ca doamna să termine capitolul acestui legat și apoi să-mi dau părerea dacă prezintă vreo neclaritate.

— Mă rog, atunci să-și termine doamna dorința.

— Domnule doctor, te-ai alarmat numai dintr-un cuvînt ? !... Și tocmai dumneata, care de o săptămînă vorbești zilnic cu mine ? ! Tăcerii am spus că trec castelul și parcul, și tăcerii vor rămîne. E și tăcerea o rudă de-a mea, și îi las ei partea aceasta. Și dacă explicația încă nu e deajuns, s-o mai lărgesc atunci. Am chibzuit cîndva să dăruiesc orașului Iași castelul și parcul. Am găsit însă la conducerea lui un om care era străin de tot ce înseamnă viața Moldovei. Un om care se cheamă Gheorghiță Mîrza. Auzindu-l luînd în nume de boarfe și de vechituri de nimica toate lucrurile, pieile de capră cu înălțări și danii domnești, cărțile printre care este și o *Psaltire* unică în toată Moldova și despre care un al doilea exemplar se știe că e la Constantinopol, precum și toate celelalte cîte se mai găsesc în castel, am înțeles că

Iaşul a încetat de a mai fi ce a fost şi că la cîrmuirea lui poruncesc asasinii Moldovei... Un veac din această Moldovă stă închis acolo ! Caută-i mata celelalte veacuri şi spune-mi, unde sînt ?

— Dar, doamnă, ar fi poate bine să nu vă...

— Nu, nu, nimic nu e mai bine decît să lăsaţi slobodă limba mea ! E prea puţin s-o vînd pe-o odihnă. Ne gîndim prea mult la odihna noastră şi prea puţin la odihna celor lăsate în păstrarea noastră... Să-ţi spun acum şi unde sînt celelalte veacuri. Cad sub văruieli de mînăstiri, domnule doctor. Cad sub dărîmări de case şi alinieri de străzi. Cad ucise de o modernizare care nu se încumetă ca în locul unde cîndva a fost un scaun domnesc să ridice un ştrand. La Cîrjoaia a mai rămas unul şi cît pe-aci să se prăbuşească şi acesta. Noroc că mi-am dat seama repede de omul la care am fost. Pricepi acum, domnule doctor, de ce le las tăcerii ? E singura care mai poate păstra acest ultim veac. Acum cred că n-ai să-mi mai pui sub îndoială minţile.

— Doamnă, nici un moment nu mi-a trecut prin minte !...

— Lasă că ştiu eu ce ţi-a trecut prin minte. Şi mai ştiu şi ce o să treacă şi prin mintea celorlalţi cînd vor afla de aceasta. Te leg însă cu limbă de moarte, Stejărel, să mă aperi şi să ocroteşti ultimul veac al Moldovei. În paza matale îl las... Domnule procuror, scriţi, vă rog, şi o nouă tuse, scormonită poate de supărarea cucoanei Raliţa, a început a-i hîrjîi gîtul.

— V-am spus că vă obosiţi, doamnă. Propun un moment de liniştire, se adresă doctorul către ceilalţi, subliniind şi cu mimica nevoia acestei odihne.

— Nici o liniştire ! Scriţi, vă rog, domnule procuror.

— Aţi rămas, dacă îmi permiteţi să vă...

— Ştiu, ştiu unde am rămas. Scriţi numa' mai departe : *Cheile vor fi luate de bunul meu prieten, Stejărel Racotă, în paza căruia rămîne castelul. Lui şi marelui scriitor Neculai Brateş le este îngăduită deschiderea ori de cîte ori nevoia sufletului lor o va cere. Altora, nu !...*

De la capăt, domnule procuror. *Le mai las lor şi următoarele sfaturi : Să rămînă ce sînt ; să respecte tot ce a însemnat o întocmire omenească.*

De dau peste o sfoară înnodată, să nu o dezlege. Căci nodul acela a trebuit la ceva, cîndva, și păcat e să nimicești lucrul care a fost de un folos.

De vor vedea două bețe, legate oricum, să nu le desfacă.

Peste o cărămidă să pună alta. Să se ferească însă a trage vreuna de sub alta.

Să știe numai de frica lui Dumnezeu. Să nu lupte împotriva destinului că va fi în zadar. Să ierte prostia și să lovească răutatea...

Iar de la capăt, domnule procuror.

— S-a făcut, doamnă.

— *Alte dorinți, nu am. Parastase să nu mi se facă. Iar pe cei ce vor încerca să nu respecte cele mai sus înscrise, să nu-i primească nici Dumnezeu și nici pămîntul...*

Citiți-l, vă rog, domnule procuror.

L-a citit.

— Să-l iscălesc.

I s-a adus testamentul sub ochi, să-l poată vedea și iscăli.

— Stejărel, ai mata de-acum grijă de toate. M-ai înțeles ?

— Cucoană Raliţa, să nu te mai preocupe decît sănătatea matale. Sînt sigur de ea.

— Crezi și mata, Stejărel ?

— Sînt sigur, am spus.

— Dac-ar da Dumnezeu ! A rămas păpușoiul încă nepus în armane. Și vinul...

— Lasă-le aiestea după ce te vei face bine. Și, ca să te faci cît mai repede bine, cucoană Raliţa, te lăsăm să te odihnești. O să mai vorbim noi, de altfel, și la Cîrjoaia.

— Numai să vă țineți de cuvînt și să veniți. M-aude domnul profesor ?

— V-am auzit, și de culesul viilor vom sta iar de vorbă, la Cîrjoaia, doamnă, a asigurat-o Neculai Brateș. Odihniți-vă acum.

— Mulțumesc, domnule procuror. Și, împrieteniți-vă cu ei. O să vă înțelegeți bine.

— Va fi o mare bucurie a mea, dacă mă vor accepta în cercul dumnealor, zise procurorul, înclinîndu-se şi dînd să iasă.

— Să ne retragem, domnilor, interveni iarăşi doctorul, pentru a pune capăt şedinţei. Doamnă, către orele şapte viu să vă revăd. Respectele mele.

— Sănătate, cucoană Raliţa.

— Sănătate, doamnă.

— Stejărel, mata mai rămîi o clipă. Pentru mata mai am o vorbă.

— Nu mai mult însă de un minut, recomandă doctorul. Altfel, intru şi vă stric taifasul.

— Domnule doctor, cînd unui om începi a-i cîntări învoirile cu minutul, nu-i a bună ! Vezi că nu ştii să te porţi cu bolnavii ?

— Numai că apreciaţi greşit, doamna mea. Minutul meu. nu e un minut izolat. Se adaugă la ora petrecută cu toţii. Şi o oră, astăzi e prea mult ! Mîine, să sperăm că voi fi mai îngăduitor.

— Îl asculţi, Stejărel ?... Raliţa intrată la stăpîn !

Stejărel Racotă împăcă lucrurile.

— Puţin, are dreptate, cucoană Raliţa. Pentru rest, să-l iertăm.

— Să-l iertăm !

Retrăgîndu-se ceilalţi, Stejărel Racotă a rămas.

— Sîntem singuri, Stejărel ?

— Singuri, cucoană Raliţa.

S-a săltat cu greutate pe sprijinul unei mîini, ca să poată vîrî pe cealaltă sub pernă.

— Stejărel, ţine-o mata, zise ea, scoţînd anevoie o cheie. Mi-e teamă să nu mi-o fure. E de la biroul meu, de la Cîrjoaia. Îl ştii mata ; odaia cu cheile cele multe.

— Nici o grijă, cucoană Raliţa. La mine e ca în casa de fier.

— Păzeşte-o, Stejărel, şi, de va fi mai rău, păzeşte-le pe toate. Să nu le clintească nimeni. Să rămînă în cuie... M-ai auzit ?

— Cum să nu, cucoană Raliţa. În mîna mea e ca şi în a matale. Şi, fii sigură, n-o s-o găzduiesc prea mult. Se va întoarce curînd la mata. Mi-a spus mie doctorul.

— Crezi ?... Nu l-ai auzit cum îmi împarte toate, pe minute ?

— Dar nu te mai îngriji de asta, cucoană Raliță ! Un fleac de răceală. O să treacă și o să ne apucăm curînd de treburile noastre vechi, cu toții. Mîine viu să te văd. Încă o dată, sănătate.

— Mulțumesc, Stejărel... Da' ia stăi oleacă. Să nu pleci cu ea în mînă, să ți-o vază și alții. Vîr-o în buzunar.

— E de mult la loc sigur și nevăzut.

— Atunci, e bine. Și mai dă, Stejărel, pe la mine. Îmi faceți cea mai mare plăcere văzîndu-vă, pe mata și pe domnul Brateș.

— Apoi venim noi și fără poftire. Acum să mă duc că mă bate doctorul. Și mîine, să fii gata pentru o mazurcă.

Mîna cucoanei Raliță s-a ridicat uscată, a deznădejde...

Capitolul VI

DE LA MOARTEA CUCOANEI RALIȚA

Vlădoianu, viața lui Stejărel Racotă a început a avea iarăși neregularitatea din anii mai dinainte. Pînă la aducerea Tincuții în casa lui, a fost numai al visărilor și al rătăcirilor. Căci de i-ar fi adunat cineva ceasurile, în cîte s-a găsit acasă și în cîte hoinar, socoteala ar fi arătat că pe acasă cuconul Stejărel a trecut numai din cînd în cînd.

Avea, de altfel, și cu cine hoinări pe atunci. Prietenul său, Neculai Brateș, era ca și el, neînsurat și hoinar, iar inimii lor nu i-au dat nici unul mai mult decît trecătoarea tremurare a unei plăceri. O ospătau numai din plocoanele întîmplărilor, fiind și unul și altul mult căutați de neastîmpărul care necăjește femeia și o face să ia drumul păcatelor. S-a și vorbit destul pe socoteala lor, în privința aceasta. Spuneau unii, bunăoară, că e greu să te poată prinde o femeie cînd ai patima vinului ; iar alții,

cu mai multă trăire pesemne, susţineau tocmai contrariul : între o beţie şi cealaltă, nu e nici o duşmănie. Ba, se îneacă una în alta, de nu mai e chip să le mai poţi despărţi. S-ar putea însă să fie şi în altfel. N-au întîlnit încă femeia care să pună stăpînire pe dînşii.

Cu Neculai Brateş era şi mai greu aceasta. Din cauza cărţilor sale, femeile i-au ieşit mereu înainte. Darul să le răscolească sufletul şi să li-l înţeleagă, să le găsească pricinile atîtor porniri fără de cuget şi să le dea în sprijin consolarea că e baremi unul care nu le condamnă, le-a mînat de-a valma spre dînsul. Fiind însă prea neasemănătoare una cu alta, s-au scos pe rînd, nici una neavînd timpul trebuincios să-şi înfigă rădăcinile într-însul.

Cu Stejărel Racotă s-ar părea că pricina e alta. Nepoposirea lui mai mult lîngă o femeie se arăta a fi de altă natură. N-a întîlnit, poate, iarba de leac care-i trebuie. Căci pentru o joacă a simţurilor poţi fi lîngă oricare femeie, dar pentru o înnebunire a lor numai lîngă una poţi fi.

În cazul cuconului Stejărel, căutarea otrăvii acesteia a fost cam lungă. S-a ameţit din toate, dar să-l poată sminti vreuna, adunîndu-l numai în jurul ei, n-a putut. N-au putut, pînă ce într-o bună zi a dat de Tincuţa, fata cu iarba de leac. Şi pentru că atît de greu a găsit-o, înţelegem acum de ce i-a fost şi mai greu să o uite.

A întîlnit-o însă şi s-a oprit.

La fel a întîlnit-o Neculai Brateş şi s-a oprit. Căci numai Dana i-a putut da tinereţea, aşa cum nimeni nu i-a mai dat-o. Acoperită şi aromată ca o împărtăşanie adusă în sfintele daruri.

S-a întîmplat apoi trecătoarea despărţenie a cuconului Stejărel, fiertura în care a rămas singur şi limanul spre care din nou l-a adus acea răsucire, din el şi din Neculai Brateş, după întoarcerea lor de la Cîrjoaia.

Acum, e iarăşi într-un umblet neobosit. Şi nu în căutarea Tincuţii, pe care n-are de ce s-o mai caute, fiindcă e la el şi la oricare oră a întoarcerii o găseşte. Ci, pentru că de cînd are în buzunare cheia lăsată lui de Raliţa Vlădoianu, o nouă năpraznă îl goneşte pe străzi. Aproape că nici cu Neculai Brateş nu se mai înţelege. N-a plutit niciodată ca acum în nori. Calcă pe pămînt fiindcă n-are

altfel cum face. Nu ascultă nici de împunsăturile inimii. O descarcă în pumn de durere și pleacă năuc înainte dintr-un capăt în altul al tîrgului, mîndru că numai în buzunarele lui se poate afla cheia bisericuții în care a fost îngropat ultimul veac al Moldovei.

— Mai domolește-te, cucoane Stejărel, c-ai să te duci după Ralița Vlădoianu ! încerca Neculai Brateș să-l mai astîmpere de pe drumuri. Și dacă și prietenul său, hoinar ca și el, a simțit nevoia să-l sfătuiască să se mai astîmpere, apoi atunci se va înțelege că peste rătăcirile lor împreună, cuconul Stejărel mai pleca și în altele, irosind vlaga, care, la vîrsta lui nu se mai cade a fi luată în batjocură.

În toată această schimbare a lui, părerea că e și un zdruncin în ea, a fost a mai multora. Căci singur apuca mai puțin cărările spre cele vinuri năstrușnice ale Iașilor și căuta mai mult zidurile ridicate de voievozii Moldovei. Și de la un zid trecea la altul, și de la acel altul la încă un altul, simțindu-se în voie și la locul lui numai lîngă ele.

Tincuța, să încerce și ea să-l oprească, așa cum a făcut-o de cealaltă dată, nu mai vroia. În sinea ei era chiar bucuroasă că se întîmplă așa. La oboseala de-acasă, dacă se mai adaugă și alta, e numai bine. Și binele acesta îl putea măsura zilnic Tincuța, cum crește. Căci zilnic scădea din ce era ființă cuconul Stejărel. Noroc că și-a ajuns gîndurile, punîndu-i „căsoaia“ și bruma de pămînt ce-o mai are pe numele ei ! La ce să mai rîvnească ? Și la ce să se grăbească ? Trăiește bine, lumea o știe încurcată cu un boier mare, în fața căruia toți își scot pălăria cînd trec, își face rochii la croitoresele de pe Cuza-Vodă și o scoate și la petreceri din cînd în cînd. Ce să mai poftească ?! A fost chiar proastă de cealaltă dată ! De, așa e cînd nu se sfătuiește omul ! Acum a avut noroc cu mătuși-sa. A învățat-o cum să se poarte și și-a ajuns gîndul. Are ea acum pămînt și case ? Are ! Și încă de care pămînt și de care case ! Că în stăpînirea lor numai la moartea lui o să intre, aiasta e o nimica. Acum poate s-aștepte. Ce, o să trăiască la nesfîrșit ? După cîte simte ea, departe de groapă nu e. Și de grăbit, știe ea să-l grăbească într-acolo. Cînd îl apucă acasă, nici că-i mai dă

pace. Și la giugiuleală, cine o întrece ? O ajută și inima lui. Tare îl mai înțapă și-l scutură ! Apoi de, cucoane Stejărel, dacă ți-a trebuit fată ca Tincuța, rabdă !...

În iarnă, așa a intrat. Și numai iarna, cu zăpezile ei, l-a mai putut aduna pe Stejărel de pe drumuri. Avea însă atunci grijă Tincuța să-l iubească din tot sufletul și inima ei.

Dar, într-o zi, iată că se pomenește Neculai Brateș cu el acasă. Lucru ce nu se mai întîmplase de cînd a venit să-l ia la cucoana Ralița, la Așezămînt. Pînă atunci, nu aflase că timpul ei liber și-l petrece Aniuta la el, și venise să-l ia. Dar dînd de Aniuta, și știind că numai puținele ore din zile petrec împreună n-a mai venit.

Iată-l însă că se arată din nou. Neculai Brateș l-a zărit de cum a intrat în curte, și că ia s-a întîmplat ceva neplăcut, era mai mult decît sigur.

— Eu vă rog din nou să mă iertați că vă tulbur, dar n-am ce să fac. Trebuie să vă spun pățania, căci altfel fierbe fierea în mine. De fapt, mi-am vărsat eu veninul da nu mi-e deajuns.

Atît Aniuta, cît și Neculai Brateș, văzîndu-l și auzindu-l, s-au dus cu gîndul către un același punct : Tincuța. Și că, într-adevăr a trecut printr-o pățanie destul de neplăcută, nu mai trebuia să-și dea și cuvîntul cuconul Stejărel, căci au putut s-o constate și-n altfel. I se înnegrise cumplit fața și ochii i se micșoraseră, storși parcă de-o boală.

— Iar cu iertăciunile, papa Stejărel ? Ții cu tot dinadinsul să mă superi ? — îl dojeni Aniuta.

— Și pentru frigul adus în casă, îmi dai voie să te tratez cu un ceai ?... Ia privește colo, îl îndemnă Neculai Brateș.

A privit Stejărel Racotă unde îi arăta mîna întinsă a lui Neculai Brateș și a dat de un samovar.

— Fierbe și el ! constată scurt Stejărel Racotă, punînd accentul pe nota comună dintre el și samovar.

— Explozie însă nu face, așa că să nu faci nici mata, cucoane Stejărel, l-a mai necăjit puțin Neculai Brateș, aceasta fiindu-i metoda, gluma și neluarea în serios ori de cîte ori se arăta a fi avînd supărări.

— Îmi pare bine, Aniuta, că l-ai putut trece la ceai. Mai au și ceia oameni ce bea ! adăugă el apoi, săltat parcă puțin din îndîrjirea cu care venise.

— Lasă că am să te trec eu și pe matale, nu avea teamă ! Să mai aibă și ceilalți oameni ce bea în Iașul acesta, nu numai Stejărel Racotă și Neculai Brateș !... Dar nu mi-ai spus dacă-ți place samovarul. Nu e așa că-i frumos ?

— Aici l-ați găsit ?

— Aici, în Iași, așa samovar ?! se arătă și Aniuta, la rîndul ei mirată. Să răscolești matale tot orașul și de un samovar ca acesta n-ai să dai.

— Atunci, l-ai comandat ?

— Da, la fabrica Aniuta Golub.

— Cum, de acasă l-ai adus ?!

— De acasă.

— Nu e rău ! Dar, mă întreb cum de l-ai putut lua ?

— În orice caz, nu fără de știrea mamei, papa Stejărel. I l-am cerut și mi l-a dat.

— Cum, așa, fără să te întrebe unde te poți duce cu un samovar fără să te mai întorci cu el ?!

— Ba da ! M-a întrebat și i-am spus.

Ajunsă aci, a început și Neculai Brateș a o asculta cu mai multă atenție.

— Îl duc, să-l am în iarna aceasta între mine și omul pe care îl iubesc, i-am spus. Și mi l-a dat.

— Și, despre omul pe care iubești, nu te-a-ntrebat nimic ?

— Mama ?!... Ce să mai întrebe, dacă i-am spus că e omul pe care îl iubesc ?

Drept răspus, l-a privit pe Neculai Brateș, care surîdea, nu atît de cele ce le auzise, cît de faptul că încetase de a mai fierbe fierea în cuconul Stejărel.

Ceva a priceput el cuconul Stejărel, dar pe tot gîndul lui Neculai Brateș n-a căzut.

— Și, omul pe care îl iubești, poate fi ticălosul acesta ?... Nu cred că ar fi rău să-ți verifici sentimentele, Aniuta.

— L-auzi, Frère Culai ? Și acest papa Stejărel are pretenția că este prietenul tău !

— Știu că e o minciună. Altfel ar veni să ne vadă.

— Da, nu vine. Și nu vine tocmai pentru că vă iubește ! spuse cuconul Stejărel, ridicînd ochii spre colțurile tavanului, așa cum avea obiceiul cînd rupea din el cuvintele. Mie mi-a pocit Dumnezeu dragostea. Mi-a dat o dragoste de animal... Un animal lîngă un altul.

„A ! făcu Neculai Brateș, în gînd, vra să zică tot Tincuța e cu pricina !“

S-au ridicat asupra lui, cu puțină spaimă, și ochii Aniutei. Surprinsă, și i-a întors spre samovar, hotărîndu-se pentru prepararea ceaiului.

— Da, este așa cum spun ! O dragoste mută, de carne lîngă carne. M-am născut cu inima invalidă, dragii mei. Credeți voi că nu mi-ar place și mie să am între mine și femeia pe care o iubesc un samovar, două pahare aburite de ceai și un val de cuvinte care să treacă de la unul la altul ?... Ce să fac însă !... Și a avut de unde alege păcătoasa asta de inimă, și n-a ales nimic ! Șaizeci și doi de ani n-a făcut altceva decît să sară dintr-o plăcere într-alta, și numai în al șaizeci și treilea să se oprească și să se năpustească nebună pe o pradă. Prada pe care o aștepta și pe care numai acum a întîlnit-o !

Dintr-un trăncănit de pahare și linguriță, Aniuta i-a trimis o întrebare.

— Papa Stejărel, mata știi că se pot educa și inimile ?

— Tocmai tu spui asta, Aniuta ? ! s-a întors pe tocuri, tinerește, cu fața la ea, Stejărel Racotă. Ți-ai putut-o tu educa să iubească un altul in lunga ei perioadă de criză ?

— Inconștient, cred că tocmai aceasta s-a petrecut ! i-a răspuns Aniuta, întorcîndu-se cu fața la el. M-a mințit într-o nouă dragoste, ca să și-o poată ascunde și păstra pe aceea care cu adevărat era a ei.

— Atunci ești de părerea mea ! Dacă oricum se întoarce la ce e al ei, la ce i-ar fi servit inimii mele trecătoarele educări spre altele ? Sfîrșeam tot aici ! E o zmintire organică, dragii mei !... La tine, Aniuta, drama a fost plasată în suflet. Și sufletul n-are tarele absurdităților organice. Sufletul ți-l poți strînge sau întinde, după măsura nevoilor. Pe cînd o monstruozitate de ordin organic rămîne așa, orice ai încerca să faci... Am fost un înșelat, asta e !

— Nu te mai recunosc, cucoane Stejărel ! i-a luat în piept cuvintele. Neculai Brateș. De la mata aud eu acestea ? !... care mi-ai cîntat pe toate coardele iubirea ? Iubirea cea fără de nici o limită ?... S-a spart Stradivarius-ul ?... S-au rupt coardele, cucoane Stejărel ? ...Sau poate ai cîntat pe o vioară falsă ?

— Poate că acesta e adevărul ! zise, așezîndu-se în fotoliu, cu oarecare anevoie a mișcărilor. Fotoliul l-a salutat cu zdrîngul telurilor desprinse din noduri.

— L-auzi, Aniuta ? Să nu zici că venirea ta la Culai n-a fost pregătită. Și-a adus în casă și o balalaică.

S-a scuturat în fotoliu, să-l facă să zdrăngăne din nou.

— O auziți ? Acum să vă spun pățania. Auzi măgărie, Culai ! Ascult-o și tu, Aniuta, să vezi pînă unde au ajuns nemernicii aiștia cu obrăznicia ! Da l-am cîrpit !...

— Pe cine, cucoane Stejărel ?

— Pe Iotzi Cuțudi, măi !

— Dar ce ți-a făcut, papa Stejărel ? — l-a întrebat Aniuta.

— Ce mi-a făcut, dă de gîndit, dragii mei ! Dacă și la mine a avut îndrăzneala să vină cu o astfel de obrăznicie, apoi atunci puteți ușor să vă închipuiți ce ne așteaptă !

— Iotzi obraznic ?!... Și cu mata, cucoane Stejărel ?! Pe cuvînt, dacă-mi vine să cred !

— Nu-ți mai da cuvîntul c-ai să mă crezi și fără el... Măi, da ce nu-mi intră în cap, e cum am uitat să v-o spun pînă acuma !

— Cucoane Stejărel, înapoi la Iotzi.

— Papa Stejărel, mai vrei un ceai ?... Cu rom mult ?

— Știi ce : oprește-ți tu ceaiul și dă-mi mie romul. Să mai bem ceaiul și moldovenește : apa femeile și romul bărbații.

— În asemenea condiții, mă înscriu și eu la un... *ceai*, Aniuta ! și-a manifestat și Neculai Brateș preferința pentru felul moldovenesc de a se bea ceaiul.

— Bun, dar eu rămîn credincioasă tot samovarului ! le-a răspuns Aniuta, destinzîndu-se minunat de feminin din ghemul de pe taburet.

— Și acum treci o dată la Iotzi.

— Mă rog, ascultați-o că e de necrezut ! Mă pomenesc astăzi cu el, pe la orele două. Tincuța, în sală.

„A, Tincuța !“ îl săgetă din nou vechiul gînd pe Neculai Brateș.

— Drept să vă spun, nu-l văzusem venind. I-am auzit numai glasul cam în șoaptă : — „Duduiță Tincuță, să fii și mata de partea mea. Că, știi matale, Iotzi e om cu recunoștință...“ Deschid ușa, să văd dacă e el. I-am auzit numele, dar nu credeam. Și numa ce începe să mă sorcovească : „Cucoane Stejărel, vă dorește Iotzi Cuțudi încă vreo mie de ani“... — „Lasă astea. Mai interesant e să aflu ce dorește Iotzi Cuțudi pentru el ? Că pentru asta cred că ai venit.“ — „Pentru el, mai nimica. Zic și zău, cucoane Stejărel !“ — „Atunci la ce-ai venit, dacă nu dorești nimica ?“ — „Pardon, n-am zis nimica ! Sînteți grăbit, poate ?“ — „De loc ! Grăbit să te-aud. Întinzi din vorbă ca din șerbet.“ — „Iată ce e, cucoane. Stă o biată casă degeaba, fără să producă nimic. În comerț asta se cheamă pierdere. Ce să facă tăcerea cu o casă, și o casă cu tăcerea, cucoane? Adică are nevoie tăcerea să se plimbe prin castel ? !...“ Amuțisem ! Vroiam să-l aud pînă unde merge. — „Auzi, matale, să dea cucoana Raliță, Dumnezeu s-o ierte, o asemenea casă pe seama tăcerii ! Că parcă ar ști tăcerea ce să facă și cum să le învîrtească acolo ! Acum vă întreb eu, cucoane Stejărel : de ce să se ocupe tăcerea aia de casă, și să nu se ocupe Iotzi, că el a mai fost pe acolo și-i știe rosturile, cucoane Stejărel ?“... Am tăcut înainte, să văd pînă unde poate să meargă cu gîndul lui criminal un ticălos de misit ! — „Cum neamurile cucoanei Raliță s-au terminat, îngropate unele și fără de drept altele, să aranjăm ceva, cucoane Stejărel, să o cumpăr eu. Parcă pentru mata n-ar fi mai bine așa ?...“ Și tot am mai tăcut. Poate tot mai are ceva de spus.

— Și a mai avut ? l-a întrebat Neculai Brateș, curios să cunoască sfîrșitul mai repede.

— A mai avut ! — „Ce, în loc de o cheie în buzunar, strică, par ixamplu, un milion ? !...“ Dragii mei, aici mi s-a oprit răbdarea. Nu știu cum de n-am înnebunit ! Noroc că nu mi-am pierdut mințile și-am trecut la ce mai aveam de făcut. M-am sculat frumușel : — „Na castel, și dă-i și cu pumnii și cu picioarele, de a început Tincuța

să se roage, să nu-l omor. Mai na și în contul apartamentului un rînd de picioare. Na, satură-te de castel în Moldova, și mai poftim și dividentele milionului ce mi l-ai oferit. Și acum ieși, năpîrcă puturoasă, că chiar te omor!..." Iepure s-a făcut!... Auzi, ce să-i treacă prin cap misitului!?

Neculai Brateș și Aniuta mai să nu-și revină din spasmele rîsului. Au dat să spună cîte ceva și n-au putut. Cascada de vorbe a cuconului Stejărel, la care se adăugau mîinile și picioarele, arătînd la fiecare *na*, *Iotzi*, ce anume primea, le tăiase puterea cuvîntului.

— Îmi pare rău că nu l-am omorît.

— Papa Stejărel, pentru asemenea deliciu mai meriți un ceai românesc.

— Ocrotește-i inima, Aniuta, că mai are de iubit.

— Culai, încetează, că repet scena cu Iotzi! Cum Aniuta a sosit cu romul, cuconul Stejărel s-a adresat ei mai departe: Bravo, Aniuta! Ticălosului să nu i-i mai dai, lasă-l să-l suplinesc eu!

— Să-l pedepsim? De ce, papa Stejărel?

— Pentru că dumnealui glumește cu cele sfinte.

— Si matale cu paharul! Ia, te rog!... Te potrivești cuconului Stejărel! a îndreptat apoi către Aniuta cuvîntul Neculai Brateș. Nu ți-am spus că-i mai trebuie inima? Că mai are de iubit?

— Măi Culai, observ că de o vreme încoa, de cîte ori vin la tine, fac sete.

— Mai întîi, de la o vreme încoa, dacă te-ai arătat de două ori!

Cuconul Stejărel o privi lung și cu drag pe Aniuta.

— Constat că și astăzi am stat prea mult. E ceasul vostru și eu vi-l fur. Să nu mi-l mai dai și altă dată, Aniuta. E ceasul tău; trăiește-l. E al inimii tale, lasă-i-l. Vedeți voi, m-am descărcat eu de tot necazul pe spinarea lui Iotzi, dar nu mi-a fost deajuns. De rest, n-am mai avut cum să mă lepăd. Am venit la voi, și pentru că a avut cine să mă asculte, am scăpat și de rest... Și aceasta e dragoste, Aniuta. Să ai cui să-i duci supărările; cui să i le spui! La mine, nu are cine să mi le-asculte. La mine, dau numai inimii aceste oloage să mănînce. hai, hră-

nește-te ! Pe urmă, casă pustie prin care trec toate vînturile.

— De, cucoane Stejărel !

— Nu, Culai, știu ce vrei să spui. Mai mi-ai zis-o de cîteva ori : mi-am bătut joc de ea și acum se răzbună. Nu ! Nu mi-am bătut nici un joc. Am iubit mereu, fiindcă n-am iubit niciodată cum trebuie.

— E tocmai ce spun și eu !

— Dar nu din vina mea, Culai ! În viața mea n-a fost nimic să se înalțe pînă la Dana, pînă la Aniuta. Și în lipsă, m-am înfruptat pe apucate și pe furiș. Vine însă timpul cînd trebuie să te strîngi în dragostea ta și eu n-am în ce să mă strîng. Mă credeți că și acum de-ar veni, aș fi în stare s-o încep ca un liceean ? ! Cu așteptări sub ferestre, cu scrisori colorate, cu tremur în loc de vorbe și cu nopți petrecute lîngă o fotografie, ascunsă și scoasă din coperta cărților !... Să știi de la mine, Culai : răsfățul femeilor nu este bun. Îți ucide dragostea. Tu ai avut norocul să te poți zmulge din el. Știi însă cu cîtă greutate. Adu-ți aminte de nopțile noastre, în care nu mi te dădeai bătut nicidecum. Nu erau anii ; era obișnuința acelui răsfăț care nu îți dădea drumul. Acest noroc eu nu l-am avut. Și, în lipsa lui, mi s-a îmbolnăvit inima. În loc să asculte sîngele de ea, ascultă ea de sînge !...

S-a ridicat în sunetele balalaicii în care stătuse.

— Vă las. Dar, din cînd în cînd, tot am să vă tulbur.

— Numai că nu te prea ții de cuvînt.

— Am să mă țin... Să mai ieșim cîteodată și nopțile, Culai. Să fim împreună ca altădată. Să dăm și fetei acesteia să guste din ce înseamnă să fii treaz și drumeț prin nopțile Iașului... Dar, mi se pare c-am spus o prostie !

— O prostie ? ! întrebă Neculai Brateș.

— Da. Spuneam s-o luăm și pe Aniuta.

— Cum ? Și vrei să-ți retragi cuvîntul ? s-a istețit Aniuta.

— Eu ? ! Ferească Dumnezeu ! Poate că nopțile e greu să lipsești de-acasă.

— Cînd Aniuta iubește, nu mai e greu nimic, papa Stejărel ! Și cînd Aniuta iubește, nimeni n-o mai întreabă nici unde se duce, și nici cînd se-ntoarce.

— Atunci, vom fi şi mai noi, Aniuta ! Să treacă însă iarna aceasta. Să vină maiul.

— Să-nceapă privighetorile, completă Aniuta.

— Şi printre ele buhnele, adause Neculai Brateş.

— Şi buhnele, Culai. Într-un oraş cu atîtea turnuri şi atîtea cupole au loc şi buhnele...

Cînd a trecut prin dreptul ferestrelor, în drumul lui, Neculai Brateş a făcut-o atentă pe Aniuta :

— Îl vezi că e altul acum ? Că nu mai e pămîntiu şi nici grăbit ?

— Da, Frère Culai, îl văd.

— O săptămînă e iarăşi om.

— Eu îl înţeleg, Frère Culai. Să ştii că e aşa cum spune dînsul... O, trist trebuie să fie cînd nu poţi iubi !... Şi cum nu scapă nimic din ce e al dragostei, Frère Culai! Parcă m-auzeam pe mine vorbind, ascultîndu-l : Să am şi eu un samovar între mine şi femeia pe care o iubesc, două pahare aburite de ceai şi un val de cuvinte care să treacă de la unul la altul !... Da, Frère Culai, aceasta este dragostea. O simt la fel şi eu. M-ai sărutat de-atîtea ori. Desigur, sărutările tale rămîn şi-mi ard buzele mereu. Crede-mă, totuşi, că mi-ai dat o dată un *mai nimica,* vorba lui Iotzi din păţania lui papa Stejărel, care s-a lipit de mine mai mult decît un sărut. Bănuieşti ce ?

Neculai Brateş a început a căuta bănuielile, fără se poată opri la vreuna. Cunoştea superioritatea Aniutei şi era sigur că marea ei satisfacţie de-atunci nu putea fi datorată decît unei interpretări de calitate referitoare la un fapt cu prea puţină exteriorizare, pe care, oricare altă femeie din multele care nu-i puteau semăna, l-ar fi pierdut din chiar clipa în care l-ar fi avut.

— De, ştiu eu ! i-a răspuns Frère Culai. E greu să cauţi în amintirile de preţ ale unei fete deştepte.

— Nu te mai gîndi că, într-adevăr, e greu să-l găseşti. Să-ţi spun tot eu. A fost în ziua cînd ne-am plimbat departe, dincolo de Copou. Sărutările tale au venit după aceea, dacă îţi mai aminteşti. Eu am ştiut însă de-atunci, Frère Culai, că ţi-am intrat în suflet.

— De-atunci ? se miră Neculai Brateş, amintindu-şi că atunci n-a avut cuvinte nici să poată aprinde barem

una din candelele care așteaptă în pieptul fetelor să fie aprinse.

— Da, de-atunci ! Mi-ai pus o mînă pe umăr, ca unui copil. E și acum acolo apăsarea ei, Frère Culai, și o arătă Aniuta, unde anume e. Ai pus în ea mai mult decît ai fi pus în mii de cuvinte. Căci e una din mărturiile care pornesc singure, Frère Culai, fără să poată fi controlate. Sînt reflexele inimii, care numai de inimă ascultă... Nu-i așa că tot nu-ți reamintești ?

— Cred să fi existat gestul, din moment ce l-ai reținut. Dar e așa cum ai spus : a scăpat controlului.

— Tocmai din cauza aceasta l-am reținut ca fiind mai mult decît ceva anume gîndit. E reflexul inimii de care ți-am vorbit și care are mai mult adevăr în el și decît cuvintele cele mai căutate.

S-a suit în pat și s-a strîns într-o încolăcire de melc. Neculai Brateș s-a lungit alături, întinzînd o mînă care i-a ancorat umărul.

— Aniuta, nu te-am întrebat niciodată ceva idiot. Lasă-mă s-o fac acum.

— Dacă socotești idiotenia normală și la un om de inteligența ta, fă-o.

— Despre asta să nu te mai îndoiești. Idiotenia omului deștept, cînd se arată, e ca îndrăzneala timidului. Nu știi ce să mai crezi.

— Poate că eu tot am să cred ceva, auzind-o. M-ai făcut chiar curioasă. Vreau s-aud un om deștept spunînd o idiotenie.

— Să te satisfac atunci. Poți tu să-ți justifici în orice clipă sentimentele ? Te-ai oprit vreodată în fața vreunuia, căruia să-i cauți temeinicia și să nu i-o găsești, bunăoară?

— Asta e idiotenia, Frère Culai ?

— A început numai să fie.

— A, să fiu atentă atunci !... Trebuie să-ți răspund în rate ? La fiecare întrebare ? Sau să aștept să-ți întregești idiotenia ?

— Nu, în rate. E mai comod așa.

— Bine, atunci să-ți răspund în rate. Sînt sentimente asupra cărora simt nevoia să le caut temeinicia și sînt altele care nu-mi pun de loc întrebarea aceasta.

— Dă-mi un exemplu din această din urmă categorie.

— Un exemplu poți fi chiar matale, Frère Culai, a sărit repede cu exemplul, Aniuta.

— Eu ? !

— Nu m-am înșelat de loc ; matale.

— Cum adică ?

— Simplu ! Niciodată nu m-am întrebat de ce te iubesc.

Neculai Brateș și-a săltat capul, să o poată privi cu toată surprinderea.

— Ce e, Frère Culai ? l-a întrebat Aniuta, negăsind pe dată cu ce să-i justifice gestul.

— Aniuta, ori te-am sugestionat, ori ai intrat inconștient în miezul idioteniei mele. Tocmai aceasta vroiam să te-ntreb : de ce mă iubești ? Care e cauza care te-a legat de mine ?

— Chiar că a devenit idioată întrebarea, Frère Culai! Iartă-mă, dar ai intitulat-o bine. Pe o femeie să n-o întrebi niciodată de ce iubește ; pentru că niciodată n-o să-ți poată răspunde. De ce *nu mai iubește* poți s-o întrebi însă oricînd, căci la *a nu mai iubi* va găsi totdeauna o cauză și un răspuns... Ești mulțumit ? l-a întrebat, răscolindu-i în păr cu o mînă.

— Nu prea-prea !

— Atunci să mai adaug ceva, ca să fie *foarte-foarte !*

— Adaugă și, dacă n-o să fie foarte-foarte, ai s-o pățești cu Frère Culai ! Ți-ai luat singură exemplul ; du-l pînă la capăt.

— Dacă se poate duce la capăt un lucru fără de capăt !

— Ce, cum ? ! N-am înțeles, a scos Neculai Brateș un rînd de cuvinte înăbușite, din pernă mai mult decît din gură, avînd capul înfundat într-o pernă care decora pieptul de fulgi al patului, strîns cu multă grijă gospodărească de Ion Măsălaru.

— Apoi, Frère Culai, bine ai mai spus matale că idiotenia deșteptului e ca îndrăzneala timidului !... Iubirea e fără de capete, Frère Culai ! Nu știm nici de unde începe, și nici unde sfîrșește. Și dă peste noi această iubire, fiindcă este o boală infecțioasă, datorată unui microb care se caută pe el. Cînd se găsește, dezvoltă infecția.

— Adică iubirea.

— Adică infecta asta de iubire, care poate să facă atîtea pozne și despre care nu poți să spui mare lucru ! l-a urmat Aniuta, în precizarea pe care a voit-o.

— Tot nu sînt mulțumit !

— Nu mă mir ! Nu am plecat cu premisa idioteniei ?

— Și totuși, trebuie să sfîrșim cu lămurirea idiotului.

— Greu, Frère Culai ! Să mai încerc însă. S-o mai iau o dată de la acel *de ce*. *De ce mă iubești ?* Femeia care crede că iubește pentru un *ce* oarecare, se înșeală. Și se mai înșeală și toți bărbații care posedă pe unul din acești *ce* și cred în tăria lui. Dacă n-ai învățat-o pînă astăzi, învață-o de la mine, Frère Culai : nu există nici un *ce*. Există numai ceea ce ți-am spus : microbul care se caută pe el însuși. De se găsește, din întîlnirea lor naște iubirea. De nu, sîntem în călătoria de căutare a dragostei, așa precum ai fost și matale, pînă ce microbul de aici (i-a pus mîna pe inimă cînd a spus aici) s-a găsit în Dana.. Și acum, fiindcă am ajuns aici, mai află ceva, Frère Culai : există o mamă soacră a tuturor actelor noastre, pe care nu știu cine a botezat-o prudența. De această mamă soacră, actele iubirii nu au nevoie. Căci din moment ce se pun și ele sub autoritatea ei, au încetat de a mai fi copiii legitimi ai iubirii.

— Ai început și tu să-mi vorbești ca chelarul Moldovei, în parabole !

— Nici acum n-ai înțeles nimic ?

— Nimic, nu pot spune, dar, parcă se simte și acum nevoia unui exemplu. Ești fată deșteaptă, caută unul.

S-au scurs doar numai cîteva secunde și Aniuta gata a fost și cu cel de-al doilea exemplu.

— L-am găsit, Frère Culai !

— Să-l aud, a vorbit tot din pernă și cu părul răvășit de mîna Aniutei.

— Eu !

— Tu ? și-a săltat iarăși capul Neculai Brateș.

— Eu !

— Adineaori am fost eu exemplul, și acum tu ? întrebă Frère Culai.

— Pentru că exemplele cele mai bune sînt cele mai apropiate de noi.

I-a căzut din nou capul pe pernă şi din nou mîna Aniutei îi alintă neorînduiala părului.

— Să-l aud şi pe acest de-al doilea exemplu explicat.

— Ascultă-l, şi s-a aplecat pînă la urechea lui să i-l spună în şoaptă : vom fi în curînd trei, Frère Culai. Şi de serviciile bunei noastre soacre, a tuturor, Prudenţa, nu am nevoie.

Din lungit cum era, Neculai Brateş s-a strîns şi el într-un ghem lîngă Aniuta. Şi a întrebat cu spaimă :

— Eşti însărcinată, Aniuta ?

— De ce spaima aceasta, Frère Culai ?

— De ce nu mi-ai spus ?

— Pentru că numai astăzi am ştiu.t Altfel, ţi-aş fi spus-o. Pentru asta am şi venit astăzi.

— De ce nu mi-ai spus-o de la început ? !... Ce-ai mai aşteptat ! ?

— Bagi de seamă, cîţi *de ce* mi-ai înşiruit ? Şi, parcă te-am făcut atent că, în faţa dragostei şi-a actelor ei, nu e nici un *de ce* !... Am lăsat să ţi-o spun la urmă.

— Foarte rău !

— De ce foarte rău ? !... M-ai obligat la acest *de ce*.

— Fiindcă fiecare minut cîştigat e în favoarea intervenţiei.

— Ce intervenţie ? !

— Cum, ce intervenţie ? !... Intervenţia doctorului.

Auzindu-l, Aniuta a început să rîdă cu hohote.

— Ce e asta, Aniuta ! ? De ce rîzi ?

— Iar un *de ce !* Cum să nu rîd ? Ce drept are doctorul să se amestece în dragostea mea ? ! Ce pot să am mai mult de la tine decît copilul ? Din clipa în care mi l-ai dat, e al meu, Frère Culai. Numai eu am dreptul să-i hotărăsc soarta... Ce te uiţi aşa ? !...

— Aniuta, vină-ţi în fire ! Trăim în mijlocul lumii.

— Lumea ? !... Şi matale cu lumea, Frère Culai ? ! Ce poate să aibă lumea cu copilul unei fete care iubeşte ? !

— Dar părinţii tăi ? !

— Se vor întreba mai puţin decît lumea cealaltă. Fii sigur.

— Aniuta, nu te cred. Glumeşti.

— Nu glumesc de loc. E aici şi te-aude ! I-a arătat ea locul cu un deget, care parcă sta gata să spintece pîn-

tecul, pentru suprema dovadă. Și n-aș vrea ca prima părere ce și-o face despre tatăl lui, să fie proastă.

Neculai Brateș, cîteva clipe a rămas cu ochii fixați într-un punct, posomorît parcă.

— De ce ești trist, Frère Culai ?... Bănui la ce te gîndești, dar rău faci ! Află că n-am să-ți încurc viața !... Poate că spunîndu-ți aceasta, te-ai lămurit, în fine, ce este iubirea !

— Dar bine, Aniuta, a revenit Neculai Brateș, nu vrei să înțelegi ceva ? Că numai la tine mă gîndesc ? Că vreau să ne apărăm dragostea ? Vreau ca mama copilului nostru să nu fie o fată. Vreau să fie soția lui Neculai Brateș. Atît vreau. Numai la atîta mă gîndesc. Dacă putem să dăm și lumii ce vrea, de ce să n-o facem ?

— Soția ta ? ! i-a repetat Aniuta cuvintele, fără să fi fost în înțelesul lor cel adevărat. Oare crezi că îți fac din copilul pe care mi l-ai dat o obligație ? ! Crezi că am venit cu el ca să te întreb : ce e de făcut ? ! Că m-ai dezonorat și că datoria ta este...

— Taci, că vorbești niște prostii *foarte-foarte* !... Soția mea din dragoste, nu din obligație. Asta vreau să fii, și aceasta vei fi. A venit însă prea devreme, Aniuta. Mai înainte de a ne putea căsători.

A privit spre fotografia Danei.

— Înțelege că trebuie să plătim lumii ăștia idioate și birul acesta. E prea devreme !

— Atunci, ce e de făcut ? l-a întrebat Aniuta, abia stăpînindu-și bucuria.

— Zici că întiiul semn al existenței lui astăzi a fost ?

— Da.

— Vom merge la doctor. Acum e numai un semn ; mai tîrziu va fi un copil. Și semnul îl putem da la o parte, ca să facă loc copilului nostru, atunci cînd va trebui să vină. Te învoiești ?

— Mîine vom merge la doctor.

A spus-o cu lacrimi în ochi.

— Plîngi ?

S-a desfăcut din ghemul în care era, lungindu-se lîngă el.

— Să știi că pentru tine îl sacrific.

— Dar tu nu vrei să pricepi că eşti mult departe de a putea spune că îl sacrifici ?

— În ce pot să topesc fapta mea de mîine, decît în lacrimi ?

— Aniuta, mă superi ! Nu-ţi mai îngădui lacrimile. Ba, am să-ţi fac şi-o imputare. De ce nu m-ai lăsat să ajung singur la căsătoria noastră ?... La ea m-am gîndit cînd am întrebat, dacă mă iubeşti.

— La ea ?

— Da, la ea. O lăsasem şi eu la urmă, ca pînă atunci să mă mai plimb în sufletul tău, să văd dacă pot cel puţin s-o bănui şi-n tine, şi...

— Şi ?

— Iată ce se întîmplă cînd se ciocnesc două bucurii : curg lacrimi.

— Cu care ne înmulţim dragostea, Frère Culai.

L-a îmbrăţişat, lipindu-şi capul de-al lui...

— Frère Culai, ştii cum vreau să-l cheme ? Dan, ori Dana...

Sînt patru mîinile care îmbrăţişează acum.

Capitolul VII

LA PARASTASUL DANEI AU FOST la Pohoarna cîteşitrei. Şi s-au întors tot împreună, aducînd fiecare, în amintirea lui, ceva din ce-a fost odată. Un ciob din sfărîmăturile unui basm care, pare-se, să fi fost şi adevărat cîndva.

Au stat puţin dar au văzut multe. Şi poate că şi cuconul Costăchel să fi văzut multe. Cu Stejărel Racotă, mai să nu se recunoască. Pentru că, în sinea lor, s-a întrebat fiecare de celălalt ; ce s-a întîmplat oare de s-a şters într-atîta ?!

Cuvinte, n-au prea schimbat. Li s-au înţeles între ele numai durerile. Ochii, s-au dat în schimb de tristeţi, şi buzele au tocat cuvinte neauzite.

Iar la urmă, s-au despărţit aşa precum au venit, neafiînd nici unul despre celălalt mai mult decît au putut să fure ochii.

Pentru Aniuta a avut cuconul Costăchel numai o sărutare uscată, pe care i-a lipit-o de frunte, cu lacrimi. Pentru că de cînd li s-au deschis izvorul, cînd are de spus cîte ceva, cu lacrimi și nu cu vorbe îl spune cuconul Costăchel.

S-a frînt și în el șira spinării. A început a căta spre pămînt. Ce-o fi avînd oare de pus în pămînt bătrîneţele, de-l scurmă într-atîta cu ochii ?...

Omul care nicicînd n-a știut ce e o dată, un an, o zi din săptămînă sau o lună din cele douăsprezece ; omul care și-a pierdut din minte ziua nașterii și a căsătoriei ; care nici pînă astăzi nu cunoaște numărul de hectare pe care le stăpînește ; și nici în al cîtelea veac de la Christos sîntem, a învățat totuși o dată, pe care n-o uită : ziua în care i-a murit copilul.

În oricare calendar ar privi și la oricare zi ar fi deschis, el tot ziua morții Danei o vede. Căci au început să aibă și pentru el un rost calendarele. Să-i arate zi cu zi și oră cu oră, oricît li s-ar rupe filele, aceeași zi, aceeași oră și același minut, care întrunite toate, înseamnă doar o clipă. Clipa în care s-a sfîrșit copilul lui.

Cu Neculai Brateș, cu cel de-al doilea copil, căruia i-a șuierat în urechi îndemnul să-și caute mai departe fericirea, căci are dreptul la ea, a stat de vorbă puțin. La urmă, cînd cutremurarea despărțirii i-a putut învia oarecum glasul.

— Culai, dacă de mine n-ai ascultat, să asculți de Dana. În fiecare noapte mă-ntreabă de tine. Vrea să te știe iubit. Îmi repetă mereu și un nume, pe care însă n-am putut să-l prind bine, dar despre care spune că i-a văzut sufletul în ceasul morții, și că era așa cum nimeni nu i l-a cunoscut...

Cu cucoana Roxana, abia de s-au zărit. Cu ea, n-au putut să vorbească. În rochia neagră e alta, reclădită de Dumnezeu din fum și din scrum. Ți-e frică de ea și la o adiere de vînt să nu se fărîmițeze în pulbere. Și e drept să fie așa, căci numai în fumul candelelor stă.

Nu mai are cămări. Nu mai are slugi să le poruncească și să le învețe. Nu mai are nimic din ce-a avut. I s-a dat însă în schimb din ce n-a avut...

În biserica din parc nu mai intră nimeni. Grija celor

sfinte a trecut de partea ei acum. Tot sufletul ei e sub două pietre. A cucoanei Rizanta și a Danei. Așezată nepoata lîngă bunică, drept cîștigat pentru că i-a adus pe lume albastrul de cobalt al ochilor ei.

Dacă nu e în biserică, e în odaia Danei. O tot diretică, să o găsească în ordine cînd vine. Că de venit zilnic e mai mult decît sigură. Altcineva n-are cum intra și nici ce căuta. Numai că mîna Danei mișcă înrămările de argint de pe masă. La fel, pe Frère Culai din cîrpe. Îl găsește ba într-un loc, ba într-altul. Cine altcineva să se joace cu el decît Dana ? Cată ea să le pună în ordine, dar a doua zi e iar urmă de umblet...

Și urma va fi mereu, pentru că nici mîinile ei nu mai știu ce fac. Iau mereu un lucru să-l pună la locul lui și în drum pînă acolo, îl pierd pentru altul...

La parastas în afara părinților Danei, au fost numai ei trei și satul. Preotul, dascălul, cu tot satul în spatele lor. Și în rînd cu ei toți, amintirile fiecăruia :

— Parcă și-amu o văz în iaz ! trece vorbele prin grebla degetelor osoase și noduroase ale unei mîini pusă pe gură, o bătrînă...

— Mîndră duducuță, și iacă-tă că nu mai e, oftează alta, pierzîndu-l într-un leșin al glasului pe *nu mai e*...

La adăpostul unei răchite, în dosul bisericii, Marin Hurdubelea a adus Babei Cînda o strachină cu apă neîncepută. Cărbunii, pana de corb și rădăcina sînt în traista babei...

Iar la masă, cinci au fost și nici unul...

Mai ! Luna liliacului ! Cu el în brațe a murit Dana ! Cu el în brațe a venit la mormîntul ei Frère Culai !...

Mai ! Luna liliacului în Moldova !...

Mai ! Pe străzile Iașului, la Copou și mai sus, fetele au liliac în brațe și dragoste în piept !...

Mai ! Lună cînd morții Iașului dorm sub liliac...

Mai ! Privighetorile Copoului nu mai cîntă în teiul lui Eminescu. Cîntă în tufele de liliac...

Mai ! Către orele șapte, bătrînii care se mai iubesc, se duc să se culce, luînd de pe masa din grădină cana cu liliac, să și-l împartă în două, în alte căni, la căpătîiul paturilor...

Mai ! Luna în care fiecare fată din Iași își leagă norocul de liliacul cu cinci și șase petale...

Mai ! În grădinile cîrciumilor, beau, se uită la stele și își vorbesc cînd și cînd visătorii Iașului. Iar în pahare, le pică, și nu le leapădă, flori de liliac...

Mai ! Luna pe care cuconul Stejărel o așteaptă de astă iarnă, ca să mai poată hoinări în voia sufletului, a venit și a umplut Iașul de liliac. I-a scos din sipete hainele verzi, de primăvară ; i le-a pus pe umeri ; a dat Răpedii șalul ei de argint și lumină, țesut din scăpărările stîncilor ; a trezit din mușiță aurul Trei-Erarhilor ; a alungat ciorile și au rămas înfipte în văzduh numai crucile mînăstirilor ; a uns cu vînăt lăptos viile Buciumului și ale Uricanilor ; i-a ajutat Copoului să ia în spate buccelele cu păduri răcoroase ; și a dat voie dragostei să se plimbe pe oriunde ar vrea, că de aceea e primăvară.

Pe cuconul Stejărel a uitat însă să-l primenească. Cu ce o fi păcătuit, nu știm, dar l-a lăsat neînnoit. Cu negrul de astă iarnă al obrajilor parcă și mai negru acum ; cu oboseala pasului care calcă prin nămeți ; cu inima și mai împunsă de dureri ; și cu o poveste scrisă pe frunte, care începe ca toate poveștile, cu : A fost odată !...

Dar de atîta, nu s-a necăjit cuconul Stejărel. I-o fi mai anevoios mersul, dar el tot al cărărilor vechi este. Că a uitat primăvara să-i facă și lui parte din darurile ei, nu-i pasă. Are el ceva mai de preț decît tot ce poate să-i dea primăvara. Are în buzunare cheia castelului de la Cîrjoaia, în care stă închis, să nu-l atingă cumva pecinginea, ultimul veac al Moldovei. Cu o asemenea zestre, să se mai împiedice el de nimicurile primăverii ?!

Este mai mîndru chiar ca oricînd. Aproape că nici nu mai vede oamenii. Trece, fără să mai răspundă la saluturi. Și nici nu-i aude cînd își trec unul altuia constatările : — „Da' s-a ramolit de tot cuconul Stejărel" !

Nu mai vorbește cu nimeni. Doar cu Neculai Brateș și cu Aniuta. Celorlalți, cînd și cînd, și numai la mari nevoi de le aruncă o vorbă, două.

L-a întîlnit și Gheorghiță Mîrza, l-a salutat, a strigat după el un al doilea *să trăiești, cucoane Stejărel,* și ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Pentru Gheorghiță Mîrza, însă, s-a întîmplat ceva. Au mai văzut scena aceasta și alții și faptul nu i-a convenit. Să-i dea „domnul" Stejărel să înghită o asemenea gălușcă, lui, omul zilei și al desțelenirii Iașului din ruini și mizerie, e chiar revoltător ! O mojicie curată, pentru care ar trebui să-i ceară socoteală ! Și-a amintit însă de ce a pățit Iotzi și a socotit că e mai nobil să nu ia în seamă porcăria unui zaharisit. Da' în judecata Biroului 2 tot are să-l dea. Și judecata s-a petrecut :

— Ia să vedem, care știți ce s-a întîmplat alaltăieri, în orașul acesta ?

— S-o mai fi otrăvit una din dragoste ? își dădu părerea Domnica Talpeș. Că oraș ca acesta, cu atîta spirt denaturat și capete de chibrituri înghițite nici c-am auzit !

— Nu ! a răspuns prezidentul Biroului 2. Sanda mamă, mata ai vreo idee ?

— Nici o idee, Gheorghiță !

— Atunci să vă spun tot eu. A fost o bătaie cruntă între Stejărel și Elic Papiș.

— Bătaie *între* ?! a întrebat Alecu Țațomir, cu multă mirare pentru acel *între*.

— În parte, dragă Alecule, ca la hală cînd încing măcelarii bătaia !

Întrebările cum și de ce au plecat deodată din toate părțile.

— Stați, că vă spun. Toată chestia s-a-ntîmplat pentru Tincuța. Știți și voi, că de cînd n-o mai are, îi merge cam prost lui Elic. Are Elic și acum vin fain și fripturi bune, da' dacă nu e lîngă ele și olecuță de ciupeală, își pierd din căutare. S-a gîndit ce s-a gîndit Elic și s-a dus la Stejărel s-o ceară. — „Cucoane Stejărel, s-o împărțim pe din două. Steie la matale ziua și noaptea las-o la mine. Că la mata fericirea e ziua și la mine noaptea..." Numai ce-i răspunde Stejărel : — „E imposibil ! O iubesc și nu pot să cad la un tîrg ca acesta".

— Măi Gheorghiță, ori te-ai prostit, ori ne crezi proști ! Ar fi putut fi acesta răspunsul lui Stejărel Racotă ? l-a întrerupt iarăși Alecu Țațomir.

— E imposibil de crezut ! s-a adăugat la părerea lui Țațomir și Arnold Rieber.

— E purul adevăr ! P-onoarea mea, ce mai vreți ! M-a asigurat Elic pe fericirea lui că așa a fost. Și dă-mi voie să-l cred mai mult pe Elic, care a rămas cu scaunul la cap, decît pe Stejărel, un ramolit, care nici prietenii nu și-i mai recunoaște.

Cucoanele, mai grăbite să fie în posesia știrilor de soiul acesta, și-au rugat bărbații să nu-l mai întrerupă. E interesant cazul și vor să-l cunoască mai repede.

— Hai și spune mai repede, Gheorghiță. Ești dracul gol ! Toate le afli. O să începem să ne ferim de tine ! l-a mai uns cu de-ale ei complemente Domnica Talpeș.

— Numa' liniște să am... Așa... Unde am rămas ?

— La răspunsul lui Stejărel, că o iubește.

— A, da !... — „Păi ca matale, o mai iubesc ei și alții, cucoane Stejărel, așa că, fă matale ce fac și ceilalți, i-a răspuns Elic. Iubește-o numai cît trebuie și dă-i drumul..." Abia acum s-a înfuriat Stejărel. — „Elic, am terminat ! Să nu mai vii cu astfel de propuneri, că mă superi !"

— Că se supără ! îngînă Alecu Țațomir.

— Alecule, nu-l mai întrerupe ! l-a rugat indignată Olga Țațomir. Și-a dat doar cuvîntul de onoare !

— Bine, să-l las atunci, să nu se *supere* și el ca Stejărel !

— Cîine ești, măi Alecule ! Muști mereu !

Alecu Țațomir nu i-a mai răspuns. S-a lăsat și mai pe spatele scaunului, lungindu-și picioarele pînă la ale celui din față.

— „Da' pe mine, crezi matale că nu mă supără că pierd parale ?!" nu s-a lăsat de loc amenințat Elic. — „E, și ce vrei, să te despăgubesc eu ?" — „Eu nu vreau decît să mi-o dați pe Tincuța. Asta vreau. Și fără de ea, nu plec de la mata. Altcum, o anunț la Poliție că e clandestină..." Atîta i-a trebuit lui Stejărel și i-a scăpat o palmă. — „Vra să zică mai și dați !? s-a pus și Elic în

furii. Apoi, datorii, lui Elic nu-i place să aibă !“ și harșt o scatoalcă lui Stejărel. Și tontoroiul s-a încins, lovindu-se cînd cu picioarele, cînd cu mîinile, pînă ce, în fine, a reușit să-i despartă Tincuța...

Dar parcă numai lui nu-i răspunde Stejărel Racotă ?! Cam pe toți îi lasă cu pălăriile întinse. Și umblă, umblă mereu, de nici Tincuța nu-l mai poate ține acasă.

Cînd s-a arătat prima seară de mai, frumoasă, cu lună poleitoare și cu stele — stelele despre care întreabă copiii, cine le aprinde și cine le stinge, — s-a dus la prietenii săi, să-i ia.

— Gata ?

— Cu ce gata, cucoane Stejărel ? Și de ce numai din paști în Crăciun, la mine ?

— Cum, cu ce gata ?! Nu v-am spus astă iarnă că de-abia aștept maiul, să o mai luăm razna, ca în zilele noastre, Culai ?

— Merg și eu ; nu vă las, s-a rugat Aniuta, adunîndu-se dintr-o risipire a dragostei.

Prietenul său s-a lăsat însă mai greu hotărît. Prea s-a ofilit. Să se odihnească barem nopțile, dacă ziua nu mai are astîmpăr.

— Propunerea mea e să o amînăm pe mîine, după prînz, cucoane Stejărel. Așa și Aniutei îi e mai ușor să ne însoțească.

— Mîine, și după prînz încă ?! l-a săgetat zdravăn Stejărel Racotă. Asta e noapte s-o dai pe mîine ?!

L-a tras de mînă la fereastră.

— Privește-i splendoarea, Culai. Încercați voi să i-o cîntați, dar unde e cîntecul care să se ridice pînă la ea ?

A venit și Aniuta la fereastră.

Apoi, toți trei au tăcut. De ce ? Ca să asculte o privighetoare.

— Iată și cîntecul care se ridică pînă la ea, cucoane Stejărel.

Și ca și cum Neculai Brateș ar fi fost cu propunerea hoinăritului și ceilalți s-ar fi împotrivit, i-a luat pe amîndoi de cîte o mînă, poruncindu-le aproape :

— Dar haideți o dată !

Zorile au început să înălbească noaptea. Întîrziații de la celelalte mese s-au rărit. Dintre chefliii gălăgioși, nu mai e nici unul. Nu se mai sparg pahare, nu se mai aude guristul, și nici comenzile chelnerilor nu mai spintecă liniștea. Cei cîțiva care au mai rămas tac, sau aproape tac. Unii, cu ochii la ultimele stele care mai stăruiesc pe cer; alții, cu ochii în masă, încleiați de un somn care încearcă să-i biruie. Schilodiți însă și unii și alții, în poze care îi scoate din regnul uman.

Pe unul îl persecută un nume. Îl repetă mereu. Mai spune el și altceva, dar nu se înțelege nimic din ce spune. Cuvintele i se încalecă sau îi pornesc de-a dreptul ciuntite, fără să poată sluji și altora, decît lui, ca o otravă de care se curăță. Numele care îl persecută, îl spune însă întreg. Melania. Dar, să se poată deduce din încîlceala cuvintelor și ce înseamnă în viața lui Melania, nu e cu putință.

Un altul și-a răstignit spatele de un scaun și privește tîmp, de ceasuri întregi, o sticlă de sifon.

Mai este unul care, de cînd a venit, se uită numai la cer.

Privind la cei care au mai rămas și comparîndu-i cu cuconul Stejărel și cu Frère Culai, Aniuta a putut face o constatare. Cuconul Stejărel și Frère Culai, oricît ar bea, rămîn tot ei, cu mintea întreagă, cu glasul întreg, cu trupul neschilodit și cu sufletul mare. Ba, strălucesc și mai mult în tovărășia paharelor. Le dezleagă parcă și tainele...

Vorbesc de cînd au venit și mai au încă multe să-și spună. De plecat, nu li s-a abătut încă. Pe ei, zorile nu i-au grăbit niciodată...

— Îl vedeți ? întrebă Stejărel Racotă. Îl auziți cum numai un nume repetă ? Melania... Cine știe cu ce piatră de moară i-a încărcat inima Melania !

Aniuta și Frère Culai au mai privit o dată spre omul Melaniei, căutînd parcă să-l înțeleagă.

— Ți-aduci aminte, Culai, de celălalt, cu clopotele din '812 ?

— Mi-aduc, cucoane Stejărel. Pusă Feiga să le tragă cu țiitera, o noapte întreagă !

— L-a ars cu arcușul profesorul lui de muzică și l-a pus să repete partea în care se încîlcea cu clopotele de o sută de ori, nebănuind ticălosul că poate să facă din el o victimă. Cam așa ceva trebuie să se fi întîmplat și cu aista. Cine știe ce durere i-a înfipt în inimă Melania, de nu mai poate să scape de numele ei !

— Dar, s-ar putea și din dragoste să-i repete numele, papa Stejărel ! și-a dat Aniuta părerea. I-o fi lipsind, plecată pe undeva.

— Da, da, e-aceasta ce-o spui : plecată pe undeva ! îi luă vorba cuconul Stejărel. Numai că e plecată pe undeva, la altul ! Așa cum i-l spune, cum i-l repetă, numai că dintr-o durere țișnește. Auzi-i-l, te rog. Îl trece prin dinți scrîșniți. Un nume care e al dragostei tale nevătămate nu-l treci prin rîșnița dinților. Îl spui altfel. Se rupe cald, e... dar ce să mai vorbim ! Mie nu mi-a fost dat să-l pronunț nici așa ! Inima ăstuia barem tot a întîlnit o iubire, pe cînd a mea...

— A matale s-a jucat cu iubirea, i-a răspuns Neculai Brateș. Poate că sînt și femei, cucoane Stejărel, pe undeva în vreo grădină care repetă un nume ! i-a strecurat el ușoară aluzie, amintindu-i de femeile care au crezut în el mai mult decît într-o joacă. Plătești pentru vreuna din ele, așa că fă matale bine și nu te mai arăta victima victimelor.

— O fi, Culai, dar să știi că ai și tu o parte din vină.

— Se putea să nu mă amesteci și în această vină ?

— Da, o ai ! Adică o aveți ! Că mai e iubirea și în altfel decît o joacă, voi mi-ați arătat. Tu și cu Dana ; tu și cu Aniuta. De nu le întîlneai, Culai, nu aveam cum să o văd în altfel, așa cum trebuie să fie.

Profitînd de un moment de liniște, Neculai Brateș a schimbat vorba :

— Cucoane Stejărel, să-ți spun o noutate. Te paște amenințarea să fii naș.

— Vă căsătoriți ?

— Da !

— Da, Aniuta ? a întrebat-o și pe ea cuconul Stejărel, neavînd destulă încredere în vorbele prietenului său.

Aniuta s-a uitat în ochii lui Frère Culai, să zmulgă de acolo răspunsul.

— Da, papa Stejărel.

— Iar noaptea de-acum este noaptea logodnei noastre, i-a împlinit știrea Neculai Brateș. O mai frumoasă noapte de logodnă nici că se putea. Pentru că e o noapte ruptă din *Miorița,* cucoane Stejărel. Bolta bisericii noastre, cerul. Iar cîte lumînări se pot aprinde acolo, au ars toate. Mai stă aprinsă doar una — Luceafărul. Ca lăutari, s-au întrecut în cîntec privighetorile, arvunite de inima Aniutei, și ca preot, în odăjdile sfinte ale cuvîntului, ne-ai slujit mata, din *Evanghelia* vieții. Mi-ar fi fost peste putință să las să treacă o noapte ca asta, cucoane Stejărel, fără de amintirea logodnei noastre.

— Da, da, toate bune, a zis Stejărel Racotă, dar la o asemenea logodnă l-ai surprins pe naș fără să vă poată da nici un dar. De ce nu l-ați pregătit ?... Și mai mult pe tine te fac răspunzătoare, Aniuta !

— Dar ce-ai fi putut să ne dai mai mult decît ne-ai dat, inima, papa Stejărel ? s-a salvat de răspundere Aniuta.

— Inima mea oloagă ? !

— Aceea e în altă parte. Cu noi e inima matale, mare și întreagă.

Stejărel Racotă bătu în masă.

— Cheamă-l pe Iordache.

— S-o culcat jupînul, cucoane, să trăiți, i-a răspuns, cu somnul încă în ochi, chelnerul, trezit cine știe din ce lume a visurilor.

— Scoală-l ! hotărî cuconul Stejărel, mai bătînd o dată în masă. Să vină să ia el porunca.

A venit.

— Să trăiești, cucoane Stejărel. Bună dimineața. A fost totul în regulă, mă rog ?

Stejărel Racotă l-a privit de jos în sus, așa cum fac unii profesori cînd își scot ochii din catalog ca să privească băncile zgomotoase, și după ce l-a cercetat cîteva clipe, i-a vorbit răspicat :

— Roagă-te mai puțin și ascultă. Îmi pare bine că ai venit cu bună dimineața. Asta înseamnă că ești după somn, că ai dormit bine, și că acum ești treaz. Este, Iordache ?

— Este, cucoane !

— Deci, să bagi bine la cap ce-am să spun.

— Mă rog ; dumneavoastră ştiţi cum vă servesc !

— Dacă nu-mi scoţi, de unde oi şti, două sticle de Cotnar vechi, Elena Terente, Drăghici sau Jenică Melinte, te-mpuşc !... Ai băgat la cap ?...

— Băgat, cucoane ! Şi cît priveşte de-mpuşcat, să-l împuşcaţi pe Elic Papiş, nu pe Iordache ! Iordache ştie ce să vă dea. Din ce are el pus de o parte pentru obrazuri alese, să se dea peste cap Elic, cu Feiga lui cu tot, şi nu găseşte !... Mă duc să vă caut, cucoane. Bună zi, dacă de cum mă scol trebuie să cobor în beci, zise el plecînd, după care a dat din mers poruncă chelnerului, să schimbe paharele.

— Ce-ar fi dacă l-am chema şi pe... Melania aista ? Baremi să avem şi invitaţi la logodnă !

— Nu, papa ! vreau să fim singuri. Melania face parte dintr-o lume şi voi din alta.

— Greşeşti, Aniuta. Să nu nesocoteşti pe nimeni. O lume sîntem toţi. Te-am ştiut fată fără fumuri...

— Greşeşti mata, papa Stejărel, dacă crezi că deosebirea ce am făcut se referă la... nu ştiu cum să mai zic. Nu ! Lumea lui e a acelora care beau şi se-mbată ; pe cînd a voastră, a celorlalţi puţini, care, oricît ar bea, rămîn tot ei. Se întrec chiar pe ei !

— Să nu-l chemăm atunci ! căzu la învoială cuconul Stejărel. Dorinţa logodnicei trebuie să se împlinească. Dar, cel puţin, o să-mi îngădui să lipsesc un minut ! Să-i spun la ureche, ce vroiam să-i spun de faţă cu voi ?

— Asta da, aprobă Aniuta, satisfăcută.

— Şi ce vrei să-i spui, cucoane Stejărel ? l-a întrebat Neculai Brateş.

— Că e un prost, Culai ! Că cine înmulţeşte vinul cu lacrimi, pentru o femeie care a plecat, e un gogoman ! Să bea cît o vrea pentru altă... Melanie. Pentru o Melanie care o să vină. Dar pentru o Melanie care a plecat să nu mai strice vinul, că-l împuşc !

— Constat un lucru, cucoane Stejărel ! Mare vînător de oameni te-ai mai făcut de la o vreme încoace... Pe mine cînd mă-mpuşti ?

— Pe tine trebuia să te-mpuşc din noaptea cea de la Feiga Papiş, cînd căpiaseşi de tot.

— Dar pe mine, papa Stejărel ? Pe mine ai de ce să mă-mpuști ? l-a întrebat veselă Aniuta.

— Aș avea eu și pe tine de ce să te-mpușc !... Îl pierd pentru a doua oară ! a răspuns sugrumînd în gîtlej un răsuflet adînc... Legenda Meșterului Manole, Aniuta !... A fost cîndva o legendă ; acum e lege ! Ca să-și poată clădi iubirea lui, trebuie să-și îngroape în pereții ei prietenul !...

— O, papa, de loc !

— Nici un de loc ! A mai spus-o și alta înaintea ta !... E lege, Aniuta. Legenda Meșterului Manole o învață copiii în școală pentru frumusețea ei ; noi, copiii cei mari, o ținem minte pentru adevărul din ea !...

Și-a întors privirea spre Neculai Brateș.

— Taci, ticălosule, ce-ți pasă !... Cu ce puteri aduni tu îngerii aceștia lîngă tine, diavole ?... Nu, pe cuvînt (și se răsuci pe scaun din nou cu fața la Aniuta) cu ce vă tulbură ticălosul acesta, de vă pierdeți mințile să-l iubiți ?

Aniuta a început a privi de la unul la altul. Cum întîrzia să dea un răspuns, Stejărel Racotă, cu mîna pentru prima oară dusă în noaptea aceasta la inimă, a zorit-o :

— Lămurește-ne, Aniuta. Te rog acum în numele lui. Fă-i darul acesta de ziua logodnei voastre. Crede-mă că-i trebuie. Nici nu bănui cît îi e de util liniștii lui !

Tăcerea culeasă din ochii lui Neculai Brateș a îndemnat-o.

— Am să răspund, papa Stejărel. Să nu crezi că vreau să fug de răspuns. Mai ales cînd vi-l dau vouă... Ascultați-l. Începe cu ce mi-a spus o prietenă, cîndva. Sînt patru sau cinci ani de-atunci. Știu sigur că eram în clasa a cincea, și prietena mea într-a șaptea. Mi-a mărturisit într-o zi că iubește. Am întrebat-o repede, pe cine ? Știam pe toți cîți îi făceau curte și eram aproape sigură cine e. Atît de sigură, încît nici n-am mai așteptat să-mi răspundă. I-am spus tot eu, grăbit, numele, voind a-i arăta prin aceasta și marea mea pricepere în a cunoaște să-i descoper secretele. A rîs, auzindu-mă : — „Te-ai înșelat, ca și tata". Tatăl ei era doctor. Adică este și astăzi. Trăiește în orașul nostru și îl cunoașteți, dar,

să nu-mi cereți mai mult. Bănuise pe cel mai frumos din grup, care se bucura, de altfel, de cea mai deosebită atenție din partea ei. Lucru ce l-a făcut să știe, ce anume să supravegheze... Mai venea la ei acasă, ca să lucreze în laboratorul doctorului, și împreună cu el, un alt doctor, de vreo patruzeci și cinci de ani. (Aici, Neculai Brateș a simțit nevoia să-și încordeze atenția, fără a se da însă în vileag). Un om uscat, cu o față unghiulară, încruntată de-a valma, cu niște mîini roase de acizi și cu hainele mereu stropite de fel și fel de soluții chimice. Modul cum intra în casa lor omul acesta, stăpînit totdeauna de un gînd care nu-i da voie să aibă și altele ; privirea lui îndreptată zilnic înspre aceleași puncte cînd parcurgea drumul pînă la laborator ; frămîntarea din el, care nu semăna cu a celorlalți oameni, au adunat-o — e cuvîntul ei — spre el. Să aibă însă vreun sentiment lămurit, nu avea. Într-una din zile, la masă fiind, tatăl ei izbucnește : — „Mi se pare c-o să reușească..." — „Ce să reușească ?" l-a întrebat atunci prietena mea mai curioasă decît toți ceilalți care erau de față. — „A prins un fir strașnic ! E pe drum bun. Va rupe în curînd gîtul unei boli care a scăpat pînă acum să se predea științei !..." Și i-a povestit amănunțit lupta ce o dă cu acea boală. Cum ea caută să-l mintă, să-i piardă urma, cum din nou i-o descoperă și așa mai departe. De vreo două, trei ori l-a doborît, dar nu s-a lăsat. Nu s-a descurajat. A căutat-o mai departe și azi dimineață a regăsit-o. Și speră să nu-i mai scape... — „Tată, i-a spus ea atunci, parcă ne-ai vorbi de-o luptă între doi oameni, între doi atleți !" „E mai mult decît o luptă cu un atlet. E o luptă cu un uriaș, care pînă acum a fost mai tare decît toți cîți s-au luat la trîntă cu el. Pe unii i-a și ucis. Pe alții i-a lăsat obosiți pentru totdeauna. Altora, le-a frînt toată rîvna..." Din ceasul acela, sentimentul care o adunase spre el, pe prietena mea, a început să i se lămurească. În zilele cînd alte întîmplări îl opreau să vină, trecea prin unele toropiri care nu le mai încercase încă. Iar frumosul prieten din grup, asupra căruia căzuse toată supravegherea tatălui ei, se ștergea din ce în ce mai mult din tot ce gîndea și făcea. Nu a fost sigură dacă la începutul acestei schimbări și-a dat pe față, prin vreun gest oarecare, sentimen-

tele noi, dar că, într-o fericită zi doctorul a privit-o în alt fel ca pînă atunci, cu o căldură a ochilor pe care nu i-a crezut-o că putea s-o aibă, de aceasta a fost foarte sigură. Iar din ziua aceea a știut cum să-și boteze schimbarea care se produsese în sufletul ei : iubire... Naivă la vremea aceea — aveam doar cincisprezece ani ! — am întrebat-o : — „Dacă e așa de încruntat, bătrîn și pătat pe haine, cum de poți să-l iubești ? !“ Mi-a răspuns tot într-un zîmbet, ca și atunci cînd s-a referit la înșelarea tatălui ei : — „E în omul acesta ceva mai mult decît o frumusețe de bărbat. Și a rupe din timpul lui și pentru mine, măcar și atît cît durează o privire, e iarăși mult mai mult decît toate cuvintele de dragoste pe care poate să ți le șoptească un tînăr frumos, în el numai cu flașneta banalului *te iubesc*.“ Atunci n-am înțeles-o ; dar la vîrsta ei de atunci am înțeles-o în tot ce-a pus în cuvinte. Pentru că prin aceeași schimbare am trecut și eu... Cu puținul de pînă atunci, inima mea nu se mai putea hrăni. A fi îndopat-o cu ce o îndopau pe a lor, colegele mele, a căror inimi băteau în toate tacturile, după cum erau mai mult sau mai puțin parfumate romanțele de dragoste care li se cînta, era ca și cum ai fi dorit să bei din nectarul zeilor și în locul lui să ți se întindă o cupă din apa Bahluiului... Mi-ai ieșit în drum, Frère Culai. Te-am citit și-apoi te-am căutat. Și te-am căutat, pentru că întocmai ca și prietena mea mai dinainte, numai prin tine mi-am putut strînge și aduna în inimă toată viscolirea aceea fără de capăt, cu vînturi din toate părțile, cu focuri care ard și nu știi de ce, cu inimă care bate și n-ai ce să-i dai ca să tacă... Inima unei fete cu creier flămînd după toate tainele cu care ne momește viața nu se poate mulțumi cu ce poate să-i dea acei oameni care nu știu să facă decît numai ceea ce i-au învățat alții, dinaintea lor. Inima despre care îți vorbesc nu vrea actori de viață ; vrea autori de viață. Frère Culai ! Numai cuvîntul nou, numai fapta care caută, ridicînd omul dincolo de om, o poate satisface. Cuvîntul vechi și fapta de toate zilele, nu o mai pot încălzi. Ca să iubească o astfel de inimă, trebuie să-i dai ce n-a mai avut. Și mereu să aibă ce n-a mai avut, numai oameni asemeni vouă îi pot da. Ca tine, Frère Culai, care stăpînești cuvîntul și știi

să-l înfigi în toate tainele vieții ; ca matale, papa Stejărel, singurul ales din tot Iașul de marele neastîmpăr, să aperi de proști și de ocară pulberile trecutului ; ca doctorul prietenei mele, care urmărește, sucește gîtul, scapă și din nou prinde o hîdă și necunoscută fiară, nepredată încă științei ; și ca încă alții, foarte puțini. S-ar putea crede că fac o confuzie între vanitate și iubire. Nu. Să nu vă înșelați în felul acesta. Vanitatea nu ține de inimă. Iar marele om pe care îl căutăm, de-a dreptul în inimă intră. Uitați-vă puțin la becul acesta electric, aprins deasupra capului nostru. Nu mai e întunericul de azi noapte, dar totuși, mai strălucește. Priviți acum miile de insecte care vin vrăjite de lumina lui și nu se mai despart de el. Își ard picioarele, aripile, viața însăși, și rămîn tot locului, pînă mor. De ce ? Pentru că vraja luminii lui e mai tare și decît instinctele de apărare contra morții. Nu se petrece același lucru cu oamenii ? Nu trebuie să aibă și ei o vrajă ca să poți rămîne mereu lîngă ei ?...

Iordache a sosit cu sticlele și a trebuit să-și înăbușească elanul, deoarece Stejărel Racotă, de cum l-a simțit venind, a început să-i sîsîie și să-i facă semne : adică nici un zgomot.

Iordache s-a uitat un moment tîmp la Aniuta, a ascultat-o o vreme, și cum nimic n-a priceput, și-a făcut o părere în sinea lui.

„Vorbește vinul ! Da și pe ei trebuie că i-a lucrat, că prea stau cu ochii holbați la ea !“

După care, a plecat.

— ... Știu că este o lume care ne condamnă. Îi cunosc ocara. Nu o singură dată a ajuns pînă la mine. Dar îi cunosc și tîmpenia ! Ce a vrut această lume de la Dana și ce vrea de la mine ? Vrea să ne împlinim iubirea cu plicuri roz, cu oftaturi și cu ce poate să ne spună — bineînțeles, de față cu părinții ! — un băiat de vîrsta noastră. Din strălucirea omului care ne amețește și ne atrage spre dînsul nimic nu voiește. Lumea aceasta mărginește iubirea numai la vîrstă, adică la ce poate să dea inimii noastre egalul ei de vîrstă. E prea puțin, papa Stejărel, Frère Culai ! Egalul ei n-are s-o poată umple niciodată de dragoste. Egalul ei n-are cu ce s-o-mbete. Și cred că o fată deșteaptă, nu e deșteaptă numai pentru a putea

fi numărat și articolul acesta în zestrea ei de măritat. Ci e deșteaptă pentru că și ea este un fel de aleasă a lui Dumnezeu, cu drept să înțeleagă mai mult și să aibă mai mult din viață decît celelalte. După cum vedeți, venim spre voi, dintr-un îndemn divin. Arde în voi o lumină care ne cheamă și ne ia dincolo de iubirea obișnuită. De n-ați fi voi, n-am ști ce înseamnă acest *dincolo de iubire* și poate că am înmulți și noi idilele Copoului. Dar sînteți, și de pe piscurile care stați, ne-ați vrăjit inimile. Cărțile matale, Frère Culai, au în ele ascuns un om. Un om pe care fetele îl visează și de la întîiul imbold al inimii încep să-l caute. De au norocul să-l găsească, rămîn lîngă el. În cărți te-a descoperit inima Danei și tot din cărți te-a luat și a mea. Dar, cîte ca Dana și ca mine știu că omul acela din cărți, ascuns, și care se strecoară prin tot ce cuprind cărțile, fără să poți pune mîna pe el și să-i strigi : te-am prins ! e însuși autorul ?... Cu omul de-acolo, din cărți, ne furați voi inima. Pe el îl iubim. Și îl iubim, oricum ar trăi în încarnarea voastră. Oricum ar fi, bătrîn sau tînăr, bolnav sau atlet, ros de vicii sau de o fugă care nu mai obosește, așa cum este fuga din trup în trup de femeie a lui papa Stejărel. Oricum ați fi, vă iubim, Frère Culai. De vă încearcă o spaimă, uitîndu-vă în oglindă, spărgeți-o, că vă minte. Chipul vostru cel adevărat în oglinda din noi să-l căutați. Acolo îl privim și noi. În oglinzile din perete cred numai fetele proaste, care nu cunosc decît omul făcut din mușchi și din oase. Omul croit din spirit și minune divină, din geniu și talent, din sacrele focuri și din scăpărarea stelelor, posedat sau iluminat, profetic sau chiar nebun, nu-l cunosc. Cînd se-ntîlnesc cu el, nu-l văd... Dana și cu mine l-au văzut, Frère Culai, și au pus mîna pe el și i-au strigat : te-am prins, omule care fugi și te caut !... Te-am prins amîndouă... și una a trebuit să aștepte... Dar, că a așteptat, numai acum am simțit, Frère Culai... Atunci, și după acel atunci, am crezut că în locul unei inimi arse a crescut alta. O alta care s-a plimbat la București, care s-a înșelat că iubește, și care, bolnavă și neputincioasă, s-a mulțumit și cu o minciună. A avut însă și minciuna aceea un rost. A întins arcul iubirii peste un gol, neîntrerupînd-o. Căci nimic nu e mai statornic în viață ca iubirea...

Stejărel Racotă şi Neculai Brateş, la auzul acestor cuvinte, şi-au întîlnit privirile, cu amintirea în ele a ceea ce au vorbit în toamna trecută, într-o seară, cînd, tras Neculai Brateş de mînă şi dus la fereastră, cuconul Stejărel i-a vorbit despre tot ce-a clădit iubirea.

Atît numai. Să-i tulbure cu mai mult cuvîntul, nu i l-au tulburat. Şi nici lumina zilei, biruitoare, nu i-a trezit din vorbă şi din ascultare.

— ...Şi mai ştiu ceva, Frère Culai. Pentru mulţi, pentru foarte mulţi, poate şi pentru voi, care nu m-aţi cunoscut decît ca o prietenă a Danei, ce-aţi întîlnit-o în cîteva rînduri la ea, mai am de şters o pată de pe iubirea mea : sinceritatea ei, luată drept un dezmăţ. De ea s-a îngrozit şi Dana. Dar Dana n-a înţeles atunci din ce acreală a inimii am scos cuvintele cînd i-am spus că abia aştept să plec la Bucureşti, să-mi pot face de cap. Cum mi-am făcut de cap, o ştiţi acum. Momită de o minciună, am stat lîngă un singur om, căruia, aşa de netrebnic cum a fost cu mine în joaca de-a dragostea, tot îi datorez ceva. M-a întors la iubirea mea... Acesta a fost făcutul meu de cap ! Papa Stejărel, nici nu ştii cît bine ai făcut sufletului meu, punîndu-mi, din glumă, întrebarea : cu ce te-a fermecat ticălosul acesta ? Am simţit de mult că va trebui să o spun cîndva... Sînt încă o dată sinceră, Frère Culai : a fost şi pe buzele tale întrebarea, dar te-ai ferit să mi-o pui. În mine, rîdeam de frămîntarea matale. Era însă în rîsul meu şi-o durere, crede-mă. M-ai numărat printre fetele care pot fi cucerite de briantina de pe părul băieţilor ! De tinereţea cultivată numai de sport, sau de trivialul din toată atitudinea lor, atît de nelalocul lui încadrat în cuvîntul camaraderie... Nu cumva vă miraţi şi astăzi că m-auziţi astfel vorbind ?... Haide, spuneţi-mi-o... Sau spuneţi ceva, că prea tăceţi !...

Au tăcut însă şi mai departe.

— ...Ştii acum, papa Stejărel, cu ce mi-a fermecat inima ticălosul ?

— Aniuta, şi tu Culai, s-a adresat lor, sculîndu-se în picioare, cuconul Stejărel, lăsaţi-mă să-mi urmez destinul. Destinul meu, de a îmbrăţişa mereu, părinteşte, dragostea prietenilor mei. Lasă-mă să te sărut, Aniuta.

A sărutat-o. Și de pe frunte, să-mi duci sărutul pe inimă. Ai înțeles ?

Apoi către Neculai Brateș, punînd încă o dată, în felul cum a pronunțat cuvîntul, înțelesul cel adevărat, din sufletul lui.

— Ticălosule !...

„Melania“ nu încetase de a se văieta. Ca un ecou, răspuns ticălosului, s-a mai auzit o dată durerea lui : Melania. Mai mult plînsă decît spusă.

Auzindu-l, cuconul Stejărel s-a răsucit spre el și, după o pauză în care l-a privit cu dispreț, s-a dus la masa lui. L-a scuturat de umeri și i-a strigat tare, lîngă ureche :

— Melania, ai auzit-o ? Ți-a ajuns la ureche tot ce-a vorbit fata aceea ? I-ai dat tu ceva asemănător Melaniei, ca să nu plece ? Dacă nu ești în stare să ții lîngă tine o femeie, las-o să se ducă !... Uit-o !... M-ai înțeles ?... Fă numai un semn și vor fi lîngă tine o sută de Melanii !... M-ai auzit, Melania ?... Întotdeauna se găsește o femeie care s-o înlocuiască pe alta...

„Melania“ n-a înțeles însă nimic. La toate întrebările cuconului Stejărel, a mai repetat o dată, plîns și mai mult :

— Melania.

— Atunci știi ce ? l-a întrebat, în disperarea lui, Stejărel Racotă. Așteapt-o aici pînă vine !

Și l-a lăsat.

— De ce-i frigi inima, cucoane Stejărel ? l-a întrebat, cu milă pentru „Melania“, Neculai Brateș.

— I-o vindec, nu i-o frig, Culai ! Cu fierul roș se vindecă rănile din inimă.

Împunsătura în piept l-a ajuns iarăși. Și iar și-a luat durerea în pumn, cuconul Stejărel.

— Caută-te, n-o mai lăsa așa. Mîine să știi că viu să te iau la doctor.

I-a rîs, luînd loc pe scaun și privind după sticlele cu Cotnar.

— Inmia nu se caută cu doctori, Culai. Cu femei. Învață barem atîta de la nătîngul aista de „Melania !“... Și acum să stropim logodna voastră...

S-au ridicat către orele opt, să plece.

— Să mergem pe jos, a propus Aniuta.

— Mai e întrebare ?! a răspuns Stejărel Racotă. Cum crezi că o să urc o dimineață ca asta în trăsura unui birjar ?!

— Ba eu cred că pentru inima matale ar fi mai bine cu trăsura, cucoane Stejărel, l-a mai întărîtat puțin Neculai Brateș.

— Iar inima mea, Culai ? Nu vrei s-o uiți ?... Ai să-ți amintești destul de ea cînd n-o mai fi ! Las-o în pace acum.

Dintr-un turn al cazărmii Ștefan cel Mare, i-a întîmpinat o buhnă întîrziată.

Cuconul Stejărel s-a oprit. A făcut față la ea și i-a trimes niște vorbe șuierate printre dinți. Atît cît să nu poată fi înțelese de Aniuta.

— Pe gratis i-ai spus-o, cucoane Stejărel ! N-a fost pentru noi. Corb la corb nu-și scoate ochii. Ai uitat că ne numără și pe noi printre buhnele Iașului, Biroul 2 ?

Nu i-a răspuns. O nouă împunsătură în inimă i-a luat glasul.

N-a mai spus nimic nici Neculai Brateș. La dreapta și la stînga Aniutei, au intrat și unul și altul într-un vîrtej de gînduri. Stejărel Racotă într-al lui, cu pietre, mînăstiri și morminte, hrisoave domnești și chei întoarse în ușile după care stau îngropate veacurile Moldovei ; Neculai Brateș într-altul, nou pentru el de astă dată, fiindcă nu mai are cu ce să se împotrivească vorbelor ascultate. Ce i-a spus în toamna trecută, la fereastră, cuconul Stejărel, și ce-a auzit de la Aniuta, azi, se amestecă acum, repetate încă o dată de gîndul său. Și amestecate, îi strigă să se predea lor...

Între ei, Aniuta. Aniuta, avînd în dreapta pe Stejărel Racotă și la stînga pe Neculai Brateș, logodnicul ei.

S-a văzut ea vreodată, în vis măcar, trăind ceasul acesta ? Nu ! Pentru că și pentru un vis era prea mult să nădăjduiască atîta. Ea, între Stejărel Racotă și Neculai Brateș, între naș și logodnic, triptic să se întoarcă după el toți ochii Iașului și să spumege fiere pensionarele Biroului 2 !

„Tot viața e mai darnică ! gîndi Aniuta, trăindu-și din plin ceasul bucuriei ei mari. Mai darnică și decît visul !“

Cînd au ajuns în dreptul Universității, le-a ieșit înainte un cîrd de studenți. Studenți și studente, gata să intre pe poartă. Au fost zăriți și unul din ei a dat alarma :

— Nu e Neculai Brateș ?

Capetele toate s-au îndreptat spre unde privea studentul cu întrebarea.

— El e ! s-a auzit apoi un răspuns general. Haideți să-l întîmpinăm.

I-au înconjurat.

— Să trăiți, maestre...

— Maestre, de ce ne-ați părăsit ?...

— Vrem să vă mai ascultăm, maestre...

— Nu mai sînt profesorul vostru, dragii mei. Și din profesor ce-am fost, am progresat : am ajuns iarăși student.

Mirare. Ochii studenților și-au cerut între ei explicația. A venit însă tot de la Neculai Brateș, simțită fiindu-le nedumerirea.

— Da, sînt în anul al doilea al unei Universități pe care prostia omenească nu vrea s-o recunoască : via.a. Și am de profesori pe dumnealor, mai adăugă, arătînd spre Aniuta și spre... (dar unde e cuconul Stejărel ? s-a întrebat imediat, în gînd, Brateș, constatînd că nu mai e lîngă dînsul Stejărel. S-a lămurit însă repede unde e, privind pe deasupra grupului un om care se strecura ușor, spre o îndeletnicire a lui de la care a lipsit o noapte)... Unul din profesori a fugit, celălalt iată-l, sfîrși Neculai Brateș, privind-o pe Aniuta.

— Aniuta, colega noastră ?! S-a mirat cam tare o fată din grup.

— Da, Aniuta, colega dumneavoastră și... profesorul meu.

— Maestre, își făcu loc pînă la el un alt student. vă rugăm să intrați cu noi la curs și să ne mai țineți o prelegere ca acea în care ne-ați vorbit despre tinerețe.

Vîrtejul care l-a frămîntat pînă atunci s-a oprit din răsturnarea amestecată a tot ce ascultase despre iubire de la Aniuta și Stejărel Racotă. S-a oprit și l-a îndemnat parcă să-l repete și pentru alții.

— Să intru în Universitate, nu mai pot. Portarul are dreptul să mă dea afară. — Dumneata ?! Dumneata nu eşti profesor şi nici student. Dar, să mă mai dea şi din Universitatea cealaltă afară, nu poate. Acolo sînt în dreptul meu să fiu. Haideţi, aşadar, acolo, studenţii naturii şi ai vieţii. Urmaţi pe colegul şi profesorul vostru.

Un alai întreg s-a pornit. Grupul, nu mai era un grup. Era o masă de studenţi care se mărea mereu, venind spre ea în fugă, de pe stradă şi din curtea Universităţii şi chiar dinăuntru de unde a fost zărit, alţii, mereu alţii.

A intrat în curtea Universităţii şi a ajuns în spatele ei, acolo spre unde au dat ferestrele altă dată, în ceasul celeilalte prelegeri.

Sub plopul privighetorii cursiste de odinioară s-a oprit. În faţă, dealul Uricanilor, iar oriunde ai mai fi privit, mai, luna liliacului, revărsat în tot Iaşul.

S-a făcut linişte. Cînd să înceapă, din plopul sub care era, privighetoarea cursistă, prezentă mereu la curs, dar fără de profesori s-o mai înţeleagă, i-a luat înainte. A ridicat un imn dimineţii, sau poate un salut de bună sosire singurului profesor pe care l-a priceput, din cîţi i-a ascultat.

— Colega noastră, maestre ; privighetoarea cursistă. Vă mai aduceţi aminte de ea ?

— De ea şi de dumneavoastră, oricînd !

Neculai Brateş a ridicat capul, s-o vadă. Tăcuse.

— V-a dat cuvîntul. Ascultă acum, maestre.

— Să ascult atunci şi să mă înţeleagă. Şi o dată cu ea, şi dumneavoastră. Nu ştiu de ce vă mai amintiţi de conţinutul celeilalte prelegeri. Poate că mulţi dintre dumneavoastră nici n-au ascutat-o. Sînt doi ani de atunci. Două serii de studenţi, în faţa cărora n-am avut cinstea să apar. Lecţia de-atunci, referitoare la tinereţe şi la iubire, a trecut printr-o verificare pe care nu am avut-o la timpul acela. Verificare, de pe urma căreia nu mai sînt în acord cu unele părţi ale ei. Oprirea mea de-acum, pe care o anunţ că va fi de foarte scurtă durată — şi, vă rog să n-o siliţi la mai mult, pentru că nu am dreptul să trec peste oboseala uneia dintre colegele dumneavoastră — se va referi tocmai la ceea ce îmi pare că v-am propovăduit atunci eronat. Nu îmi retrag nici un cuvînt din

cele ce am spus, vorbind de tinereţe. Şi astăzi tot cel mai mare bun al vieţii rămîne ! V-am sfătuit atunci să v-o păstraţi. Adaug astăzi, să vă pierdeţi în ea şi să credeţi în ea pînă la linguriţa de vin a împărtăşaniei cea mai de apoi. Clipa pe care o simţiţi că vrea să vă îmbătrînească, fie şi cu cît îi trebuie unei umbre să treacă, ucideţi-o. Ucideţi, de asemenea, tot ce vine din afară, cu gînd să tulbure tinereţea dumneavoastră. Jignirile ce i le aduc prejudecăţile, lăsaţi-le pulbere în seama vînturilor. Pentru ocupaţia dumneavoastră viitoare, aveţi sănătatea. Cu ea le veţi birui. Pentru ce adunaţi în inimă, păstraţi-vă tinereţea. Şi numai inimii să-i daţi din ea, pentru că numai ea poate să strîngă, în ea şi pentru ea, cea mai deplină şi mai eternă operă a dumnezeirii : iubirea. Priviţi împrejurul dumneavoastră. Tot ce e în lumina ochilor, pînă în zări şi dincolo de zări, din iubire s-a născut. Iată turlele acelea sub care stau sfinţii de strajă. Din iubire s-au născut şi ele. Din dragostea pentru Dumnezeu. Priviţi acum petele acestea, ale pădurilor de dincolo de Copou. S-au născut şi ele din iubire. Sînt copiii din flori ai omului cu natura. Aţi auzit privighetoarea cursistă ? Cîntecul ei numai iubirea i l-a trecut. Şi iubirea ei îl va trece alteia. Adevărata creatoare a lumii întregi este iubirea. Şi ori cîte nevoi a trecut lumea aceasta, n-a pierit, pentru că era în ea sămînţa eternităţii : iubirea. V-am mai spus atunci, şi m-am adresat direct dumneavoastră, domnişoarelor, să nu vă lăsaţi înşelate cînd o veţi simţi că vă duce dincolo de tinereţe. O, ce mult am greşit atunci ! Iubirea e fără de vîrstă şi fără de margini s-o îngrădească. E una şi aceeaşi oriunde aţi simţi-o. Întîrziaţii despre care v-am vorbit atunci nu-i mai văd astăzi întîrziaţi pentru că viaţa e mai înaltă în legile ei decît toţi ceilalţi făuritori de legi şi din sentimentele ei nu face favoruri şi nici monopoluri păstrate numai unei categorii de oameni, adevăr la care abia în noaptea asta am ajuns. Le-a lăsat tuturor deopotrivă, să se lupte sau să se întovărăşească, după cum îi îndeamnă inima. Cînd inima voastră, la oricare vîrstă aţi fi, strînge şi adună acea viscolire fără de capăt, cu vînturi din toate părţile, cu un început de neînţeles în tot ce aţi încerca să gîndiţi, cu focuri sacre, care ard şi nu ştii de ce, cu bătăile sîn-

gelui căruia nu ştii ce să-i dai ca să tacă, să ştiţi că atunci inima dumneavoastră iubeşte. Iubeşte şi nu se înşeală. Numai proastele ar mai putea crede într-o înşelare, fiindcă simţurilor lor le este peste putinţă să poată cuprinde chipul fără de carne şi oase al celuilalt om care stă ascuns în toţi cei miruiţi cu harurile dumnezeirii. La oamenii aceştia, ele nu pot ajunge. Pentru că de oamenii aceştia, croiţi din spirit şi minune divină, din talent şi din geniu, din frunţi sfinţite şi din ţăndări de stele, posedaţi sau iluminaţi, profetici sau chiar nebuni, proastele nu se pot apropia. Sînt departe de ei şi cînd stau alături de ei....

Obosit de noaptea nedormită, şi, mai ales, de cuvîntul care nu mai era al lui, el numai mediul prin care trecea fiind acum, s-a oprit să se odihnească. Privighetoarea cursistă a dat pauzei cîntecele ei. Ochii lui Neculai Brateş s-au ridicat spre ea, să vadă chipul celei mai mari cîntăreţe, care l-a fermecat toată noaptea, cîntîndu-i ca-n nunta din *Mioriţa*, lui şi Aniutei şi cuconului Stejărel..

Şi lîngă el, Aniuta.

În ea este firul altei simţiri. Îşi aduce aminte de cealaltă lecţie şi de cît a invidiat-o atunci pe Dana. E în locul ei acum, şi multe din cuvintele pe care le-a rostit maestrul, ale ei sînt. A găsit şi în ea ceva, Frère Culai, demn să fie dus de glasul lui mai departe. E şi în ea deci un rod să-l culeagă şi să-l semene în pămîntul sterp al altora, maestrul... Şi lumea, lumea aceea nebună şi proastă, care o socoate şi acum o stricată şi o bolnavă !...

Privighetoarea şi-a încetat cîntecul.

L-a reluat pe al lui, Neculai Brateş :

— Ca fetele proaste am crezut şi eu odată. Din lumea cea mare a mărunţilor am făcut şi eu parte. Cînd mi s-a spus prima oară că nu este aşa cum crede mulţimea, m-am împotrivit cu înverşunare. Am căutat tot ce-mi putea sta în sprijin, punînd în acest tot atîta convingere cît socoteam necesar să clatin această credinţă. N-am biruit ! A doua oară m-a scuturat un om cum nu mai e altul în tot Iaşul. Şi pentru că am ajuns la omul acesta, care pînă mai adineaori a fost lîngă noi şi acum e la datoria lui să treacă şi să vadă dacă nu i s-au furat cetăţile şi mînăstirile, hrisoavele şi peceţile, duhurile unei lumi

care nu mai este și cheile de la porțile veacurilor pe care numai el este în drept să le păstreze, să mă opresc puțin în fața lui. E singurul om pe care îl mai are Iașul! Respectați-l! Umbletul lui noaptea e o mucenicie! Cine mai crede și acum că e o buhnă a întunericului, ca toate buhnele din ruinele lui, e și nătîng și nemernic! Nu e o buhnă: e un apostol care duce în spate o cruce și caută o nouă Golgotă. Golgota lui! Are o singură religie: Moldova! Un singur strămoș: Trecutul! O singură datorie: cîine de pază la porțile veacurilor care s-au rupt din șir, ca să rămînă fără de nici o legătură cu cele ce vin. Risipește numai din al lui, și ceea ce strînge, e pentru alții. Pentru alții mai buni, în arătarea cărora tot mai crede. De aveți norocul să-l întîlniți, înclinați-vă și lăsați-l să treacă. O să-l vedeți poate cu o mînă dusă la inimă. Să știți că e pentru o durere, pe care mereu o strînge în pumn... De nu i s-ar umple pumnul curînd!... De la omul acesta am aflat pentru a doua oră adevărul glăsuit vouă astăzi și la aceasta a doua oară am tăcut. Nu m-am mai împotrivit, dar nici crezare întreagă nu i-am dat... A treia oară, l-am auzit azi-noapte, spus de fata aceasta...

Zicînd aceasta, a dus o mînă spre Aniuta.

Un ropot de aplauze, interminabile, a umplut văzduhul cu împușcăturile lui.

— Să trăiască! i-au urat colegii, Aniutei.

— ...Și a fost spus cu tăria pe care numai adevărul ți-o dă. Și la tăria adevărului, răspund cu tăria credinței mele în el și în acei care l-au scos la suprafață... M-ați oprit! ce puteam dărui mai mult dragostei voastre, mai mult decît adevărul acesta? Luați-l cu voi și duceți-l mai departe. Ultimul cuvînt vi-l îndrept dumneavoastră, domnișoarelor. Puneți la cele ascultate acum, un motto: *Oglinzile din voi au spart oglinzile din perete.*

Și, sub motto: *Dana* și *Aniuta Brateș.*

Alaiul l-a condus din nou, pe Strada Carol, în jos.

Gheorghiță Mîrza era la datorie. La înalta lui datorie de om în sarcina căruia cade gospodăria orașului. Se sculase de dimineață să inspecteze străzile, dacă le-au curățat măturătorii de murdării. Și mai cerceta dacă s-au

pus și florile poruncite, în pămîntul din jurul pomilor. Pentru că așa este viața lui Gheorghiță Mîrza : amestecată din murdării și flori.

Zărind alaiul, de departe nu și-a dat seama despre ce este vorba. Numai cînd a trecut pe lîngă dînsul, a putut să vadă în mijlocul lui pe Neculai Brateș și Aniuta.

Prevăzător, s-a dat la o parte. I-au fost de ajuns palmele primite acum un an. Dar în sinea lui tot a spus ceva :

„Am să curăț eu Iașul și de bețivi și de dezmăț !“

Capitolul VIII

ÎN MAI, FERESTRELE IAȘULUI sînt toate deschise, noaptea. Somnul ieșenilor are nevoie de cîntec și de parfum în luna aceasta, și maiul li-l dă din plin. Privighetorile cîntă și liliacul, care și-a ars de cu ziuă în tipsii de argint floarea în soare, inundă cu aromă îmbătătoare casele, dînd somnului viața din vis.

E noapte și acum și e noapte de mai. În miez de întuneric, Neculai Brateș și Aniuta sînt trezi. Sînt unul lîngă altul, cu zîmbetul care-l pune pe față odihnele care vin după marile dăruiri.

— Mi se pare că ne-am grăbit, Frère Culai! O să vină pe frig!

— Nu uita însă, că e în drum spre noi, drum pe care îl străbate în cîntec de privighetori și în aromă de liliac.

— Iar naș, cînd își va sfîrși drumul, chelarul Moldovei! adăugă Aniuta, cîntînd aproape cuvintele.

— Eu îl și văd tîrît de cuconul Stejărel printre ruini și mînăstiri ! îi prevede viitorul Neculai Brateș. Și mai sînt sigur că, înaintea abcedarului, o să-i cumpere pe Miron Costin și Ion Neculce !

Dar nopțile de mai, în Iași, nu sînt numai ale îndrăgostiților și privighetorilor. Au și buhnele dreptul la cînt. Și din cînd în cînd cîntă și ele.

De pe vreo ruină, din vreun horn sau din vreo turlă de biserică, cîntă și acum una.

— Unde o fi cîntînd cobea asta ? a întrebat Aniuta.

Neculai Brateș a mai ascultat un cucu-cucuvauuu, după care și-a dat părerea :

— O fi la Patruzeci de Sfinți, în clopotniță.

— Frère Culai, trece-mi mîna sub cap și hai să dormim.

— Și stelele, cine să le stingă ? a întrebat copilărește Neculai Brateș.

— Alții... Frère Culai. Noi le-am stins azi dimineață.

— Noi și cuconul Stejărel !... Știi ce ? Să le lăsăm tot pe seama lui. Cine cunoaște mai bine ca el secunda stingerii fiecăreia ?!

— Pe-a lui și-o fi cunoscînd-o, Frère Culai ?

Neculai Brateș n-a știut ce să-i răspundă.

— Vorba ta ; ia hai să dormim !...

E și în noaptea aceasta hoinar pe drumurile lui, cuconul Stejărel. Pe sub stele și printre buhne. Și în noaptea aceasta s-au pornit toate pe cînt. Toate buhnele. În toate clopotnițele și pe toate ruinele.

Neculai Brateș și Aniuta au auzit numai una. Cuconul Stejărel, pe toate. L-au salutat și l-au vestit nopții, din turlă în turlă, și din ziduri căscate în altele prăbușite.

E încă departe de Golia, și cîntecul a și trecut la cea de pe Golia.

Pe stradă, numai pașii lui. În văzduh, numai cîntecul buhnei.

A obosit. S-a oprit. Niciodată nu l-a înțepat ca acum în inimă durerea. I-a suit și în gît un fel de năduf acrit.

„Nu trebuia ! și-a spus cuconul Stejărel, după o aruncare de gînd înapoi. Nu mai am rezistența de altă dată.

Noapte după noapte !... Iar Tincuța... astăzi... ca niciodată, a diavolului !... Nu, nu trebuia !"

Năduful din gît îi slăbește...

Greu...

A pornit...

Mîna e mereu cupă pe inimă...

În dreptul Goliei s-a oprit iar. Nu mai poate. Simte că-l părăsesc puterile. Se trage ușor lîngă zidul de piatră al mînăstirii. Cu o mînă mereu pe inimă și cealaltă sprijinită de zid, încearcă să iasă din strada Cuza-Vodă, în spatele mînăstirii. S-a oprit însă din nou. Abia ocolit colțul, vede un om.

E om, sau o vedenie numai ?... Om !... „Ticălosule !" abia de mai poate rosti pe urma omului care se tot duce clătinîndu-se, după ce a lăsat o pată, ce de pe zid s-a lățit pe trotuar...

— Da' știu că te-ai îmbătat astăzi, cucoane Stejărel ! au ajuns pînă la el vorbele omului care se tot pierdea în întuneric, bălăbănindu-se...

Sub o nouă înțepătură în inimă, mai puterinică decît toate, Stejărel s-a prăbușit. Ochii i s-au căscat mari și albi. Din tîmpla dreaptă, izbită puternic de zidul Goliei, curge sînge... Cu ultima putere, așa prăbușit, cum era, a reușit să-și bage o mînă în buzunar și să apuce cu ea o cheie. Cheia dată lui de cucoana Ralița Vlădoianu.

Apoi i s-au încleștat ochii...

Așa l-au găsit zorile și oamenii zorilor. Între două pete. Una, lăsată de un bețiv, și alta roșie, de sînge, pecete pusă de cuconul Stejărel pe ruinele Iașului.

Trezit, Neculai Brateș își frecă ochii, să se termine o dată cu visul pe care trece. E încă sub puterea lui.

O zgîlțîie de un umăr pe Aniuta :

— Aniuta, scoală.

Îl întrebă Aniuta, cu somnul încă în ochi :

— Ce e, Frère Culai ?... De ce m-ai trezit ?

— Am o presimțire, Aniuta. Mi-a dat-o visul.

— Visul ?... Ai visat ceva ?

— O, dar e mai mult decît un vis ! Mă urmărește și acum sinistra vedenie. Nu, nu e numai din vis !

— Ce vedenie ?!... Ce-ai visat, Frère Culai ? Urşi, tigri care ne sfîşiau, şerpi veninoşi ?!

— Buhne ! Buhne sinistre ! Le-aud şi acum.

— Aaa, pricep ! a găsit explicaţia Aniuta. Ai dormit în cîntecul buhnei din clopotniţa bisericii Patruzeci de Sfinţi şi-a fost destul ca să visezi buhne.

După un moment de tăcere, Neculai Brateş i-a spus Aniutei, cu vocea scăzută :

— Aniuta, eu am să mă-mbrac. Am o presimţire. Mi-e teamă să nu i se fi întîmplat ceva cuconului Stejărel.

— Uuu, Frère Culai, dar de ce legătura asta ?!... Adică ştiu de ce, a răspuns tot Aniuta. Am vorbit şi de el cînd ne-am culcat şi e normal să-l amesteci printre buhnele din vis. Nu ?

— Cred că e mai mult decît normalul pe care îl bănui tu ! Buhnele din vis nu erau buhne ca toate buhnele.

— Dar cum erau, Frère Culai ?

— Cu capete de om, Aniuta. Cu capul lui Iotzi Cuţudi, al lui Gheorghiţă Mîrza, şi toate în turnul Goliei. Iar jos, prăbuşit de cîntecul lor, cuconul Stejărel... Nu, trebuie să mă duc să văd ce e cu el !

A sărit din pat să se-mbrace.

După un alt timp de tăcere a vorbit Aniuta :

— Frère Culai, te rog chiar să te duci. Crede-mă, că prin nimic nu vreau să vă schimb viaţa... Vă înţeleg. Aţi fost mereu alături, mai în fiecare noapte, şi acum îi simţi lipsa... Du-te... Fiţi mai departe ce-aţi fost : prieteni nedespărţiţi... Şi lasă visurile sinistre, că nu e nevoie de minciuna lor ca să pleci.

Neculai Brateş s-a întrerupt din îmbrăcat, s-o întrebe :

— Eşti trează sau e rîndul tău să visezi ?

— Trează, Frère Culai... Ţi-am spus-o, ca s-o cunoşti şi mai bine pe Aniuta.

— Copilă mai eşti, Aniuta ! Cum de ţi-a trecut prin cap aşa ceva ? !... Încă o dată îţi spun : e mai mult decît un vis. Le văd şi le-aud şi-acum, Gheorghiţă Mîrza, Iotzi Cuţudi, buhne în turnul Goliei, şi jos, căzut lîngă turn, cuconul Stejărel.

S-a aplecat s-o sărute.

— Am plecat. Culcă-te la loc și fii cuminte. Frică n-are cum să-ți fic : sînteți doi acum.

L-a răsplătit și Aniuta cu o sărutare, pentru aluzia la acel care va fi odată și cu care de pe acum *sînt doi.*

— Și pe acesta, a mai zis ea, sărutîndu-l, să-l duci lui papa Stejărel.

Mai !... Lună cînd morții Iașului dorm sub liliac.

Redactor : ELISABETA DONOIU
Tehnoredactor : IONEL GHEORGHIU

Apărut 1970. Format 540×840/16. Coli ed. 11,75. Coli tipar 13,50. A. nr. 9003/1970. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 859—31

Tiparul executat sub comanda nr. 527 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

vol. I-II-III lei 20

Colecția
«Romanul de dragoste»
13

În colecția
«ROMANUL DE DRAGOSTE»
apar:

Octav Dessila	■	**Iubim**
Liviu Rebreanu	■	**Adam și Eva**
Camil Petrescu	■	**Patul lui Procust**
Mihail Sadoveanu	■	**Cazul Eugeniței Costea**
Ionel Teodoreanu	■	**Lorelei**
Guy de Maupassant	■	**O viață**
Prosper Mérimée	■	**Carmen**
Heinrich Mann	■	**Îngerul albastru**
W. Thackeray	■	**Bîlciul deșertăciunilor**
Stendhal	■	**Roșu și negru**
Gib Mihăescu	■	**Donna Alba**
Panait Istrati	■	**Neranțula; Țața Minca**
Defoe	■	**Moll Flanders**
Al. Dumas	■	**Regina Margot**
Jane Austen	■	**Mîndrie și prejudecată**
Henry James	■	**Portretul unei doamne**